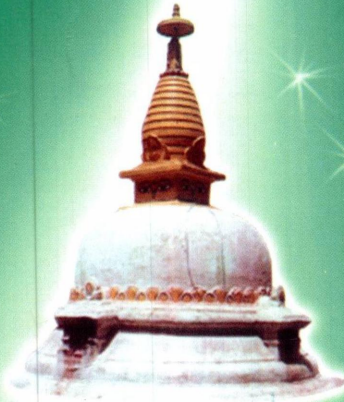
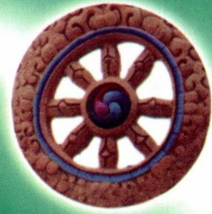

बुद्धधर्म व व्यवहार

(चवसुमुना)

Dhamma.Digital

सुवर्ण शाक्य

शरणप्रकाशन-२

बुद्धधर्म व व्यवहार

(चवसुमुना)

प्रकाशक
शरणप्रकाशन
काठमाडौं

शरणप्रकाशन-२

प्रकाशनतिथि	-	११२५ चौलागा, सप्तमी, सनिवा:
बुद्धसम्बत्	-	२५४७
विक्रमसम्बत्	-	२०६२
इस्वीसम्बत्	-	२००५

प्रकाशित प्रति - १०००

मू ९०।-

कम्प्यूटर टाइप सेटिंग -

कान्तिपुर कम्प्यूटर्स

१९९ निष्ठानन्दमार्ग, ॐ बहाल, काठमाडौं ।

फोन नं. ४२५६२६५

थाकू -

प्रिन्टिंग स्पट

स्यूचाटार, वडा नं. २, काठमाडौं ।

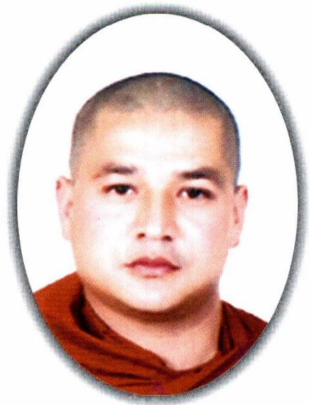
फोन नं. - ४२८३३१६

E-mail : pathsetter@wlink.com.np

प्रकाशनसमितिया सदस्यपिं

भिक्षु सद्धातिस्स

भिक्षु कोलित

प्रा. सुवर्ण शाक्य

साहु द्रव्यमानसिंह तुलाधर

साहु पञ्चवीरसिंह तुलाधर

बुद्धधर्म व त्यवहार

(चवसुमुना)

चवसु-धलः

क्रम	चवसु	पृष्ठ
★	जिगु मनया खँ	क
★	मंतुना	ख
★	प्रकाशकीय	घ
★	थःगु खँ	च
★	भूमिका	ज
१.	महामानव गौतम बुद्ध	१
२.	धर्म व ब्यापार	५
३.	बुद्धया न्ह्यःने पाः फयागु ल्वःमंपिसं बुद्धयात हिस्याःगु दु	८
४.	बौद्धतय् शान्तिपदयात्रा हिन्दुतय् विरोधय् मखु धर्मनिरपेक्षता धर्म म्वाः धाःगु मखु	११
५.	वज्रयान नं बुद्धधर्मया सार खः	१५
६.	कर्मकाण्डय् सुधारया आवश्यकता	१८
७.	बुद्धधर्म धयागु प्यंगू आर्यसत्य खः	२२
८.	धर्मय् कचिंगः छाय् ?	२५
९.	नेपालय् वज्रयानया भविष्य	३०
१०.	वरेछुइगु छाय् ?	३५
११.	वज्राचार्य व गुरुजु	४१
१२.	सम्यक् व नेपाःदेय्	४५
१३.	गुभाःजु, वरेया मस्त गुभाःजु “वरे” हे	४९
१४.	नेपालय् थरेवाद बुद्धधर्मया थाय्	५५

क्रम	च्वसु	पृष्ठ
१५.	नेपाःया वज्रयान नेवाःधर्म	६३
१६.	परंपरा व विधिसुधार	६५
१७.	इलं ईया ज्ञानमाला	७०
१८.	पशुबलि मनूतय् नयेद्यःपहः	७४
१९.	प्राणीमध्यय् सर्वश्रेष्ठ मनू	७६
२०.	पुण्य नं लित काये ज्यूगु ला !	८१
२१.	बुद्धधर्म व हिन्दूधर्मया सिद्धान्तय् मौलिक भेद	८४
२२.	जनसंख्याया खँय् बौद्धविचार	८७
२३.	धर्म श्रद्धाया बस्तु खः, निरपेक्षता उकीया गुन	९०
२४.	धर्म हे संस्कृति	९३
२५.	बुद्धया व्यावहारिक दृष्टिकोण	९९
२६.	गुलाबाजं ब्वज्या	१०३
२७.	मानवधर्म	१०८
२८.	बौद्धभावना	११२
२९.	बुद्धधर्मया स्वरूप	११६
३०.	धर्मय् पूर्वाग्रह तयेमज्यू	११९
३१.	नेपाःया विहारवास्तुकलाया स्वरूप	१२३
३२.	हिन्दू व बौद्धया खँय् नेवाः	१२७
३३.	स्वयम्भूया छुं थाय् म्हसीका	१३१
३४.	ॐ कारपरिवारया खँय्	१३५
३५.	सुतीजन्यपदार्थ व मादकपदार्थयात विद्युतीय प्रचारसाधनं प्रसार मयायेगु धर्मय् छपलाः न्ह्यज्याःगु	१३९
३६.	गुलुपाःदान	१४३
३७.	लुम्बिनि व कपिलवस्तुइ लुयावःगु छुं अवशेषत	१४५

क्रम	चवसु	पृष्ठ
३८.	सम्यक्महादान	१४९
३९.	लुम्बिनिदिवस	१५२
४०.	थम्हं द्वंकाः मेपित पाःल्यायेगु संस्कार	१५६
४१.	धर्म व स्वार्थ	१६०
४२.	बौद्ध-संस्कार-पद्धति	१६४
४३.	सद्धर्मयात मनुखं असद्धर्म यानाबी	१७०
४४.	शाक्यमुनि बुद्धयात मनूया तँय हनेमाः	१७४
४५.	धर्म नं व्यापार जुयावयाचवन	१७८
४६.	हिन्दू-बौद्ध छथासं चवनाः सम्मेलन जुडफु	१८१
४७.	मूर्तिपूजाया प्राचीनता	१८५
४८.	बौद्धतय् छगूयां छगू पुलांगु नखः	१८७
४९.	धम्मपदय् “थः-वर्ग”	१९१
५०.	सुइत वरेछुइगु ?	१९६
५१.	श्रीघःज्ञानमाला ल्याय्म्ह जुल	२०२
५२.	छयलाबुलाय् चर्याप्याखं	२०७
५३.	नेपालय् भिक्षुजीवन	२१२
५४.	बुद्धधर्म व शान्ति	२१८
५५.	बुद्धधर्म	२२३
५६.	कन्फुसिया शिक्षा	२२८
५७.	नेपालय् धार्मिक संस्था व बौद्धक्रियाकलाप	२३२
५८.	बुद्धया स्वावलम्बनवाद	२३७
५९.	भगवान् बुद्धया लोकप्रिय व्यावहारिक उपदेश दथुया लँ व अनुभवं ज्या कायेगु खँ	२४२

जिगु मनया खँ

आपाःसिनं म्हस्यूम्ह श्री सुवर्ण शाक्यं 'बुद्धधर्म व व्यवहार' धयागु सफू च्वयाबिज्याःगु छगूप्रकारया ज्ञानया धुकूथें च्वं । आपाः मनूत अज्ञानीतिनि । आज्ञानीपितं थुज्वःगु ज्ञानया सफू बियाः ज्ञानी यायेगु श्री सुवर्ण शाक्यया मनसुवाथें च्वं । थुगु सफू 'बुद्धधर्म व व्यवहार' बौद्धतय् लागी जक मखु । अज्ञानी धयापिं बौद्धतजक मखु, अबौद्धत नं खः । उकिं आपाःसित ज्याख्यालेदुगु थुगु सफू खः ।

गौतम बुद्धं धायबिज्याःगु दु - 'सुनाथ धारेथ चराथ धम्म' । अर्थात् न्हापां ध्यान बियाः न्यँ, थुइकाः मनय् धारणा यानाःलि अनं लिपा धर्माचरण या । न्हापां थुइके माल । छु थुइके माल धायेबलय् बुद्ध सु ? वसपोल गुजोम्ह खः धयागु थुइके माल । उकिं थुगु सफुतिइ न्हापां हे 'महामानव गौतम बुद्ध' धकाः बुद्ध म्हसीकाबीगु खँ न्हयथनातल । अनं लिपा बुद्धया शिक्षा व वसपोलं कनाबिज्याःगु धर्मया व्याख्या यानातःगु दु । आपाःसिनं धर्मयात बांलाक मथूगुलिं अधर्मयात धर्म सम्झय् जुयाच्चंगु खँ नं थुकी दुध्याकातल । 'बौद्धभावना' अर्थात् बुद्धया शरणय् वनाच्चंपिंगु बिचार व्यवहार गथे जुइमाः धयागु खँ न्हयथनातल । धर्मनिरपेक्षताया अर्थ आपाःसिनं थुइकाच्चंगु 'धर्म म्वाः' धाइगु यात अथे मखु धयागु खँ बांलाक कुलातःगु दु । छगू जिगु विशेष विन्ति दु ब्वँमिपितं - 'नेपालय् भिक्षुजीवन' धयागु लेख निकः स्वकः ब्वनाः थुइकाकायेमाःगु खँ थुइकेत । नेपालय् भिक्षुजीवनया सुरुवात व आः जूबलय् गुलि पानावल, भिक्षुजीवननाप वर्तमान बुद्धधर्मया प्रचारनाप छु स्वापू दु, बुद्धया अनुयायीत गन थ्यनाच्चन अले गथे जुइमाःथें च्वं धयागु बारय् श्री सुवर्ण शाक्यया दुरयःगु बिचाः सीके बहः जू । अनं लिपा "बुद्धया व्यावहारिक दृष्टिकोण" व "धर्म व संस्कृति" धयागु लेखत नं त्वःमफीक ब्वनाः ब्वँमिपिसं थःगु नुगः चकंकी धयागु मनंतुना । श्री सुवर्ण शाक्ययात यक्व सुभाय् दु ।

२०६२ वैशाख १०

भिक्षु अश्वघोष

श्रीघःविहार, यँ

(क)

मंतुना

प्रस्तुत सफू बौद्ध ज्याखँय नां दंम्ह प्रा. सुवर्ण शाक्यया इलय्-इलय् पितव्वये धुंकूगु झीथाय् प्रचलित बौद्धधर्म व संस्कृतिसम्बन्धि 'चवसु-मुना' खः । थुकी चर्चित बौद्धधर्म धायेबलय् शुद्ध बौद्धउपदेशसिबय् अप्पो झीगु देशाय्, विशेष यानाः स्वनिगलय् नेवाः बौद्धपिसं पारम्परिक व व्यावहारिककथं बौद्धधर्म वा संस्कृति धकाः छ्यलाच्वंगु ज्या-खँनाप स्वानाच्वन- गुगु ज्या-खँ धाःसा बुद्धया उपदेशनाप न्हि व चार्थे, तुयूगु व हाकुगुथें, दनेगु व चनेगुथें, आकाश व जमिनथें पानाच्वन । नेवाः बौद्धपिंगु चःया भक्तिभाव, पूजा-पर्व, पशु-बलि, पञ्च 'म' कारया स्वापूला किचःया जः, कुँया मि, नँ न्याइगुया पल्पासानापथें जक खनेदु । नेवाः बौद्धसमाजया ह्याइपुसे, गथेखेसे च्वंगु स्थिति थुगु सफलं यचुक क्यनाब्यू । उलिस्वयाःनं अप्पो, थुकिं झीगु बौद्धसमाजयात धकिं उलेवं प्याखं-मुगःतय्गु अभिनयथें, खोला प्वलेवं कःनिधेय् कःनि इवःथें, वसः त्वकेवं नाङ्गापचिंगु ह्यथें छ्यातां हे खनेदयेक उलाक्यंगु दु । अले थुकी प्वंकातःगु बिचाः व भावना व्विमपिसं मनय् क्वथीक वायेकल धाःसा थःपित कुत्तुकुलातःगु नं चाइ ।

थौ-कन्हय्यागु ई व परिस्थितिं थःपित गाक्क हे लिप्यानाथके धुंकूसां थःपिं न्ह्यःहे लाः, क्वहाँ वनाच्वंसां थाहाँ वनाच्वना, ब्याहांचाजक ज्वने फुसां न्या लाना धकाः, ह्याइपुगु समाजय् न्ह्यलं चायेक चायेकं हे न्ह्याइपुगु ह्मगसय् हंकाः थःपिं अन थ्यं, थन थ्यं चायेके मफुपिं झी नेवाः बौद्धपिसं स्वये माःगु हे ध्व सफू खः ।

खतुं बुद्धउपदेश न्यनेबलय् अःपुसां क्वथीक थुइकेबलय् झं झं थाक्या वनीगु, दुवालेबलय् झं झं थाःगाः सिइके मफैगु, स्वःगु ज्यंकेत सनकिं झं झं स्वत्तीगु तालयागुथें च्वं । उकिं हे बुद्धकालस्वयाः भचाभचा लिपायापिं बौद्धआचार्यपिसं बुद्धोपदेशयात जन-साधारणं थुइके अःपुकेत धीथीकथं व्याख्या यानाः अभिधम्म-पिटक तनाब्यूगु जुइमाः । बौद्धधर्मया लँय् न्ह्याःवंगुथें भाःपिकाः थःपित सुनानं मेथाय् हे झुमिं यंकाच्वंगु मचाःपिं नेवाःबौद्ध धायेकाच्वंपित झुमिं वाःचायेकाः खःगु लँपुइ लाकेत थुगु सफू तस्सकं ग्वाहालिजक जुइगुमखु, अभिधम्मपिटकया छगू कुचा, छगू अंश हे जुइफुगु जिं तायाच्वना ।

(ख)

अन्तय् थुगु सफू स्वयाः सुं-सुं नेवाःबौद्धपिसं पिनेयागु प्रभावं सर्वथा मुक्त जुयाः, थःथम्हं स्वतन्त्र जुयाः, थःगु बुद्धिं बौद्धधर्म खःकथं थुइकाः, थःगु ज्ञान, विवेकं उकीयात व्यवहारय् छ्यलेफयेमा, थुलि हे मनं तुने ।

बुद्धया शरणय् झीपिं थुगु सफुतिइ धैतःथे व्यावहारिकरूपं वने फयेमा ।

ने.सं. ११२५ चिल्लाथ्व, नवमी

भुवनलाल प्रधान

बबरमहल, काठमाडौं

(ग)

प्रकाशकीय

धर्मसंबन्धि सफूत प्रकाशित जुयाच्चन धा:सा धर्मया ख्यलय् धार्मिक क्रियाकलाप बरय् ज्वीगु व जनमानसय् धार्मिक चेतना ब्वलनीगु खँ निर्विवाद ख: । थुकथंया मजिमगा:गु व ल्व:गु खँ खयां नं धार्मिक सफू पिथनेगु धैगु मेगु ख्य:या ज्या-खँथे अ:पुगु खँ मखु । धर्मया सफू धायेवं लोककल्याणया अ:ख:भाव अले अन्धभक्ति, अन्धविश्वास व अन्धपरंपरा ब्वलनीगुली तिब: जूवनीगु सफूत पिदनाबिल धा:सा समाज हे दूषित जूवनीगु खँय् बिचा: यायेमा:गु थौया आवश्यकता जूगु दु । थुगु खँपाखे ध्यान तयेबलय् मानवतावादी विषयया धार्मिक सफूत ल्यया: पिथनेगु यायेगु तसकं थाकुगु खँ ख: ।

थुकथंया धर्मसंबन्धि सफू प्रकाशित यायेया लागी लगानि यायेगु धैगु स्वच्छ धार्मिक त्यागी व दानीपिसं सिबय् मेपिसं ध्यान तैकथंया खँ जूवै मखु छाय्कि थुज्व:गु ज्यां आर्थिक लाभ ज्वीगु मखु । 'खिचायात ला त्याय् बीगु' धाइथे या:पिं मनूत थुकथंयागु उद्देश्यकथंया धार्मिक सफू पिथनेपाखे न्ह्यचिलीगु ज्वीमखु । गुगुंकाथंया व्यक्तिगत लाभ व आर्थिक लाभबिना खालि मानवहितया लागी धका: तन, मन व धन अर्पण याइपिं प्रकाशकपिं थुगु ख्यलय् दुर्लभ जू ।

बुद्धधर्मअन्तर्गत शीलआचरण व व्यहारसंबन्धि चेतनामूलक सफूत मालायंकेगु इवल्य् थुगु प्रकाशनया न्हापांगुकथं प्रा. सुवर्ण शाक्यया नेपालीभाषाया लेखसंग्रह पिथने धुंगु दु । आ: हाकनं नं अनया हे पाखें उकथंया हे नेवा:भाय्या च्वसुमुना स्वयेगु अवसर चूला:वल । उकीयात च्वनिसें क्वथ्यंक स्वये खन । उकीया विषय नं बुद्धधर्मसंबन्ध्य पुराण, बाखं, पूजा-भक्ति, कर्मकाण्ड व शास्त्रथे जक मजुसे बुद्धधर्मया मूल आधारयात मौलिकरूपय् न्ह्यथनात:गु खँत जुयाच्चन । थुकीयात प्रकाशनसमितिं पिथने मा:कथंयागु तायेकूगु जुल ।

थुगु प्रकाशनसमितिं थ:गु प्रकाशित कृति सितिकं इनेगु मयासे उकिं व:गु श्रद्धाया दांयात क्षणिक चहलपहल ज्वीकथंया अनुत्पादक ज्याइव:त न्ह्याकेगु व उज्व:गु ज्या-खँय् मध्यलेगु ता: त:गु दु । थुज्व:कथंया प्रकाशनं व:गु संपत्ति प्रकाशनसमितिया सदस्यपिनि व्यक्तिगत ज्वीमखु किन्तु मानवोपयोगी धार्मिक उद्देश्य पूर्तिया लागी सदां मंका:गु जुयाच्चनी ।

(घ)

शरणप्रकाशनया निगूगु प्रकाशनकथ बौद्धजगत्या नादंम्ह प्रतिष्ठित समाजसेवी प्रा. सुवर्ण शाक्यया 'बुद्धधर्म व व्यवहार' सफू पिथने खंगु जुल । थुगु प्रकाशनया लागी ५०,०००।- (न्ययद्वः) दां च्छायादीम्ह साहु पंचवीरसिंह तुलाधर अतिकं धन्यवादया पात्र जगु द् नाप वयकः थुगु शरणप्रकाशन समितिया दुजः नं खः । थुगु समितिया मस्थापक दुजलय भिक्षु सद्धातिस्स, भिक्षु कोलित, प्रा. सुवर्ण शाक्य व साहु द्रव्यमानसिंह तुलाधरपि विद्यमान दु । थुगु समितिया संस्थापनकालय दुजः जुयाच्चनादीम्ह साहु जानज्योति कसाःजु दिवंगत जूगुली वयकःप्रति श्रद्धाञ्जली च्छायाचवना ।

थुगु सफूया नापं प्रा. सुवर्ण शाक्यं चिनाच्चूगु बौद्धम्येया क्यासेट चक्का नं पिथनागु जुल । न्हापांगु क्यासेट चक्का नेपालीभासं पिथनागु खः धाःसा आः नेवाःभासं पिथनागु थुगु बौद्ध-म्येया क्यासेट चक्काया लागी ५०,०००।- (न्ययद्वः) दां च्छाया चूम्ह साहु द्रव्यमानसिं तुलाधरया गुण नं थन लुमंकाचवना ।

थुगु प्रकाशन समितिया न्हापांगु व थुगु निगुलिं सफू उलेज्या यानाबिज्याःम्ह श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष महास्थविर व निगुलिं म्येचाः उलेज्या यानाबिज्याःम्ह श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरजुपिनिप्रति कृतज्ञता देछायागु जुल ।

थुगु सफूया चवःयात प्यंगू निमित्तया चिंकथंया फोटो क्याबियाच्चूम्ह नादंम्ह फोटोग्राफर नातिकजि महर्जनयालिसें इलय् लाक कम्प्युटर टाइप सेटिंग तयार यानाब्यूगुली कान्तिपुर कम्प्युटर्स ३^० बाहाः व सफू छापय् यानाः फुथे चाःथे ग्वाहालि नं याःगुली प्रिन्टिंग स्पट सूचाटारपरिवारयात नं सुभाय् च्छायागु जुल ।

१९२५ चौलागा, सप्तमी

२०६२ वैशाख १७

शरणप्रकाशनसमिति

काठमाडौं

थःगु खँ

थुगु सफूया नां छुइत बिचाः यानामच्चवना । प्वाक्क नां छुनाबियागु खः 'बुद्धधर्म व व्यवहार' । बुद्धधर्मकथंया अनित्य, दुःख व अनात्म अले अनीश्वरवादिताया विषय हे थुगु सफूया लिधंसा खः । थुकी अन्धभक्तियात थाय् बियातयागु मदु । अतिविश्वास व न्यँकँ बाखंथेंयाःगु अलौकिकगु खँयात नं दुवालातयागु मदु । बुद्धया उपदेश व्यवहारय् छ्यलेभनं समाजव्यवहार व सामाजिक, धार्मिक-अनुभवया खँत हे थुकी पिब्वयेगु जुयाच्चंगु दु । छपु च्वसुइ प्रस्तुत जूगु विचार-भाव सीकेत विषयगतकथं अस्पष्ट जुल धाःसा बाय् खँ पूमवथें च्वन धाःसा उथेंयाःगु विषयया मेगु च्वसु ब्वनांवनेबलय् उगु विषयया खँ स्पष्ट ज्वीकथं जुयाबी । च्वसुया विषयय् सुइगु सहमति व असहमतिपाखे ध्यान बियागु मदु । च्वसुइ दुब्यूगु भावयात पाय्छि तायेकूपिनिपाखें इमि थमहं थूथेंयाःगु खँयात व्यवहारय् छ्यलीला धयागु आसा कयागु दु ।

शील, समाधि व प्रज्ञाया आधारभूत खँत गुगुकथं पिब्वयागु खः उकिं सज्जनपिं व सहृदयीपिंत तकं व्यवहारपाखे प्रेरित ज्वीके फइला धयागु धारणा कयागु दु । थुकी छ्यलातयागु भावनाया खँत स्वीतं चित्तबुझय्यायेत मखसे थःहे चित्तबुझय्ज्वीत पिब्वयागु खः । थुगु सफू संस्कार सुधार व बानिसुधारपाखे अभ्यास यायां वनेगु कथं सामाजिक समुन्नतिया लागि जुइ धयागु नं जिगु तःधंगु सोचाइ खः ।

थन बौद्धतसैं बुद्धधर्मया मर्मयात पालन याये फयाच्चंगु खनेमदु । बुद्धयात ईश्वर मानय् यायेकथंया खँया थुकी सुइकोतकं मदु । 'थःमह मालिक थःहे खः' अले 'थःगु भर थमहं हे कायेमाः' धयागु बुद्धया सत्यवचनहे थुगु सफूया च्वसुया सारांश खः । बुद्धया उपदेशकथं सकसितं हीकायंकेगु साध्य मजू उकिं न्हापां थःहे हिलावनेमाः । धर्मदुनेया सिद्धान्त व आदर्श धयागु अमूर्त खँ खः । उकिं थुज्वःगु खँपाखे मनुतय् उलि चाख वनीगु ज्वीमखु । धर्मय् गौरव तयेगु धयागु धर्मया विषय सिबाय् धर्मय् कलंक मवयेकेगु हे धाथेंया धार्मिक विषय खः । मानवकल्याणया लागि मनुखं थःगु व्यवहार छ्यलेगु हे वास्तविक धर्म खः । तर्क-वितर्क, वाद-विवाद, विद्वत्ता छँतय्यायेगु कथंया बुद्धिविलासितायात कःघानाः भय व आसाया हुनि संस्कार ब्वलंकाः यायेगु व्यवहार यात धर्म धाइमखु छाय्कि उज्वःगु संस्कार व व्यवहारं मनुयाके दुगु प्रकृतिजन्य स्थायी दुःखया निवारण जुइमखु । थुज्वःगु खँ प्रत्येक मनुखं अनुभव यानाच्चंगु दयेमाः । थन

(च)

जिगु नं अनुभवया खँकथं हे बौद्धजगतय् जुइमाःगु खँया सल्हा व सुझाव न्ह्यथनागु खँ घयाच्चनागु खः । थन गुगुं नं च्वसुत सुइतं व्वःबिइगु व तुच्छ यायेभनया भावनां च्वयातयागु मखु । धर्म धयां नं धर्मकथया व्यवहार्य चुक्य् चुयाच्चंगु खँयात पचिनं सुयाः क्यनेथें न्ह्यथनातयागु खँयात स्वीगुंप्रति व्वथ्युंगु व ह्वय्च्याःगु खः धकाः मथुइकेत व्वैमिपिके इनाप दु । जिगु चिचाधंगु बुद्धिं सीकं मसीकं, चायेकं मचायेकं गुगुंकथं सुइगुं नुगलय् इवय्पिइकथं अभिव्यक्त जुउगु दत धाःसाः उकीया लागी जिं क्षमा फवनाच्चना ।

मनू तालय् लाकेत मनूया व्यवहार हे बांलायेमाः, बुद्धधर्म धयागु मनू मनू जुइत खः धयाबिज्याःम्ह श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष महास्थविरया प्रेरणायात हृदयंगम याना । वस्योलं थुकी थःगु मंतुनातकं न्ह्यव्वयाबिज्याःगुली अपार कृतज्ञता ज्ञापन याना । थःगु मंतुना प्वंकाबियादिउम्ह, धर्मय् नं अधर्म स्वचाःवनीगु खँय् चिन्तित जुयाच्चंम्ह इतिहासविद् बौद्धविद्वान्या तँय् लाःम्ह पूर्वमन्त्री भुवनलाल प्रधानप्रति नं कृतज्ञ जुयाच्चना । वय्कलं जिगु च्वसुइ ऐतिहासिक खँकथं गनं चुलुबियाच्चंथाय् वाःचायेकाबियादिउगु दु । थुगु सफूयात थम्हं खंथे कुलाः सफूया उद्देश्ययात अझ स्पष्ट यानाबियादिउम्ह समाजया हित तातुनाच्चंम्ह साहित्यकार समीक्षक प्रो. माणिकलाल श्रेष्ठप्रति नं उलि हे कृतज्ञता दोहोलपाच्चना ।

थुगु सफू पिदनेफुगु हुनि धयागु मानवकल्याणकारी बुद्धधर्मय् दत्तचित्त जुयाः स्वनातःगु शरणप्रकाशनसमिति खः । बुद्धधर्मप्रति कर्मठपिं सदस्यपिं दुगु शरणप्रकाशनसमितिं थःगु निक्वःगु प्रकाशनकथं थुगु सफूयात धर्म व व्यवहारया ख्यलय् व्वयेगु उचित तायेकाः पिथनाब्यूगुली थुगु समितियात दुनुगलं सुभाय् च्छायाच्चना । अन्तय् जितः थुगु ख्यलय् न्ह्यचिइकेत थःपिंगु तन, मन, व श्रमं तिबः बियाच्चंपिं जिगु छँजःपिंगु भावनायात थःगु नुगलय् तयाः थःत अहो भाग्यम्ह तायेके दुगु खँ प्वंकाच्चना ।

ने.सं. १९२५ चौलागा, सप्तमी, सनिवाः

थौकन्हय्या निवास - स्यूचाटार वडा नं. २, काठमाडौं ।

च्वमि
सुवर्ण शाक्य
ॐ बाहाः, यँ ।

(छ)

सुवर्ण शाक्यजुया “बुद्धधर्म व व्यवहार”

सफू - जिं खनाकथं

थी थी पत्रपत्रिकाय् इलय् ब्यलय् पिदंगु सुवर्ण शाक्यजुं नेपालभाषां च्वया तःगु बुद्धधर्म, बुद्धसंस्कृति (वा नेवाःसंस्कृति) व बौद्धनेवाःतय्गु व्यवहार व परम्परा विषयया लेखत मुंकाः छगू सफूया रूपय् “बुद्धधर्म व व्यवहार” सफू पिदंगु दु । खजा थ्व सफलिइ दुथ्याःगु लेखत फुक्क प्रकाशित जुइधुंक्गुलिं पाठकपिसं खनेधुंक्गु हे खः, उगु फुक्क लेख छथाय् हे मुंकाः छगू हे सफलिइ फुक्क ब्वने दयेक प्रकाशित जूगु हे पाठकपिनि लागिं छगू अमूल्य देन जूगु दु । थथे तःधंगु देन धाये फुगुया कारण सफलिइ दुथ्याःगु लेख पाठकपिनि निंतिं तस्सकं उपयोगी जूगुलिं हे खः ।

सफूया फुक्क लेख ब्वने खंगु मौका स्वयम् जितः तक नं आः छगू सफूया रूपय् पिहाँ वये त्यगुलिं तिनि दत । न्हापा गुगुं ब्वने धुंगु व गुगुं मब्वनानिगु रचनात फुक्क आः छथासं ब्वने खन । सफू फुक्कं ब्वने धुंकाः जिगु मनय् वःगु प्रतिक्रिया धाये ला वा जितः तस्सकं प्रभाव लाःगु छता निता खँ निं न्हापालाक्क न्त्यथने । थ्व सफलिइ दुथ्याःगु लेखतय् दकले तःधंगु व दकले बांलाःगु विशेषता हे उकिया सरलता खः । सामान्य व्यावहारिक विषयय् जक मखु, बुद्धधर्मया सारसंक्षेप ब्वयातःगु गहन दार्शनिक विषयय् तक नं, बुद्धधर्म (वा बुद्धया शिक्षा), अले उकिया थीथी यानसम्बन्धी व्याख्याय् तक नं सामान्य नागरिकं थुइकथंया भाषा, उपमा, उदाहरणया माध्यमं सर्वसाधारणया निंतिं च्वयातःगु थ्व सफूया विशेषता खः । थुकी प्राज्ञिक गहनता दु, तर प्राज्ञिक क्लिष्टता मदु । जनतायात ध्वाथुइकेत माक्व तर्क थुकी दु, तर तर्कशास्त्रया जटिलता मदु ।

निगूगु खँ, सफू ब्वनीपिं पाठकपिसं थुकी थःगु हे जीवनया खँ च्वयातःगु खनी, थःगु हे ख्वाःपाः न्हाय्कनय् स्वयाच्चनाथें तायेकी । जीवनं तापाःगु दर्शन मखु, थः ह्वनाच्चनागु जीवन, थः म्वानाच्चनागु समाजिलिसे ल्यहें ल्यहें पुक्क दुगु दर्शनया खँया व्याख्या ब्वनीब्यले छुं प्राविधिक विषयया चर्चा - विचर्चा मखु, जन-जीवनलिसे सम्बन्धित जीवनदर्शन ब्वनाच्चनागु अनुभव पाठकपिसं याइ ।

सफूया रचनातय्सं लेखक सुवर्ण शाक्य थम्हं खंगु खँ सुमचुकुसे धायेगु, सुयातं लयतायेकेत मखु, खसोखास न्ववायेगु, मभिं मनिया मग्वासे विरोध यायेगु,

(ज)

सुयातं मुलाहिजा मयायेगु तर सुयातं महीगु भावना तथा: मखु सकलप्रति सद्भाव हे तथा: न्ववायेगु अर्थात् छम्ह सच्चा निष्पक्ष पर्यवेक्षकयाके दयेमा:गु निष्पक्षताया नापं निडर स्वभाव दुम्ह आलोचक ख: धका: स्पष्टकथं सीकेफु । छम्ह आलोचकया गुणविषयय् झिंच्यागूगु शताब्दीया अंग्रेजी भाषाया लेखक, कवि, आलोचक अलिग्जाण्डर पोपे धयादीगु खँ लुमंसे व: । धार्थेयाम्ह आलोचकं याइगु आलोचनां ज:गु चुपिं सुइथें दुनेथ्यंक दुहाँ वनीगु घा: याइ, अले चक्कुइ पानात:गु मलहमं घा: सिचुकाबिइगु गुण नं उकी दइ, अर्थात् तस्सकं कडा आलोचना, आक्रामक आक्षेप दुसां भिंकेगु सद्भावनायुक्त शिक्षा विइगु उद्देश्य दइ ।

थुपिला जुल, सुवर्ण शाक्यया लेखनया शक्ति वा गुण । अथे हे वय्क:या रचनाया मू उद्देश्यबारे बिचा: यायेव्यले झीसं खनी, वय्क: मूलत: छम्ह सुधारक । गुगु समाजया वय्क: छम्ह सदस्य ख: उगु समाज नेपालीसमाज, विशेषत: नेवा: बौद्ध समाजय् व्याप्त व्यवहारय् खनेदुगु गलत प्रवृत्ति, बुद्धधर्मया नामं यानाच्चंगु आचरणय् खनेदुगु बुद्ध - शिक्षाविपरीत विकृतिया विरोध याना: बौद्धजनतायात ख:गु लँय् अर्थात् बुद्धया शिक्षाकथंया लँय् हयेगु पवित्र उद्देश्य व लक्ष्य सफूया फुक्क रचनाय् खनेदु । जिमि अबु आजुपिसं यानाव:गु रीति-स्थिति व्यवहार थथे हे ख:, जिमि गुरुपिसं थथे हे धा:गु दु अथे जूगुलिं थ्व हे सत्य ख: धका: मिखा तिसिना: छुं खँ स्वीकार यानाछ्वयेमते, थम्हं हे स्वतन्त्र चिन्तन याना: ख: मखु क्व:छिइगु स्व धयागु बुद्धया शिक्षाकथं थ:गु समाज-व्यवहार, थ:गु आचरण, थ:गु रीति-स्थिति, थ:गु कर्मकाण्डप्रति छको मिखा व्वयास्व धका: सुवर्ण शाक्यजुं थ: दाजु किजा त:केहँपित आग्रह यानाच्चंगु दु । छुं हे प्रकारया पूर्वाग्रह मतसे फुक्क धर्म, फुक्क सिद्धान्त, फुक्क विचारप्रति निष्पक्ष दृष्टिकोणं स्वयेगु वय्क:या आग्रह । बुद्धधर्मया स्थविरवाद, महायान, वज्रयान आदि थी थी यानप्रति गुगुली हे वय्क:या पूर्वाग्रह मदु, फुक्क यानयात स्वयेगु वय्क:या मिखा वा चश्मा बुद्धया शिक्षाया मापदण्ड ख: । अथे जूगुलिं गुगुं हे यानप्रति वय्क:या विशेष आग्रह नं मदु, वितृष्णा वा विमति नं मदु ।

ध्वजोगु विशुद्ध प्रवृत्ति कया: च्वयादीगुलिं सुवर्ण शाक्यजुं कर्मकाण्डयात मिखा तिसिना ग्रहण मया:, कर्मकाण्डयात हाकुतिनेगु नं आह्वान मया:, “कर्मकाण्डय् सुधारया आवश्यकता” जक खंकादिल । “नेपालय् वज्रयानया भविष्य”, नांगु लेखय् वज्रयानया थौया व्यवहारप्रति लेखक आलोचक खने दुसा “वज्रयान नं बुद्धधर्मया सार ख: व नेपालया वज्रयान नेवा:धर्म” लेखय् वज्रयानया विशिष्ट गुणया चर्चा यानात:गु दु ।

(झ)

सफुलिइ दुध्याःगु फुकक धयाथें लेखया “टार्जेट ग्रुप” (अर्थात् सुया नितिं च्वयातःगु सुयात न्यंकेत च्वःगु धयागु खँ) नेवाः बौद्धत जूगुलिं नेवाः बौद्धतय् थौ पुरोहित जुयाच्चंपिं गुभाजुतय् सम्बन्धय् निगू प्यंगू हे लेख सफुलिइ दुध्याःगु दु । उकीमध्यय् गनं गनं गुभाजुतय् आचरण व जातिवादी दृष्टिकोणया तीव्र आलोचना खने दुसां मूलतः वय्कः गुभाजुविरोधी मखु, गलत-प्रवृत्तिया जक विरोध यानाः सुधार हयेगु भावनां प्रेरितजक खः ।

वय्कः स्वयम् छम्ह बौद्धजक मखु, सफूया फुकक रचना नेवाः बौद्ध जनतायात न्यंकेत च्वयातःगुलिं थुकी बुद्धधर्मया मूल सार, बुद्धया शिक्षाया मूमूगु तत्त्व, बुद्धधर्मया स्वरूपया व्याख्या यानातःगु तःपु लेख (बुद्धया व्यावहारिक दृष्टिकोण, मानवधर्म, बौद्धभावना, बुद्धधर्मया स्वरूप, धम्मपदय् “थःवर्ग”, बुद्धधर्म व शान्ति, बुद्धधर्म, बुद्धया स्वावलम्बनवाद आदि लेख) दुध्याःगु दु ।

नेवाः बौद्धसमाजय् वःगु विकृति, खासयानाः बुद्धधर्मया नामं जुयाच्चंगु बुद्ध शिक्षाया हे विपरीत व्यवहार खनाः हीमीचायाः लेखक उकिया तीव्र विरोध प्वंकाच्चंगु खनेदु, “धर्म व ब्यापार”, “धर्म व स्वार्थ”, “धर्म नं ब्यापार जुयाच्चन” आदि लेख थुकिया दसु खः । अनात्मवाद व अनीश्वरवाद हे सार जूगु बुद्ध-शिक्षा बियावंम्ह भगवान् बुद्धयात नेवाःबौद्धतय्सं चःयानाछ्वःगुप्रति असहमति क्यनाः उजोगु गलत धारणा कयाच्चपिंत ध्वाथुइकेकथं लेखकं च्वयातःगु “बुद्ध मनू खः, छम्ह उपदेशक खः, महान् गुरु खः, पथप्रदर्शकजक खः चः मखु” धकाः ध्वाथुइकेकथं च्वयातःगु रचनात “महामानव गौतम बुद्ध”, “शाक्यमुनि बुद्धयात मनूया तँय् हनेमाः”, आदि लेख नं थ्व संकलनय् दुध्याःगु दु ।

बुद्धधर्म धयागु हिन्दूधर्मया शाखा खः धाइगु गलत प्रवृत्ति (गुगु मिथ्या धारणा डा. राधाकृष्णनथेंजाःपिं विद्वानतय्के तकं नं खनेदु) या विरोध यासे बुद्धधर्मया सच्चा स्वरूप हिन्दूधर्मय् सुधारजक मखु, हिन्दूधर्मलिसे मूलरूपं हे फरक धकाः क्यंसे बुद्धधर्मया मौलिक स्वरूप क्यनेगु उद्देश्यं च्वयातःगु सुवर्ण शाक्यजुया लेख “बुद्धधर्म व हिन्दूधर्मया सिद्धान्तय् मौलिक भेद” थेंजाःगु अमूल्य रचना नं थ्व संग्रहस दुध्याःगु दु ।

थुकिया अतिरिक्त बौद्धधर्म व संस्कृति ल्यहें ल्यहें पुयाच्चंगु नेवाःसंस्कृति व परम्परा दुगु विभिन्न विषय, रीति स्थितिया अनुसन्धानात्मक विवेचनां जाःगु अनेक अमूल्य सांस्कृतिक लेख नं थ्व संकलनय् दु । थ्व क्रमय् नेवाःबौद्धतय् छथ्वलय् दुगु

‘बरे छुइगु’ प्रचलन, सम्यक् महादानया परम्परा, नेवाःबौद्ध पर्व, यात्रा आदिइ छ्यलीगु बाजंबारे, ज्ञानमाला भजन खलः बारेया परिचय आदि लेख नं संकलनय् दु । “बौद्ध-संस्कारपद्धति” नां या छगू लेखं जक नं सफूया सांस्कृतिक अनुसन्धानात्मक महत्त्व गाक्कं क्यंगु दु । अले विशुद्ध ऐतिहासिक व पुरातात्त्विक दृष्टिकोणं च्वयातःगु “लुम्बिनि व कपिलबस्तुइ लुयावःगु छुं अवशेषत” थेंजाःगु लेखं सुवर्ण शाक्यजुया अनुसन्धानात्मक प्रतिभा बांलाक क्यंगु दु, नापं लेख गाक्कं सूचनामूलक जू । ध्वजोगु हे संस्कृति व इतिहासया ज्ञान दुम्ह लेखकं च्वयादीगु परिचयात्मक “स्वयम्भूया छुं थाय् म्हसीका” नं गाक्कं गहन खनेदु ।

ध्व सफूया लेखत ब्वनाबले सुवर्ण शाक्यजुया मिस्सन् (Mission वा पवित्र उद्देश्य) बारे जिगु मनय् वःगु छगू भावना थन उल्लेख यायेगु सान्दर्भिक जुइथें ताया । नेवाःबौद्ध समाजय् च्वंगु छुं गलत प्रवृत्तियात कुंखिनेगु, बुद्धधर्मया नामं बुद्ध शिक्षाविपरीत ज्या जुयाच्चंगु विकृतिया विरोध यायेगु, सुधारात्मक शिक्षाया पवित्र उद्देश्य ज्वनाः नेवाःबौद्धतय्त जागरण हयेगु “जागृति-अभियान” थौसिकं ७५/८० दँ न्ह्यः धर्मादित्य धर्माचार्य (जगतमान वैद्य शाक्य) जुं यानादीगु प्रयास व सुवर्ण शाक्यजुया रचनाय् प्रसारित सन्देशया उद्देश्य पूरा हे ज्वःलाः धयागु जिं ताया ।

ध्वजोगु अमूल्य रचनात (न्हापा प्रकाशित जुइधुकूगु जूसां) फुक्क मुनाः छगू सफूया रूपं पिदंगु नेपालया बौद्धजगत्या लागिं जक मखु, नेपालभाषाया सफू-धुकुतिइ हे छगू अमूल्य तँसा जूगु जिं खना ।

२०६२ वैशाख १

प्रो. माणिकलाल श्रेष्ठ

(ट)

महामानव गौतम बुद्ध*

सुं नं प्वाथनिसें मभिंम्ह जुयाः जन्म ज्वीगु मखु । गुलि गुलि तःधी जुइ उलि उलि तःताजि आवश्यकतां वैत सालिइ । आवश्यकताया सीमा दइमखु अयसां मनूतसें सीमाया ह्याल तइमखु अले समाजय् विकार बुयावइ । वहे विकार परम्पराया रूपय् ब्वलनिइ सिबाय् म्हो जुइमखु अले समाज स्यनिइ । अजःगु स्यंगु समाजं दक्व राष्ट्रत स्यंस्यंनिइ । मनुखं दुःख सिइ । सुख मामां दुःख जूगु खँ ध्वीकीपिं म्हो हे जक जुइ । गुबलें गुबलें अजःपिं महामानवत पिदनी गुम्हसिनं सुखया किचः खनिइ अले सकल मानवतय्गु कल्याणया लागी थःत पानाः संसारया मानवतय्त सुझाव ब्युब्युं सुधारया लँ लिइ । थजःपिं आत्मज्ञानी मानवसेवी मनूतमध्यय् २५ २५ दँ न्त्यः बूम्ह भगवान् गौतम बुद्ध नं खः । वसपोलं मानव मात्रयात यक्वं शिक्षा दीक्षा बिया बिज्यात । थुपिंमध्यय् दकसिबय् तःधंगु व प्रभावोत्पादक अहिंसा व शान्तिं खः ।

मनुखं विकासया सीमा पुइके धुंकाः शान्ति कायेदै धैगु बिचाः याःसां उकीया लिच्वः अःखः जुयाः अशान्ति

जक सकभनं न्यनिइ । उगु इलय् शान्ति धकाः माःजुइपिंगु सहाराया लागी बुद्धया चरित्र हे दकसिबय् न्त्यःने दं वइ । उकिं थौं नं शान्तिया लागी हालाजुइपिसं बुद्धयात लुमंकाच्वंगु दु । थ्व बुद्धया महामानवता खः ।

बुद्धपिंनाप संबन्धगु खँ गौतम बुद्धं प्रवर्तन यानाबिज्याःगु मखसे थ्वला बुद्ध स्वयाः नं पुलांगु खँ खः धाइ । नेपाःगाः लखं जायाच्वंबलय् पंचबुद्धया गुगु ज्योतिर्मय किरण थौंकन्हय्या स्वयम्भूगुइं खने दत इपिं पंचबुद्ध खः । बुद्धसिबय् न्हापा ऋकुच्छन्द आदि आपालं बुद्धपिं व दीपंकरादि तथागतपिं दु धाइ । लिपा गौतम बुद्धं सामाजिक, राजनैतिक त्यूपाः हयाः थः नं छम्ह बोधिज्ञान प्राप्तम्ह बुद्ध जुयाबिज्यात ।

गौतम बुद्धया जीवनीपाखे छकः मिखा ब्वलधाःसा झीःसं बुद्धयात विभिन्नरूपं महामानवया तय्य लाःगु खनिइ ।

१. परम्परावादी बुद्ध -

बुद्ध परम्पराया विरोधी मखु, खःसा परम्परां वैचंगु कुरीतियात चीकाछ्वःम्ह

सुधारक खः छायाःसा बुद्धं बुद्धत्व प्राप्त यायेधुंकाः आः गुकथं जीवनया लंपु ल्ययेगु धैगु खँय् थःबिचय् हे निगू मत जूबल्य् थःसिबय् न्हापायापिसं गथेयानाः जीवनया लंपु ल्यल धैगु खँपाखे बिचाः यानाः इमिसं भिक्षुजीवन हंगु व भिक्षा फ्वनाः हे नयेत्वनेया व्यवस्था याःगु खनाः वसपोलं नं उगु हे लंपु ल्ययाबिज्यात ।

२. इनापयात कदर याइठह बुद्ध -

बुद्ध थःत तःधं भाःपा गुबलें हे जिद्दिवाल मजू । वसपोलं भिक्षा फ्वंफ्वं बिज्यात । थः हे अबुजु शुद्धोदनं न्हापां थःथाय् हे वयाः भोजन याःवा धकाः निमन्त्रणा यात । उगु इनापयात स्वीकार यानाः बुद्ध सरासर अन हे बिज्यात किन्तु अबु धकाः मखु कि तःधंपिंगु कदर यायेया लागी । थुकथं बुद्धं तःधं चीधंया भेदभाव मतसे न्ह्याम्हसिगुं इनापयात कदर यानाबिज्यात ।

३. सठ्मान यायेगु प्रवृत्ति ठुठह बुद्ध -

माया, ममता व तं फुक्क त्याग यानाः हे बुद्ध जूम्ह गौतम थःगु जन्मभूमि कपिलवस्तुइ थः हे जन्म जूगु दरबारय् वंबलय् सकल थःधित्तिपिं थःथाय् नापलाः वलं, तर थःम्ह कलाः यशोधरा

मवः अय्सां भचाहे तंमचासे थःम्ह कलाःयात छसः हे मन्यँसे वैप्रति अनादर यानाः गृहत्याग यानागु थःगु व्यवहार प्रति लाचार जुयाः थः भिक्षु जुसानिसें भिक्षुनी जुयाः थःम्ह हे सहचारी थें जुयाः छँय्संतुं बुद्धया लक्ष्यय् हे च्वनाः सहयोग यानाच्चंम्ह यशोधरायाथाय् थःहे वनाः नारीत्वयात च्वछायाबिज्यात ।

४. बुद्ध लकिरया फकिर मखु -

बुद्ध नये त्वने मदयाः व गृहस्थ हने मफयाः छें पिहाँवंम्ह चिमिम्ह नादान लकिरया फकिर मखु बरु राजदरबारया वैभवयुक्तगु सर्वसत्तां जाःम्ह राजकुमार खः ।

५. कर्मवादी बुद्ध-

बुद्ध कर्मवादी खः, भाग्यवादी व अन्धविश्वासी मखु । थःम्ह मालिक थःहे खः, थःत थःम्हं हे थकायेमाः धाइम्ह खः । बर्मू व शूद्रया विषयय् जातं बर्मू वा शूद्र जुइगु मखु, ज्यांजक अथे जुइगु खः धकाः नं धाइम्ह खः । छन्हु छम्ह थीमत्यःम्ह मिसायाके आनन्द भिक्षुं लः फ्वन । व मिसां वैत लः बी मछाल । उबलय् आनन्दं वैत धयाबिज्यात, “छंके जात फ्वनागु मखु लः फ्वनागु ।” थुलि धयाः वं हःगु लः

त्वनाः बुद्धया कथनकथं अछूतोद्धार यानाबिज्यात ।

६. जणपक्षी बुद्ध -

बुद्ध सदां जनपक्ष्य च्वनाबिज्यात । वं गुगुं नं ज्या यायेबल्य् जनतां याये फुगु, जनतां थ्वीके फुगु व थ्वीकथं यायेमाः धाइ । बुद्ध थःहे छँखापत्तिं वनाः कल्याणकारी जीवनया व्याख्यान कं वनिइ । थःगु व्याख्यान थ्वीकेबीत नं न्त्याथेंयाःमह जनतां नं थ्वीकथं उबलय्या जनभाणा पालि, यात कःघानाबिज्यात ।

७. व्यावहारिक बुद्ध-

बुद्धं गुलि नं स्यने कने यानाबिज्याइ उकी गुगुं नं जीवनव्यवहारं तापाःगु मजुउ । वसपोलयाके उपदेशया खँ अःपुक थ्वीकाबीफुगु क्षमता दु । छकः कृशा गौतमी धैम्ह छम्ह मिसाया याकःकाय् सित । व मिसा अधैर्य जुयाः ख्वख्वं बुद्धयाथाय् वन । बुद्धं वैत गां छगुलिइ छँखापत्तिं वनाः गुगु छँय् थौतक सुंनं मसीनि उगु छँ तू छम्हू फ्वनाहति धकाः छ्वत । वं अजःगु छँ गनं ल्वीके मफुत गुगु छँय् सुं नं सुं मसीनि । थ्व हे उदाहरण बियाः वैत सीगु धैगु अवश्यम्भावी खः, थुकी चिन्ता काये मज्यू धकाः थ्वीकाबिज्यात ।

C. मध्यममार्गी बुद्ध -

बुद्धं क्यंगु लँपु न अःपु न थाकु । चांलानां जक धर्म लाइगु मखु न त इसिसि धायेक नयेवं त्वनेवं धर्म लाइ । म्हायात कष्ट मब्युःने व भोगविलास्य् नं भ्यलय् मपुँसे यायेगु ज्याखँ हे बुद्धया धर्मया लँपु खः । बुद्धया थुगु हे लँपुइ च्वनाः तःधं चीधं धाःपिं न्त्याम्हसिनं नं थुगु धर्मय् अःपुक हे पँलीफत ।

२. विश्वघर्ती बुद्ध-

बुद्धं मानवमात्रय् स्वीगुंप्रति नं भेदभाव तयामबिज्याः । वसपोलया बिचार प्राणीमात्रय् नं उतिग्यं । उकिं हे वसपोलं अहिंसायात प्राणसिबय् नं तःधं भाःपिल । बुद्धया विश्वास खः कि संसारय् दकसिबय् तःधंगु कष्ट हिंसाय् ज्वी । कष्टं तापाक च्वनेत विश्वं थःमनासे मगाःगु अहिंसायात कःघाइगु बुद्धया धर्मयात विश्वधर्म धकाः सकसिनं मानय् यानावैच्वंगु दु । न्त्याथेंजाःगु युग वःसां न्त्यागु राष्ट्रं नं संसारया भलाइया लागी अन्तय् शरण मवँसे मगाःगु धर्म अहिंसाधर्म खः ।

थुकथं व्याख्या यानायंकलधाःसा बुद्धया असीमित उपदेशया व्यवहारयागु बयान यानां साध्य मजू । थः हे नमूना

ज्वीमा: धैगु आदर्श सुनां मानय् मयाइ ?
 बुद्धं थ: हे नमूना जुया: संयमी, धैर्य व
 त्यागीया उदाहरण न्ह्यब्वल । वैगु
 पंचशील अष्टशील सिद्धान्त त्रिकालसत्य
 जू । बुद्धं गनं च्वयात: गुयात जक पत्या:
 मया: । व्यवहारय् मवयेकं धार्थेयाम्ह
 ज्ञानी, ध्यानी व उकीया समर्थक ज्वी
 फैमखु धैगु वसपोलया सिद्धान्त ख: ।

संसारय् जन्मकासेलि मनुयात
 सुख दु:खं घेरय् याइ । थुगु घेराया दुने
 लात धायेव जीवनय् आपालं विकार
 पिदना: दु:खसिबाय् सन्तोष गुखेपाखें
 नं दैमखु । सन्तोष धैगु सुख ख: तर
 जीवनयात मुक्ति बीत धा:सा सन्तोष
 काये मज्यू धाइ । मोक्ष प्राप्त मजूतले
 निश्चित व निर्धारित लँपु ल्यया: वनां
 च्वनेमा: । थ:त मनीगु खँ थम्हं कर्पित

नं व्यवहार याये मज्यू अले फुक
 मानवतय्त थ:थें हे भा:पा व्यवहार
 यायेमा: । सांसारिक झमेलां तापाक्क
 च्वना: जीवनया अन्तय्तक शान्त
 जुयाच्वनेमा: । थुपिं हे बुद्धया त:धंगु
 सिद्धान्त ख: । बुद्धं धर्याबिज्या:गु दु कि
 संसारय् दु:ख दु, दु:खया कारण दु अले
 दु:ख तंकेगु उपाय दु । थ्व हे सिद्धान्तया
 आधारय् हे बुद्धया सम्पूर्ण उपदेश
 प्रादुर्भाव जूगु ख: । जन्मकासेलि दु:ख
 अवश्यम्भावी ख: । दु:ख थ:थम्हं तु वैगु
 मखु । थ्व गुगुं कारणं जक उत्पन्न
 ज्वीगु ख: । उगु कारण ल्वीका: वैत
 फ्वाये फयेकेमा: । कुतलं ध्वैत फ्वाये
 नं फु । गुगु इलय् दु:ख तनी उगु
 दु:खया इलय् मोक्ष प्राप्त ज्वी । थ्व हे
 वास्तविक विचार ख: बुद्धया ।

✽

*'आनन्दभूमि' बु.सं. २५२५, ने.सं. ११०२, (वि.सं. २०३८)

धर्म व व्यापार*

छता बिया: मेगु वस्तु कायेगु
व्यापार ख: । अथे हे धर्म यायेगु धका:
द्य:या न्ह्य:ने वना: जाकि स्वां छाया:
'भगवन् ! जित: त:मि यानाब्यु, जिम्ह
शत्रुयात ख्यानाब्यु, जिं यानागु पाप
फुकाब्यु' आदि धका: फवनेगु छगू नं
धर्मया नामय् व्यापार ख: ।

धर्म धैगु छुं खँयात धारण
यायेगु ख: । छुं खँ मनंतुना: धारण
यायेगुहे धर्म ख: । उकिं खँया लागी
ख्वीगु हे धर्म ख: । तरबारया पालेगुहे
धर्म ख:सा गोलिया क:वनेगु धर्म ख:
अथेहे बुद्धया मानवमात्रया लागी शान्ति
बीगु व स्यायेपाले मयायेगु धर्म ख: ।

मनू मांया प्वाथं व्वीसाथ धर्म
व पाप नापं ज्वना: वैमखु । वातावरण
व समाजं वैत वैगु मनय् न्हून्हूगु धारणा
ब्वलंकाबी । वैगु न्ह्यपुइ बांला:गु
धारणा नं लायेफु, बांमला:गु धारणा
नं लायेफु । संसारय् बुद्धि विवेक
ब्वलनीम्ह व उकीयात छ्यलीम्ह प्राणी
मनू हे जक दु । मनूया बुद्धि विवेक
बांला:गुली छ्य:सा वैगु धर्म बांलाइ
अले बांमला:गुली छ्य:सा वैगु धर्म नं
बांलाइ मखु । बांला: व बांमला:या

परिभाषा बी थाकुसां सकसियां लागी
भिंंगु भिनीगुयात बांला: धायेमा: धैगु
खँयात न्ह्याम्हसिनं नं मानय् यायेमा: ।
नये त्वने पुने सकसियां मा: तर थ:जक
नये त्वने पुने मधासे सकसियां लागी नं
नके त्वके पुंकेगुली बिचा: यायेमा: धका:
लोकव्यवहारय् न्ह्यचिलीपिं मनूतय्त
धारेंयापिं धर्म दुपिं मनू धायेमा: । उकिं
धारणा सकसियां बांलायेमा: अले
सकसितं बांलाकेगु कुत: यायेमा: । ध्व
कुत:या नां हे धर्म ख: ।

विहारय्, मन्दिरय् व तीर्थस्थानय्
वनेगुहे जक धर्म धाइपिं मनूत आ:हे नं
आपालं दनि । उज्व:गु तीर्थस्थलय् वना:
उकीयागु गुन ध्वीका: धारणा यायेमा:
धैगु खँय् उकथंयापिं तीर्थयात्रीतय्गु कुत:
मबंनि । तीर्थ धायेवं भ्यातना: व
फोहरजक च्वीके हैगु धाय्यात नं पवित्रगु
धका: मानय् याइपिंमध्यय् थौंया
स:स्यूलय् गनय् जूपिं नं दहेदनि । मन्दिर
गुम्बाया मू मधूपिसं अनया चा-ल्वहँया
द्य: बाय् बाजं तथा गंयात हे धर्मया
सर्वस्व ख: धका: उकीयात हे उतिकं
मानय् यानाच्वंगु दु । मधू मस्यूपिसं
उकथं वस्तु गुनया सिबय् वस्तुयात

मानय् यातधाःसा इमित ध्वीकाबीगु धर्माधिकारी, पुरोहित, सन्तमहन्त भिक्षुवर्गपिंगु धर्म खः । सीक ध्वीकनं कट्टरपन्थी जुयाः ख्युंगुयात नं तुयू धाइपिं नाममात्रया धर्मात्मात खालि ब्यापारीथें जक खः । थःगु थम्हं बियागु धर्मदिशना उपदेश आदियात न्यनाः पालन यानाः व्यवहारय् छ्य धायेगु खँयासिकं थःत मानय्या अले थःगु ल्यू ल्यू वा उकिं यानाः पुण्यफल प्राप्त ज्वी धकाः हेकाः हेकाः नये त्वनेगु व सम्पत्ति दानकयाः थःत म्हसीके बीत मेपिनि स्वयाः बिस्कंगु वसतं पुनाः, मेपिसं सुनानं यानां मज्जीकथं ग्वाय् दाहि सँ लहिनाः सिन्हलं छायापा ज्वी । वसः गजःगु व छुकीया प्रतीक खः उकीया अनुसार आचरण यायेमाःगु इमि धर्म खः, उकथं मज्जबलय् इपिं फुक्क ब्यापारि जू वन । खला ब्यापार धैगु ध्वंलायेगु ज्या मखु, न ब्यापारिया माने ध्वं लाइपिंहे खः । अयसां थः कतिलाकेत जक ब्यापार धाइगु प्रवृत्तिं जाःगु थुगु इलय् कतिलाःपाकः व हेकसाद्यः धाक्वसित कुशलम्ह ब्यापारि खः धायेमाःगु स्थिति दु ।

गुम्हं ब्यापारि थःत नये त्वनेत जक गाक कमाय् याइपिं दःसा गुम्हं न्ह्याक्व दःसां मगाःपिं खने दु । अथेला

धर्मय् थेकेदारत नं निथी हे दुगु खने दु । थःगु प्राण धानय् यायेत थः छम्हहे जक तरय् ज्वीत भिक्षु संन्यासी वस्तं पुनाः धर्मया लँय् ज्वीपिं दःसा सकसिगु लागी धर्म प्रचार यानाः मानवकल्याणया लागी ज्वीपिं, मनं खथें म्हुतुं धायेगु व म्हुतुं धैथें ज्यां याइपिं अले थः हे नं सुआचरणय् न्ह्यचिलाः थम्हं कनागु, क्यनागुकथंया आचारण मेपिसं पालन याः मयाः धकाः स्वैपिं धर्माधिकारिपिं नं संसारय् मदुगु मखु तर म्होजक दु ।

थःथिति नाताकुटुम्बं हिया नातां तःकेहें आदि थः धकाः सम्बोधन यानाः थःत्व क्यनी । इमिनं परस्परय् थम्हं तातुनाकथंया व्यवहार मजुलधाःसा तुरुन्त तंचायाः थःधैगु हे ल्वःमंकाः नत्वीगुतकं त्वःती, अले पिनेपिने कुंखिनाः लाःलाःथे खँ ल्हानाज्वी । थःथितिया नामं थःत फाइदा यायेगु ध्व नं छगू ब्यापार हे ज्वी धुकल ।

समाजसेवक धाःपिसं नं थःत मेकथं मचायेक फाइदा काये दःसा जक सकसिनं खंक सेवाया भाव ब्वयाः न्ह्यचिलीगु व फाइदा मदैगुथें च्वनधाःसा वैतं थ्वैतं दोष बियाः घुर्कि क्यनाः ज्या यायेगुहे त्वःताबीगु । थथेहे राजनैतिक धाःपिं, चुनावय् दनीपिं नं

जनताया प्रतियागु वचनबद्धतायात
 त्वःमंपहः यानाः हेकसाद्यः जुयाः थः
 छम्हजक थाहाँ वनेगु कुतः जुयाच्वंगु
 यक्वं खनेदयाच्वंगु दु । जनता व राष्ट्रयात
 छु दत धायेबलय् झन् जक समस्यां
 मप्वन धायेगु सिबय् मेगु खने मदुगु नं
 दत । अले राजनीति धैगु थःगु खँ द्यःनेलाकाः
 लाय् तये म्वायेक ब्यापार यायेथें जुयाः
 सीधासादा जनतां इमिगु बाघपंजा नयाः
 द्याकाच्वने मालाच्वंगु नं दु ।

मेगु थज्याःगु ज्वलन्त उदाहरणया
 रूप्य कर्मचारीवर्गतयूत न्ह्यब्वये फुगु
 स्थिति नं वयाच्वंगु दु । जनताया सेवा
 यायेगु व राष्ट्रयात धिसि लाकेगु जिम्मा
 बियाः तलब बियाः ज्यायाकातःपिं
 सरकारी कर्मचारीतयूगु लागी इमिगु
 जागिर ला झन् ब्यापार यायेत प्रमुख
 ज्याभः जुयाब्यूगु दु । पसःया रूप्य
 माल सामान ब्वयेम्वायेक आम्दानि
 यायेगु ब्यापारकेन्द्र अड्डा अदालत
 जुयावःगु खने दु । हाकिम धाःपिं थोक
 ब्यापारी व मेपिं खुद्रा ब्ययापारिथें जुयाः
 कर्मचारीया धर्म धलय् छ्वयाः शुद्ध
 ब्यापारी जुयावःगु खनेदु ।

लःया धर्म क्वथ्याः थाय् न्ह्यायेगु

खःसां पाइप तयाः उकीयात च्वय्
 छ्वयेगु ज्या जूथें धर्मयात जबर्जस्तिं
 परिवर्तन यानाः ब्यापार धायेमाःगु
 बाध्यता पिदनाच्वंगु दु । थथे जुजुं मामं
 अबुं काय् म्थ्याय्प्रति याइगु पवित्र
 मतिना नं बुराबुरि ज्वीकाः लहीकेत
 जक माया मतिना क्यनीगु जुयाः स्नेह
 नं छगू ब्यापार जुयावल । ब्याहा याइगु
 नं कलाः भाःतया थःथःत यःगु गुन
 हिलाबुला यायेत व थःया नामं धाक्व
 सिक्व दक्व कायेत जुयावःगु खने दु ।
 थः मयलकि पारपाचुके यायेगुहे थ्व
 ब्यापारया सम्बन्ध बिच्छेद यायेगु दसि
 खनेदुगु दु ।

आः छु खँ ब्यापार मखु धकाः
 क्ववालास्वयेगु थाय् मालेमाःथें जुयावल ।
 क्ववाला स्वयेगु बुद्धि हे नं छगू ब्यापारय्
 हे दुने लाये धुकल । थम्हं खंगु व थःत
 लुधंगु खँयात जक सत्य धायेगु नं छगू
 ब्यापार हे खः । उकिं आः वयाः दुरुइं
 लः ल्वाक ज्याइ बलय् लः दुरु छुतय्
 याये मफैथें थन धर्म व ब्यापारयात
 छुतय् याये थाकुइ धुकल । उकिं यानाः
 आः धर्महे ब्यापार ज्वी धुकूगु थें खने
 दु ।

*'सक्वपौ' बु.सं २५३०, ने.सं. ११०४, (वि.सं. २०४०)

बुद्धया न्ह्यःने पाः फयागु ल्वःमंपिसं बुद्धयात हिस्याःगु दु*

झीथाय् नेपालय् बुद्ध जन्मय् जूगु खःसां, बुद्धधर्मया ग्रन्थत दःसां मनूत नामं जक बौद्ध धायेकाच्चंगु खनेदु सिबाय् ज्याकथं बौद्धव्यक्ति छम्हजक नं माले थाकु । कुल ध्वस्त जुइक स्यंकूम्हसिगु नां कुलराज तइतःथें जक बौद्ध जुयाच्चंपिं व्यक्तित खनेदु । सुनानं धृष्टम्ह धाइ धकाः लिचिले मज्यू, मनंखंगु लिसः बी हे माल । पञ्चशील कयाः पञ्चशीलयात भण्डाफोर यानाः उकीयात छ्याछ्या यायेभनं व्यवहारय् छ्यलावयाच्चंपितं गथे बौद्ध धायेगु ? बुद्धया मूर्तिन्ह्यःने तयाः थःत बौद्ध धकाः पाःफयेकागु खँ वास्ता मयाइपिसं निर्वाण प्राप्त जुइधुंकूम्ह बुद्धयात हिस्याकेगु सिबाय् मेगु छु जूगु दु ? म्हुतुं पालन याःथें व्यवहारं पञ्चशील पालन जुयाच्चंगु ला सायद हे जक खनाधाःसा अजाःपिं व्यक्तियागु परिवार, अले समाज अले देसय् बुद्धधर्मं छु देन बिल धाये ?

बौद्ध जुयाः बौद्धतय्त कुंखिने मज्यू धाइपिं, द्रंगु सुचुकेत कतिलाःपाकःपिं बुद्धधर्मया हागःमागःतय्त छुं धायेज्यूगु

ला खहे मखुत । झीथाय् ज्या व खँ चूमलाःगुलिं शान्ति सुव्यवस्था व्वलंकेगु ज्याय् बुद्धधर्मं बियाच्चंगु देन लुधनेबहः मजू ।

छ्यनय् लः लूसा तुति नं प्याइ, तुतिइ न्ह्याक्व लः लूसां छ्यं गनाच्चनी ।

बुद्धं क्यंगु लँपु लिनाः न्ह्यचिलाच्चंपिं दुगु समाजय् बौद्धआचरणअनुकूल आचारव्यवहार जुइमाःगु खः । अप्वः प्रतिशत मसः मस्यूपिं दुगु थासय् नाम, रूप, चित्त चैतसिक आदि धकाः जक थुइकाच्चनेगु व घोकाय् यायेमायेक खँया व्याख्याजक यानाच्चनेगु प्रारम्भिक बौद्धजीवनय् ततःमतःजक क्यंकाच्चनेगु जुइ । ज्ञान बीगु व कायेगुया स्तर त्वाथः थें थाहाँ थाहाँ वनेगु जुइमाः । न्ह्याथासं छता हे जक हालाच्चनेगु ल्वःमजू । स्याये पाले याये मज्यू, खुइमज्यू, काममिध्याचार यायेमज्यू, फताःखँ ल्हायेमज्यू, काइगु बस्तु सेवन यायेमज्यू, खुइमज्यू, धइगु पञ्चशीलयात न्हापां सःस्यू धाःपिसं व तःधं धाःपिसं पालन यायेमाःगु खः । मसः मस्यूपितं जक ध्वां यानाः न्यंकाच्चनेगु ज्या यायेमज्यू ।

छचनय् लः तःसा जक तुतिइ नं लःलाइ, तुतिइ लः लुनां छचनय् लाःवनी मखु । तःधनय् दुध्याःपिसं थःहे उदाहरण मजूतले समाजय् आदर्शता च्वनीमखु । बौद्धया धात्थेंगु परिभाषा हे 'आदर्श' खः । थःगु दोष सीसाथ थःत कुंख्युंगुली सकारय् यायेगु सहनशीलता खः । थःत झ्वाकलय् थुनेत स्वःम्हसिया न्त्यःने नं न्वमवासे च्वनेगु पापाचार बरय् यायेगु खः, सहायेगुया नामय् कुप्रवृत्तियात प्रोत्साहित यानाः आदर्शताय् ध्वंग ल्वाकछचायेगु जुइ । उकिं भिक्षुसंख्या बरय् जुइवं, गोष्ठी आदि यायेवं, पत्रपत्रिकाय् खँ जायेवं, गुगुं महावाणीजक लिसा कयाः धायेवं आदर्शसमाज बनय् जुइगु मखु, थुकीयात व्यवहार हे माः ।

थौया बौद्धसमाज ज्या स्वयाः खँ अप्वःगु व नां व दांया लागी धिंधिंबलाः जुयाच्वंगु सीदु । धर्मगुरुपिं स्वयाः नं पावरय् च्वपिं मदयेक मगाक्क जुइगु धर्मसभां तप्यंक हे प्रचारवादी व चाकरीवादी अले कर्किया भरय् च्वनेगु प्रवृत्तिया दसु क्यं । फ्वनाः तःमिजुइगु प्रवृत्ति बौद्धजगतय् दुहाँवइच्वंगु दु । न्हापा साहु-महाजनपिसं थःथम्हं बौद्धजगत् बांलाकेत, भिक्षुसंख्या

अप्वयेकेत आसे आसे धायेक चल अचल सम्पत्ति दान यायेगु याइ धाःसा आः थुलि माल, उलि माल, थुलि तयेला मतयेला धकाः कर याइगु खँ सुचुके ज्यूगु मखु । मनूया हृदय परिवर्तन यानाबीगुया पलेसा कीर्तिया प्रलोभन बीगु व बाध्यता बीगु ज्या जुयां वइच्वंगु खनेदु । थम्हं पाछ्यागु धवाँय् तजायेकेगु धुनय् आचरण छखे लानाच्वंगु दु ।

विश्वया फसं पुइकाहःगु सफूदँ, नसादँ, मचादँ व मिसादँ आदि नेपालय् नं हने धुंकल । आः शान्तिदँ वइच्वंगु दु । वंगु दँ हनाः झीसं छु छु यायेफट, अले छु छु जुल धइगु कटु अनुभवं मिलाख्वंसिं मुइकातःम्ह खिचा न्हसला त्वयेवं थारान्हुइथें अनेतनेया 'दँ' खनाः लगय् जुइगु भावना थुइकाः युवकत न्त्यचिले मालाच्वंगु दु । अपेक्षाकृत वैज्ञानिक व व्यावहारिक जीवन हनेगु ज्या हे छ्वासुगु शीलाचारणयात हाँथ्या खः । पूर्वाग्रहं पीडित जुयाः जिमि बाज्यां घ्यः नःगुया दसु जिगु ल्हाः नँतुं धाइपिनि शीलाचरण छ्वासुइबाहेक क्वातुइगु गथे ? न्यपिसं थुइमा मथुइमा थम्हं थम्हं जक थुइव गाःथें छखलः पालिभाषा व मेखलः संस्कृतभाषायात जक पाछ्यायाः मेपित जक शीलाचरणय् च्वनेमाः धकाः

धाइपिं दयाच्चन । उकिं युवकवर्गतसें सकसिनं थुइगु भासं, सकसितं यइगु लसं शीलयागु मर्म थुइकेगु कुतः यायेमाःगु अनिवार्य खनेदु ।

खुँ लुच्चा, वँय्, उइँ, साहु, महाजन, विद्वान्, पण्डित व शासकपरिवारततकं बुद्धधर्मय् प्रतिष्ठित जुयाः बौद्ध जुयाः सफल जीवन हंगु धर्मशास्त्र व इतिहासय् जक दनि । उकीया नितिं थौकन्हय् बौद्धधर्मया लिधंसा कयाः झन् झन् अबौद्ध शीलाचरण यानाजूगु खँत ध्वाथुइकाः पलाः न्ह्यचीकायंके माःगु दु । लिधंसा धइगु काःम्हसिया सिबय् काय्काच्चंम्हसिया घोर दोष जुइ । महायानी संघया दुने जुयावनाच्चंगु महाग्लानिया लागी व पूर्वाग्रहयात हाकुतिनेया लागी नं पलाः न्ह्याके माःगु खनेदु ।

शान्ति हल्ला यायेवं दइगु बस्तु मखु
झिंन्याक्वःगु बौद्धसम्मेलनय्

बुद्धधर्मया मर्म मथूपिं व थुइकेत औसर मदुपिंत अप्वःयानाः सहभागी यायेमाःगु दु । खँसःघथलाःपिं जक च्वनाः जुइगु सम्मेलन सरल जीवनया लागी प्रभावकारी गुबलें जुइमखु । चाकु दुथाय् भुजिं हय्भुनेथें तधं धाःपिं दुथाय् जक पुचः मुंवनीगु औसरवादी मुँज्यां जनसाधारणयात गुबलें लभः बी फइमखु । ततः धंगु सम्मेलन तःधंधाःपिंत झन् अप्वः तःधंकेगु जक सिबाय् चीधंपिंत तःधंकेगु गुबलें जूगु खनेमदु, नत्र शान्ति थपाय्च्वः लिपा लानाच्चनीगु मखु । शान्ति हल्लाखल्ला यायेवं वइगु बस्तु मखु, थ्वला आचरणशुद्धि व व्यवहारशुद्धिं जक वइगु खः । उकिं युवावर्ग थः नं शुद्ध जुयाः अशुद्धियात पचिं धस्वाकेकथंया कार्यक्रम न्ह्यब्वयाः न्ह्यचिले माःगु दु ।

✽

* 'न्हसला' बु.सं २५३०, ने.सं. ११०६, (वि.सं. २०४३)

बौद्धतय् शान्तिपदयात्रा हिन्दुतय् विरोधय् मखु धर्मनिरपेक्षता धर्म म्वाः धाःगु मखु*

नेपाःदेय् परंपरानिसैं शैव व बौद्धधर्मावलम्बीत चवनावःगु देय् खः । थनया धार्मिक प्रवृत्ति गुगुं नं देय्या इतिहासनाप मिलय् मजुउ । छम्ह शैवं बुद्धयात हिस्यायेगु व छम्ह बौद्धं शिवयात हिस्यायेगु याःगु म्हिगःतक न्येन दुगु मखु । थथे जुइगु थनया मनूतय्के दुगु बांलाःगु भावनाया फल खः । थ्वहे भावनां थनया सामाजिक सुदृढता ब्वलंगु खः । नेपाःदुने न्त्यार्थेयाःम्ह मनू दुहाँ वःसां वं थःगु देय्या रीतिस्थिति परंपरायागु जिद्दि मयासे थनयागु हे लःफसय् थःत दुबिकाछोइगु । थुकीया विशेषता थनया मनूतय्के न्त्याम्हसितं नं स्नेह करुणां थः यानाकाये फुगु प्रवृत्ति खः । नेपाःया समाज बांलाक ब्वलंगु थुकीया हे फल खः । पिनेवःपिसं न्त्यागु बस्तु ज्वनावःसां थनयापिसं थःगु हे भाःपियाछोइगु व थःगु न्त्यागु बस्तु नं इमित इनाबिइगु । थ्व सम्मिश्रणहे नेपाःया धर्मया ख्वाःपाः खः । शिवत्वया कल्याण व बुद्धत्वया प्रज्ञा नेपाःया चा व फसय् तकं दुबिनाच्वंगु दु । उकिं नेपाःया धर्म मनूखं मनूयात

सेवा यायेगु धर्म खः, जिद्दिवाल जुयाः थथे हे जुइमाः धायेगु दुराग्रहपूर्णता नेपालय् गुबले मथाः । नेपाःया ऐतिहासिक स्थल व कला संगीतया ख्यलय् दुबिनाः छकः दुसोवनधाःसा न्हाय्कनय् थें थनया धर्म व समाज खने दइ ।

न्हापानिसैं जुजुं शासन चलय् यानाः हनावयाच्वंगु जुउगुलिं जुजुया विचारभाव समाजय् दुबिनाः समाजय् धाँचा भचा भचा हिलावंसां अन्तय् जनभावनायात न्हासं चुयाः कदर यानाः जुजुपिसं शासन चलय् यानावंगु दु । जयस्थिति मल्ल वयाः वर्णभेद व जातिभेदया पुसा पिनाबिउसां जनतां मचायेक जुजुयात नं हीकाबिउगु खँ छःछःया मन्दिर व उकिइ चवनीपिं छःपाःलाःतसें छर्लंग ब्वयाक्यनाबिउगु दु । थ्व फुक छता निता उदाहरणं थुइके फइगु खँ मखु, बांलाक अध्ययन याःपिसं जक खनिइ, अय्सां दसु न्त्यब्वयेबले अःपुक नं खने दःवः ।

परंपरानिसैं द्वैधशासन व त्रैधशासन आदि न्त्यार्थे जुयावंसां गणतन्त्र, जनतन्त्र, प्रजातन्त्र आदिया

खँय् जुजुपिसं जनतायात न्ह्यसः तये माःकथं
शासन याःगु खनेमदु । जनतायात
जुजुपिसं थःगु भावनाय् ल्वाकछ्चायेफु
धाःसा जनतां जुजुपिंत थःगु भावनाय्
घुलमिलय् यानाछ्वये फुगु खँ इतिहासं
क्यनाच्चंगु दु । शाहकाल दुहाँवसेलि
जनताया सामाजिक व सांस्कृतिक खँय्
नं यक्वं राजनीतिं हाकल । फलस्वरूप
पृथ्वीनारायण शाहं दिव्यउपदेश
बिइमालावन । जनतां कोतपर्व फये
मालावन । प्रजातन्त्र वल-वन, वल-
वन जुल । दकलय् शोषण धर्म व
जनजातितय्प्रति जुल । उकीया विरोधय्
आः हाकनं प्रजातन्त्र वल । 'काय्या
छ्वाः छु स्वयेगु संगत स्व' धाःथें जुजुया
छ्वाः छु स्वयेगु वया चाकःलिं च्वंपिंत
स्वयेमाः धैगु खँभाय् थन सिद्ध जुउवल ।
जुजुं थःत छगू जक धर्मयाम्ह धकाः
धायेगु यात । जुजु व जुजुत्व फरक
फरकगु बस्तु खः । जुजु व्यक्तिया थःगु
धर्म दःसां जुजुत्वया थःगु धर्म धयागु
दइमखु । उकिं न्ह्याम्ह हे जुजु जुउसां
जनतां मानय् याइगु खः । नेपाःअधिराज्यय्
गुरुं, मगः, तामां, सार्कितकं थाय् थासय्
जुजु जुयावंगु खँ नं इतिहासं सिइ दु ।
थःथःगु जातया थःथः जुजु जुउगुलिं
नेपालय् एकीकरण जूगुयात यक्वसिनं
सकारय् यानाकाःगु खः । उगु आस्था

व भावभूमियात नेपालय् सदां थुलं तयेमाः ।
छम्हसिगु जक धर्म, छम्हसिगु जक जात,
छम्हसिगु जक भाषा, छम्हसिगु जक
पहचहः कायम यायेगु स्वतधाःसा
उजोम्हसित देश टुक्रा यायेत स्वःगु
द्वपं लाये फु । देश टुक्रय् याइगु जनतां
मखु, जनतायात कःघाय् मफुम्ह सरकारं
खः । उकिं जुजुयात बचय् यायेगु खःसा
सकल जनताया थःथःगु आस्थायात थुलं
तयेके बिइगु जुजुं कुतः यार्यमाः ।

थौ वःगु प्रजातन्त्रय् फुकक
जनतां थःथःगु हि प्वंकुउथें व हियागु
संरक्षण जुइमाः धयागु आशा याइगु
स्वाभाविक खः । थःथःगु हित यायेबलय्
मेपिंगु हितयात धक्का लगय् मजुइमा
धयागु बिचाः यानाः ज्या यायेगु हे
प्रजातन्त्रया मूलक्षय खः । थुगु हे
सिलसिलाय् आः नेपालय् धर्मया खँ नं
पिहाँवल । प्रजातन्त्रया मूल आधार
देसया संविधान खः । संविधानय् हे
प्रजातन्त्र प्रतिबिम्बित जुइ । उकिं
प्रजातन्त्र थुलं तयेत माक्व खँ आः हे
संविधानय् दुथ्याके माः, कनय् याये
धाये मजिउ । थ्व हे झोलय् धर्मसापेक्ष
व धर्मनिरपेक्षया खँ पिहाँवल । थुगु
खँय् थःथःगु बिचार फुकसियां प्वकिइ ।
जिं अभियान याये, जिं अनशन च्वने,
आदि धकाः न्ह्याम्हसिनं न्ह्यात्थें हे

धाःसां प्रजातन्त्र थुलं तयेत संविधान
दयेकेगु ज्या जिम्मा काःपिसं, सरकारय्
चवत्ताः जनताया सरकार धाःपिसं
विनापूर्वाग्रहं खः मखु, जिउ मजिउ
बिचाः यानाः ध्यान यानाः व्यवहार
यानाबिइमाः नत्र न्हापा जुजुं बिउगु
जुजुं हे काःथें आः नं जनतां बिउगु जनतां
हे मकाइ धकाः धाये फुगु मखु ।

धर्म धैगु जीवनसापेक्ष जुउगुलिं
अले जीवन मनूसापेक्ष जुउगुलिं विभिन्न
धर्म व विभिन्न मनू दुगु राज्य जुउगुलिं
राज्य छुं खँया नं सापेक्ष जुइमजिउ ।
राज्यया छता हे जक धर्म उकिइ दुने
च्वंपिं जनतातय्गु आस्था, विश्वास व
मर्मयात कदर यानाः इमित सुख सुविधा
बिइगु खः । राज्यशासन याइपिसं
राज्यया खँय् विवाद हयाः जनता टुकुर्य्
याइपिंत सजाय् बियाः थःगु सार्वभौमसत्ता
अक्षुण्ण यायेगु यायेमाः । राज्यया छुं
खँय् नं बकुलात धायेव सार्वभौम सत्ताय्
हे धक्का लगय् जुउवनेफु ।

प्रजातन्त्र वयेसाथ हे धर्मपाखे
मनूतय् दृष्टि ब्वात । प्रधानमन्त्री इसाइतय्गु
नखःया लसताय् सुभाय् बिल । इसाइयागु
नां कायेसाथ छखलः तर्सय् जुयाः
नेपालय् हिन्दूराज्य हे जुइमाः धकाः
हालाहल । हिन्दूराज्य जुइमाः धाःगु
सः तायाः निरपेक्ष जुइमाः धयागु सः

मेपाखें वल । फुम्हसिनं फुफुकथं सः
तयेगु यानाः संविधानय् जनहितया खँ छुतय्
मजुइक न्त्यथनाः शहीदया चाहनाकथंया
नेपाःराज्य संचालन जुइमाः ।

कतिलाःपाकःपिं प्रतिक्रियावादीत
गुगुनं थासय् दइगु स्वाभाविक खः ।
थुजोपिं प्रतिक्रियावादीतयत् कि त थुइके
फये माल मखुसा इमित ल्वःकथं वासः
याये माल । प्रतिक्रियावादी धैपिं गुजोपिं
खः धैगु न्त्यःनेजक स्वयां खने दइ
मखु दुग्यंक वालाः म्हसिइके माः । थःत
थम्हं म्हसिउपिसं जक प्रतिक्रियावादीत
नं म्हसिइ । सःजक तसः याइपिसं
प्रतिक्रियावादीतयत् म्हसिइ मखु, अले
ग्याःचिक्कु पहः याइपिसं नं
प्रतिक्रियावादीतयत् छुं याये फइ मखु ।
प्रतिक्रियावादी स्वयमं धुँछयंगुतिं न्ययाः
मेपिंत प्रतिक्रियावादी धाःजुइगुलिइ
अप्चः बिचाः याये फयेमाः । इलय्
यानागु ज्या न्त्यागुं सिद्ध जुइ । दुग्यंगु
संविधान मवःनिबलय् हे माक्व सः
तयेमाः । लिपा घाः धाये मालिइ । मखु
मखुथे संविधान पिहाँवल धायेवं जनतां
वैत कःहे घाइ धकाः धाये फुगु खँ
मखु । पंचायती संविधान नं संविधान
हे खः, व फातापुउगु खँ ल्वःमंके मजिउ ।
मछिंगु मनिइगु बस्तु सदां तिकय् जुइ
मखु । थ्व खँ क्रियावादी व प्रतिक्रियावादी
निखलःसिनं नं लुमंके माःगु खँ खः ।

गुगुं नं खँ जनताया न्ह्यःने न्ह्यव्वयेबलय् थुउपिं व मथुउपिं निखलः नं दयेफु । मथुउपिंत धूर्ततसें अर्थया अनर्थगु खँ कनाः जनताया मति हिलाबिइफु । थुजोगु खँयात थुउपिसं मथुउपिं व भ्रमय् लानाच्चपिंत थुइका बिइमाः । थौकन्हय् निरपेक्षताया खँय् यक्वं भ्रम पिथनाबियाच्चंगु दु गथे कि बौद्धतय् शान्तिपदयात्रा याःबलय् हिन्दूतय् विरोधय् शान्तिपदयात्रा याःगु धकाः बय् बय् यानाः प्रगतिशील हिन्दूतय्त तकं मति हीकेत न्ह्यचिल । उगु बौद्धतय् शान्तिपदयात्रा हिन्दूतय्गु विरोधय् जुउगु मखु धयागु खँ सिइके माःगु खः । बौद्धतसें ला फुकसिया थःथःगु धर्मय् सुयांपाखें बाधा मवयेक, सुनानं क्वथिने मफयेक स्वतन्त्ररूपं न्ह्याके दयेमा धकाः सः तःगु खः ।

हिन्दूतय्गु धर्म हिन्दूतसें अबाधरूपं हने दयेमाः धयागु नं उगु शान्तिपदयात्राया मू उद्देश्य खः । अथे हे बौद्ध व मेमेगु नेपाःया नागरिकतसें हनावयाच्चंगु धर्मयात नं सुनानं पंगलः जुयाः क्वाय् मफयेमा धैगु नं खः । थ्व छगू उदारगु पदयात्रा खः अले वसुधैव कुटुम्बकंया सिद्धान्तकथंया पलाः खः । उकिं उगु पदयात्रां बौद्धतजक थाहाँ

वयेमाः मेपिंत क्वथिनेमाः धाःगु मखु । थाहाँ वइगु क्वहाँ वनिइगु धयागु ला थःथःगु गुनया विशेषतां खः, हालाः सनां जुइगु खँ मखु ।

थथे हे धर्मनिरपेक्षता धयागु धर्म हे म्वाःगु खँ खः धकाः अःखः अर्थ क्यनाः मनूतय्त भ्रमय् तयाबिइगु यानाच्चंगु नं दु । धर्मनिरपेक्षता धयागु थःथःगु धर्म थःगु खुसिं हने दुगु व थःगु विश्वास व आस्थाकथं न्ह्यागु नं धर्म ल्ययाः उकीया भिंगु ज्यायात कःघाये दु धाइगु खः । पेशा हिले दुथें धर्म हिले दु, थुकिइ छु नोक्सान जुइ ? छगू पेशां कमय् याये मफयाः मखा मेगु पेशाय् वनिइगु । अथे हे धार्मिक भावना नं खः । मनूया जन्मसिद्ध अधिकारयात सुनां गुबलें नं पने मजिउ । अथे पनघाःसा मनूया जीवन विकासया लागी पपिं पंगलः ज्वी । मनूयात क्वथिने मजिउ थकायेमाः । धर्म धायेवं कानून हे दैमखु धैगु खँ थुइके मजिउ । धर्म धकाः कुकर्म याइपिंत कानूनं गुबलें त्वःतिइ मखु, थ्व खँ बांलाक ध्वाथुइके माः । उकिं बौद्धतय् पदयात्रा हिन्दूतय् विरोधय् मखु, धर्मनिरपेक्षता धर्म म्वाः धाःगु मखु ।

✽

*'आनन्दभूमि' बु.सं २५३४, ने.सं. १११०, (वि.सं. २०४७)

वज्रयान नं बुद्धधर्मया सार खः*

बुद्ध नं छम्ह मनू खः । वं नं ध्व पृथ्वीमण्डलय् थःगु सिद्धान्त प्रतिपादन यात । वैगु सिद्धान्तया ल्यू ल्यूवंपिं नं यक्वं दत । वयासिबय् न्हापायापिंगु सिद्धान्त स्वयाः वं प्वंकूगु सिद्धान्त पृथ्विइच्चंपिंनाप तसकं सत्ती । अझ मनूतय्गु लागी ला ध्व पेपंगु हे सिद्धान्त जुल । अथेधैगु मनुखं चःया बः मकासे अझ थःथेंयाःपिं मनूतय्गु तकं बः मकासे थःहे व्यवहारय् उत्रय् जुयेगु व थःत माःगु बस्तु थम्हं हे मुंकाः स्वाधीन जुयाः म्वायेगु अले स्वाधीन जुजुं हे निर्वाणत्व प्राप्त यायेगु खँ न्ह्यथनाबिल । थः भिनेत नापं च्वंपिं मभिकं जीमखु, अथे हे छम्ह मनू भिनेत मेपिं मनूत मभिकं वैगु भिनेज्या पूवनी मखु । ध्व खँ वाः चायेकाः भगवान् धकाः नां कहलय् जूम्ह सवार्थसिद्ध बुद्धं मनूमात्रया कर्तव्यकथं यायेमाःगु खँत सकसियां न्ह्यःने तैबिल ।

छुं छगू सिद्धान्तयात कःघानाः वनेगु बाय् सुनानं धाःगु खँयात विश्वास यानाः उकी हे ल्यू ल्यू वनेगुयात थःगु धर्म धकाः मनुखं नालाकाल । थुकथं थःथः विश्वास दुपिंगु खँ नालाः थःत

उम्ह उम्हसिगु हे धर्मपालक धायेकाः थःगु जीवनयात विधि व्यवहारय् न्ह्यचीकायंकूगु जुल । धर्मावलम्बीतसें नं थःत धर्मया लँ क्यंम्हसित विश्वासं हनाः संरक्षकया केन्द्रबिन्दु भाःपा पूजा नं यायेगु यात । बुद्धं थम्हं कनागु खँ पालन यायेगु व याकेगु खँय् थुलं तयेत संघ स्वनाः विनयनियमया नं प्रतिपादन यानाबिल । बुद्धधर्म पालन याइपिं बौद्धतसें बुद्धयात हनाः वं ब्यूगु धर्म व वं स्वंगु संघयात छक्कलं तुं श्रद्धा सद्भावना तयेगु यात । थुगु स्वंगूयां छगू रूपयात त्रिशरण वनेगु धकाः बौद्धतसें दुनुगलं ध्वैत कःघात ।

बौद्धतसें कःघागु ज्ञान गुनमध्यय् बुद्धया चतुरार्य-सत्य, आर्यअष्टांगिकमार्ग, शील-समाधि-प्रज्ञा, मैत्री-करुणा-मुदिता-उपेक्षा आदि खः । बुद्धया थुगु ज्ञानयात पालन यायेत बुद्धया शिष्य बाय् अनुयायीपिनिपाखें विभिन्न तरिका छूयलायंकल । ध्व थी थी पद्धतियात थी थी यानया नामं न्ह्यचीकायंकल । थथे न्ह्यच्यूपिंमध्यय् वज्रयानयापिं नं छखलः खः । बुद्धधर्म तन मनं पालन यायेत थुमिसं तसकं

कुतः याःगु खने दु । मेमेगु धर्मं क्वथिनेत
 स्वःबलय् अनेतने उपाय यानाः थःत
 क्वथिके मब्युसे न्त्यचिलावंगु वज्रयानया
 छगू तःधंगु साहस खः । अले थ्व छगू
 बुद्धप्रतिया तःधंगु श्रद्धा मखु धकाः धाये
 मछिं । मेपिंनाप सामना यायेमाःगु ई
 वःबलय् कःघानायंकूगु विधिविधानं थःत
 सुरक्षित याःगु खँ नं तसकं लुमंकातये
 माःगु खँ जूगु दु । व हे पंचशील,
 आर्यअष्टांगिकमार्गं व चतुरार्यसत्य
 आदियात पालन यायेगु व त्रिशरण वनेगु
 खँयात विध्यन्तरकथं पालन यानावैच्वंगु
 'वज्रयान' थौतक नं नेपाःदेसय् थुलं
 च्वनाहे च्वनतिनि । वज्रयानी धालसां
 इपिं पक्कापिं बौद्ध खः धकाः थौतकं
 सकसिनं मानय् यानावःनि ।

वज्रयान बुद्धधर्मया इलं ब्यूगु
 सृजना खः । बुद्धयात थुमिसं मानय्
 यानाः दुनुगलय् तःगु खँयात द्विमत खने
 मज्यू । बुद्धधर्मयात इलं ब्यूकथं
 छजलायंकुयंकुं उगु ईया जमाना मखये
 धुंकाः नं इपिं वहे ईयागु विधिइ अभ्यस्त
 जुयाः उकीयागु हे मोहय् दुनाबिल ।
 थथे धैगु 'थःम्ह नाथ थःहे' धाइम्ह
 बुद्धयागु उपदेशयात हीकाः मनूया नाथ
 छः खः धायेगु भावनाविधिं त्वपुयाहल ।
 यज्ञ होमया विरोध याःम्ह भगवान्या

नामय् यज्ञ, होम व बलि हे बियाः
 विधि पूर्वंगु भाःपाच्वन । बुद्धधर्म खयां
 नं थ्व छगू बुद्धधर्मया मेगुहे रूपथें जूवन ।
 न्त्यागु रूपथें च्वसां पंचमकारया सेवन
 यानाः हे जूसां बुद्धयागु नां ला कयाहे
 च्वन । वर्णभेद व जातिवादया कट्टर
 विरोधीम्ह बुद्धयात वर्णभेद व जातिवादयात
 मानय् यानाः जूसां बुद्धया नामय् विधि
 हनाहे च्वन । बुद्धयागु नां कायेगु 'यान'
 ला थ्व खहे खत ।

वज्रयानया मूल लक्ष्य
 भगवान्या सिद्धान्तकथं जगत्या हित
 यायेगु हे खः । थ्व खँया लागी हे
 पूजाविधिया न्हूसृजना जूगु खः धैगु नं
 धाथेगु खँ खः तर थन खँ वइ कि
 मेपिसं हिस्याइकथंयागु विधिव्यवहारं हा
 काःगु ल्वः मजुल । बांलाःगु खँय्
 लोकसम्मत्त मजुगु खँत ल्वाकज्यानाच्वंगु
 दत धायेव उकीया बदनाम जुइयः ।
 उगु बदनामं हालिना मालिना जुयाः
 धर्म व धर्मावलम्बी नितानायात
 लिनाछ्वयेफु । आः हाकनं ई वये धुंकल
 कि थःगु हे स्थितिइ लिहाँ वयेगु । अथे
 धैगु मेमेपिंगु धर्मनाप ज्वःलाःगु मेकथंया
 विधियात त्वःताः बुद्धया उपदेशकथंया
 ज्या खँया ल्वःगु विधिजक कःघानाः
 वज्रयानयात न्त्यचीके माःगु जुल । गं

वज्र वज्रयानया मौलिक साधन खः,
धुकी विवाद मदु तर मेगु धर्मया
नक्कलथें च्वनीगु कर्मकाण्डपाखे छकः
दुब्बानाः बिचाः यायेमाःगु खनेदु ।

ॐ धैगु छगः आखःया जक
आधार कयाःहे बुद्धधर्मयात हिन्दूधर्मया
शाखा धायेगु दुस्साहस याइपिं दयावःगु
इलय् वज्रयानया मेमेगु विधि नं अथे हे
धायेछिं क चूलाःवःगु खण्डय् वज्रयानया
तर्क तर्क हे जक जूवनेफु । बुद्धधर्मयात
रक्षा यायेगु वज्रयान खयां नं साक्षात्गु
धर्मनाप कथं मंहगु खँत उकिं लिकया
मच्छ्वलधाःसा थुकिं वज्रयानयात जक
मखु पूर्ण बुद्धधर्मयात हे हानि यायेफु ।
गथे नँ खयां नं खतं नःगु नँ ज्याख्यले
मदु ।

बुद्धधर्मयात न्हज्याकेमाःगु
इलय् वज्रयानं प्राणेश्वरया ज्या ब्यूगु
दु गथे लः मदुथाय् लःया मुहान ल्वीकेगु
तर लःदयेधुंकुसेलि सफा व निर्मल लः

नं आवश्यक जुयावैगु स्वभाविक खँ जू ।
वज्रयानय् दुने मचायेक लानाच्वंगु
कसिंगरयात कपडछान यानाः छ्वयेमाःगु
आवश्यक जूगु दु । धर्मनिरपेक्ष मजुसे
ब्राम्हणवादं दिग्विजय यांनाच्वंगु ईया
शोषण व बलात्कारनाप सामना यांनाः
धर्मनिरपेक्षताय् जोड बियाः बुद्धया
त्रिकालसत्यगु सिद्धान्तयात व्यवहारय्
छ्यलाः विश्वलिसे सत्तित्युं वनाच्वंगु
बुद्धधर्मयात थुलं तयाः विश्वशान्तियात
तातुनाः व्यवहारय् वनेगु थौया इलं
फवनाच्वंगु दु । वज्रयान छुं भचा लिपाया
लिथु खः अवश्य थेरवादया न्ह्यःने ।
न्ह्यामहं लिथुया छगू हे सौभाग्य इमि
छम्हहे भाःत धयाथें भगवान् बुद्ध व
वया धर्म निगुलिं यानया त्याउंगु सिंचुथें
खः, त्याउंगु चुरा थें खः । थ्व खँयात
मनन यांनाः लिथु न्ह्यथु छथु जूथें
जुयाः नेपाःया बौद्धत छपँ यायेगु सूत्र
ज्वनाः बुद्धया शरण, धर्मया शरण व
संघया शरणय् वने माःगु दु ।

✽

*'न्हसला' बु.सं २५३४, ने.सं. १११०, (वि.सं. २०४७)

कर्मकाण्डय् सुधारया आवश्यकता*

धर्मयात मनूतसें जीवननाप हे न्ह्याकाचवनी । छता न छता धर्म नालामच्वपिं मनू हे दइमखु । थःत दुःख वइ धैगु भयं जायाच्वंगु जीवनय् मनुखं धर्मया लिधंसाय् थःगु सुरक्षाया आस यानाच्वंगु खनेदु । थुज्वःगु आस पुरय् यायेत नानाविध विधि व चर्या यानाः पूजा-पाठ आदि यानाच्वंगु सिइदु । भगवान् बुद्धया धर्मय् नं पूजा-पाठया विध-विविध दु । नेपालय् बुद्धधर्म हनाच्वपिसं नं थी थी विधि-विधान हनाः बुद्धया पूजा यानावयाच्वंगु दु ।

नेपाःया बुद्धधर्मया इतिहासय् महायानीपरम्परा उलि हे पुलांगु खनेदु गुलि बुद्धया थेरवादी परम्पराया दसु दइच्वन । थेरवाद जुइमा, महायान वा वज्रायान हे जुइमा त्रिरत्नवन्दना व त्रिशरणगमन हे बुद्धधर्मया मूल लक्ष्य खः । थुगु लक्ष्यकथं बुद्धधर्मय् शील, समाधि व प्रज्ञायात कःघायेगु हे कल्याणमार्ग ज्वनेगु खः । थ्वहे मूल सिद्धान्तयात न्ह्यःने तयाः हे बुद्धधर्मया गुगुं नं शाखा प्रशाखा वा यान न्ह्यज्यानाच्वन । थुगु उद्देश्यकथंया लक्ष्य प्राप्तिया लागि थेरवादय् भिक्षुपिं

अग्रसर जुइगु जुयाच्वंगु दु धाःसा लामा भिक्षुपिं त्वःताः महायानय् थनया पुरोहितवर्गीपिं अग्रसर जुइगु जुयाच्वंगु दु । उपासकपिनि न्ह्यःने भिक्षुपिं गुलि आचरणशील व पवित्र जुइगु खः जजमानपिनि समक्ष पुरोहितपिं उलि हे आचरणशील व पवित्र जुइगु खः । जुइमाःगु थथे खःसां महायानपाखे वज्रायानया पुरोहितपिं नं जजमानपिंथें तुं हे थः नं गृहस्थ जूगुलिं शीलाचरणय् भचा चुलुया वनेयः । गुरु शुद्ध मजुइकं शिष्य शुद्ध जुइमखु धैगु खँ सकसिनं मानय् यानातःगु खँ खः । गुज्वःमह गुरु उज्वःमह शिष्य धैगु ला उखान हे दु । पुरोहित धैमह गुरु हे खः जजमानतय् । पुरोहित धैमह शीलसम्पन्न जुइगुलिं पुरोहितया वचन शिरोधार्य यानाः समाजय् पुरोहितं धाःथे याइगु खः । गुरुया चित्त भिनीगुलिं हे 'गुरुचित्तसमाहित' कथं गुरुया ल्यूल्यु वनीगु खः । गुरु धैमह अबुया तँय् च्वनीगुलिं पुरोहितयात बाय् गुरुयात 'गुरुबाः' धायेगु चलन दु । अझ आजु-अजिमासरह हनाः 'गुरुबाज्या' नं धाः । थथे हे अनगारिका व भिक्षुणीपित थौकन्हय्-गुरुमां धाइ । धात्थें

ला थःत स्यनेकने याःमहसित जक
 'गुरुबाः' 'गुरुमां' धाये माःगु खः, अय्सां
 भिक्षु, अनगारिका व पुरोहितवर्गयात
 'गुरुबाः' 'गुरुमां' धकाः न्त्याम्हसिनं नं
 धाः छायाधाःसा इपिं समाजयात हे शुद्धीकर
 ण यानाः सकलया लागी भिंगु लं क्यनाः
 हित याइपिं जूगुलिं खः ।

धर्मकथं पूजा याइबलय् छता
 न छता विधि ला मालीगु हे जुल ।
 उजोगु पूजाविधि थेरवादय् नं दु,
 महायानय् नं दु । विधि धैगु धर्मया
 ज्याखँय् जक मखु न्त्यागुली नं दु ।
 मिलिटरितय् तरबार चाःहीकीगु नं
 छताजिया विधि हे खः । अथे हे जयन्ती
 व समारोहथें याःगुली नं विधि नालीगु
 खः । थुजोगु विधि-विधान हे धर्मय्
 कर्मकाण्ड जुयावःगु खः । भगवान् बुद्ध
 कर्मकाण्डया विरोधी धाइ ध्व पक्का
 खः तर भगवान् बुद्धं कर्मकाण्डया
 विरोध याःगु उबलय् थःया सिबय्
 न्त्यःयागु धार्मिक परम्पराय् हिंसा व
 बलित्थें जाःगु प्राणीप्रतिया निर्दयी व्यवहार
 व घ्यः, चिकं व अन्न थुजोगु प्राणीतय्
 नसायात मिइ दुयाः सितिकं छ्वइगु
 कर्मकाण्डया विरोधजक खः सिबय्
 विधि व व्यवहार म्वाहे म्वाः धकाः ला
 बुद्धं गनं नं धाःगु खनेमदु । दुर्व्यवहार

या लागी जक कुं ख्युंगु सिबय् बुद्धं
 सद्व्यवहारया लागी ला उपदेश हे ब्यूगु
 दु । उकिं विधिजक पुरय् याइपिं तर
 हितया ख्याल मयाइपिंगु विधि व
 नियमयात कर्मकाण्ड धकाः धैब्यूगु खः ।

धात्थें ला कर्मकाण्डया अर्थ
 व भाव बांमलाःगु मखु । वास्तविक
 कर्मकाण्ड सकलया हितया लागी जुइगु
 खः तर परम्पराया नामय् मेपिंत
 दुःखबियाः थःगु स्वार्थ पूर्वकेगु ज्या
 खनेदइ वःगुलिं कर्मकाण्ड हे निर्घीन
 थें जुयावंगु खः । निर्घीन ज्यायात
 भगवान् बुद्धं विरोध याःथें आः हे नं
 थुगु वैज्ञानिक युगय् अन्धभक्ति व
 अन्धविश्वास तनावनाच्वंगु दु । थौया
 कर्मकाण्डं थुइकेमाःगु दु कि परम्परायात
 कःघायेबलय् मभिंगु, बांमलाःगु युगयात
 मलोगु व स्वार्थं प्रेरित जुइगु थुजोगु
 विधियात त्वःताछ्वयेमाः । युगयात
 मनिंगु परम्परा कःघायेबलय् झन्जक
 बांलाःगु परम्परायात तकं न्हंकाः तंकाः
 चंका छ्वयेफु । परम्परायात ल्यंकेगु
 खःसा युगसापेक्ष यानाः 'बुद्धो भवेयं
 जगतो हिताय' या मूल सार व अर्थकथं
 विधि-व्यवहार न्त्यज्याकायंकेमाः । खँ
 छता ज्या छता जुइमज्यू । थमं म्हुयागु
 गालय् थःहे कुतुवनीगु खँय् बिचाः

यायेमाः । सःस्यू धायेवंतुं अभिमानी, अहंकारी व अनुदारपिंत सुनानं तेह्य याइमखु । थुजोगु खँय् पुरोहितवर्ग बिचाः गाकेमाः । पुरोहितवर्ग धर्मय् न्त्यलुवाः खः । न्त्यलुवाःप्रति पत्यार मदइवन धाःसा परम्परा ल्यंकेत सुधारया लँपु ल्यल्यं उकीयात उदारकथं छचछचं यंकेगु बुद्धिमानी खः ।

महायानी-वज्रयानीपरम्पराकथंया कर्मकाण्डया खँल्हायेबलय् भिक्षुपिनिबिचय् नं उकथंया हे कर्मकाण्ड ब्वलनावइच्वंगु दु । गुरु पुरोहितपिसं जन्मन्हि याकाः, जंक्व याकाः, इहि याकाः बाहाः तयाब्यूथें भन्ते गुरुमांपिसं नं अथे हे संस्कारय् दुबिनाः थुजोगु विधि हंकावयाच्वंगु खनेदु । उखेपाखे गुरुजुपिसं संस्कृतभासं वाक्य याइ धाःसा थुखे पत्तिइ पालिभासं वाक्य याइ, थुलि हे जक पाः । संस्कार हे म्वाः धकाः ला भन्ते गुरुमांपिसं नं धाये फुगु मदु । बरु छता खँ छु पाःले धायेबलय् मनू छगू जाति खः धैगु पाखें मस्वसे जा-कँया जात स्वयाः पूजा-विधि याइगु गुरुजुपिनि संस्कारय् दु धाःसा भिक्षुपिनि संस्कारय् उज्वःगु जाकँया भेदभाव मदु । पात्र, अपात्र, कुपात्र व सुपात्र धैगु ला भिक्षुवर्गय् नं दु, पुरोहितवर्गय् नं दु तर

थुकीया ख्याल पुरोहितवर्गयापाखे धाःसा व्यवहारय् अःखतं जुयाच्वंगु दु । माःगुतक नियमय् च्वनाः बुद्धया शरणय् वने धकाः परीक्षा ब्यूवःपिंत परीक्षा कयाः शरण मब्युसे शील स्वभावं ववह्यंम्ह कुपात्र धकाः सीदुम्ह जूसां जा-कँया जातित्वया नातां शिरय् छुनातयेगु थें जाःगु द्वंगु पलाः छिइगुपाखें विरत जुइगु ज्या पुरोहितपिनिपाखें खनेमदु । सीमा हरेक खँय् दयेमाः तर अनावश्यककथं बांध ग्वयेगु ज्या बांलाःगु खँ मखु । उकथंया कर्मकाण्डं यानाः कट्टरपन व अहंकार या पुसा ल्यनाच्वंगु दु ।

सुधार यायेफत धाःसा कर्मकाण्डयात म्वाहेम्वाःगु बाहे मलाःगु व जिहे मज्यूगु धाये फइमखु । कर्मकाण्डं मनूतय्त अनुशासित याः अले थजि हनेगु बांलाःगु बानि स्यनाब्यू । थुजोगु गुन ला न्त्यागु युगयात नं मदयेक मगाःगु खः । गुरु पुरोहितपिसं हित व कल्याणया खँ ल्हाः तर मनूतय् दथुइ गुनकथं विभाजन यायेगुया सत्ता जातकथं विभाजन यायेगु धाःसा तोतूगु खनेमदु । बुद्धया विश्वास मानसिक पवित्रता खः अले उच्च व पवित्र जीवन प्राप्तिया लागी समर्पित जुइगु । बुद्धया थुजोगु विश्वासकथं महायान व

वज्रयानया शास्त्रय् नं सर्वतोमुखी
हितकथं न्ह्यथनातःगु दु । अथे नं खुल्ला
अर्थयात सुचुकाः अनेतनेगु धर्मया
संस्कारयात कःघानाच्चवनेगु चलन
तसकं दुःखया खँ खः । महायानकथंया
बुद्धधर्म बांमलाः धकाः धाइम्ह संसारय्
सु मनु पिहाँवइ ? थेरवादय् गुलि कट्टरपना
दु महायानय् उलि मनु । महायान तसकं
उदार थेरवादया न्ह्यःने तर भिंगु
रथयात मभिंम्ह सारथि लात धायेव
रथया मू कुहाँवइथें महायानयात लोम्ह
सारथि मदयाः नेपालय् महायान
नांजकया बुद्धधर्मथें जुयाच्चन ।

कुंजक खिनेगु उन्नतिया चिं

मखु थें च्वच्छायेगु हे जक नं उन्नतिया
लक्षण मखु । सत्यासत्ययात धरोधर्म
(धर्मोधर्मः) धकाः पाःफायेकाः, आखेथें
ल्ययाः मनसा वाचा कर्मणा धर्मया पं
लिनाः न्ह्यचिले फतधाःसा गुगुं नं लँपुं
भगवान् बुद्धया लक्ष्यय् सत्तिक वनेफइ ।
सकल बुद्धधर्मावलम्बीपिनिगु कर्तव्य नं
ध्वहे खः । ‘धर्म धलय् कर्म कलय्’
धाःथें म्हुतुइ धर्म घानाः ज्याखँय् अधर्म
जुइगुपाखें लिचिलाः सर्वप्रकारं जगतो
हितायया लँपुइ पलाः छिनाः बांलाःगु
कर्मकाण्ड यानाः धर्म ल्यंकातयेगु ज्यां
हे धात्थेंया बौद्धजीवन सार्थक जुइगुली
शंका काये मालीमखु ।

✽

Dhamma * 'न्हसला' बु.सं २५३६, ने.सं. १११२, (वि.सं. २०४९)

बुद्धधर्म धयागु प्यंगू आर्यसत्य खः*

धर्म हनिइपिंमध्यय् बुद्धधर्म हनिइपिं एशियाय् यक्व दु । एशिया धयागु तःताजि धर्म जायाच्चंगु महाद्वीप खः । थन थें तःताजि धर्म हनिइपिं मनूत गुगुं महाद्वीपय् नं मदु । थुगु महाद्वीपय् बुद्धधर्म हनिइपिं हे यक्व दु । एशियायात बुद्धधर्म प्रभावित याःगुलिं हे बुद्ध धर्म धकाः धायेके फुम्ह बुद्धयात एशियाया ज्योति धकाः धाये याःगु खः । बुद्धयात हनाच्चंविपसं बुद्धया गुनगान यानाः, स्तोत्र पाठ भजन यानाः वैगु प्रतिमायात पूजासमेतं यानाः वैत श्रद्धां हनाच्चंगु दु । बुद्धयात हनेगु धयागु हे वैगु गुनयात लुमंकाः पूजा पाठ यायेगु खः धाइपिं यक्व दु । नेपालय् ला धार्थे हे पूजा पाठ यायेगुयात हे धर्म धकाः धयाच्चंगु दु । सनातनधर्म धकाः कर्मकाण्ड हे जक याइगु । नेपालय् कर्मकाण्ड वज्राचार्यपिसं जक याकिइगु मखु भिक्षुपिसं नं याकुउ । पाठ पूजा व आशीर्वाद बिइगु निखलःसिनं नं याः । जल त्वंकेगु व पसूकार्थे परित्राणपाठया तिसू का बियाः प्रसाद बिइगु निखलःसिनं याः । धर्मया माध्यम थुपिं हे खनेदत । अथे पूजा पाठ यानाः धर्मया खँ कनेगु याइ । धर्मया खँ धकाः बुद्धजीवनीया बाखं कनिइ । बुद्धं थथे धाल अथे धाल धकाः मनूतसें न्यनिइ, न्यकिइ । थ्व

याये जिउ व याये मजिउ धकाः मनूखं याये माःगु कर्तव्य कनाहइ । व कर्तव्यया खँयात हे धर्म खः धका जोड बिइ ।

धर्मया नामं मनूत सज्जन जुइत स्वइगु खः अले सज्जन यायेत नं स्वइगु खः । कर्तव्य पालन याःपिं नं मयाःपिं नं थःगु धर्म धकाः व्वाय् जुइ । धर्म इमित इपःमपः कंकातइ । दुःख जुल कि धर्म धकाः भगवान्यात लुमंकिइ । थः तःधं जुइमाःसां धर्मयागु खँ कनाः न्हाय् म्वाकिइ । थुकथंया धर्म चलनचलितइ वयाच्चन । बुद्धधर्म हनिइपिसं थःत बौद्ध धकाः धयाजुइ । बौद्धतसें छु छु खँ पालन यायेमाः धकाः गुबलें गुबलें जक बिचाः याइ सिबय् मेबलय् थःथःगु घरपरिवार व ज्याखँया व्यवहारय् जक लगय् जुयाच्चनिइ । थुज्वःगु खँय् छुं भचा पाःपिं भिक्षुपिं खः । भिक्षुपिसं गुबलें गुबलें बुद्धया यथार्थतायात थुइकेगु याः । समाजया आधारय् म्वायेमाःगु जीवन भिक्षुपिनि नं दु, गुबलें गुबलें सिबय् भिक्षुपिसं यथार्थता लुमंके मफइगु स्वाभाविक खः । गुरुजुपिसं बुद्धया यथार्थतायात लुमंकाः साधना याः धाइ, थौकन्हय् उकथंयापिं गुरुजुपिं खने दये थाकु । गुरुमांजु ला गुरुजुया कलाः जुयाः हे जक जुइगु जुइ धुंकल । बरु अनगारिकापिसं

गुरुमांजु धायेके यः तायेकूगु खने दु ।

बुद्धधर्मय् जक मखु, न्ह्यागु धर्मय् नं धर्म छु धकाः दुवालावनेबलय् मानवकल्याण धकाः न्ह्यम्हसिनं धाः । मानवकल्याण जुइगु ज्या-खँयात धर्म धकाः पालन यायेगु खँ अप्वःसिनं सिउ । सिइक सिइकं नं उकिइ लगय् जुइमफइगु नं छुताकथंया धर्म हे खः धाःसां पाइमखु छ्वाय्कि धर्मया अर्थ धारण यायेगु धकाः परिभाषित यानातःगु दु । बुद्ध मानवकल्याण जुइगु खँ यक्वं कन । जिउ मजिउ, त्यः मत्यः, खः मखु आदि खँ बुद्धया उपदेशं सीकेगु खः । बुद्धया उपदेश पालन यायेगु धर्म खः धकाः मनूतसें ध्वाथुइके मफु । थुज्वःगु खँ मथुयाः हे बुद्धया उपदेश ताःहायावं वन । दालाका दाला जायेक जाकि बजिथें सुत्त, विनय व अभिधम्म पिटक उपदेशय् दुने जाल । मनूतसें लुमंके थाक्कुल । सारसंग्रहकथं पञ्चशील व अष्टशील प्रचार प्रसारय् अप्वः वल । न्हिं झिकः जूसां धुच्चापतिकं पञ्चशील प्रार्थना याइगु बौद्धतय् चलन जुल । त्वगं त्वाःचाय् लःफयेथें पञ्चशीलया व्यवहार मतूतय्के थात धकाः धाये मफु । नीन्यासः दें फपुलं नं मनूतय् दथुइ पञ्चशील प्रार्थना धर्मया माध्यमजक हे जुयाच्चने थें जुल । फताः खँ मल्हाःम्ह बौद्ध धयाम्ह लुइके थाकु । बौद्धतसें छु धर्म हनाच्चन, गुगु धर्म हनाच्चन सिइके

हे थाकु । नेपालय् अजिमा देथाय् छाहायेकाः पुज्याइपिं बौद्धत यक्व दु । इमि श्रद्धाभक्ति बुद्धयाके खःला छु खः वाला स्वयेमाःगु जुयाच्चंगु दु ।

ततःपंगु सफू स्वयेबलय् बुद्धं दकसिबय् न्हापा थःत व संसारयात महसिइकुउगु खँ प्यंगू आर्यसत्य खः धयागु सिइदःवः । सत्य धयागु खःगु खँयात धाइ । खः धाःगुया अर्थ भिंगु जिउगु हे धाःगु मखु । आर्यया अर्थ बरु भिंगु जिउगु बांलाःगु श्रेष्ठगु धकाः धयातःगु खनेदु । आर्यसत्य धायेबलय् मजिमगाःगु, मखये मदुगु, तच्चतं भिंगु बांलाःगु खँ धयागु सिइदु । बुद्धं बुद्धत्व प्राप्त जुसेलि न्हापां खंगु थुउगु प्यता खँयात प्यंगू आर्यसत्य धकाः न्ह्यथंगु खः । न्हापांगु खँ थन संसारय् दुःखं जायाच्चंगु दु, मनूपतिकं दुःख दु, ध्व दुःख दु धयागु खँ सत्य खः । निगूगु खँ दुःख धयागु आकासं अथें वइगु मखु । दुःख जुइगुया छता न छता कारण दु । स्वंगूगु खँ उगु कारणयात लुइकाः दुःखयात फ्वानाछ्वये फु । प्यंगूगु खँ खः दुःख फ्वायेगु उपाय नं दु । थुलि प्यता सत्यगु खँयात भगवान् बुद्धं आर्यसत्य धाःगु खः । ध्व आर्यसत्य मनूया जन्मनिसें मरणतकया जीवनय् न्ह्यानाच्चनिइगु खः । उकिं मनूया जीवन धयागु हे ध्व प्यंगू आर्यसत्यया दुने च्वनाः थःगुः भोग न्ह्यानाच्चनिइगु

खः । थये अनिवार्यरूपं न्ह्याइगु व न्ह्याकिइगु गुगु खँ खः वहे मनूया दुने च्वंगु वास्तविक धर्म खः । धर्मयात न्ह्याकथं परिभाषित याःसां थ्व प्यताया दुने मलाइ हे मखु । दुःख भोगयानाच्वंगु मनुखं चाःगु हे खँ खः । दुःखया कारण दु धयागु खँ नं अःपुक भचाजक बिचाः यानास्वःसां लुयावइगु खँ खः । छुं नं ज्या खँ यायेबलय् उपाय हे मदुगु संसार्य गुगुं नं मदु धयागु खँ थौया वैज्ञानिक युग्य कनाच्वने माःगु मखु । थुकीया दुने हे काम, क्रोध, लोभ, मोह, तृष्णा, सन्तोष, आशा, इच्छा आदि गुलि नं मनुखं याइगु अनुभवत दु व फुक दुथ्यानाच्वनिइ ।

बुद्धधर्म न्ह्याक्व अध्ययन यानास्वःसां थ्व हे प्यताया दुने लाःवइ । आर्यअष्टांगिकमार्ग ब्बलंगु हे थ्व प्यतां यानाः खः । यरगु धा चित्तया चेतसिक धा गणितया प्यंगू सिद्धान्त (Four Simple rules) थें उकिं पिहाँवनाः मेगु पिकाये धयागु जुइ हे मखु । सद्दिम्ह चः मानय् या बाय् छम्ह हे चः मानय् या बुद्धया चतुरार्यसत्यया धर्म उकी दुने हे चाःहिलाच्वनिइ । सौर्यजगत्या न्ह्याक्व अध्ययन याःसां थुइकेगु लिधंसा छगू हे थें बुद्धधर्मया लिधंसा थ्व चतुरार्यसत्य जुइ । बुद्ध अनात्मवादयात स्वीकार याःगु नं थ्व चतुरार्यसत्ययात

थुइकाः हे खः । अनीश्वरवादयात न्ह्यथंगु नं थ्वहे कारणं खः । बुद्धं संघवाद तयाथकुउगु धर्मया लागी खः । धर्म थ्व हे प्यंगू आर्यसत्य खः । आर्यसत्य धायेबलय् जीवन खः । जीवन धायेबलय् मनु खः । मनु धायेबलय् व हे आर्यसत्यया प्रतीक खः । मनु मदुसा आर्यसत्य छु यायेत । थ्व खं हे भगवान् बुद्ध गुगुं कथंया चः मजुसे महामानवजक जुल । चतुरार्यसत्ययात चः ल्हायेथें जक यानाः न्यनेगु व न्यंकेगु यानां बौद्ध जुइगु सौभाग्य वैत दइमखु । बौद्ध जुइगु ला निर्वाणत्व प्राप्तिया लँपु ज्वनेगु खः । सफल जुइगु व मजुइगु धयागु कर्मय् भर परय् जुइ । भगवानं धर्मयात तसकं जोड बियातःगु दु । कर्म यानाः पुनर्जन्मय् तक असर लाइगु खँ भगवान् बुद्धं धाःगु दु ।

भगवान् बुद्धया धर्मयात व्यावहारिक धर्म धाःगु चतुरार्यसत्यया शास्वत् यथार्थतां खः । वैज्ञानिक धाःगु नं थ्वहे कारणं खः । अनित्यताबोध हे चतुरार्यसत्यया मू खः । भगवान् बुद्धं कंगु धर्म हे थ्व खः । बांलाक बिचाः यानास्वत धाःसा यायेमाःगु प्रत्येक खँ धर्म खः । कर्तव्य धयागु छु धायेबलय् चतुरार्यसत्यया पं लिनाः जीवन सार्थक यायेगु अले अर्हत्त्व प्राप्त यानाः निर्वाण जुइगु खः ।

✽

*'शान्तिविजय' बु.सं २५३८, ने.सं. १११४, (वि.सं. २०५१)

धर्म्य कचिंगः छाया ?*

धर्म धयागु आस्था खः । थम्हं छुकी आस्था तयाः न्ह्यचिल वहे धर्म जुइ । संस्कृतभासय् 'धर्म' खंग्वःयात व्युत्पत्ति यानाः न्ह्याक्व अर्थ छ्यानातःगु दःसां व्यवहारं थःत यःगु लँपुइ वनेगुयात 'धर्म' धकाः क्यनाच्वंगु दु । मनूपिछे न्ह्यपु अलग । न्ह्यपुपिछे ज्या-खँ अलग । विद्वानं मेपिंगु बांबांलाःगु थःत नीगु खँयात थः नालाः थःगु यानाकाइ, अले थःगु नं बिचार त्वाकछ्यानाः छगू सिद्धान्त प्रतिपादन याइ । सयेवं सिइवं विद्वान् जुइगु मखु, छुं खँ थुल कि विद्वान् जुइगु खः । खँ मथूपिनि थःगु सिद्धान्त धयागु दइ मखु । इमिके थःगु धयागु दःसा जिद्दि छता दइ । मेगु दहे दतधाःसा नं अन्धविश्वास दइ । बरु थुलिं च्वय् धायेगु खःसा गुलिसिके सोझा सीधापन दइ । सोझा सीधापन धयागु न्ह्याम्हसिनं न्ह्यागुधाःसां छयं क्वानाः समर्थन याइगु खः । समर्थन मुकं सिद्धान्त मखु न जिद्दि हे सिद्धान्त खः । सिद्धान्त धयागु मेपिंत 'खःका' धायेके फइगु ज्या - खँ खः । थुज्वःगु सिद्धान्त ततःग्वःगु न्ह्यपु घानाः जन्मय् जुइपिसं प्रतिपादन

याइगु खः । झीसं म्हसिउपिं यक्वं तःग्वःछयंत दु गुम्हसिनं थःथःगु सिद्धान्त प्रतिपादन यात ।

बुद्ध, मह.मानव जूथें काइष्ट, मुहम्मद व महावीर आदि महापुरुषपिं खः गुपिनिगु सिद्धान्त थौं विश्वया मनूतसें 'धर्म' धकाः कःघानाच्वन । हिन्दूधर्म नं छगू सिद्धान्त खः, अयसां थुकीया परंपरा मेकथं हे दु । थ्व मेकथं जुउगुया हुनि थुकीया अपौरुषेय धारणा खः । थुगु धर्मया स्रष्टा छः, परब्रम्ह खः धाइपिं यक्व दु । फुकसियां धर्मशास्त्र दु, सिद्धान्तया प्वः । सिद्धान्त धयागु मनूतसें दयेकूगु खः धयागु ऐतिहासिक तथ्यत स्वीकृत जुयाच्वंगु दु धाःसा हिन्दूधर्मया धार्मिक पवित्रग्रन्थ वेदयात छःया सृजना खः धाइपिं दुगु हे थुकीया बिस्कंपन खः । विश्वास न्ह्याक्व प्वंकुउसां लिखित दस्तावेजयात छःया सृजना धायेगु थौया वैज्ञानिक तर्कयात पाय्छि मतायेकुउ । धाथें ला वेदया सृजना ऋषि मुनिपिसं याःगु खः । आः थुकथं सिद्धान्तयात 'धर्म' भाःपा वनेबलय् मनोवैज्ञानिक सिग्मंद फ्रायड् नं छम्ह धर्मया प्रतिपादक खः अले कार्ल मार्क्स

नं छम्ह धर्मया प्रतिपादक खः धायेमाली । अथे हे मेमेपिं नं यक्वं दु । सिद्धान्त व दर्शनं 'धर्म' पिज्वयावइगु सिइदःसां चःयात मानय् यायेयु खँ जक धर्म धाइगु खने दयाच्वंगु दु । धार्थेया बुद्धधर्म चः (ईश्वर) धयाम्हसिगु अस्तित्वयात मानय् मयाः । बुद्धं ला कर्मयात हे सजीवगु अस्तित्व मानय् याःगु दु । उकिं बुद्धं मूर्तिपूजाय् विश्वास मतःगु खः । नेपालय् हिन्दूधर्मया प्रभाव दुगुलिं धाये बाय् ईश्वरप्रतिया संस्कार ब्वलने धुंकुउगुलि खः बुद्ध स्वयंयात हे मनुखं चः धकाः भाःपियाबिल । महायान व वज्रयान थ्वहे दचःया अस्तित्व कायम यानाः सृजना जुल । नेपाःया बौद्धतसें आदि बुद्ध व गौतम बुद्धया दथुइ भेद कयाच्वंगु खनेमदु । धर्म व संघयात तकं प्रतीकात्मक मूर्तित खडा यानाः चःभाःपा स्तोत्र पाठ यानाः पूजा यानाच्वंगु दु । हिन्दूधर्मया पुराण व महायानी, वज्रायानीया पुराणत व तन्त्रशास्त्रत अथे अथे हे लसिवः । बुद्धधर्मया पवित्रग्रन्थ त्रिपिटक धाइ, अय्सां महायान बुद्धधर्म त्रिपिटक स्वयां नं नव - व्याकरणयात हे बुद्धधर्मया मूलगुसिद्धान्तकथं हनावयाच्वंगु दु । हिन्दूधर्मय् ब्रम्हा, विष्णु व महेश्वरया

थःथःगु तालया अस्तित्व प्रतिपादन जुयाच्वंगु दु । इसाइधर्मय् क्याथोलिक व प्रोटेस्टैण्ट, अथे हे मुस्मांधर्मय् सिया व सुन्नीया थःथःगु हे ताल दु । 'धर्म' धकाः हनातःगु थुज्वःगु विषयय् वालाः स्वयाः यंकेबलय् सुनां छुकी विश्वास यानाः आस्था तल, वहे 'धर्म' जुयावंगु खनेदु ।

जातिया आधार यक्व दुथें धर्मया नं आधार यक्व खनेदु । न्हापा ड्राबिडियन, मङ्गोलियन, ककेशियन, आर्य धकाः धाइ । आः वयासिबय् अप्वः जातित खने दयावल । संमिश्रण नं छगू छगू अलग जातिथें जुयावल । जातिया दुने जात दयावल । हिन्दूस्थान व नेपालथेंयाःथाय् ला जातया दुने भात (जा-केँ) या नं थी थी अवस्था दयावल । गनं मदुगु जातभात हिन्दूस्थानय् व नेपालय् ल्यनाच्वन । जातिपाती या विरोधय् गौतम बुद्धं हिन्दूस्थानय् छगू तःधंगु क्रान्ति हल । क्रान्तिकारीया नातां बुद्धया नां विश्वय् न्यन । वयागु क्रान्ति छगू सिद्धान्तय् आधारित जुल । वयागु सिद्धान्त पूर्ण व्यावहारिककथं न्ह्यात । वयात विश्वय् सकसिनं हनाहल । संसारय् न्ह्यागुकथंया सिद्धान्त बाय् 'धर्म' प्रतिपादन जुउसां व खँ

मनूया लागी जुउगु हे प्रमाण सिद्ध जुइ । मनूया भिंया लागी धर्मया प्रतिपादन जुउगु खः धयागु सकसिनं मानय् याः । अय्सां मनूया हे विरुद्धय् धर्मयात छ्यलाः ल्वापु-ख्यापु व स्यायेगु-पालेगु तकं याः । थुकिं यानाः धर्मया लक्ष्य फरक खने दयावल । बुद्धधर्म स्यायेगु व पालेगुया विरुद्धय् वन । उकिं हे बुद्धधर्म प्राणीजगतय् व्यावहारिक धर्मकथं खने दःवल । भिं यायेगु धाधां मनूखं मनूयात स्याये - पालेगु अव्यावहारिक अथवा खं छता ज्यां छता यायेगु जुयावल । बुद्धधर्मया छगू कचा जुयाः दंभःगु महायान नं स्याये-पाले मयाइगु उदार 'धर्म' हे खःसां महायानी धाक्व वज्रयानपाखे लिउवन । वज्रयानया मेगु नां तन्त्रयान खः । तन्त्रजक धायेबलय् मेमेगु धर्मय् नं दुगुलिं बुद्धधर्म धकाः तन्त्रयानयात बिस्कं नां छुनाः घण्ट-वज्रयात मूल महत्त्व बियाः वज्रयानकथं न्ह्यच्युगु सीदु । वज्रयानय् हिंसा वर्जित मजुउ । चलाखी दाउ धाःसा थुकी दु कि हिंसा धायेबलय् राग, द्वेष, मोह आदियात नष्ट यायेगु खः, प्राणी हिंसा मखु धकाः थाय्थासय् धयातःगु दु । व्यवहारय् अथे मजुउ । शोधन यानाः ला नयेगु खँ न्ह्यथनातल । प्रतीकात्मककथं

द्यःद्यःपिंगु रूपया कल्पना यानाः ब्वयातल । थथे जुयाच्चंगु स्वयेबलय् 'धर्म' धयागु मानवस्वार्थयात पूर्ति यायेगु छगू साधनथे च्वनावः । थौकन्हय् जातभातं मनू मनूया दथुइ थथ्याः क्वथ्याःगु खँ हयाः अन्याय व शोषणयात तिबः बियाच्चन त्रकाः जात-भातया विरोधय् सः तयाहःगु दु । जात-भात मनूया कल्पना खः । वास्तवय् मनूमात्रया जात छगू हे खः । बरु थुलि धायेफुकि मनुखय् मिजं व मिसाकथं अलग जात दु । थ्वहे नं न्ह्याक्व अलग जात धाःसां लिंग व प्रकृतियागु जक फरक खः सिबाय् मनूया स्वभावं अलग मखु । भेदभाव ब्वलनीकथं जुयाच्चंगु मनूया दथुइ भेदभाव दइगु कथंया धर्मयात कःघायेगु छगूकथंया हास्यास्पदया विषय खनेदःवः ।

मनूपतिकंया बिचार फरक जुइ । पुखू पतिकंया लः पासेलि मनूया न्ह्यपुपतिकंया बिचार पाये फुगु खँ ला खहे खत । बिचार पासेलि ला 'धर्म' नं पाइगु हे जुल । अय्नां धर्म दक्व बिचाःयात लँपुइ हयाः साझा आस्था जागय् याकुउ । थथे साझा आस्थाकथं सिद्धान्तगतरूपं छथाय् च्वक्वसिया छगू हे धर्मकथं सय्बय् दयेकाच्चं । आस्था

फरक जुइगुया चिं 'धर्म' नं फरक
 फरक जुइगु खः । धर्मया विविधता हे
 थुकथं ब्वलंगु खः । धर्मय् न्ह्याथेयाः गु
 विविधता वःसां मनूया लागी हे धर्म
 खः धकाः न्ह्यागु धर्मय् आस्था दुपिसं
 नं याउँक हे धाः । मनूया लागी
 धर्मधयागु हे मनूया थःगु जीवन याउँक
 हनीगु खः । गुलिसिनं सिइधुंका व म्वाये
 न्ह्यःया खँ ल्हाइ धाःसा गुम्हसिनं थुगु
 जीवनया जक खँ ल्हाइ, थुलि हे जक
 फरक । थ्व नं धर्मकथं नालातःगु आस्था
 व विश्वास हे जक खः । छम्ह हे मनू
 सीम्ह नं म्वाःम्ह नं जुयाच्वंगु थ्व संसारय्
 गुबले खनेमदु । थथे खने हे दु सा व
 बाखनय् जक दु । थथे धायेबलय् थःथःगु
 आस्थाकथं थःथः म्वानाः जीवन
 हनाच्वंगु दु धाःसा गुगुं धर्म तःधं बाय्
 चीधं धकाः हालाजुइगुया अर्थ छुं मदु ।
 मनूतय् बिचय् द्वेष तये जिउ धकाः
 गुगुं नं धर्मय् धयातःगु मदु । अथे जूसां
 मनूतसें मेपिंगु धर्मप्रति द्वेष याइगु खनेदु ।
 थ्वहे कारणं धर्मया नामय् ल्वापु जुयाः
 मनूया हि लःथें बाःवंगु दु । स्वीतं द्वेष
 मयायेगुली नामदुगु धर्ममध्यय् बुद्धधर्म
 छगू अग्रगण्य 'धर्म' खः । बुद्धधर्मय्
 सहिष्णुता यक्वं दु । बुद्धधर्मयात मेगु
 धर्मयापिसं क्वत्यलेत नानारंगया कुतः

जुउगु खने दु तर बुद्धधर्मया कथं बुद्धधर्म
 स्वीतं क्वत्यःगु खने मदु । थथे धायेबलय्
 बुद्धधर्म धयागु गुगुंकथंया 'धर्म' धाये
 सिबय् व्यवहार खः धायेगु ल्वः जुइ ।
 अझ ला मनुखं मनूप्रति याये माःगु
 सद्व्यवहार खः धायेगु तस्सकं ल्वः
 जुउ ।

छम्ह मनुखं मेम्ह मनूप्रति
 व्यवहार याइबलय् मनूप्रतिया मानवता
 क्यनाः व्यवहार याइ धाःसा 'धर्म' धकाः
 विभेद खनाः व्यवहार यायेगु गुकथं नं
 ल्वःमजुउ । थथे मल्वःगु धयागु सिइकाः
 थी थी धर्मया दथुइ कचिंगः थनाः मनूत
 थवंथवय् विभेद जुइगु छाय्थें धकाः
 दुगययेक बीचाः याये माःगु खँ खः ।
 सिद्धान्त मनूया न्ह्यपुं पिज्वःगु खः
 धाःसा 'धर्म' नं मनूया हे सृजना खः
 धयागु न्ह्याबले लुमंकेमाः । मनूतसें
 धर्मया नामं चः पुज्याइगु खः, चःया
 नामं धर्म मखु । धर्मय् वल धायेवं
 थुज्वःगु खँ थुइके थाक्यावनेयः । थःगु
 कमजोरि फुक धर्मय् सुचुकेगु यायेव
 मानवता तनावनेयः । थःगु बस्तु धायेवं
 च्वछाछां अत्युक्तिपाखे ब्वां वनेयः ।
 भगवान् गौतम बुद्धयात महायानी धर्मया
 ललितविस्तरकथं मांया याक्वप्वालं जन्म
 जुउम्ह धकाः मानय् यानातल ।

त्रिपिटकय् बुद्ध माया याक्वप्वालं जन्म
जुउगु खँ खनेमदु । अय्सां पत्याः
याइपिसं थुज्वःगु खँय् पत्याः यानाहे
च्वंगु दु । धर्मय् अन्धविश्वास नं थुकथं
हे व्वलंगु खः । धर्मयात मनूया पारां
मस्वसे द्यःया पारां स्वयेवं मनूया मू हे
दइ मखु । मनुखं थःगु मूयात म्हो यायेगु
याःगु खंगुलिं हे महामानव भगवान्
बुद्धं मनूया पक्षय् च्वनाः थःगु सिद्धान्त
प्रतिपादन याःगु खः, थुकी निगू मतं
स्वयेगु थाय् मदु । अय्नं वालावालासंगु
मनूया न्त्यपुं छुछु जक खनिइ, छुछु
जक याकी धकाः धाये फुगु खँ मखु ।

‘धर्म’ धकाः न्त्याम्हसिनं न्त्याथे
छचःसां न्हचाथे याःसां मनूया
लागी उकिं अहित मयायेमाः । फतिंफक्व
प्राणीमात्रयात दया तयाः जीवन
न्हचाकेगु हे मनूया ‘धर्म’ खः ।
न्हचाथेयाःगु मूलक्ष्य स्वतधाःसां
मानवस्वभावयात भिंपाखे हिइकाछ्वयेगु
हे ‘धर्म’ खः धयागु खने दु । उकिं
धर्मय् छंगु जिगु धकाः कय्च्यानाः
कचिंगः थनेगु मनूया कर्तव्य मखु धयागु
बांलाक सिइदु । स्वीगुं छुं धर्मयात
कुंखिनेगु धयागु हे ल्वापु थयेगु खः ।

मेमेकथंया अहंभाव स्वयाः धर्मय् वइगु
अहंभाव तच्चः । थुगु खँयात वाःचायेकाः
छगू धर्मयापिसं मेगु धर्मयापितं हेभाय्
चभाय् यायेगु थःगु धर्मया हे विरोध
यायेगु खः, थःगु धर्मयात हे क्वथिनेगु
खः । धर्म बल्लाः धाइपिसं थःगु ‘धर्म’
बांलाःगु, ख्यले दुगु खः धकाः व्यवहारं
क्यनेमाः, म्हुतुवानाः मखु । बांलाःगुली
आकर्षितं ला न्त्याम्हं जुइ । ‘धर्म’ धयागु
परिवर्तन जुइगु मखु, विश्वासं थः
नालिइगु खः । छम्ह बर्मू भिक्षु जुउवं
धाःसा छम्ह बौद्ध नं हिन्दू जोगी जुयाः
वनीगुली अन्यथाकथं दोषारोपण यायेपाखे
लगय् जुयेगु उचित खने मदु । ‘धर्म’
स्वार्थ मखु, उदारजक खः । थःथःगु
धर्म बल्लाकेगु मानवसेवा यायेगु अले
थः व पर निखलःसियां हित जुइ ।
थुज्वःगु हित हे ‘धर्म’ खः । थथे धकाः
थुइकावनेबलय् ‘धर्मय् कचिंगः छाया’
धयागु न्त्यसः तसकं मार्मिक जुउवः ।
थुकथंया खँ थुइकेगु हे मनूया ‘धर्म’
खः चाहे धर्मयात न्त्यागु नां बिउ बाय्
न्त्याम्हसिया लिउ लिउ हुँ, धर्मया
वास्तविकता थुकीहे दु ।

✽

*‘नेपालसंस्कृति’ बु.सं २५३८, ने.सं. १११४, (वि.सं. २०५१)

नेपालय् वज्रयानया भविष्य*

भगवान् बुद्ध जन्म जुयाःलि ८० दँया बैसय् निर्वाण प्राप्त यासेलि उगु हे दँया ल्याखं बुद्धजयन्ती थुगुसी २५३९ क्वःगु जूगु दु । नीन्यासः दँ सिबय् न्ह्यः बुद्धं स्थापना याःगु धर्म बुद्धधर्म खः । भगवान् बुद्धया नामं छगू हे जक जुयाच्चंगू बुद्धधर्म जुजु अशोकया ई (इ.पू. २६९) थ्यंबलय् महासाधिक व स्थविरवादकथं निगू निकायय् ब्वदलावन । वयां लिपा सछि व नीन्यादँ ति दुबलय् महासाधिकया खुगू व स्थविरवादया झिनिगू निकायय् ब्वति थलावनाः ब्याकं भिंच्यागू निकायय् बुद्धधर्म ब्वथलावन । अनलि लिपा वयाः सारांशकथं बुद्धधर्म प्यंगू दार्शनिक संप्रदायकथं प्रसिद्ध जुल । थुकीमध्यय् सर्वास्तिवाद व सौत्रान्तिक दर्शन निगू च्वय् न्ह्यथनाथेंया झिंच्यागू निकायया दुने लात धाःसा मेगु निगू योगाचार व माध्यमिक निकाय यक्व लिपा इशाया न्हापांगु शताब्दिइ खनेदःवःगु खः । माध्यमिक निकाय नादंम्ह बौद्धविद्वान् नागार्जुनं पिथंगु खः । योगाचारनिकाय इशाया प्यंगूगु शताब्दिइ वसुबन्धु व असंग धयापिं निम्ह दाजुकिजापिसं पिथंगु खः । थ्व निगुलिं महायाननाप

स्वापू दुगु निकाय खः । स्थविरवादं बायावःपिं महासाधिकपाखें गोकुलिक, बाहुलिक व चैत्यवादी ब्वलन । थुकीया ल्यू इ. पू. छगूगु सदिइ अन्धकनिकाय वसेलि उकीपाखें वैपुल्य, पूर्वशैलीय, अपरशैलीय, राजगिरिक व सिद्धार्थक निकाय खनेदत । थुमिपाखें हे इशाया छगूगु सदिइ महायानया विकास जुल । थेरवादी व महायानीत छखलः ज्ञानमार्गी व मेखलः भक्तिमार्गी जुउसां निखलःसियां भिक्षु जीवनपाखे हे जोड बिउगु खः । लिपा बुद्धधर्मय् रहस्यवादी ब्वलसेलि थुकीया हे उपज वज्रयान, मन्त्रयान, सहजयान व लामावाद न्ह्याःवल । वज्रयान इशाया ३०० दँपाखे दये धुंकुउगु खः धकाः विद्वान्तसें मानय् यानाच्चंगु दु । थुगु वज्रयानया लोकप्रिय जुउगु थाय् उत्तर-भारत खः ।

बौद्धधर्मय् भिक्षु जुइगुली बः बियाच्चंबलय् मनूतय्प्रति सांसारिक खँपाखें वैराग्य उत्पत्ति जुयाः भिक्षु जइगुया सिबय् भिक्षुं भिक्षु दयेकेगु पाखे जक अप्वः क्वसाः वनाः भिक्षुपिंजक अप्वः जुयाः भिक्षुत्वया स्थिति क्वातु मजुयावन । थुबलय् लाक हे वज्रयानया सिद्धान्त पिदन । संसारय् च्वनाः

उकीयात भांग यानामस्वयेकं उगु
संसारया धाथेंया रहस्यया खँत अनुभव
दइमखु । स्वानुभूति मदयेकं मनु सिउमह
थुउमह जुइमखु । थः हे सिउमह थुउमह
जुलकितिनि थमहं मेपित नं स्यने कने
यानाः गुरु नं जुइ फइ । उकिं भोगं
अनुभव कायेमाः भिक्षुजक जुयां सार
मदु धकाः भिक्षु जुइपाखें तापाकेगु
सिद्धान्त वज्रयानं ज्वंगु खः । न्यागूगु
शताब्दिपाखे महायानया बांलाक
विकास जुयाचवंबलय् मन्त्रयान नं
प्रादुर्भाव जुल । मन्त्रं हे न्ह्यागु खँयात
नं ताःलाकेफु धयागु बिचाःकथं
न्ह्याःवःगु मन्त्रयानं बुद्धत्वतकं लाकेफु
धयागु खँय् विश्वास याःवन । थुगु
मन्त्रयान उलि विकास जुइमफुगुलिं
मन्त्रयान याउँक हे तन्त्रयानय् दुपिउवन ।
थुगु तन्त्र हे वज्रयानया छताकथंया
विशेषता खः । थुगु हे तन्त्रपाखें
सीम्हतकं यात न्ववाके फुगु शक्ति
पिज्वयेकाः थुगु यान न्ह्याःवन ।
शून्यवादं ब्वलंगु गुगु शून्य खः व
वज्रथें क्वातुगु व धिसिलाःगुलिं थुगु
यानयात वज्रयान धाल ।

नेपालय् वज्रयान गुबलेनिसें
प्रचलनय् वल धयागु खँ क्वःछिनाः
घायेफुगु मदुनि । इशाया च्यागूगु
शताब्दिनिसें झिनिगूगु शताब्दितकया

दुने भारत, नेपाल व सँदेसया थासं
थासय् थुगु वज्रयान बांलाक प्रचार
जुउगु खः । अनं लिपा भारतय् मुस्मांतसें
हताः यासेलि भारतय् बौद्धत पाः जुजुं
वन । वज्रयानीत नेपालय् शरण
काःवल । मेथाय् खने मदयावंसां नेपालय्
वज्रयान थौतक नं ल्यनाच्वन । खजा
महत्त्वपूर्ण चयूप्यमह सिद्धपिंगु खँव सिद्धान्त
सँदेसय् मानय् हे यानाच्वंगु दनि अय्सां
नेपालय् थःगु हे तालं वज्रयान न्ह्यानाच्वंगु
दु ।

वज्रयानया मुख्यगु ग्रन्थ
‘गुह्यसमाजतन्त्र’ खः । थ्व सफू
महायानया नवसूत्रमध्यय् छगू खः ।
गुह्यसमाजतन्त्र धयागु काय, वाक्,
चित्तया स्वभावहीनगु गुगु भाव खः व
थःगु स्वभावय् मिलय् जुयावनेगु खः ।
थथे धयागु गुगु गुह्यगु बस्तु खः व
समाजय् दुने भ्यलय् पुनावनेगु खः ।
तन्त्र धयागु प्रज्ञा व उपायया समापत्ति
योग खः । योग धयागु जोरय् यायेगु
अर्थात् मिलन खः । थथे योग याइपित
योगी धाइगु खः । प्रज्ञा व उपायया
मिलन धयागु स्त्री व पुरुषया समागम
खः । थ्व हे समागमं निर्वाणत्व प्राप्त
जुइ धयागु धुकीया भाव खः । शून्यता
प्रधान जुयाच्वंगू वज्रयानया विषय
महासुख व महाशान्ति खः । वज्रयानं

नालातःगु शक्ति धयागु स्त्रीत्व शक्ति
 खः । शक्तिजक यथार्थ खँया बोध
 जुइगुलिं थुजाःगु दुग्यां अर्थात् प्रज्ञा धकाः
 स्त्रीयात कयातल । थ्वहे प्रज्ञाया
 उपायस्वरूप जुउमह जुइगुलिं पुरुषयात
 उपाय हे नालाबिल । थ्व हे प्रज्ञोपाय
 वज्रयानया विषय खः । प्रज्ञोपाय छगू
 वासना खः । वज्रयानया मूल विषय
 शून्यता जुउगुलिं वासना स्वयं शून्य
 खः, दुगु खःला मदुगु खःला धयागु छुं
 मद्दु अर्थात् शून्य । निर्वाण जुइगु छगू
 शून्यताः खः अले वासना नं शून्यता
 खः उकिं वासना नं निर्वाण हे खः ।
 थ्वहे धारणायात क्युच्यानाः वज्रयानपूजा
 कर्मकाण्डय् दुनावंगु खः ।

गुगुं नं यानया थःथःगु विशेषता
 दु । उद्देश्य पूर्वकेकथं आचरण
 यायेफःसा थ्वहे धर्म धकाः हालाच्चने
 माःगु मद्दु । उकीसं वज्रयान ला
 बोधिचित्तय् हे जोड बियातःगु जुउगुलिं
 थःगु म्हया दुने हे बुद्धत्व दु धकाः
 साधना यानाः बुद्धत्व व निर्वाणत्व प्राप्त
 याइगु यान खः । पूजाक्रियापद्धतिपाखें
 अःपुक निर्वाण प्राप्त जुइगु जुउगुलिं
 थुकीयात सहजयान धकाः नं धाइ ।
 क्रियापद्धतिं जुइगुलिं थुगु यानय् गुरुया
 आवश्यकता दु । गुरु जुइगु अधिकार
 वज्राचार्यपिके दु । थेरवाद परंपराअनुसार

चूडाकर्म यानाःलि गृहस्थय् लिहाँवयाः
 आचार्याभिषेक कयातःपिं वज्राचार्य जुइ ।
 नेपालय् वज्रयान ल्यनाच्चंगु वज्राचार्यपिं
 दयाः खः । झन्दै निद्वः दँ दयां नं नेपालय्
 वज्रयान ल्यनाहे च्वंगु छगू
 न्ह्यथनेबहःगु दसु खः ।

निद्वःदँ मछि दये त्यंगु
 वज्रयानया प्रभाव थौं नेपलाय् पाः जुजुं
 वनाच्चंगु दु । थौंया थिति स्वयेबलय्
 आः नेपालय् वज्रयानया भविष्य खिउँयावं
 वंगु दु । वज्रयान रहस्यवाद व साधना
 जुउगुलिं थेरवादय्थें पंचशील ग्रहण
 यायेवं थुकीया उद्देश्य पूर्वनिइगु मखु ।
 साधन व मन्त्र-तन्त्रविधि हे थुकीया
 क्रियापद्धति खः । पद्धतिया लागी
 वज्रयानया आचार्यपिं शीलवान् व शुद्ध
 आचरण संपन्नपिं जुइमाः । थ्वया नापं
 आचार्यपिं ध्यान, योगसाधन, तन्त्रमन्त्र
 व चर्या आदिस पोख्तमह जुइमाः । इमिसं
 साधकपिंत दीक्षा बिइमाः । गृहस्थय्
 च्वनाः हे काम, क्रोध, लोभ, मोहं मुक्त
 जुयाः जगत्यात हे उद्धार यायेकथंया
 लँ क्यनीमह आचार्य बुद्धत्व प्राप्त याइगु
 खँ वज्रयानया विश्वास खः । वज्राचार्य
 व बोधिचित्तय् छुं फरक मद्दु धयातःगु
 दु । थौं बोधिचित्त घायेफुपिं वज्राचार्यपिं
 खनेमदयावनाच्चंगु दु । जातं जक
 वज्राचार्य धायेगु सिबय् चर्या सम्पन्नपिं

न्हावनाच्वंगु दु । ज्ञान धयागु थुइकेगु
 बस्तु खः, तिसाथें तिजक तिइगु बस्तु
 मखु । थौं आचार्याभिषेक नं करबलं
 विधिजक हनाः तिसां तिइथें याइगु
 जुयाच्वंगु दु । ज्ञान ध्यान कनाः अभिषेक
 बिइमाः म्ह मचायात मांया दुरु ल्वसुकाः
 बिउगु अभिषेक गुलितक व्यावहारिक व
 प्रभावकारी जुइगु खः धयागु खँय् थौं
 शक्तिसम्पन्नपिं वज्राचार्यपिसं नं सोच्य
 याःगु खनेमदु । वज्रयानपरम्पराय् चर्या
 पालन यायेबल्य् जातपातया भेदभाव
 याये मजिउगु जुयां नं नेपाःया
 वज्राचार्यपिं जातपातय् कट्टर जुयाः
 चर्यायात क्वथिनाच्वंगु दु । भिपिं
 बांलाःपि साधकतय्त दीक्षा बियाः
 वज्रयानयात थकाये माःगुली ज्ञन् जक
 थःगु हे बीजं दुपिं मस्तय्त तकं दीक्षा
 बिइगुलिं वञ्चित यानाः वर्णव्यवस्थाया
 न्हिप्यं घानाः अःखःयानय् वनाच्वंगु
 खनेदयाच्वंगु दु । वज्रयान हिन्दूवाद
 मखुसां वज्रयानीत हिन्दूवादया पृष्ठपोषक
 जुयाच्वंगु धयागुया दसु वर्णव्यवस्था व
 जातिवाद खः । थःमचां हे काये मखंगु
 दीक्षा मेगु जातिं काये दइ धयागु ला खँ
 हे मन्त, अले वज्रयानया विस्तार गनं
 जुइ धयागु खँ थुइकेत थाकु मजुल ।
 वज्राचार्यत्व अभिषेक कयाः गुरु जुइत
 नेपालय् वज्राचार्यया हे मचा जुइमाः ।

थौं वज्राचार्यया मस्तसें थःगु कुलय्
 च्वनाः सयेकाः सिइकाः गुरु जुइगु
 स्वयाच्वंगु मदु । दीक्षा कायेगु नं मयाये
 धुंकल । गुरु जुयाच्वपिसं नं थःमस्तय्त
 दीक्षा बिइगु मयाये धुंकल । वज्राचार्य
 खः म्ह वज्रयानीजक गुरु पुरोहित जुइ
 धयागु नेपाःया धारगा दु । थये मेपिं सुं
 हे गुरु जुइ मजिउगु नियम दुगु थासय्
 वज्राचार्यपिं पुजा मयासे लिकुनावँसेलि
 वज्रयानया भविष्य छु जुइ धकाः
 हालाच्वने माःगु खैला ? वज्राचार्य
 कुलया ज्या मयाःगु जक मखसे गुरु
 जुयाच्वना धयागु हे ल्वःमंकाः पेशा
 सम्झय् जुयाः वनाच्वंगु थौं खने
 दयाच्वंगु दु । अबुं गुरु जुयाः लोक
 उद्धार यायेगु ज्याय् वनाच्वन धयागुली
 गुरुपिनि थः मस्तसें हे वास्तामतये धुंकल ।
 छःब्व व गुरुब्व धकाः भव्यब्व प्वः
 चिनाहइगु वज्रयानया दुने ब्वलंगु
 पहचहः खनाः अबुया पुजा याःवनिइगु
 गं हे सुचुकाबिइगु याइपिसमेत दयावये
 धुंकल ।

वज्रयानपरंपराकथं साधक धयापिं
 जजमानपिं खः । जजमानया गुरुप्रति
 श्रद्धा सुपाः वनाच्वंगु दु । थुखेपाखे
 गुरुपिसं सुधार हयेगु स्वःगु खनेमदु ।
 जजमानपिसं नं वज्रयान धयागु छुं हे
 मथुइधुंकल । इमित थुइकेगु कोशिस

नं मजुइधुंकल धाःसा इमिसं थुइकेगु कोशिस याःगु नं खनेमदु । दीक्षा कायेगु ला इमि विचार हे मदये धुंकल । आचार्यपाखें दीक्षा काये धुनेव साधक वा जजमानं स्वता खँ पालन याये माः । व खः जीव हत्या मयायेगु, त्रिरत्नया शरण्य वनेगु व गुरु वज्राचार्ययात मत्वःतेगु । थुकथंया व्यवहार नेपाःया वज्रयानया दुने खने दयाच्वंगु मदु । भक्ष, अभक्ष, शुद्ध, अशुद्ध धकाः भेदभाव मतयेगु थुगु यान्य दुनेया चर्या खः । समताभाव तयाः अद्वयभावं चर्या याइम्हसित छुं कथंया बुद्धत्व नं प्राप्त जुइ । ‘शून्यताज्ञानवज्रस्वभावत्मकोहम्’ धकाः थःत वहे शून्य भाःपियाः शून्यता धयागु ज्ञान वज्रस्वभावया आत्म अथवा प्रतीक खः धयागु धारणा हे थुकीया विशेष भावना खः ।

वज्राचार्यपिनि आचाःगुथि छगू तसकं बांलाःगु संगठनात्मक शक्ति खः । अथे जुयां नं धवयाप्रति वज्राचार्यपिनि उदासीनभाव ब्वलनावःगु दु । संगठनात्मकरूपं ज्याखँय् न्थ्यचिलेगु सट्टा पशुपतिइ हण्डिकायेथें टिकट कयाः भाग कयाः नयेगु यानाः अनुपस्थितिपाखे

भ्याः हे चिन्ता मकायेगु धवया स्वभाव जुउगु दु । ध्व स्वभावं हे वज्रयानया भविष्यःगुखेपाखे लाःवं धइगु इङ्गित याः । कर्मकाण्डं विधि हनिइगु जुयां नं मजिमगाःगु मन्त्रतन्त्रथें याःगुयात ल्यंकाः मेगुयात साधकपिं लोकजनं थुइगु भाय् मछ्यःगुलिं नं छगू समयसापेक्ष मजुउगु खः । वज्रयान्य गुगु शक्तिया महत्त्व दुगु खः उकिइ गुरुमांजुया नं तःधंगु भूमिका दु । थौं गुरुमांजु धाःपिं सःसिउपिं धयागु हे खने मदये धुंकुउगु दु । सयेके सिइकेगु कुतःया सिबय् नं गुरुजुया कलाः जुयाः जक गुरुमांजु जुयाच्वंगु अवस्था दु । ध्व फुक लक्षणं नेपालय् वज्रयानया भविष्य हे गम्भीर अवस्थाय् लाइगुया सुचं बियाच्वंगु दु । वज्राचार्य जुइमा बाय् जय्मांत जुइमा साधनक्रमय् वनेगुली फचासुयावनाच्वंगु दु । थौं कन्हय् व्यवहार व इतिहासप्रमाणयात मान्यता बिइगु ई खः । थुज्वःगु इलय् नं बाखंया आधारय्जक जिदि यानाः प्रमाण धयागु हे वास्ता मयासे यान व धर्म धकाः जक हलाच्वनेगु भविष्य बांलाकेगु जुइमखु । थुज्वःगु फुक अति हे विचारणीय खँ जुयाच्वंगु दु ।

✽

*‘न्हसला’ ब.सं २५३९, ने.सं. १११५, (वि.सं. २०५२)

वरेछुइगु छाया*

नेपालय् शाक्य व वज्राचार्यया मस्तयत्त वरेछुइगु चलन दु । वरेछुइगु धकाः अनेक प्रकारया संस्कारविधि हनेगु याः । थ्व विधि हंगुया सारांश भिक्षु यायेगु खः । भिक्षा कयाः जीवन हनिइपिंत भिक्षु धाइ । सिद्धार्थ गौतमं भिक्षु जुयाः जीवन हन । व बुद्ध जुल । भिक्षु जुयाः लि वं भिक्षुसंघ दयेकाबिल । भिक्षुसंघ दसेलि मेपिं भिक्षा फ्वनाः नइपिं भिक्षु (सन्त्यासी) नाप थुकीया अर्थ पानाः भगवान् बुद्धया शरणय् वनिइपिंत भिक्षु धायेगु यात ।

कपिलवस्तुया जुजु शुद्धोदनया क्षेत्रीकुलय् जन्म जुउम्ह सिद्धार्थ कुमार बुद्ध मजुउतले क्षेत्रीय परंपराकथं संस्कार विधि हनाः ब्वलंम्ह खः । क्षेत्रीकुलय् दसैमाःगु गुण फुकं वं स्यनाकाल । उबलय् सकलें थःथःगु कुलव्यवहारय् दुनाच्वन । कुलव्यवहारय् दुनाच्वंपिंमध्यय् वं दुःखसियाच्वंपिं सिबय् सुखसियाच्वंपिं छम्ह हे मखन । सुखय् धकाः भुलय् जुयाच्वंपिं सिबय् धार्थें सुखसियाच्वंपिं छम्ह हे मखन । सुखय् धकाः भुलय् जुयाच्वंपिं दुःखया भवचक्रय् दुनाः अर्थें जीवन फुकाच्वंगु वं खन । उगु भवचक्रं

पिहांवयेगु बिचाः सुनानं महः । वैगु नुगुलं वाःचायेकल कि उगु भवचक्रं पिहांवने माः । वं थम्हं उगु भवचक्रं पिहांवनेत यक्व कुतःयात तर माकःचिया जाःथेंयाःगु उगु भवचक्रं पिहांवनेत वैत तसकं थाकुल । अन्त्यय् भवचक्रं पिहांवयां त्वःतल । भवचक्रं पिहांवल धयागुया दसुइ चतुरार्यसत्ययात न्हचब्वयाबिल । चतुरार्यसत्यया सार कायेत आर्यअष्टांगिक मार्गयात न्त्यथनाबिल । आर्यअष्टांगिक मार्गया ल्यूल्यू पञ्चशील, अष्टशील व दशशीलथें याःगु नियमत क्यनाहल । अले षट्पारमिता व दशपारमितायात न्हचब्वयाबिल । सिद्धार्थ बुद्ध जुउगु खः धयागु स्वतः प्रमाणित जुल । बुद्धया अर्थ थः मखु, छम्ह थूम्ह मनू खः । थूथें याइम्ह तःधंम्ह मनू जुइ । उकिं बुद्ध महामानव जुल । वैत भगवान् धाल, तथागत धाल ।

उम्ह बुद्धं थः भवचक्रं पिहां वयेत याःगु न्हापांगु कुतः नैरञ्जना नदीया किनारय् वनाः थःगु सँ थम्हं ध्यंगु खः । क्षेत्रीया कुलय् सँ पाचुक ध्यनिइमखु, छ्यंया च्वकाय् भचा

ल्यंकातइ । अथे ल्यंकिइगुयात आडसा
 घायेगु धाइ । भगवान् बुद्धं थःथमहंतुं सँ
 ध्यनाः परंपरागत संस्कारया आडसा
 नापं ध्यनाछ्ववत, थुकीया अर्थ पुलांगु
 संस्कारया हा हे लिनाछ्ववःगु खः । पुलांगु
 संस्कारविधि धयागु जाति-अभिमान,
 तःधंकीधया असमान व्यवहार, हिंसापरक
 कुलायनी व अन्धविश्वास आदि खः ।
 बुद्धं थुगु संस्कार त्वःताः थमहं अलग्ग
 हे न्हूगु वंश सुरुयात । बौम्ह शुद्धोदनं
 क्षत्रीकुलयात कुलाः क्षत्रीया मचां भिक्षा
 पवनाः नये मजिउगु खँ न्यंकाः क्षत्रीय
 वंशपरम्पराया इज्जत छ्ववये मजिउ
 धाःबल्य् बुद्धं थः क्षत्रीयकुलयाम्ह मखये
 धुंकुउगु खँ कनाः न्वखंक लिसः बिउगु
 खः । क्षत्रीयकुलपाखें तापाक वनाः हंगु
 विधि बुद्धया न्हूगु सन्देश खः । बुद्धया
 परंपराय् दुतिइत वं श्रमण भिक्षुपिं
 दयेकायंकल । श्रमण जुइत न्हापां याये
 माःगु विधि पाचुक सँ खायेगु व चीवर
 वसतं पुनेगु खः । थुगु विधि हनेगुयात
 हे थौकन्हय् वरेछुइगु धाइगु खः । भिक्षु
 जुलकि व अनगारिक जुइगु खः ।
 अनगारिक धयागु छँ म्दुम्ह धाःगु
 खः । भिक्षु जुइन्त्यः छँ दःसां नं
 भिक्षुजीवन हनेत गृहस्थपि च्वथें छँय्
 च्वने मजीक छँ त्याग यानाः विहार

आदि अलग्ग हे थासय् च्वनेमाः । भगवान्
 बुद्धं नं दरबार त्याग याये धुँसेलि
 गृहस्थितय् थाय् गनं च्वंमवं । बुद्धया
 पालय् गृद्धकूटपर्वत व अनाथपिण्डिकं
 दान याःगु जेतवनविहारया नां तसकं
 जाः, गन बुद्ध आपाःयानाः च्वन ।
 शुद्धोदनया क्षेत्रीयकुलय् च्वँच्वं छँ
 पिहाँवनाः बुद्ध जुइम्ह तथागतया प्रभाव
 उगु क्षेत्रीयकुलया थःथितिपिं आपाःसित
 लाःवन । शुद्धोदनया क्षेत्रीयकुलयात
 शाक्यकुल धाइ । अप्वः धयाथें शाक्यत
 बुद्धं ज्वंगु लँपु कःघानाः भिक्षु जुउवन ।
 शाक्यजातिया उद्भव कपिलवस्तु धयागु
 थासय् जुउगु खः गन शुद्धोदनं राज्य
 यानाच्वंगु खः । शाक्यत थःथःगु
 अनुकूलकथं उखे थखे वनाः बाय्
 हिउवन । उपिंमध्यय् हे छखलः शाक्यत
 नेपाःया थौया स्वनिगलय् नं ध्यन ।
 थन इमिसं थाय् थासय् विहार दयेकाः
 आश्रय काल । नेपाःगालय् भिक्षु
 न्यंकभनं दत । इमिसं बास याःगु
 शान्तगु विहार धर्म व शिक्षाया केन्द्र
 जुल । अन यक्वं उपासक उपासिकापिसं
 शिक्षा कयाः बुद्धधर्म ग्रहण यात ।
 राजनैतिक ट्यूपाः व धार्मिक अतिक्रमण
 थेंयाःगु वज्रपात नेपाःया बुद्धधर्मानुयायीपित
 लाःवन । भिक्षुपिसं चीवर त्वःताः

इहिपाः यानाः गृहस्थ जुडमाः गु बाध्यता
वल । पिनें बाध्यता वःसां दुने इमिसं
भगवान् शास्तायात नुगलय् तयां च्वन ।
इमिसं थःपिंगु स्थिति व अस्तित्व ल्यंकेत
पिनें पिनें याइगु व्यवहारय् ट्यूपाः हल ।
फलस्वरूप शुद्धगु बुद्धधर्मय् हाकनं
छक्कः भगवान् तथागत बुद्ध जुइन्त्यःया
शैवसंस्कारत ल्वाकज्याः वल । अयूसां
भिक्षु जुइधुंकुउपिं शाक्यतसें थःत भिक्षु
धायेगु मत्वःतुउ बरु इमिसं शाक्यभिक्षु
धायेगु यानायंकल ।

भगवान् बुद्धया पालय्
शाक्यतजक भिक्षु जुइगु मखु बर्मू, क्षेत्री,
वैश्य व शूद्र धाःपिं वर्णाश्रमधर्मया ल्यू
ल्यू वनाच्चपिं न्ह्यागु कुलयापिं व
न्ह्यागु जातियापिं जुउसां बुद्धधर्मकथं
प्रव्रजित जीवन हनाः भिक्षु जुल । नेपाःया
स्वनिगलय् नं उकथं प्रव्रजित जुउपिं
थी थी जात जातिया भिक्षुपिसं बहाः
बहि दयेकाः बुद्धया शिक्षा प्रसार यानाः
बुद्धया शरणय् वनाच्चन । स्वनिगलय्
दुने वःगु ट्यूपाःया वज्रप्रहारं गृहस्थ
जुउपिसं नं भगवान् तथागत शाक्यसिंह
बुद्धया शरणय् वने धुंकुउपिं इमिसं
गृहस्थजीवनय् लिहाँ वयाः शाक्यसिंहया
दत्तकपुत्रया नामं शाक्यभिक्षु हे
घयाछ्वःगु सिइदु ।

धर्मदेशना यानाः विहारय्
च्वनाः स्यने कने याइपिं भिक्षुपिं सकले
गृहस्थ जुउबलय् आः स्यनेकने याइपिं
सु ? सुनां स्यनेकने याइगु जुल ?
उब्यलय् गुरुयागु स्थापना अति
आवश्यक जुल । थ्वहे इवलय् बुद्धधर्मया
पक्का अनुयायीपिं शिक्षितपिं ल्ययाः
वरेछुइधुंकुउपिंता आचार्याभिषेक नं बियाः
इमित गुरु स्थापना यानाः थःगु
बौद्धपरंपराया अस्तित्व तयेगु यात । वहे
गुरुपिनिपाखे बौद्धपरंपराया क्रियाकलाप
न्ह्याकेगु यानायंकल । थ्वहे इवलय्
शैवप्रभृति सनातनपरंपरायापिनिथें
थुखेपाखे नं बौद्धपरंपराया विधित
हनायंकल । राज्यव्यवस्थाय् जुजुपिं बौद्ध
परंपरायापिं मजुसे सनातनपरंपरायापिं
जुउगुलिं इमिगु प्रभावं इमिगु धर्मया
रीतिस्थितित बौद्धपरंपराय् दुथ्याःवल ।
बुद्धधर्मया मौलिकता ला ल्यना हे च्वन
तर शुद्धता मद्यावन । बौद्धगुरुपिं शैव
तान्त्रिक पुरोहितपिंथें जुयावन । इमिके
हाकनं छकः वर्ण व्यवस्थाकथंया
जातिअभिमानया हिक्का थहाँवल ।
इमिगु शिक्षा व विधिइ जातिअभिमानया
भेदभाव दयावल । गुरुया ल्यूल्यू वनाच्चपिं
बौद्धतसें नं थःपिंत शैवपरंपराया
‘यजमान’ वा जयमां थें तायेकायंकल ।

बौद्धतय् बिचय् हाकनं वर्णवाद दुहाँवल ।
वर्णवादय् बानि बसय् जुयाःलि उगु हे
परंपरां हाकाल । थौ वयाः वहे परंपरायात
बौद्धतसें संस्कृति धकाः नालाकाल ।
ज्ञानं निर्वाणतक थ्यंकःवनेगु बुद्धधर्मय्
संस्कृतिया जडवादं त्वपुल । कांम्हसिनं
किसिया म्हयात थियाः किसिया परिचय
बिउथें इमिसं बुद्धवादयात तंकाः
ल्वमंकाः एकोहोरो जिदिं संस्कृतिया
परिभाषा बिउवन । संस्कारजन्य खँयात
संस्कृति धाइगु खः । बौद्धसंस्कारजन्य
जीवनपद्धतियात बौद्धसंस्कृति व अन्य
संस्कारजन्य छ्चलाबुलायात उगु उगु
हे संस्कृति धाइ । थौ बुद्धधर्मया त्रिपिटक
पुइकास्वत धाःसा धार्थेंगु बौद्धसंस्कृति
खनेदइ । त्रिपिटक चां ल्हानावांगु मदुनि,
यक्वं दनि ।

थौ या छ्खलः शाक्य
वज्राचार्यधाःपिं बौद्धतय् वरेछुइगु
यानाच्वंगु परंपरा छ्गू मौलिक
बौद्धपरंपरा खः । वरेछुइबलय् धलं दनेगु
छ्गू 'उपोसथद्वत' खः । कसाय्गां न्ययेगु
न्ययेकिइगु व जामां सिकिइगु धैगु
काषायवस्त्र बाय् चीवरवस्त्रं पुंकीगु खः ।
गुलुपाः ला पिण्डपात्र हे जुल । गुरुजुं
कनिइगु बाखं फुक पंचशील, अष्टशील
व दशशीलया खँ खः । थये हे

वरेछुइबलय् मेमेगु बौद्धआचरणया विधित
हनातःगु खः । शैव सनातनीतय्नाप
चवनावःगुलिं यानाः इमिपाखेया
शैवसंस्कार नं थुगु बौद्धसंस्कारविधिइ
मचायेक ल्वाकज्यानावयाच्वंगुयात नं
थौकन्हय् बौद्धतसें कःघानायंकाच्वंगु
दु । गृहस्थ जुयाः नं भिक्षु यायेगु संस्कार
धार्थेंया श्रद्धां जुयाच्वंगु मौलिकता खः ।
भगवान् बुद्धया सिद्धान्तया मूल
प्रवाहकथं थ्व वरेछुइगु धयागु
बौद्धआचरणय् दीक्षित याःगु ख । थये
प्रव्रजित जुयाः आचरणशील जुलधाःसा
उम्ह व्यक्ति हनाबना याये योग्यम्ह
जुइ । हनबनातये योग्यम्ह व्यक्तियात
संस्कृतभासं 'वन्द्य' धाइ । थ्व हे 'वन्द्य'
खँग्वः यात न्ववायेबलय् 'वन्दे'
धयायंकल । वन्देया नं अपभ्रंश 'वदे'
जुजुं 'वरे' जुउवन । 'वन्द्य' यायेगुयात
'वरे' यायेगु धाःवन । वहे 'वरे' यायेगुयात
वरेछुइगु धाइ । उकिं झी भगवान् बुद्धया
परंपराकथं मनूयात 'वन्द्य' यायेगु खःसा
वरेछुइमाः । वरे मछुलकि 'वन्द्य' धयागु
दर्जा दइमखु । उकिं थःगु कुलया मस्तय्त
वरेछुइगु यानाच्वन । आः थन खँ वइ,
'वरे' धयापिं सु ? शुद्धोदनया पुर्खा
ओक्काकया सदे तताकेहोपिं कलाः तयाः
दुपिनि सन्तान खःला बाय् बुद्धं प्रव्रजित

यायेगु यानाथकुउथें नेपालय् वयाः प्रव्रजित जुयाःलि गृहस्थय् दुहाँवःपिनि सन्तान खः ? थ्व खँ छुतय् याये तसकं थाकु । थुकीया प्रमाण लुइके फुगु मदु । थुलि झीसं धायेफु कि वरेछुइगु याःपिं फुक 'वरे' (वन्द्य) खः । थये धाये फयेक फयेकं नं वरेछुइगु विधि यानाः वरेछुउपिं गुम्हगुम्हयसितं 'वरे' मधायेगु यानाच्चवंगु धाःसा थौं झीगु समाजय् खनाच्चन । वरेछुइगु धयागु प्रव्रजित यायेगु खयां नं भिक्षुपिसं थेरवादी विहारय् वरेछुनाबिउपितं 'वरे' मधाःपिं दु । शुद्धोदनया क्षेत्रीकुलया मस्तय्त हे जक वरेछुउपिं नेपालय् दुगु खःसा स्वस्वखँखं बर्मू पुर्खा नालाच्चवंपिं गुभाःजुत गथे जुयाः वरेछुत ? अले गथे जुयाः वरे (वन्द्य) जुल ? भगवान् बुद्धया अग्रश्रावकपिं सारिपुत्र मौद्गल्यायन ब्राम्हण कुलयापिं वन्द्यपिं मखुला ? नांदंम्ह नौ कुलयाम्ह उपालि भिक्षु 'वन्द्य' मखुला ? थ्व न्ह्यसः थौंया बौद्ध वरेपिंगु न्ह्यःने चर्कोकथं दनाच्चवंगु दु । म्वालका उजोपिं गुरुपितं 'वरे' मखु गुभाःजु हे धायेका, 'वरे' मछुइकं आचाः लुउगु गनं दुला ? थ्व नं छगू बिचाः याये माःगु हे न्ह्यसः खः ।

हाकनं छकः कुलया खँपाखे वाले । झीथाय् वरेया मचा जूयां नं व

मस्तय्त उराय्, ज्यापु, छिपा, भाग्रा यानाः 'वरे' हे छुनामबिइगु यानाच्चवंगु दु । इपिं वरेकुलय् जन्म जूपिं. मस्त जुयां नं 'वरे' मजुयावंगु छाया् धायेबलय् इमि मापिं वरेनी मखु हँ । वरेनी धयागु गय् ? वरेयात वरेछुइमाःसा वरेनी जुइत वरेनी (अनगारिका) छुइम्वाःला ? वरेया म्हाय्मचा ज्वीवं बाय् कलाः जुइवं वरेनी जुइगुला ? वरेया म्हाय्मचा जुयाः वरेनी जूगु खःसा उम्ह म्हाय्मचा ज्यापुयाके पय्न वन धाःसा व गथे वरेनीया ल्याखय् मलाःवन अथेहे वरेया कलाः जुइवं वरेनी जुइगु खःसा वरेया मस्त ज्यापु, छिपा, भाग्रा गय् जुयाः जुउवन ? थ्व मार्मिक खँ अले वालास्वये माःगु खँ खः । वीर्य धयागु मिजंम्हसिके जक दइ धायेबलय् धयागु वीर्यं दुम्ह मचा मेगु जातयाम्ह गय् जुउवन ? म्वालका वीर्यं बाय् शुक्रंजक मचा दइगु मखु रज नं मिलय् जुयाः दइगु धाये धाःसा बःमुनीया मचा जुयाः नं ज्यापु भाःत जुलधाःसा वया मचा ज्यापु गय् जुयाः जुउवन ? स्वतुमतु स्वः थ्व खँ ।

बौद्धजागरण थन हाकनं बुलुहुं वल । वरेतय् मस्त धालकि वरे हे छुइगु यानाहल, 'वन्द्य' जुल । वरेतय्

थःथःगु संघ दु, तर गुम्हं वरेया मचा
जुयां नं वरे छुनाः नं वया संघ मदु,
गुजोगु बिडम्बना ! वया थःहे सद्दे तःबाः
(आबा), तःमां (ध्वंमा) या काय्पिनि
संघ दु, कका (बुबा), काकी (मुमा)
पिनि काय्पिनि संघ दु, वया संघ मदु,
छाय् धायेबलय् तःबाः, ककाया मस्त
भगवान् द्यः (क्वाःपाःद्यः) याथाय्
सरासर दुहाँवन, व धाःसा दुहाँ वने
मखं । गथे जुयाः दुहाँवने मखन ? वया
हे अबु व वया थःहे कुलगुरुं दुत मछ्वः
छाय् ले ? वहे पुलांगु खँ, वीर्यया खँ,
वरेनीया खँ । कुलया मचा धायेमल्वःम्ह
व सु ? सु नि सु । अय्सा व मचां
न्त्यागु यासां जिउ मखा, मांयात सास्ति
याःसां, अबुयात ककुतिउसां, गुर्यात
लाकूमंच्वाःसां व मचा कुलांगार
जुइमखु । कुल हे मदुम्ह व गनं कुलांगार
जुइ । बरु थय्क बिचाः यायेबलय्
थःमचायात कुलय् मतसे कुलं पित्युंम्ह,

थःगु वंशया हे च्यूताः मदुम्ह बौयात
कुलांगार धाये मजिइला ? कुलय् दुत
कायेके मबिइम्ह कुलगुर्यात कुलांगार
धाये मजिइला ? न्ह्यसः दनावइगु
संभावना दु ।

वरेछुइगु छाय् ? भगवान् बुद्धं
क्यंगु लँपु लिइगु । भगवान् बुद्धं क्यंगु
लँपु छु ? वरेछुइगु यानाच्च्वपिसं सिइके
माःगु खः । व्यवहार धयागु कुलपरंपरा
व आचरणयां ख्वाः स्वयेगु न्हाय्कं
खः । व्यवहारं हे खःगु मखुगु, जिउगु
मजिउगु सिइदइ । तुंछिइ स्वयां
न्हाय्कनय् थें सफां ख्वाः खने दइ
मखु । तुं लःया आवश्यकता पूर्ति यायेगु
बस्तुजक खः । ख्वाः स्वयेत न्हाय्कं हे
उपयत्तगु बस्तु खः । अथे हे
वरेछुनाच्च्वपिगु विवेक स्वयेगु खःसा
इमिके दुगु बुद्धधर्मकथंया मानवताप्रतिया
व्यवहार स्वयेगु खः ।

✽

*'नेपालसंस्कृति' ब.सं २५३९, ने.सं. १११६, (वि.सं. २०५२)

वज्राचार्य व गुरुजु*

नेपालदेस हिन्दूदेय् धा:सां बौद्धतय्गु थन कमी मद्दु । धार्थेया नांजा.गु कलाकृति स्वयेसा बौद्धकलाकृति हे थनया मूमूगु आकृति जुया: धस्वानाच्वंगु दु । कलाकारत नं बौद्धत हे अप्व: खनेदु । अथे धयागु शैवतयत् कुंखिनागु मखु । शैवसंस्कृति नं थन च्वन्त्या:गु यक्वं दु । थुकिं याना: बौद्ध व शैव निखल: नं छधी हे जुया: नेपा:देय्या नागरिककथं मिलय् चलय् जुया: च्वनावयाच्वंगु दु । नेपा: धायेबलय् नेपा:गा: धयागु हे अप्व:सिया धारणा दु । मेचिंनिसें महाकालीतकयात थौं नेपा: धा:सां धर्म, संस्कृति व कलाया खँय् नेपा:गा:यात हे अप्व: नालाकाङ्गु जुयाच्वंगु दु ।

शैवतय् कुलपरंपरा नं उतिकं बांला:सां बौद्धपरंपरा वया सिबय् म्हो बांला:मजू । थुगु हे कारणं थनया नेवा:त शैव ला बौद्ध ला सीमदयेक मंका: संस्कृति क:घाना: छगू हे जाति जुया: नेपा:गालय् जीविका यानाच्वंगु दु । शैवनाप धार्मिक सिद्धान्त पा:सां बौद्धतसें उकीयात मत्व:तुसे थ:पिसं नं इमिगु सिद्धान्तया ज्व:ज्व:लाक विधि व्यवहार

हना: यंकाच्वंगु दु । बौद्धतसें शैवतय्गु रीति क:घा:थें शैवतसें बौद्धया रीति क:घा:गु खने मद्दु । शैवतसें बौद्धदेवतापित उतिकं हं, अयं इमिके विधि व्यवहारय् बौद्धपन तसकं म्हो । दानप्रदान यायेगु गुथिगहना पन्नां आदि बौद्धनखतय् शैवतसें नं उलिहे श्रद्धा ब्वयात:गु दु । थुलि द:सां नं थन जातभातया प्रथा ब्वलनाच्वंगुलिं निखल: नं नेवा:जाति छखल: जुयां नं धार्मिक विधि व्यवहारय् निखल: तुं जुया: समानान्तररूपय् न्थ्यज्यानावयाच्वन ।

शैवतय् गुरु पुरोहित नेवा:या छगू जात द्य:बाज्यापिं जुयाच्वंसां इमित मालीबलय् खँय् बर्मूतय्पाखें नं विधि व्यवहार हंका: सांस्कृतिक ज्या खँ चलय् या: तर बौद्धतय् विधि व्यवहार हनीबलय् गुरुया ल्याखय् पुरोहितया ज्या वज्राचार्यतसें हे जक हनीगु जुयावयाच्वंगु दु । थ:थ: जातया थ:थ:पिं हे पुरोहित जुया: ज्या याना: व याकावयाच्वंगु नं दु, अयसां थ:त बौद्ध धाडपिसं वज्राचार्ययात हे पुरोहितकथं न्हचिइका: पूजाविधि हंकावयाच्वंगु दु । भगवान् बुद्धं बौद्धतय् बिचय् जातया कव: गुबलें न्हचयंगु

मदुसां नेपाःया बौद्धतय् दुने जात धकाः
 भात अथवा जाकैया दुने तक्यनाः
 पूजाविधितकं हनावयाचवंगु दु ।
 वज्राचार्ययात नेवाःतसें गुरुजु धाइगु ।
 हनेबहःपिंगु नामय् 'जु' तयेगु छगू
 नेवाःपहः खः । भाजु, मयजु, माजु,
 बाःजु, जुजु अथेहे गुरुर्या गुरुजु ।
 वज्राचार्य बौद्धतय् विचय् पुरोहितजक
 मखसे स्यने कने यानाः जीवनया लागी
 भिंगु लँ क्यनीमह गुरु नं खः । उकिं हे
 इमित गुरुजु धाःगु खः । शाक्यपिं नं
 शुद्ध आचरणय् च्वनाः सयेकाः सीकाः
 मेपिंगु उद्वारया ज्याय् न्हचचिलीपिं
 जूगुलिं इमित नं उराय्, ज्यापु आदि
 बौद्धतसें गुरुजु हे धाइगु । शाक्य व
 वज्राचार्यया आगं व पीगं छगू छगू हे
 कथं तुं जूगुलिं इमि निखलःसियां जात
 भात विधि व्यवहार छगू हे । शाक्यत
 पूजाविधि सः अयनं इमिसं पुरोहितया ज्या
 मयाः । गनं गनं देथाय् पाः च्वनाः
 धाःसा पुरोहितया ज्या नं याःगु दु, गथे
 जनबाहाः, स्वयम्भू व विजयेश्वरी आदि
 थासय् । पुरोहितया ज्या यायेगुया लागी
 आचाः लुइमाः धकाः वज्राचार्यपिनि
 वरेछुइ धुंकाः पुरोहित यायेया लागी
 आचाः लुइ । वरेछुइबलय् तकया विधि
 शाक्य व वज्राचार्य निखलःसियां छगू

हे खः तर शाक्यतसें आचाः लुइमखु,
 थुलि हे पाः ।

आचाः लुइ धुनकि वं पुरोहितया
 ज्या याये जिल । पुरोहितवर्गया ज्या
 स्यने कने यानाः पूजाविधि हनाः हंकाः
 गुरुर्या तँय् च्वनाः ज्या यायेगु जुयावयाचवंगु
 खः । वज्राचार्य धायेसाथ कि हे गुरु
 धकाः भाःपिइमाः । वयागु कुल हे
 गुरुकुल जुल । गुरुर्या छँया काय्मस्त
 सकलें कुलया सनातनयात कःघानाः
 पूजाविधि सयेकाः मेपित स्यनेकने यानाः
 गुरु हे जुइमह जुइ । अथे हे वज्राचार्यया
 म्हचाय्मस्त नं पूजाविधि सयेकाः
 पूजायात माःगु ज्वलं ताःलाकेगु तालिम
 कयाः गुरुमांजुया तँय् च्वनेगु याइ ।
 वज्राचार्यया म्हचाय्मस्त पूजाविधि स्यूपिं
 व स्यनेकने याइपिं जूगुलिं इपिं नं
 गुरुमांजु जुल । न्हचागु हे धर्मय् नं गुरु
 व गुरुमांजुया थाय् जुजुया स्वयाः नं
 च्वय् लाः । झी नेपालय् जुजुयात श्री
 ५ धाःसा गुरुजुयात श्री ६ धाइगु हुनि
 नं थ्व हे खः ।

थुकथं बौद्धसमाजय् उच्च
 स्थान क्वबियावयाचवंगु गुरुजातिया
 वज्राचार्यपिसं थःगु कुलया मूत्वःतुत्वःतुं
 जागिर नयाः हाकिमया न्ह्यःने छचं
 क्वछुकः जुल । इमित जागिर नयेगु

बाध्यतां थिल धाये थुकी धायेथाय् म्हो हे जक दु । गुरु जुयाः पुज्याये बलय् गुरु, जागिर नयेथाय् कर्मचारी जुल, थुथाय् तक नं थःगु थाय् कायम हे दयाच्चीनि तर वज्राचार्यतसें पूजाविधि बिलकुल हे त्वःतायंकल । थये त्वःतेगु नं इमि खुसि छायाकि इमि थःगु जीवनयापन यायेत लंपु इमिसं हे ल्ययेमाः । खँ थन थ्व वइकि इमित जागिर नयेगु बाध्यता छाया वल ? गुरु जुयाचवनेबलय् आर्थिक अवस्था कम जुल, थ्वहे छता अप्वः सायद मेगु तर्क दइमखुला थें च्वं । अयसां व्यक्तिया थी थी रुचिकथं गुरु जुइ मास्ति मवये नं फु, थ्व नं इमि थःगु व्यक्तिगत स्वतन्त्रताया खँ जुल । थुथाय्लाक छता खँ वइ कि गुरु मजुइ धुंकाः नं इमि थःत गुरु धायेके मस्तिवः । वज्राचार्यया काय् जुइसाथं हे गुरुजु व म्ह्याय् जुइसाथं गुरुमांजु जुइगु इमि पैतृक अधिकारथें तायेकाजुइगु इमिगु बानि हतिपतिं मतं । 'मान न मान, मै तेरी मेहमान' धाये थें भोज भत्यार वा सामूहिक ज्या खँय् दुर् ब्वांवनाः थः हे च्वय् च्वंवेनेगु बानिपिं उगु जातय् यक्वं दु । अथे धयागु इपिं जातं तःधं धयागु भावना इमिके यक्वं दु । जातपाल् मदुगु बुद्धधर्मय् इमित ला गुरुजु व गुरुमांजु

जुयाः जक च्वय् तयाः हनातःगु खः सिबाय् वज्राचार्य जात जुयाः इमित हनातःगु गुबलेसं मखु । इपिं जातं जक बौद्ध जुपिं सिबाय् बुद्धया उपदेशयात कःघानाः बौद्ध जुपिं मखुत छायाकि बौद्ध जुयागु अर्थ अले गुरु जुयागुया मू इमिसं मथ्वीकल । इमिके जाति अभिमान छताजक ल्यंगु सिबाय् मेगु गुरुया आचरण छुं मदयावन । अथेला शाक्य बाय् मेपिं बौद्धत नं जातिअभिमान कःघानाः हे नेपालय् बौद्ध जुयाच्वंगु दु । शैवधर्म हनीपिं जातितय् प्यंगू वर्ण व मेगु जात दु धकाः छुं आश्चर्य मदु । अथेला बुद्धं नं बर्मू धयापिं मदु धाःगु मदु किन्तु थुलि चरित्र गाःपिंत बर्मू धाइ धकाः क्वःछिनाब्युगु दु । थुकीया मतलब जातं बर्मू जुइगु मखु, ज्यां बर्मू जुइगु धयागु स्पष्ट सीदु । वज्राचार्यतसें दुस्त्वंम्ह मचयात आचाःलुयाः वज्राचार्य यानाबिल, वैत गुरुकुलया माःगु ज्याखँ छुहे स्यनामबिल, उकिं इपिं वज्राचार्य धयागु छताजि जातयापिं जक जुल, हनेबहःपिं गुरुजुपिं मजुल ।

मेखे पूजाविधि हनाः पुरोहितया ज्या यानाच्वंपिं वज्राचार्यपिं नं दनिसां इपिं नं पुरोहितजक जुल, गुरु मजुल । इमि जय्मापिंजक दत शिष्यपिं मन्त ।

शिष्य दयेकेगु कुतः सायद हे जक जुयाच्चंगु दयेमाः । शिष्य दयेकेत गुर्याके गुरुपन माः । गुरुपन धयागु छु, गुरुं हे थुइके माः । उज्वःगु कर्तव्य गुर्या परिभाषा व कर्तव्य दुगु शास्त्रत यक्वं दु तर गुरुजुपिंके दु ला म्दु ला धाये थाक् । दहेदःसां कापतं भुनाः सिन्हःपाँय् थाकाः प्वले हे मजीक तयातलला छु थें । कर्मवादी व्यवहारवादी बुद्धधर्मया गुरुजुपिं भाग्यवादी व

अन्धविश्वासी जूगुलिं जकं जयमांत अले शिष्यत आकर्षित मजूगु ला म्खु ला धयार्थें नं गनं शका वये थाय् दु ।

न्त्यागुजूसं वज्राचार्यजाति गुरु जुइफःसा नेपाःया लागी तसकं फाइदा जुइ । बुद्धया शान्ति अहिंसा विश्वय् न्यंके फइ । बुद्ध जन्मय् जूगु देश ज्जीवं बुद्धयात कःघानाहे तइ धयागु धाये फुगु खँ म्खु गथे कुलपुत्र धाःसां अबुया कुल स्यंकीपिं सन्तान यक्वं दु ।

✽

*'नेपालसंस्कृति' बु.सं २५४०, ने.सं. १११६, (वि.सं. २०५३)

सम्यक् व नेपाःदेय्*

नेपाः छगू धार्मिक देश खः, अथे धयागु कायेगु बिइगुली समानकथं स्व-पर निखलःसियां हितया ज्या खँय् न्हचचिलेगु स्वभाव दुगु देश खः । धर्मया नामय् स्वच्छ परंपरा धनया जीवनशैली खः । उकिं थन समाजकल्याणया धार्मिक क्रियाकलाप यक्वं न्ह्याः । थुगु हे इवलय् 'सम्यक्' थें याःगु महादानया परंपरा नं थन परापूर्वकालनिसें ह्यानावःगु खनेदु । 'सम्यक्' छगू न्हचथने बहःगु धार्मिक समारोह खः । 'सम्यक्' धायेबलय् 'बांलाक' धयागु अर्थ थूवः । न्ह्यागु बांलाःगु अर्थय् 'सम्यक्' धाइ । ध्वहे बांलाःगु व ग्यसुलाःगु खँयात कयाः भगवान् गौतम बुद्धं मनूया जीवन सरलकथं हनेगुली प्यंगू आर्यसत्य व च्याताप्रकारया 'सम्यक्' न्हचथना विज्यात । 'सम्यक्' खँगवःयात न्ह्याकथं न्हचथंसां थन बौद्धजगतय् 'सम्यक्' धायेसाथ स्वयम्भूस्थानया क्वय्या भुइख्यलय् (भुवनक्षेत्र) द्यःद्यःपिं व जुजुसमेतं बिज्याकाः सकल शाक्य व वज्राचार्यपितं दान प्रदान याइगु खँयात लुमंकी । पुराण व इतिहासय् न्ह्याकथं च्वयातःगु जूसां नं मनूखं थम्हं खंगुयात हे वालाः बयान याइ अले उकीया मू थुइकी । नेपालय् 'सम्यक्' धायेसाथं झिन्नदँय् छकः

न्याये कीगु भुइख्यलय् जुइगु तःग्वासाःयात लुमंकीगु उकिं हे खः । झझः धायेक 'सम्यक्' दानला यलय् इल्हनय् नं याः । न्यादँय् छकः न्यायेकीगु यलया 'सम्यक्' नं म्हो महत्त्वपूर्ण मजू अय्सां भुइख्यःया 'सम्यक्' हे व्यापकरूपय् सम्यक्या नामं जाः ।

'सम्यक्' परंपरा नेपाःगालय् जक दुगु सिबाय् नेपाःगालं पिनेया नेपालभूमिइ व नेपाःदेसं पिनेया देसय् गनं खनेमदु । भगवान् बुद्धया कर्मभूमि भारत खः । आर्यअष्टांगिकमार्ग प्रचार जूगु भारतं खः । अय्सां 'सम्यक्' दानया थुकथंया ग्वासाः नेपाःगालं हे सुरु जूगुसिबाय् मेथाय्या प्रमाण गनं खनेमदु । दीपावती धयागु नगर भारतय् लाः धाइ । दीपंकर तथागत धयाम्हसिगु बारय् पुराण बाखं यक्वं दु गुम्हसिगु नामं सम्यक्प्रथा वःगु खः धाइ । दीपंकर नं भारतयाम्ह हे खः धयागु अप्वःसिनं धायेगु याः । दीपंकरया पुरातात्त्विक ल्यं नेपालपिने गनं हे लुयावःगु खनेमदु । नेपालय् नांजाःपिं तथागतपिंगु वर्णन यक्वं ब्वनेदु । तथागत धयागु थःगु हे पुरुषार्थ सयेकाः सिइकाः बुद्धत्व प्राप्त याःपितं धाइगु खः । दीपंकर नं छम्ह तथागत (तथा+आगत = अर्थेतुं हे वःम्ह) खः ।

‘सम्यक्दान’ बौद्धपरंपरा खः, अयसां थुकीया छचलाबुला शुद्ध बौद्धपनजक मखसे नेपाःपन अर्थात् नेवाःपनया जुयाच्वंगु दु । सम्यक्या इतिहास धयागु पुराण मखु अपितु व्यवहार खः गुगु नेपाःमितसें यानाच्वन, स्वयाच्वन अले उकी ब्वतिकयाच्वन । पुराण बाय् बाखनय् न्यनागु दान प्रदानया भावय् आध्यात्मिककथं स्वर्म वनेगु लँपु, सुखसीगु हेतु व ऐश्वर्य संपन्न जुइगु आशा हे अप्वः खने दु । झीसं खनागु सम्यक् खालि आध्यात्मिक कथंया आशाकुतिभावजक मखसे मनुखं कःघाये माःगु व्यवहार नं खः । किरातकालय् ‘सम्यक्’ न्यायेकूगु खँ चर्चाय् वयाच्वंगु दु धाःसा लिच्छवीकालय् ‘सम्यक्’ न्यायेकूगु दु धयागु नं सीदयावःगु दु । शाहकालया ‘सम्यक्’ न्याःगु ला थौं म्हिगःया खँ हे जुल ।

‘सम्यक्’ धयागु उच्चकथंया ल्याखय् जाःगु महादान खः । महादानया मतलब मनूया जीवन हनेबलय् आवश्यक जुयावइगु बस्तुत ल्ययाल्ययाः दान यायेगु खः । थुजोकथंया दानपरंपरा बौद्धसनातनकथं हे न्ह्यानावःगु खनेदु । थुगु सम्यक् महादानय् भोजनयात हे विशेष स्थान बियातःगु दु । भोजन धायेबलय् नेपालय् जा केँ हे मुख्य खः । सम्यक् बलय् जा केँ दान याइगु ।

उकीयात ल्वयेक थी थी बस्तुया नापं साखःति व दुरुथें याःगु अमृतोपम तरलपदार्थ नं दान याइगु खः । ‘सम्यक्’ छगू दान प्रदानया महोत्सव जूसां नं न्ह्याम्हं मनूयात दान याइगु थुकीया विषय मखु । थुगु सम्यक्य् दान काइपिं नेवाःया छगू वर्ग शाक्य व वज्राचार्यपिंजक खः । दानबिइपिं ग्वसाःखलःतसें उगु वर्गयात हे जक दान बिइगु खः । थथे सीमित वर्गयात जक दान बिइगु थुगु परंपरां बुद्धपिनि पालय्या संघपरंपरायात न्ह्यथं । बौद्धजगतय् संघपरंपरा धयागु सामूहिक अधिकार व सामूहिक कर्तव्ययात कःघानाः सकलसिनं छगू हे लक्ष्य ज्वनाः, सकलें छगू मत जुयाः जीवन हनेगु खः । थुकथं जीवन हनिइपिं भगवान् बुद्धं चीवर पुंकाः संघया नामं छपु हे लँ ज्वंकाः तयाथकूपिं पुचःपुचः भिक्षुपिं खः । थ्व सम्यक्य् महासंघदान काइपिं शाक्य वज्राचार्य धाःपिं उगु हे भिक्षुपरंपरायापिं खः । नेपाःया परिस्थितिं इपिं गृहस्थ जूपिं खः । गृहस्थ जुयां नं बुद्धया शिष्यकथं थःगु परंपरा मत्वःतूगु व इमित बुद्धवंशयापिं खः धकाः इपिं उकथं हे दानप्रदान यायेगु यानाच्वंगु खः । उकिं हे थुगु दानया भागी शाक्य व वज्राचार्यजक जुयाच्वंगु खः ।

गौतम बुद्ध स्वयाः न्ह्यवः ऋकुच्छन्द, कनकमुनि व विश्वभू आदि

मानवबुद्धिं दुग् खः धयागु दसि लुयावःसां उबलय्या संघपरंपराकथंया भिक्षुपिं लुयावःगु बांलाक सीमदुनि । इमिसिबय् न्ह्यवः फिग्वल प्रमाणं बुद्धिं जुयावने धुंकल धयागु बाखंया खँजक शास्त्रया रूप्य् खनेदु । अथे बाखं दुगु नं मेमेगु धर्मया पहःचहःयात कःघानाः थुखेपाखे नं दयावःगु खःला धयाथें च्वं । ऋकुच्छन्द व कनकमुनिथें याःपिं बुद्धिं वीतरागीपिं ऋषि मुनिपिं अवश्य खः धायेफुसां शाक्यमुनिं कःघाःथें याःपिं संघ दुपिं खःला धयागु प्रमाण बांलाक सीमदुनि । सःपिं, थूपिं व ज्ञान दुपित्त 'बुद्ध' धाइगु खः थुकी छुं संखा मदु । इमि पालय्या संबन्धया भाखनय् भिक्षुसंघयागु खँ गथे वलले धायेबलय् इमिके भिक्षुसंघया प्रभाव लाःगु जुइफुगु खँया यक्वं संभावना दु । मेपिं बुद्धिं ईश्वरया तँय् च्वपिं खनेदुसा सर्वार्थसिद्ध भगवान् बुद्ध छम्ह हे जक महामानवकथं बुद्ध जुयाः मनूतय्नाप घुलमिलय् जूगु खनेदु । थुज्वःम्ह महामानव बुद्धया संघपित्त ब्युगु दान 'सम्यक्महादान' धाःसां थ्व छगू 'महाभोजन' नं खः । थ्व महाभोजनकथं सम्यक्या इलय् याकीगु भोजनयात महाप्रसादया रूप्य् कायेगु बिइगु नं यानाहल । बुद्धधर्मया कथं प्रसाद बिइगु व कायेगु नेपाःमिमात्रया चलन जूवन ।

सम्यक्भोजन याकीबलय् नेवाःजातिया दुने लाःगु थी थी बौद्धजातत सरिक जुयाच्चंगु दु । यलया सम्यकय्ला छःबाज्या व जोशी भाजुपिं अनिवार्यकथं सरिक जुइगु जुयाच्चंगु खनेदु । व्यवसायकथं जातया नामं थी थी कवःथें जुयाच्चंपिसं थःथःगु व्यवसायया लिधंसाय् महासम्यक् भोजनय् ज्याया भाला कयाः उकी ग्वाहालि याइपिं जूवन । नेवाःतय् पुचलय् जक दुगु थुगुप्रकारया दानया चलन खँय्तय् बाय् मेगु जातितय् गनं हे मदु । थुजोकथंया विधि व्यवहार छगू नेपाःगाःया संरचना खः अले नेवाःपन खः । नेवाःतय् दुने जात विभाजनया कवः खनेदुसां भात (जाकें) या जात मखु धयागु थुकिं क्यं । अयनं ई न्ह्यानावःलिसे नेवाःतय् बिचय् भातया जातया व्यवहार ब्वलनाः सम्यकय् तक नं जा दान कायेगु व मकायेगु खँय् खिचिखिचि वयेकल, सम्यकय् जा तानाः नकीपिं उरातय्प्रति हे गुरु धायेकाच्चंपिं वज्राचार्यतय् महत्ताभास (Superiority Complexity) बरय् जुयाः जातवादया भूतं पुंकाः परंपराया समानताभावय् तर्क वितर्कया कचवं पिदनावल । थुलितर्क नं जुल कि शाक्य वज्राचार्य व उराय् जातया अतिरिक्तकथंया जातयापिसं सम्यक्

महाभोजन याकूबलय् जाया सट्टा बजि तयाः दान याकल । ध्व छगू सम्यक्या हाकुगु इतिहास हे जुल ।

सम्यक् थुगु हे थासय् न्यायेके माः धयागु मद्दु, गुथिंजक न्यायेके माः बाय् थुम्हसिनं जक न्यायेकेमाः धयागु नं मद्दु । थौकन्हय् यँय् भुइख्यलय्, यलय् इल्हनय् व छ्वपय् न्यायेकावयाच्चंगु थासय् हे जक सम्यक् न्यायेकीगु खः धयागु आपाःसिनं थुइकावयाच्चंगु दु । भुइख्यलय् झिनिदँय् छकः न्यायेकेगु यानावःगु सम्यक्दान ला ने.सं. १२४ (वि.सं. १८६१) स जक अन जूगु खः । ध्वयां न्हापा मल्ल जुजुपिनि पालय् बुरांख्यलय्, प्यूखाय् व खुशिबहिया ख्यलय् प्यदँय् छकः न्यायेकेगु यानावःगु खः । वयां नं न्हापा विहार विहारय् व चकंगु थासय् सम्यक् न्यायेकावयाच्चंगु दु । नेवाःजाति बौद्ध धा बाय् शैव धा 'जिपिं' धयागु भावना तंकाः 'झी' धयागु भावनां जायेकाः छगू धिसिलाःगु संस्कृति कः घानाच्चपिं खः । नेवाः धयापिं न्हापा न्ह्यागु जात जातियापिं जूसां नं छगू मंकाःगु संस्कृतिं नेवाः जूपिं खः । नेवाःत संस्कृतिइ तसंकः हे धनी । इलं इमित जात जातय् यंकूसां नं नेवाःत छधी छपाँय् जुयाच्चपिं थःधयागु भावनां

जाःपि खः । नेवाःतय् बिचय् नसाय् तुँ दायेथें ल्वाकुमकज्याःगु अन्धविश्वासरूपि विकृतिं जायाः थवंथवय् थध्याः क्वध्याःया भाव ब्वलनाः शोषणया नीतिं हा क्याहल । थुकिं सम्यक्थें जाःगु पवित्र भावनां जाःगु ज्याइवल्य् तकं अपवित्रताया समाजविरोधी प्रभाव लाकल ।

दचःपिं, जुजुपिं व हनेबहःपिं मुंकाः भोजन दान याइगु महाभोजनं समानताया पाठ गाकं त्यं, ध्व हे सम्यक्या विशेषता खः । नेपाःदेसय् दुगु प्रत्येक संस्कृतिइ सम्यक्पन दु, शान्ति अहिंसाया मूल मन्त्र दु । बौद्धत शान्त्ये शैवत नं उलि हे शान्त । थुकथंया निखलःसितं क्वत्यलाः थन शाक्तपन दुहांवःगु छगू भवितव्य खनेदु । न्ह्याथे हे जूसां सम्यक्परंपरा ल्यनाच्चतले विश्वया न्ह्यःने नेपाःया शान्तिनीति न्ह्यथने थाय् दु । सम्यक् महाभोजनया इतिहास नेपाःया गौरवमय परंपराया दसु खः बरु छता खँ दानप्रदान ग्रहण याइपिके दानप्रदान ग्रहण यायेत माःगु स्वभावशुद्धि व चरित्र छता धाःसा दयाच्चनेमाःगु हे गुन खः ।

✽

* 'शान्तिविजय' बु.सं २५४१, ने.सं. १११७, (वि.सं. २०५४)

गुभाःजु, वरेया मस्त गुभाःजु 'वरे' हे*

नेपाःया वज्राचार्य व शाक्यपिनि वरेछुनाः (वन्द्याभिषेक यानाः) बौद्धपरंपराय च्वनेगु अनिवार्य नियम दु । वज्राचार्य शाक्यपिनि थः कलाःपिनिपाखें सन्तान मन्त धाःसा थःधितिया मस्त बाय् लँय् लूपिं न्ह्यागु हे जातया मांबौपाखें दुम्ह मचा जूसां मांबौ गुगु जातयापिं धकाः खोजनीति हे मयासे उम्ह मचाया सालनालनापं कयाः थ्याकामचा (धर्मपुत्र) यानाः वैत थःगु बीजं बाय् प्वाथं दुम्हसरह हे सहोदर कुलपुत्रति हे ग्यंकाः थःपिनि दाजु किजा व फुकी बाकाय्या कुलपुत्रपिनाप गुगुं कथंया थ्याः मथ्याःया भेदभाव मतायेकुसे थःगु कुलपरंपराकथं वरेछुनाः थःगु शुद्ध भाःपाच्वंगु कुलय् दुध्याकेगु याः । वज्राचार्य कःघाःगु जुलधाःसा उकथंयाम्ह मचायात आचाः लुनाः गं वज्र ज्वंकाः गुरुया तँय् तकं तयेगु याः । उम्ह मचायात कत्ताःपिं धर्ममां-धर्मबौ पंचत्वय् वनधाःसा उम्ह हे मचां इमित मितयेकाः उगु कुलया दक्व संपत्ति व परंपराविधिया हकदार याकावैच्वंगु दु ।

थुज्वःगु जातपात छुं मखु धैगु इसारां जाःगु परंपरा दयेकदयेकं नं

वज्राचार्य शाक्यपिनि बीजं दुपिं मस्तयत् इमि मांपिं वज्राचार्य, शाक्यया कुलय् जन्म जूपिं मखु धकाः थःहे मचा जुयां नं वरेछुनामबिसे आडसा घाकाः इमित बौया कुलपरंपरां पिनिनाः जबर्जस्ति अबौद्ध यानाः हाकुतिनेगु य्पनाबिल ।

थये बौया काय्मचायात बौया कुलं पिनिनीगु गुभाःजु वरेया समाज खनीबलय् मययेक मययेकं हे छता निता खँ कुलेगु आवश्यकता जूवैगु । थुगु इवल्य् पिनें पिनें सीक चायेक नं दुनेयागु प्रमाण ब्वये मफैथें याःगु खँ समाजय् दु, अथे धैगु, कुलाः हे धाये धाःसा, सुं गुम्हं मिसां सुं गुम्हं मिजलिसे अनैतिक सम्बन्ध तयेफुगु खँ खः । गुभाःनी बाय् वरेनीनं गुभाःजु बाय् वरे मखुम्हनाप सम्बन्ध तयाः वैपाखें दुम्ह मचाया ख्वाः व स्वभावपर्यन्तं उम्ह ल्यवःया ख्वाः व स्वभाव हे उतिग्यं क लसिवःसां उज्वःम्ह मिसा व मचाया खँय् सुनानं हय्कयाः धाये मफैगु व धाये छिंगु अःपुगु खँ नं मजू । उम्ह मचा वैधानिकम्ह भाःतया हे मचा जुयावनी । वैत गुभाःजु वरेया मचा धकाः हे उगु कुलपरंपराय् तयाः वरेछुनाः कःघानातयेगु याइ । थुकथंया 'मखंक दयेदुगु' व

‘चिधीम्ह फां थ्यूगु ल्याः मदु’कथंया समाज वज्राचार्य, शाक्यया दुने व्वमलं धायेमछिं ।

खतु बर्मू व क्षेत्रीकुलयापिं वरेछुनाः गुभाःजु व वरेजु जूगु खँ ऐतिहासिक खँ खः, बाखं मखु । बाहाः बहियागु. अर्थ छ्याछ्यां उकीया इतिहासय् दुवालावनेबलय् नौ कौ आदितकं ‘वरे’ जुयाः थौं बिहाबारि चलय् जुयाच्वंगु खँ लखय् चिकथें ल्यहेंपुयाः सीदःवै । थुकथंया खँ दयेक दयेक नं थःहे मस्तयत् कुलपरंपराकथं वरेछुनामबीगु समाजव्यवहार व इतिहास झीथाय् व्वलन ।

ई न्ह्यानावलिसे अन्तर्जातीय मस्तयत् नं वरेछुनाबीगु यानाहल । थथे वरेछुइगु ला यानाहल तर मानवता कँहालीकथं बौद्धसिद्धान्तया विपरीतगु संस्कार व्वलन । छगू देसय् निगूकथंया नागरिक दयेकेथें जुयाः छम्ह हे अबुया छगू कुलया मचां थःगु कुलय् झन्जक सीदयेक अवहेलित ज्वीमाःगु अवस्था वयेकाबिल । छखलःसित कुलपरंपराकथं क्वाःपाःदेय्थाय् दुतछ्ववयाः वरेछुइगु यात सा मेखलःयात करंबलं कुलया क्वाःपाःदेयाय् दुतमछ्ववसे वरेछुइगु यात । स्वनामधन्यपिं विद्वान्पिसं पिने गनं तथाः वरेछुसां क्वमहयं धकाः चिबाहाःद्यःया

महत्त्व कनाः उकीया न्ह्यःने वरेछुइगु झन् उत्कृष्टगु खँ खः धकाः व्याख्या यानाः इमित मन तथाबीगु पाण्डित्यपूर्ण ध्वंलाय्कथंया खँ व ज्या यानाहल । उज्वःगु महत्त्वं जाःगु खँपाखें गुम्हसिनं सन्तोष कालधाःसा गुम्हसिनं न्ह्यसःपिथन - “महत्त्वं जाःगुचिबाहाःद्यःया न्ह्यःने क्रिया यानाः विधि पूर्वनीगु व उत्कृष्ट ज्वीगु खःसा सकसितं हे चिबाहाःद्यःया न्ह्यःने वरेछुके माःगु खः, क्वाःपाःदेय्थाय् दुहां पिहां ज्वीमाःगु हे छाय् ?” खँ स्पष्ट जू, बौद्धजगतहे अवमूल्यन ज्वीकथंया ज्या जुयाबिल । भगवान् भूमिस्पर्श (अक्षोभ्य) तथागत बाय् कल्याणकारी विशुद्ध देवता दुगु क्वथाय् (भूमिइ) दुमध्याकुसे क्वाःपाः देय्थाय् दुछ्ववयाः वरेछुइगु परंपरायात हे हांक बियाः अदूरदर्शी धारणायात कःघानाः कुलपुत्रयात पितिनाः वरेछुइगु याःगु मेमेगु धर्महनीपिनिपाखें हिस्पाकेबीगु व बौद्धतय् पुलचय् हे हास्यास्पद ज्वीकथं जूगु खँय् गम्भीर रूपं सोचय् यायेमाःगुपाखे च्यूताः तयेमाःगु खँ नं समाजय् वाःचायावल ।

जातित्वया अस्तित्व तयेगुया खँय् एकपक्षीय धारणाजक ल्यहेंपुयाः समाज न्ह्यानाचवन । थःमस्तयत् वांछ्ववयेबलय् जातित्वया अस्तित्व

ल्यनीगु खः ला बाय् इमित उदारकथं कःघायेबलय् अस्तित्व च्वनीगु खः धैगु खँय् गनं सभा व गोष्ठी मजुल । छम्ह अबुया सन्तानं छथाय् हे च्वनाः छगू हे कथं वरेछुइ दयेमाः धैगु प्रस्ताव प्रस्तुत व हनेबहःधैतःपिनि न्हयःने इनाप नं जुल तर उज्वःगु प्रस्ताव फसय् ब्वल, इनाप अस्वीकृत जुल ।

ज्ञान गुनया खानि जुयाः शान्तिया सन्देशं जायाच्वंगु, जगत्या हितया लागी बुद्ध जीव दयेमा धकाः कुतः याइगु बोधिसत्त्वचर्या दुगु नेपाःया बौद्धजगतय् ल्वानाः, हालाः अशान्ति कायम यायेगु सिबय् लोकव्यवहारनाप बिस्कं च्वनाः थःगु हे स्वतन्त्र अस्तित्वकथं बौद्धसमाज न्ह्याकेगु हे समाजया लागी बांलाःगु लँपु जीव धकाः छखलःसिनं तायेकल । अले उगु खलकं थम्हं तायेकूथें बुद्धया धार्थेया परंपरायात कायम यानाः परंपराविरुद्ध न्हयःनेलाःथाय् वरे मछुसे क्वाःपाःद्यःसमेत दुगु बहालय् वरेछुइगु यानाः न्हापांकथं यँदेय्या टेकुदोभानया सिथय् च्वंगु चिन्तामणि महाविहारय् झिंखुम्ह कुलपुत्रपितं गुरु वज्राचार्यपिनिपाखें हे यथाविधिकथं वरेछुइगु (वन्द्याभिषेक) क्रिया पूर्वकगु जुल । थःथःगु कुलपरंपरां वरेछुइमाःगु विहारय् वरेमछुसे पाल्पा, पोखरा, धरान आदि थासय् अन हे न्हूगु विहार

स्वनाः अनं तं वरेछुनाः गुभाःजु वरे धायेकूथें चिन्तामणि महाविहार नं उकथंया छगू न्हूगु वरेछुइगु विहार जुल ।

बौद्धजगत्या च्यूताः, गुभाःजु वरेतय् मस्तय् भविष्य अले नेपाःया बुद्धधर्मया निष्कलंक विकासया लागी आदिइ कल्याण, मध्यय् कल्याण व अन्तय् कल्याण ज्वीगु खँयात पाछायाः यँदेसया ॐबाहाःया गुरुजु बुद्धिहर्ष वज्राचार्य व वरेजु सुवर्ण शाक्यया संस्थापकत्वय् २०३५ सालय् समिति धकाः नां छुइगुया सट्टाय् गुथि धकाः नां छुनाः नीखुम्ह वज्राचार्य, शाक्यपिंगु छगू संघ स्वन । उगु संघं थः बौबाज्याया परंपराकथं क्वाःपाःद्यःसमेतं दुगु चिन्तामणि महाविहारय् कुलपुत्रपितं क्वाःपाःदेय्थाय् दुतछ्वयाः विकृतिं हय्कायेधुंकूगु समाजय् सुधारनाप पाचीगु कुतलय् न्हापांकथं २०३७ साल माघ २४ गते झिंखुम्ह यंकं वरेछुत ।

अनंलि थुगु संघं निक्वःगुकथं २०४४ साल फागुन २३ गते झिंस्वम्ह कुलपुत्रपितं वरेछुत । थथेहे उगु संघं स्वक्वःगुकथं २०५२ साल चैत्र २४ गते गुम्ह कुलपुत्रपितं वरेछुत ।

थुगु संघं वरेछुनाबीगु जक मयासे नेपाःया बौद्धपरंपराय् कृषिनेथाय्

मदयेमा धकाः संस्कृति मन्हनीकथं तर्कसम्मत ज्वीक सामाजिक सुधारया ज्याखँ नं यायां वैच्वंगु दु । आः उगु संघय् ६९ म्ह संघसदस्य दुगु जुल । लुमंके बहः जू उगू संघय् मुकं अन्तर्जातीयं विवाह यानातःपिं परिवार जक मखसे गुभाःजु वरे, गुभाःनी वरेनी हे जकगु परिवारयापिं नं समावेश जुयाः दुध्यानाच्वंगु दु ।

उगु संघं भगवान् बुद्धया सिद्धान्त व उपदेशकथं विश्वया बौद्धदेश व बौद्धजगतय् गनं नं मदुकथंगु अबुया काय्मचा अबुया हे कुल, गोत्र व जातं च्युत ज्वीगु नेपाःया वज्राचार्य व शाक्यया दुने ब्वलनाच्वंगु कुलमचायात क्वाःपाःदेय्थाय् दुमछ्वसे वरेछुइगु व इमित कुलपरंपराकथंया ज्याय् दुमथ्याकेगु भेदभावपूर्ण अबौद्ध व्यवहार तनाः शुद्ध व्यवहार सृजना ज्वी धैगु पूर्ण आशा कयाः थःगु संघया माध्यमं मचाखाचा ब्वलंकेगु कुतलय् न्ह्याःवनाच्वंगु दु ।

ध्वहे इवलय् मनू 'वरे' ज्वीगु खँय् छता निता खँ न्ह्यथनेगु उपयुक्त ज्वी ताया । 'वरे' खँवः नेवाःखँवः खः । ध्व खँवःया "वन्द्य" खँवः अपभ्रंश जुयाः दुगु खः । "य" यात "ये" धायेगु चलनं यानाः "य्" यात "चे" धयाः "वन्द्ये" धाल । हानं "चे" या नं "य" लिक्क्याः "दे" जक जुल । "वन्दे" जुल ।

"वन्दे" धाधां न्ववायेबलय् "वरे" ज्वन । "वन्द्य" या अर्थ नमस्कार याये योग्यम्ह अर्थात् हनेबहःम्ह धाःगु खः । शील आचरण बांलाःपिहे हनेबहःपिं ज्वीगु खः । बुद्धया शील धर्मसमाजय् तसकं च्वन्ह्याःगु सदाचारय् दुध्याः । थुगु बुद्धया शील ग्रहण याइपिसं प्रव्रजित नं जू । प्रव्रजित जुलकि शीलाचरणया नियम बांलाक क्वातुक पालन यायेमाः । अथे शीलाचरण पालन यानाः प्रव्रजित जीवन हनीगुलिं यानाः उम्ह व्यक्ति "वन्द्य" (नमस्कार याये योग्यम्ह) जूवंगु खः । उकिं नेवाःभासय् आदरार्थीकथं छ्यलीगु "बिज्याहुँ" खँवः प्रव्रजित ज्वीसातकि हे इमिगु लागी छ्यलीगु खः । उकिं थथे प्रव्रजित जूपिके आडसा दैमखु । हिन्दूतय् चूडाकर्म धकाः आडसा छ्वीगु खःसा बौद्धतय् चूडाकर्म धकाः आडसा ध्यनीगु खः । आडसा घानातःसां बुद्धया शिक्षा व उपदेशकथं जीवन हनीपित बौद्ध धकाः धाःसां प्रव्रजित जुयाः आडसा खाःपित शुद्ध बौद्ध धाइ । उकिं हे प्रव्रजित विधिकथं संस्कार हनीपिं वज्राचार्य व शाक्यपित मेपिं बौद्धतसें हनेगु यानाच्वंगु खः ।

नेपालय् बुद्धधर्मया इतिहास नेपाःति हे पुलां जूसां थन हिन्दूधर्मया इतिहास नं न्हूगु धाये मज्यू । ध्व हिन्दूधर्मया नेपालय् तःधंगु प्रभाव दु ।

ध्वहे मिच्याः गु प्रभावं जाकैय् तव्यंगु
जातपातया भाव बुद्धधर्मय् मद्गु जाकैया
जातपात स्वानाः दुग्गु प्रभाव
लाकाबिल । बूगु अन्न दान काइगु
पिण्डपात्रय् कचिगु जाकि दान कायेगु
बीगु प्रथा बियाः हिन्दूधर्मय् दुगु
जातिवाद व चातुर्वर्ण्य व्यवस्था
क्वबीकाः प्रभावपूर्ण हिन्दूत्वया विधिं
बौद्धतयप्रति विजय यानाः हिन्दू मचायेक
थःगु शासन न्त्याकल गुगु विजयया फलं
थौ एकमात्र हिन्दूराज्य यानाः न्हायत्पुके
खंकाकाल । बौद्धतसें हिन्दूवादयात हे
थःगु संस्कृति व परंपरा धकाः
नालाकाल । थुकिंयानाः बौद्धत न्हनाः
हिन्दूसंख्या वरय् जुल । भाग्यं बौद्ध
धायेगु त्वःते धुंकूपिं (मसियाः जक)
गुरुं, मगः व थारुतसें थःत बौद्ध धैहयाः
व्यवहारय् वःगुलिंजक थन आः
जनसंख्याय् बौद्धत अप्वः दु धाये फैवल ।
नेवाःतजक बौद्ध धायेगु खःसाला हिन्दू
हे ध्व देसय् अप्वः ज्वीधुंकूगु खः ।
बौद्धनेवाः धाइपिसं चःयात प्राणीया
हिंम्हुकाः प्राणीया अंगयात सीकाःभु
यानाः अझ अंगलय् नेकू क्वँय् तानाः
बहादुरम्ह बौद्ध जुयाचवंगुथें याःगु
बिडम्बना व्वैचवंगु बौद्धसमाजय् आः
बुलुहुं मिखाया पिचः हुहुं हिंसा
त्वःतुत्वःतुं वनेगु जुयावैचवंगु दु ।
शान्तिप्रिय बौद्धतय् लागी ध्व तसकं
लय्ताया खँ खः ।

धुगु हे इवलय्, कट्टरपन्थी
जातवादय घूलमिलय् ज्वीधुंकूगु गुस्या
तय् च्वच्वपिं नेपाःया बौद्धगुरु
वज्राचार्यपिंमध्यय् छखलः प्रगतिशील
जुयाः बुद्धधर्मया संरक्षणय् न्ह्यःने
खनेदयेकःवल । उगु खलकं बुद्धधर्मय्
छगू संघ हे स्वन गुगुया नां “नेपाःया
बौद्धधर्मसंघ” छुत । थुगु संघं पुलांगु
बौद्धपन हाकनं हयेगु कुतः यात ।
अन्तर्जातीय मिस्तय् पाखें दुपिं मस्तयत्
आडसा घाकाबीगु जुयावैचवंगुली
आडसा हे घाकाः बौद्ध यानातःपिं
उराय् जातियात नं वरेछुइगु विधियानाः
आडसा खाकाः प्रव्रजित यानाबिल ।
वंगु २०५३ सालया जेष्ठ महिनाय्
इवाःबहालय् अन्तर्जातीय विवाहित
मिस्तय्पाखें दुम्ह धकाः वाय्त्यः
फ्वायेत्यः यानाः स्वंगू पुस्ता ज्वीधुंकूपिं
अबु व काय्यात छक्वलं तुं अले छथाय्
तुं वरेछुनाबिलसा उगु हे इलय् उराय्
भाजुपिसंहित यानाः ६३ म्हयात प्रव्रजित
याःगु खः । थुकीयात अझ छपलाः
न्ह्यचिलाः उगु संघं अहोरात्र
प्रव्रज्यातकं यानाबिल । थेरवादय्
थुकथंया परंपरा बांलाक हे न्ह्याः ।
आडसा घाइगु चूडाकर्मविधिइ नं थथे
हे अहोरात्रविधिं गाकीगु खः ।
लुम्बिनीमहोत्सवया इलय् पौष १६ गते
जूगु अहोरात्र प्रव्रज्यासंवरय्

बर्मनिसंकेयाः क्षेत्री, श्रेष्ठ व प्रजापतिया जाततकं दुध्याकाबिल । इपिं आः बौद्धसंस्कार कःघाःपिं बौद्ध जुल । थ्व छगू बौद्धतय् बिचय् वःगु हांथ्यायात हांथ्याबियाः न्ह्यच्यूगु ज्याइवः जुल, थुकीयात अप्वःसिनं ययेकल । नेपाःया बौद्धपरंपराय् महायानीया नं थःगुहे बिस्कं महत्त्व दु । क्वाःपाःद्यः व विहार इमि प्रमुख विषय खः । थुगु संघं थुखेपाखेया व्यवहारय् छ्वासुकाच्चंगु विधिं समाजय् परंपराकथं संघ कायम ज्वी मफुगु खँ लोकय् थानाहे च्वन । आः वयाः थुगु संघं यक्व सुधारकथं न्ह्यचिल, संघया प्रारूप बिल । थःगुहे विहार संस्थापन यात । वंगु २०५४ साल आषाढं स्वयम्भूक्वय्, बिज्यासःच्यय् च्वंगु वैरोचनतीर्थस 'वज्रधातुचैत्य जिनसंघ' नामं विहार स्वन । अक्षोभ्य तथागत प्रतिष्ठित जूगु उगु विहारय् आषाढ २६ गते ३३ म्ह अन्तर्जातीय उराय्, चित्रकार, श्रेष्ठ, महर्जन व मानन्धर आदियात क्वाःपाःदेय्थाय् दुत छ्वयाः प्रव्रज्याकर्म यात अर्थात् वरे छुत । आः महायानी बौद्धतसें गर्वसाथ धायेफु वरेछ्वीगु विधि पूवंगु हे जुल । तसकं लय्ताया खँ खः कि लिच्छवीकालनिसें जुयावैच्वंगु बुद्धधर्मप्रतिया प्रहारयात आः ढाल जुयाः पंगुजक मखसे पुनःस्थापन

हे यायेपाखे न्ह्यज्याःगु सामाजिक धार्मिक संघ दैवल ।

थुकथं नेपाःया बौद्धधर्मसंघं नेपाःया बौद्धतय् जक मखु अन्तर्राष्ट्रिय बौद्धजगतय् हे न्हाय् तयेदैकथं बुद्धजन्मभूमि नेपाःदेसय् थःगुहे अस्तित्व ल्यंकथंया व्यवहार न्ह्यब्वैबिल । थुलितक ध्यान बांहे लात, अयनं च्वय् न्ह्यथनाकथं वरेछुइगु यानाब्यूगु जूसां अथे प्रव्रजित जूपिं इपिं नेपाःया "वरे" मज्जुनि छायाकिं थौया वरेसमाजय् इपिं मध्याःनि । इमित वरेसमाजय् थय्याःक्वथ्याःया बिचय् क्वथ्याःम्ह नागरिककथं यानातल तिनि । अबुया कायं हे थःबौया काय्कथं अबुयात वरेछुगु विहारय् अनया क्वाःपाःदेय्थाय् दुहां वने मखनि । उकिं कर्पिनि न्ह्यःने गौरव तये धुंकूसां त्वाःदेवाक्वय् मतं मखःनिगुयात नं थुगु बौद्धसंघं बिचाः यानावनी धैगु नै आशाकायेगु थाय् यक्वं दैवये धुंकूगुलिं पत्याः याये थाय् दु । खँ यक्वं दनि, सुधार याये थाकुगु ज्याय् मनंतुथे छक्वलं ज्वी थाकु अवश्य खः, अयसांतबि शुद्ध बुद्धधर्मया उपदेशं बौद्धजगत् न्ह्याकेगुली थुगु नेपाःया बौद्धधर्मसंघं मति थक्याः न्ह्यचिलां वने फे धैगु कामना यायेथाय् दुगु जुल ।

*'प्रव्रज्यासंवर' बु.सं २५४१, ने.सं. १११७, (वि.सं. २०५४)

नेपालय् थरेवाद बुद्धधर्मया थाय्*

नेपाःदेय् थौकन्हय् न्ह्यापाय्कू ज्वीमा नेपाःया ख्वाःपाः न्हापानिसें स्वनिगः खः । पुराण व वंशावलीकथं नेपाःदेसय् सुर्निसें बुद्धधर्म दुगु खः धाःसां नं बुद्धधर्मया सरलता व व्यावहारिकता थनया इतिहासय् खनेदु । बुद्धया पितृभूमि कपिलवस्तुस बुद्धया शिष्यपिं द्रलद्वः दुगु सीदयां नं थौ उकीयात ल्वयेक लिधंसा ज्वीफुगु खँ खनेमदु । लुंबिनि ला छगू जंगल खः, अन बुद्ध जन्मजक जूगुलिं अन बुद्धया उपदेशयात साक्षि तयेकथं छुं मदुधाःसां छुं खँ मदु । बुद्धया कर्मभूमि भारत खः उकिं अन बुद्धया उपदेशकथंया ज्या-खँ जुयाच्वंगु बांलाक सीदु ।

नेपाःगालय् बौद्धविधि हनाः पूजा-आजा यायेगु प्रचलन इतिहास क्वःज्युगु लिच्छविकालनिसे हे बांलाक खनेदु । अय्सां भारतय् बुद्धपूजा याइकथंया पूजाविधि धाःसा थन शुद्धकथं खनेमदु । थन लिच्छविकालय् हे ग्वाः ग्वाः विहार खनेदये धुंकल । बुद्धया शिष्यया रूपय् बुद्धयात पुज्यानाच्वंपिं थन यक्वं खनेदये धुंकल । उबलय् भिक्षुपिं अवश्य नं दहे दु अय्सां

गृहस्थबौद्धतय्गु बयान हे जक यक्व दु ।

लिच्छविकालं मल्लकाल जुनाः थौया ईतकया पुलां पुलांगु बौद्धविहार स्वतधाःसा थाय्थाय्पतिकं इल्ल खनेदु । उगु विहारय् न्हापा भिक्षुपिं गृहस्थ जूवंगु खँ नं न्यनेदु । न्हचार्थेयाःगु खँ न्यनेदुसां उगु विहारय् च्वंपिसं आदिकालं परंपरानिसें चलय् जुयावःकथं यानावैचवनागु विधि नियम धकाः थौकन्हय् पालन याइगु स्वयेबलय् बुद्धधर्म प्रचारया लागी कंगुकथंया व्यवहार थन खनेमदु । बुद्धकालय्या जनभाषाया पालिया प्रचार प्रसार थन खनेमदु । बुद्धोपदेश दुगु धर्मग्रन्थ धाःसा थन खनेदु । चतुरार्यसत्य, पञ्चशील, अष्टशीलया खँ थन ब्याकं प्रचार जूगु ला दहे दु । पालिभासं ला मखु संस्कृतभासं बुद्धया शील न्हथनातःगु यक्वं दु । पूजाविधिइ नं उकथंया व्यवहार खनेदु तर भिक्षुपरंपरां वयाच्वंगु व्यवहारय् पुरोहितपरंपरा ल्वाकज्याःगु यक्वं सीदु । थौया थनया बौद्धपरंपरा धाइगु हे पुरोहितपरंपराकथंया बौद्धविधि याइपितं धाइगु जुयाच्वंगु दु ।

आः सीदुकथं भिक्षुपरंपराया बौद्ध जुयाच्वंपिं व उपासकपरंपराया

बौद्ध जुयाच्चंपिकथं निखलः नं खनेदु ।
 भिक्षुपरंपरा कःघनाः विधियाइपिसं
 प्यन्हुतक चीवर पुँतले नीसी (शील)
 यानाच्चनेगु याःसां चीवर त्वःतेसाथं
 छक्वलं शील हे त्वःतेकथं यानाच्चंगु
 खनेदु । थुकिं सीदु कि थुगुकथंया बुद्धधर्म
 हनेगु पहः त्रिपिटकय् कनातःकथंया
 विधिइ ल्वाकःबुकः जूवंगु दु । थथे
 ल्वाकःबुकः जूवंगु धैगु हे बुद्धधर्मय्
 निकाय दैवःगु धैगु सीदुगु खः । आः
 स्पष्ट धायेबलय् थ्व महायानीविधि
 जूवन । नेपाःगाःया बुद्धधर्मया व्याख्या
 महायानीपरंपरा जूगु धैगु बांलाक
 सीदु । नेपाःया बौद्ध धाःपिं महायानी
 बौद्धत खः । इमिसं धार्थे नं बुद्धयात
 नुगलय् तयाः पुज्याइगु खः तर
 महायानीपरंपराय् लानाः भारतय् हनीगु
 बौद्ध (भिक्षु) परंपरालिसे पानावंगु खः ।

स्वयम्भूपुराणथे याःगुलिं नेपाः
 सुरनिसे बुद्धधर्म हे दुगुदेय् धाःसां नं
 शैवधर्म मदुगु धैगु खनेमदु । आभीर व
 किरातकालनिसें हे शैवधर्म थन दुगु
 सीदु । थन शैवतय्त बुद्धधर्मया किचलं
 गाःगु व बौद्धतय्त शैवधर्मया किचलं
 गाःगु दु । वैदिक धर्म बुद्धधर्म स्वयाः
 यक्वं न्हापायागु जूसां थनयापिं बौद्धतसें
 बुद्धधर्मयात हे वयासिबय् न्हापायागु धर्म

धकाः हालाच्चंपिं नं दु । थथे धाइपिसं
 ज्या खँ धाःसा वैदिक धर्मअनुक्ल यानावैचंगु
 खनेदु । थन हिन्दूधर्म धाइ लिपातिनि
 खनेदयेकः वःगु खः उकी विवाद हे मदु ।

हिन्दूधर्म पिलूवसेलि महायानी
 बुद्धधर्मय् नं हिन्दूधर्मया किचलं गाल ।
 महायानधर्मय् तक पूजाविधिइ स्याये
 पाले यायेगु यानातःगु खनेमदु । हिन्दूधर्म
 धकाः वःगुया किचलं गासेलि महायानी
 बौद्ध धाःपिसं स्याये पालेकथं बौबियाः
 पूजाविधि हनेगु याःगु खनेदु । जज्ञ,
 होम व पशुबलिया विरोधय् बुद्धधर्म
 पिलूगु धैगु खँयात आपाः विद्वान्पिं व
 इतिहासकारपिसं मानय् याः ।
 महायानपूजाविधिइ होम व जज्ञयात हे
 प्रमुखता बियातःगु दु । नेपाःगाःयापिसं
 थुकथंया हे बुद्धधर्म हनाचवन ।
 वर्णवादया विरोध नं बुद्धया छगू तःधंगु
 क्रान्ति खः धैगु नं अपोसिनं मानय् याः ।
 वर्णवादं यानाः थी त्यः मत्यःया विभेद
 मनू मनूया बिचय् वःगु खँयात अपोसिनं
 असमर्थन याये धुंकल । ज्यां यानाः मनू
 तःधं बाय् चीधं ज्वीगु खः धैगु अनुभव
 याकयाकं हे मांया प्वाथं पिहाँवये साथ
 तःधं चिधं ज्वीगु व्यवस्थायात थनया
 बौद्धतसें हनायंकल । थुजोगु व्यवहारयात
 पालन यानाः हे थःत धार्थेम्ह बौद्ध खः

धकाः गर्व तायेगु यानाच्चन । थःके दुगु शक्तियात अनपत्यार यानाः फुकं हे ईश्वरं याइगु खः धकाः ईश्वरया रूपय् मूर्ति दयेकाः वैत मन्दिरय् दुने तथाः पुजा यायेगु संस्कृतियात बौद्धधाःपिसं कःघानायंकल । ध्व नं छगू थनया बौद्धतय् संस्कृति जुल । ध्व संस्कृतिं बौद्धतयत् कलाकार यानाव्युगु व नेपालय् कलाया विकास जूगु धाःसा बांलाःगु पक्ष खःसां भक्तित्व बरय् जुयाःलि अन्धविश्वासपाखे अप्वः बौद्धत क्वसाःवन गुगु अन्धविश्वासं यानाः बुद्धधर्मया मौलिक खँ हे छखेलाःवन ।

नेपाःगाःया बौद्धत धायेबलय् नेवाःत हे जुल गुम्हाकि नेपाःया आदिवासी जुल । शैव नेवाःतयत् ला थुकिं बाहे लात छाय्कि ईश्वरभक्ति ला इमिगु धर्म हे जुल । वेद ला इमिगु मूलगु धर्मग्रन्थ हे जुल, वर्णव्यवस्था इमिगु परंपरा हे जुल । आडसा छ्वीगु इमि ऋषिपरंपराया संस्कारं थनया जातिपाति मानय् मयाइपिं बौद्धतयत् क्वातुक चिनायंकल गुगुया फलस्वरूप आडसा मद्मह बैया काय्यात आडसाछ्वीमह यानाबिल । थये जुजुं बुद्धया उपदेशया खँ कनीपिं हिन्दूधर्मया सारांश खँ कनीपि जुयावल । महायानी हे जक जूसां बौद्ध

जुयाच्चंपिसं महायानया सार खँतक हे कःघाये मफैवन । अध्ययन अध्यापनया परंपरा हे त्वःफिनावन । बुद्धधर्मया परिभाषा हे पानावन इमिपाखें ।

नेपाःगालं पिने पिहांवनाः अधिराज्यया खँ कायेघाःसा तराइलागाबाहेक थुगु पहाडी मुलुकया कुंकुलामय् न्हचाथय् स्वःसां बौद्ध धाःपिंहे खने दैच्वंगु दु । पहाड पहाडय् जनसंख्याया तथ्यांक कैस्वतघाःसा थःत बौद्ध धाःपिं व बुद्ध धर्म संघया नां कयाः चःपुज्याइपिं हे यक्व दु । अयसां अप्वःसिनं थःत धर्मया नामं परिचय बी मसयाः राज्यस्तरं प्रचलित जुयाच्चंगु “हिन्दू” शब्दयात हे धर्म धायेगु खः भाःपा धैच्वंगु दु । पहाडया कुना काप्चाय् मसः मस्युपिं सोझापिं जनजाति हे अप्वः दुगुलिं भचाजक सःपिं छट्टपिसं इमित थःगु ताःलं व्यवहारय् न्हचाकेत यक्वं कुतः जूवंगु दु । उज्वःपिं बौद्धधाःपिं जनवर्गपिनि थाय् - बाय्कथं थःगु हे तालया संस्कृति व्वलंगु दु । इमि नुगलय् बुद्ध दु तर बुद्धयात महमसियाः बुद्ध धैमह ईश्वर व ईश्वर धैमह बुद्ध खः धकाः इमिसं भाःपिल । इमिसं न्हचागुकथं पूजाविधि याःसां बुद्धयात हे पुज्यानाच्चनागु खः धैगु इमि मतिइ

दु । बुद्धजन्मय् जूगु देस धा बाय् बुद्ध
 चाःहयूवःगु देस धा नेपाःगालं पिनेया
 नेवाःमखुपिं बौद्ध दक्वं बौद्ध खःसां
 महायानी बौद्ध खः । महायान बुद्धधर्म
 ईश्वरवाद लसिवः । ईश्वरवाद वलकि
 देवदेवीपिंगु पूजा यानाहै । देवदेवीपिंगु
 पूजा जुलकि भक्तिमार्ग अप्वः ब्वलनी ।
 भक्तिं विश्वास बरय् याइ । अति विश्वासं
 अन्धविश्वासयात थनाहै । थुकिं हे
 शाक्तपन उत्पन्न ज्वी । शाक्तपन धैगु
 शक्तियात पूजा यायेगु खः । शक्तियात
 पूजा यायेगु धैगु “दास” ज्वीगु खः ।
 शक्तिपूजा याइपिसं थःत ज्याबियाच्चंगु
 दक्व बस्तुइ शक्ति दुभनं थःथःपिसं
 छ्यलावैच्चंगु ज्याभः कु, पा, तरबार,
 घःचाः आदि बस्तुयागु पूजा यायेगु याइ
 गुकीया फलस्वरूप मोहनिये ज्याःगु
 नखःत सृजना जुल । बबलाःपिं शक्ति
 दुपिं चः पुज्याइपिसं थःगु नामय् हे
 दास घाइ, गथे कि रामदास, हनुमानदास,
 देवीदास । शाक्त मखुपिं बौद्धतसें नं
 थःगु धर्मया सार मथुयाः थःगु नामय्
 “दास” घानातःगु दु । अथे हे प्रसाद
 घानातःगु दु । लडाइँलय् ल्वाःज्वीपिंगु
 पुचलय् च्वनाःलि बौद्धतसें थःत बहादुर
 गनय् यानाः कुलबहादुर शाक्य,
 धर्मबहादुर वज्राचार्य नां छ्वीगु

यानातःगु खनेदु । नेवाल्य् ज्यापुजातिं
 थःत शुद्ध बौद्ध खः धाः अय्सां इमि
 बौद्धपरंपराया नासिकं हिन्दूपरंपराया
 नां हे अपो छुनातःगु खनेदु गथे कि
 आशानारां, कुलनारां, पुनमां (पूर्णमान)
 कृष्णभाइ आदि । थथे जूगु इपिं हिन्दू
 जूवंगु मखु किन्तु इमिके बुद्धया गुनया
 खंत दुमबीगु खः । इमित बौद्ध गुरुवर्गया
 प्रभाव मलाःगु खः । बौद्धतय् गुरुजुयाः
 नं थः शिष्यपिंत बुद्धया उपदेश व ज्ञान
 ध्वाथ्वीकाबीमफुगुया ध्व चिं खः । गुरुपिं
 नामं जक गुरु जुयाच्चंगु सिबाय्
 प्रभावकारीम्ह गुरु ज्वी फैच्चंगु मदु ।
 थुकिं सीदु झीथाय् बौद्धगुरुपिं जातं बाय्
 खंजक गुरु जुयाच्चंगु सिबाय् ज्ञानं व
 व्यवहारं गुरु ज्वीगु कुतलय् मदु । थथे
 जुयाः नेपाल्य् बौद्धत आपाः दयाः नं
 सरकारी तथ्यांकय् हिन्दू अपो जुयाच्चंगु
 खः । तथ्यांकय् थःपिं म्हो जुल धाःसां
 व्यवहारय् बौद्धपन वये फुगु जूसा ध्वहे
 नं बांलाइगु खः । थन ला बौद्धपन हे
 म्हो जुजुं वनाच्चंगु दु । बौद्धपन धैगु
 मानवकल्याणय् न्ह्यचिलीगु पन खः ।
 मानवकल्याणया लागी दाबि याये फुगु
 उपदेश बुद्धया उपदेश खः गुकीयात
 गुगुं धर्मया उपदेशं नं क्वथिने फैच्चंगु
 मदु न कुखिने फैच्चंगु दु । थौ नेपाःयापिं

वौद्धतयत् मेगु धर्मावलम्बीयापिसं हिस्थानाच्चंगु दु छायाकि बौद्ध धाःपिंगु चरित्र बुद्धया उपदेशानुकूल मजू । नेपाःया बुद्धधर्म खिचडी धायेछिंक व्यवहार्य जुयाच्चंगु दु । धेचुक अय्लाः त्वनातःगु म्हुतुं “जि बौद्ध खः” धाःज्वीगु स्थिति नेपालय् दु । नेपालय् वज्रयानया आधारय् हे महायान संचालन जुयाच्चंगु सीदु । वज्राचार्य नेवाः महायानीमात्रया बौद्धगुरु खः । नेवाःतय् वज्रयानय् वज्रसत्त्व हे मूम्ह गुरु खः । थुम्ह गुर्यात हे चः भाःपा आस्था तैगु थुंगु धर्मया सारांश खः । तन्त्रमन्त्र हे थुकीया आधार जूगुलिं थुकी प्रतीकात्मकता अपो खनेदु । थ्वहे प्रतीकात्मकतां बुद्धयात आवाहन यानातःगु दु । मण्डलविधि व चक्रपूजाविधि वज्रयानया उपज खः । बुद्धयात थुकी हे बिम्बया रूपय् खनीगु खः । वज्राचार्य मधुथाय्यापिं बौद्धत स्वतः हिन्दूकरणे जुयावंगु व्यवहार शीगु न्हयःनेसं दु । जिल्ला जिल्लाय्यापिं बौद्धनेवाःतय्के थम्हं चायेक चायेक नं हिन्दूपह दैवंगु खँ इमिसं थःथम्हं तु नं व्यक्त यायेगु याः । विधि न्ह्याकथंयागु जूसां बौद्धगुरुपाखें विधि याकागु जकसां धयाः पुजाय् सरिक जुयाः बौद्ध खः धायेकेगुली तक नं वञ्चित जूपिं

जिल्लायापिं बौद्धपिंगु मन तयाबीपिं तकं नेपाःया बौद्धजगतय् दुर्लभ जुल । थुजोगु स्थितिं नेपाः गुजरय् जुयावयाच्चंगु दु ।

सुरुनिसें थुथायूतक महायान, वज्रयान व हिन्दूधर्मया प्रभावं क्वचिनाच्चंगु नेपाली बौद्धसमाजं थौं वयाः त्रिपिटककथंया बुद्धया उपदेशयात प्रत्यक्षकथं व्यवहारय् हये खंगु दु । थये धैगु थौंनहय्या विश्वय् न्यनावैच्चंगु नां जाःकथंया बुद्धधर्मयात नेपाःमिं मेपिं सरह थःत बौद्ध धकाः गर्वसाथ न्हयचव्वयेफैवःगु अवस्था दु । थ्व नेपालय् उन्नति जुयावःगु थेरवादया देन खः ।

राणाकालय् मनु मनूया ल्याखय् मदु, पशुल्याखय् सजाय् यायेकथं व्यवहार याइगु मनूतय्के शिक्षाया अभाव । शिक्षा कायेगु लँपु हे त्वाःल्हानातःगु उबलय्या सरकारं मनूखं शान्ति दयेकेगु लँपुइ वनेमदुगु शासन न्ह्याकल । शासक छखलकं गुगु लँपु बिल वहे लँपुइ वनेमाःगु यानाबिल । जीवनयात कथंहंकीगु धर्म खः । उगु धर्मया लँपु हे बन्द । धर्मस्वतन्त्रता धकाः भ्याः हे मदु । ऐतिहासिकरूपं बौद्धत दुगु देश जुयां नं बौद्धतय्गु तःधंगु दुर्दशा । वहे कारणं यानाः नं बौद्धतसें बुद्धया उपदेश हनावने मखंगु । बौद्धतयत् नं हिन्दूधर्मय्

लादय् याये फक्व लादय् याःगु ई व खः । बौद्धत ध्वां जुयावंगु व च्यः भ्वातिं जुयावंगुया हनि नं थुजोथुजोगु हे खः । बौद्धतय्गु ध्व दुर्दशा थुइकीम्ह सु, अत्याचारया मि च्यानाच्चंगु इलय् । हिम्मत मदुपिं ला अर्थे हे दास ज्वी धुंकल धुंकल, हिम्मत दुपिसं नं थःगु हिम्मतयात खतं नके धुंकल धाःसा थःगु बुद्धि विवेकयात बहःतयाः क्वथाप्वाल्य् कूनैच्च्वं पिं नं यक्वं दत । गुम्हं ला आत्मसमर्पण याणाः अर्थे हे पीठ फर्क्य् याःपिं दत । अझ छखलः जा वर्णाश्रमधर्म्य् हे गर्वतयाः 'जी हजुर' याणाः फुइफांय् याइपिं न जुयावल । थुजोगु इलय् नेपालय् थरेवाद बुद्धधर्मया पदार्पण जुल । थेरवाद बुद्धधर्म धैगु चीवरं पुनातःपिं भिक्षुपिसं बुद्धशासनया लागी न्हचच्युगु धर्म खः । उबलय् चीवरं पुनातःपिं भिक्षुपिं खः धैगु हे अपोसिनं मथ्वी धुंकल । पुलांगु बाहाः बहिया क्वाःपाःचःया जवं खवं सारिपुत्र व मौद्गल्यायनया मूर्ति तयेगु चलन दैच्च्वंगुलिं याणाः जक इपिं बुद्धया पालय्या भिक्षुपिं खः धकाः सीकेगुतक थाय् दैच्च्वंगु खः सिबाय् मेगु छुं सीकेगु माध्यम मदयेधुंक्गु खः ।

दिन हिलावल, धर्म्य् धर्मं साथबिल । धम्मालोक भन्ते जुल बरांसाह

अले लक्ष्मीनानी जुल अनगारिका धर्माचारी । राणातनाप तँय्सिक मय्सिक याइपिं सु दु उगु इलय् धर्मया नामय् ? धम्मालोक धर्माचारीपिं निडरया उदाहरण जुयाबिल । नेपाःया काय्मचात धर्मादित्य धर्माचार्य, महाप्रज्ञा, भिक्षु अमृतानन्दपिं थेरवादी जुयाः नेपालय् तिकय् जुल । थेरवाद धैगु गौतम बुद्धं बोधिज्ञान लाकाःलि पीन्यादँतक भारतवर्षय् प्रचार प्रसार यानाबिज्याःगु उपदेशकथंया शासन खः । नेपालय् चीवरधारी भिक्षु अनगारिकापिं खनेदुगु धैगु शुद्ध बुद्धधर्म्य् जागरण वःगु खः । किन्डोल विहार, आनन्दकुटीर्थे याःगु बुद्धधर्मया केन्द्र स्थापना जुसेलि मनूतय्के यक्वं जागृति वल । मिसापिसं मिसाया अधिकार थुयावल । शिक्षाया मतलब थुयां वल । बौद्धतसें बुद्धया अनुयायीकथं थःगु धर्म बुलुहुं ध्वीकाहल । लुंबिनीया महत्त्व बरय् जुल । श्रीलंकादि बौद्धदेशयापिंनाप स्वापू स्वानावन । नेपाःया हे न्हाय् तपुयावल ।

सलंसः दँ बितय् जुयावनाः नं थेरवादया क्रियाकलाप खनेमदुगु नेपाःदेसय् छ्वीदँ न्हचवःतिनिसें खनेदैवःगु थेरवादपरंपरां नेपाःया जनजीवनय् बुलुहुं बुलुहुं ह्युपा वःगु चायावल । पाठ व

पूजाजक यायेगु जुयाच्वंगु बुद्धधर्म प्रार्थना व व्यवहारय् नं छुयलेगु जुयावल । चांजक लायेगु व्रत उपवासया सत्ताय् शीलप्रार्थना यानाः इलय् भोजनया व्यवस्था यायेगु शुद्ध आहारया खँ ध्वाथुयावल । मद्यमांससहित याइगु पूजाय् सुधार जुयाः मांसरहित जुयावल । स्याये पाले यानाः हनीगु नखःचखः मस्यायेगु यानाः सुधार जुयावल । भ्वयजक नयेगु जुयावयेधुंकूगु विहारया परंपराया थासय् हाकनं अध्ययन-अध्यापनया केन्द्रकथं विहारत स्थापना जुयावल । गुरु शिष्यया सुमधुर संबन्ध श्रद्धाभावकथं बलनावल ।

दकलय् तःधंगु खँ ला जातिपातिइ समानता वःगु खः । मानवआचरणया विरुद्धगु वर्णव्यवस्थाया हा चायेगु माध्यम जुयाः थेरवाद समाजय् घिसिलाक दंवल गुकिं यानाः समाज व देस उत्थानया लागी तःधंगु तिबः जूवल । गृहीविनयथेंयाःगु परिवार सुधार ज्वीगु घरव्यवहारया खँत प्रचार प्रसार जुल । शान्ति अहिंसाया नारा देय् न्यंक ध्वत । परियत्ति (पर्याप्त) शिक्षाया विकास जुजुं वल ।

श्रीलंका, बर्मा, थाइलैण्ड, कम्बोडिया व लावसथें याःगु थी थी

देसय् राष्ट्रिय धर्मया स्तरय् मानय् यानावःगु थेरवाद बुद्धधर्म बुद्धजन्मय् जूगु देसय् छुं याये मफुगु वाःचायेकाः थःगु देसयापिंत ध्वाध्वीके कथं न्हचाकवैच्वंगु थौया नेपाःया थेरवादया कुतः जुयावयाच्वंगु सीदैवःगु दु । धर्मया नामय् जुयांच्वंगु एकाधिकार व शोषणया विरुद्धय् धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र ज्वीमाःगु खँ थुयाःलि थुखेपाखे सः तयेगु होश थनाब्यूगु दु थौया नेपाःया थेरवादं । बाहाःबहिलिइ वनाः कला व संस्कृति धकाः जक स्वःज्वीपिंत बुद्धया दर्शन ज्ञान व उपदेशया नापं ध्यान व व्यवहार नं स्वये दुगु, न्यने दुगु, आचरण यायेदुगु विहारय् दुहांवनेगु सौभाग्य थेरवादं चूलाकाब्यूगु दु । थेरवादया छगू तःधंगु देन ला नेपाःगालं पिनेयापिं तामाड, शोर्पा, थारु आदि थी थी वर्गयापिंत शुद्ध बुद्धधर्मय् प्रेरणा प्राप्त जूगु दु । इमिके बुद्धधर्मया अध्ययन बल्लानावःगु दु । थेरवादया क्वातुगु हा इमिसं हे बल्लाकाहैला धैगु खँया छुमां प्राप्त जुजुं वैच्वंगु दु । बुद्धया उपदेशया आचरणविपरीत पोसाकय् जक भिक्षुत्व तैच्वंपिं भिक्षुपिं दु धैथें तक चायेकाः इमिसं भिक्षुपिंगु आलोचनातक यायेगु यानाहयेगु याःगु

दु । थथे आलोचना वःगु तसकं
 बांलाःगुया चिं खः । थेरवादय् आस्था
 दयाः हे थेरवादया बदनाम मज्जीमा
 धकाः थुकथंया होशियारी बीगु जूगुयात
 बांमलाः धायेमज्जू । दायकपरिषद्त्त खडा
 जुयाः विहार विहारया संरक्षणया
 भालाकैवःगु थेरवादया भविष्यया लागी
 तसकं बांलाःगु खँ जूगु दु ।

बौद्धविद्यालय छगूजक नं मदुगु
 नेपाःदेसय् आः बौद्धविश्वविद्यालय
 स्वनेगु परिकल्पनाजक मजुसे प्रयासरत
 हे जुयावैच्वंगु दु । थुज्याःगु इलय्
 भिक्षुजगत्यात नेपाःया पुलांगु विधिव्यवहारं
 क्वच्युगु बुद्धधर्मया प्रभावं लिखतं
 सालायंकी लाकि छु धैगु भय छता
 थेरवादय् आस्था दुपिं उपासक

उपासिकापिनि मनय् खुलदुलि वःगु
 खनेदु । स्वर्ग नरकया त्रास बीगु खंजक
 जाःगु बाखं जुलकि नेपाःया पुलांगु
 पहःया बाखं जुयावनी धकाः भय कायेगु
 थाय् दैवःगुली बिचाः दनावैच्वंगु दु ।
 केन्द्रीय दायकपरिषद्त्तं याःगु संस्था नं
 थेरवाद दुने स्थापना जूवःगु दु । थ्व
 फुक थेरवादया देन खः । अप्रमादी
 जुयाः होश तैज्वीगु बुद्धया दकलय्
 मजिमगाःकथंया उपदेश खः । भिक्षु,
 अनगारिका, उपासक, उपसिकापिं
 सकलें थेरवादया थां खः । थौं नेपालय्
 थेरवाद बुद्धधर्मया थाय् क्वातुयावैच्वंगु
 दु अले बुद्ध जन्म जूगु देशया लागी थ्व
 अनिवार्य नं जूगु दु ।

Dhamma.Digital

✽

*'विश्वशान्ति-स्मारिका' बु.सं २५४१, ने.सं. १११७, (वि.सं. २०५४)

नेपाःया वज्रयान नेवाःधर्म*

नेपालय् वज्राचार्य छध्वः जात दु । इपिं नेपाःया नेवाःबौद्धतय् पुरोहित । बुद्धयात कःघानाः पुजायाकेगु तकंया विधि इमिसं याकीगु । बुद्धया जन्मभूमि लुम्बिनी खः अले बुद्धया पितृभूमि कपिलवस्तु खः । लुम्बिनी व कपिलवस्तु नेवाःतय् उत्पत्तिया धाय् मखु । बुद्धया कर्मभूमि भारत खः । अनयापिसं बुद्धयात तसकं हं । बुद्धयात मयःपिं भारतय् यक्व दु, अयसां बुद्धया प्रभाव अनच्चंपितं यक्व लाःगु जुल । नेपालय् नं बुद्धधर्म हनीपिसं न्हापानिसें हे यक्वं यक्वं सास्ति नैवंपिं दु । बुद्धधर्मय् न्त्याक्व प्रहार वःसां नेपालय् थौं बुद्धधर्म न्त्यव्वये दैच्चंगु दु ।

बुद्धधर्मय् वःगु प्रहारयात फयाकयाः धर्म ल्यंकातये फुगु नेपाःया वज्राचार्यपिनि देन खनेदःवः । इमिसं बुद्धयात न्त्यचीकाःहे न्त्यागुं ज्या खँ याइगु । नेपाःया धर्म बुद्धधर्मजक जूगु गुबलें खने मदु । बुद्धधर्मया अप्ठः प्रभाव दैच्चंगु धाःसा मानय् यायेमाःकथं खनेदु । शैवधर्म नं नेपाःया पुलांगु धर्म खः । शैव व बौद्ध थन दाजुकिजा छायाःधाःसा इपिं निखलकं नेवाः ।

बुद्धधर्मय् वःगु प्रहारयात फये फुगु नेवाः जुयाः नं खः । शैव जुयाच्चंपिं नेवाः दाजुकिजापिनिपाखें बुद्धधर्मयात गुबलें प्रहार वःगु मदु । प्रहार हे वःगु नेवाःमखुपिनिपाखें हे खः । शंकराचार्य धा बाय् बर्मू धा, मुस्मां धा बाय् जयस्थिति मल्ल अले राणा आदि सरकार हे धा बुद्धधर्मय् चुपिवाःपिं धाह । न्त्यागु धा नेपालय् बुद्धधर्म धकाः वज्रयानीत न्त्यःनेलाः ।

वज्रयानधर्म जापानय् नं दु, तिब्बतय् नं दु अयसां नेपाःया वज्रयान पाः । नवव्याकरणशास्त्र दक्व वज्रयानीतसें मनन याः, अयसां नेपाःया वज्रयान थःगु हे पहःयागु जू । मेथाय् वज्रयानं वज्रयानयात क्वथिनेगु चलन मदु, नेपालय् धाःसा अथे क्वथिनेकथंया इतिहास जुयावंगु दु । क्यान्छे लामा धैम्ह सँय् गुरु नेपालय् वःबलय् वैगु उपदेश न्यनाः वैत प्रणाम याःवंपितं वज्राचार्यपिसं लाञ्छना यानाः इमिथाय् कर्मकाण्डया पुजाविधितकं यानामबिल । सम्यक्भोजन बौद्धपरंपराया तःधंगु लोककल्याण व दानमाहात्म्यया नमूना खः । बौद्धतसें थुज्वःगु दानया ग्वसाः

ग्वयेत न्ह्याम्हसितं छूट दु । छकः उराय् छम्हसिनं ग्वसाः ग्वयाः न्यायेकूगु सम्यकय् दान काः वन हँ धकाः वज्रयान बुद्धधर्मया थां व प्रतिपालक जुयाच्च्वंपिं वज्राचार्यपिसं शाक्यपिंथाय् तकं कर्मकाण्डया विधि हनामबिसे इमित समाजं हे बाहेक यानागु धैगु घोषणा यानाबिल । अथेहे उराय् गुभाजु ल्वापु जुयाः बौद्धसमाजय् तसकं भुखाय् व्वःगु नं दु ।

बुद्धधर्मय् गनं मदुगु जातपातया भेद नं नेपालय् दु, स्याये पाले यानाः हनीगु नखःचखः व सीकाःभु यानाः पुजाय् हे अय्लाः ध्वँ त्वनाः थवंथवय् तःधं चिधं सःमसःया भाव ब्वयाः पुलिं चुयाः थः तःधनेगु व्यवहार दुगु बुद्धधर्मया पहःचह वज्रयान दुनेया वज्राचार्यपिसं पुज्याइगु पुजाया धार्मिक क्रियाकलाप नं थन हे दु । थ्व हे नेपाःया वज्रयान दुने खनेदैच्च्वंगु धर्म खः । उकिं थुगु वज्रयानधर्म नेवाःवज्रयानधर्म खः । नेवाःत सोझा सीधा, उकिं इमिसं न्ह्याम्हसितं मानय् याःज्वी, पुजा याः ज्वी । नेवाःत ध्वं, खिचा, इमा, क्वःतकं पुज्यानाः तसकं सहनशील जुयाच्च्वंपिं खः । उलि बांलाक सहनशील व धर्मय् ह्यःपिं जूसां जातभात कःघानाः थःगुहे

जातिइ तःधं चीधं यानाः ज्वीगुली छता तसकं न्ह्यलुवाः जुयाच्च्वंगु दु । थुजोगु जातभातया भेद कायेगुली नं नायः जुयाः वज्राचार्यपिसं बुद्धधर्मयात बचय् यानातःगु नं थौया इतिहासया हे खँ जुयाच्च्वंगु दु । पुं, छिपा नौ, कौ, ज्यापु, साय्मित सकलें बौद्ध अले इमिथाय् गुरु वज्राचार्यपिसं बुद्धया उपदेश कनाः छःपुज्याकः वनीगु । अन भव्य नं नैगु । इमिथाय् जाभव्य मनेगु बजि भव्यजक नैगु । थथे यानाः वज्रयानं बुद्धधर्मयात नेपालय् थुलं तैतःगु खः । धर्मधैगु थःयःगु पनयागु दु । मनुखं हनीगुया नां हे धर्म खः, मनुखं महनीगु खँ छु नि छु । नेपाःया मेमेगु धर्म स्वयाः वज्रयानया थःगु हे पन दु । उकी नेवाःपन यक्वं दुगुलिं वज्रयानबुद्धधर्मय् नं नेवाःपन हे दुध्यानाच्च्वंगु खः । नेपाःया वज्रयान मेमेथाय् देसय् स्वयाः मुकं थःगु पनया विशेषतां नं जाःगुलिं थुकीयात नेवाः वज्रयानबुद्धधर्म धायेबलय् पाइमखुला ! आखिरय् वज्रयान धर्मयात कःघानाः धर्म हनाच्च्वंपिं नेवाः बौद्धतयूनं थ्व विशेषता खः गुम्हसिनं थःगु हे पहःया नेवाःबुद्धधर्म त्यंकातल ।

✽

*'मणिगल तय्पी' बु.सं २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५५)

[६४]

परंपरा व विधिसुधार*

परंपरा छगू मनूया म्वायेगु तःधंगु आधार खः । मनूया लागी आवश्यकता यक्व दु । थ्व आवश्यकता पुरय्यायेत यक्व कुतः याःसां थुकीया लागिं बुद्धि, विवेक व ज्ञानया यक्व आवश्यकता दु । न्ह्याम्हं मनूयाके उतिकं बुद्धि, उतिकं विवेक व उतिकं ज्ञान दैमखु । बुद्धि दयेवं विवेक दै हे धैगु म्दु, अले विवेक दयेवं ज्ञान दहे दै धैगु नं म्दु । ज्ञान दयेवं बुद्धि व विवेक छ्यले फे धैगु नं म्दु । उकीमध्यय्य छता न छता गुन न्ह्याम्हसिके दःसां नं थ्व स्वतां छम्हसिके दै धैगु छगू संयोगथे जक खः । छुं छता हे धैगु नं म्दुपिं ध्वांत थ्व दुनियाय् यक्व दु । छता दयाः मेगु गुन म्दैगु धैगु नं मनूया लागी दुःखसीमालीगुया हुनि हे खः । मनू जुयां नं अंगं पूमवनकि अपांग ज्वी । अपांग समाजया भारथे हे जूवं । अंग पुरय्यायेत जूगु कुतः परंपराकथं न्ह्यानावैगु खः । उकिं परंपरा धैगु क्वातुक बिचाःयानाः ल्वयेक हनातःगु ज्याखँ खः । बिचाः पूकनाः छ्यलेगु पहलय् धिसि म्हो जूसां भिंगु ज्याय् फक्वला बिचाः पुरय् ज्वीगु हे खः । अप्वःसित म्त्वयेकं गुगुं खँया परंपरा कायम ज्वीमखु । थथे धायेबलय्

परंपरा आवश्यकतां पिथंगु ज्याखँया चिं खः धायेमाः । परंपरा जूवयेत छगू अवस्थाया तःधंगु आवश्यकता खँ जूगु हे ज्वीमाः । परंपराया मू तसकं तःधं । मनूया फयांफक्वयः शक्ति परंपराया दुने दुबिनाच्वंगु दै । थ्वहे कारणं परंपरा न्ह्याबले बल्लानाच्वनीगु खः ।

परंपरा धैगु छु धायेबलय् न्हापा जुयावंगु खँया विधि हनेगु खः । विधि म्दुगु जूसा परंपरा धैगु हे ज्वीमखु । विधि धैगु ज्या यायेगु पहःचहः खः । बुसानिसें सीबलय् तकं हनीगु व्यवहार नं विधि खः । मचाबू व्यंकेबलय् याइगु नं विधि हे खःसा घःसू याइबलय् याइगु क्रिया नं विधि खः । विधि धैगु जात-जात व समाजपतिकं पाः । विधि सकसियां छताजिकथं दयेमाः धैगु म्दु । गुगुं खँय् गुम्हय्स्यां विधि याये म्वाःगु नं दु । नेपालय् चूडाकर्म बाय् त्रतबन्ध न्ह्याम्हसियां याः तर “इहि” यायेगु “बाह्नाः” तयेगु गुम्हसियां याः गुम्हसियां म्दु । “इहि” थें याःगु विधि ला नेवाःतय् हे जक सिबाय् सुयां म्दु । जातिया हितया लागी विधि हनाः जीवन सुथां लाकेगु याइगुलिं जातिपिछे विधि पाइगु खः । थुजोगु विधियात सांस्कृतिक विधि

धाइ । संस्कारजन्य संस्कृतिं उत्पन्न
जूगलिं विधिइ दुने जातिया सभ्यता
सुलाच्चनीगु खः । थुजोगु विधिं गुगु
जाति गुलितक सभ्य व च्वन्त्याः धैगु
क्यनाच्चनी । नेवाःतय् “इहि” छगू
मानवहितया छुमां दुगु विधि खः ।

मिसा धा बाय् मिजं धा मनू
खः । मिसा व मिजं निम्हसिया छज्वः
ज्वी । थ्व प्रकृतिया नियम खः गुकिं
मानवअस्तित्वयात ल्यंकातयेत तिबः
बी । निम्हं छम्हथें जुयां नं मिसा मिजं
नापं सी दैगु मखु । छम्ह म्वानाः छम्ह
सितकि वैत मेम्हनापया संबन्ध आवश्यक
ज्वी । मिसा सीसा मिजं नं मेम्ह
मिसापासा माली धाःसा मिजं सितकि
मिसां मेम्ह मिजंपासा मालेत समाजं
बाधा बीगु अथवा अनुमति मबीगु शास्त्र
विधि नेपालय् दु । मनू जुयां नं मिसा
मिजं धकाः अधिकार व म्वायेगुली
भेदभाव यानातःगु नेपाःया समाजय्
मिसां नं थःम्ह मिजं मदयेसाथ मेम्ह
ल्ययेगु वा हनेगुली स्वतन्त्रता बियातःगु
जाति नेवाःजाति खः । थये स्वतन्त्रता
दु धैगु विधि “इहि” खः ।

मिसायात स्वतन्त्रता धैगु थःगु
इच्छाजक पूर्वकाः लाःलाःथे सनाज्वीगु
धाःगु मखु । मनूया नातां मिजं मिसाया
हार्दिकता व म्वायेगु अधिकारय् भेदभाव
मदयेकेगु वास्तविक स्वतन्त्रता खः ।

मिजंम्ह मालिक ज्वीफुसा मिसाम्ह
मालिकनी ज्वीफु । खालि लिंगजक
फरकगु सिबाय् सुख शान्तिइ छुं फरकगु
मखु । थ्वहे मानवजीवन खः । गुगु इलय्
मिसाया ब्याः जुइमाः अले गुगु इलय्
मिजंया ब्याः ज्वीमाः धैगु शास्त्रविधान
नं दु अले प्राकृतिक नियम नं दु । थ्व
नितां विधान व नियमं परंपरा कायमं
जुयाः थीथी जातिइ थीथीकथंया विधि
हनावैच्वंगु खः । मनू पाः, विधिविधान
पाः धाःसां प्रकृति पाइमखु । प्रकृति
मपाःसां मनुखं वैत म्वयमीथ्यायेगु
धाःसा यानाहे च्वनी । न्त्याय्माःगु
लःयात कुनातै, क्वय्पाखे वनीगु लःयात
मिसिनं सालाः च्वय्पाखे थछ्वै । मनूया
थ्व छगू शक्ति खः, अय्सां प्रकृतिं थःगु
प्राकृतिक गुन गुबलें त्वःती मखु । मौका
वयेसाथ वं थःगु स्वाभाविकता क्यनां
त्वःती अले छ्यलां त्वःती । थये हे
मनुखं समाजय् न्त्याथेंयाःगु विधि
विधान तैतःसां नं इलं वैत हिलायंकी ।
थ्व हिलेगु धैगु हे सुधार खः । थःत
ल्वःगु मखयेकं मनूतसैं जुयाच्च्वंगु खँयात
गुबलें हिलीमखु । ल्वःगुया अर्थ यःगु नं
खः । मयःगु बस्तु घानाः मनूतसैं थःत
ल्वः तायेकी मखु ।

संस्कारविधि धैगु आचरण
शुद्धिया लागी याइगु खः । हिन्दूविधिकथं
प्याथय् दसानिसैं सीधुंकाःतकं थीथी

संस्कारकथं विधि हनी । थुकीयात षोडश (झिंखुताजि) संस्कार धाइ । नेपाःया गृहस्थबौद्धतसें नं थुकथंया संस्कारत छ्यलाहे च्वंगु दु । थये संस्कार हनीबलय् पुजासामान धकाः पृथ्वी बुयावःगु सिक्वताक्व स्वांताजि, बीबः छ्यलेगु याइ । पंचामृत धकाः घ्यः, दुरु, धौ, कस्ति, साखः आदिया नापं पंचगव्य धकाः साखि (गोवर) व साच्चतकं छ्यलाः नीसी याइ । न्याता घासा, च्याता घासा यायां स्वीनिता घासा धकाः सिसाफलया नां सिक्व छ्यलेगु याइ । वाउँचा तरकारि उतिकं छ्यलेगु याइ सा ला, खें, न्या नं अनिवार्यकथं विधिइ दुथ्याकातःगु दु । भोजन (भ्वय्) ला विधिया छगू तःधंगु अंग हे जुल । नसा, पुँसा, त्युसा व कालबिल (उपहार) संस्कारविधिइ छगू तःधंगु व्यवहार जुयाच्च्वंगु दु । थुज्वःगु हे विधियात मनूतसें संस्कृति व धर्मकथं हनावैच्च्वंगु दु ।

संस्कृति धैगु पुलांगु ज्या - खँया पहःचहः खः अले धर्म धैगु मनू ल्वीकाः उकीयात कःघानाः यायेगु ज्याखँ खः । थ्व नितां मनूया हितया लागी हे उपयोग ज्वीगु बस्तु खः । मनूयात मनू यानातयेत संस्कृति व धर्म तःधंगु भूमिका म्हिताच्च्वनीगु खः तर मनू धैम्ह मनया बसय् च्वनीम्ह खः ।

चंचलगु मनू स्वीतं हे छथासं तैमतः । यःयः थाय् लाःलाःथाय् ब्वावनीगु मनू मनूयात नं उगुं थुगुं ज्या याकाः उखें थुखें छ्वैगु खः । थये उखें थुखें मनूत ब्वाय् ब्वाय् ज्वीगुलिं धर्मया वालं चिनाः इमित छथासं तयेगु कुतः जुयाच्च्वंगु खः । उकिं हे मनूतसें धर्मपरंपरा धकाः हालाज्वीगु खः । न्त्याथे हालाजूसां याइबलय् पापां वनीगु छगू नं मनूया स्वभावधर्मथें हे जुयावनीगु खः । धर्म पालन यायेगुयात 'कर्म' धायेगु याःगु खः । कर्मय् दुम्ह धाःगु धर्म पालन यानाः भिंगु लँपुइ लानाच्च्वंगु व कर्मय् लाःवंगु धाःगु खः । मनूतसें धाःसा धर्म पालन यायेगु धकाः विधिजक हं ज्वीगु विधि हनाथें उकीया आदर्श पालन यायेमाः धैगु खँयात धाःसा तेइय् मयाइगु । ई पानावन धाःगु हे थ्व खः । छगू इलय् पालन जूगु ज्या-खँ मेगु इलय् नं उतिकं हे पालन ज्वी धैगु मदु । बाइमासया झिनिता स्वां तयाः चःपुज्यायेगु यानाच्च्वपिसं उगु स्वां मप्युसे चःयात स्वां छाय् धयां दैच्च्वनीगु मखु । स्वीखुता बीबः थौ मालाच्च्वनां दैगु मखु । मदैवंगु बस्तुयात म्वायेकाछ्वयेगु याइगु मनूया बानि हे खः । न्हूगु बस्तु वयेधुंकाः पुलांगु बस्तुप्रति राग कैच्च्वनेगु मयाइगु नं

मनूया लागी ल्यूल्यू वैगु स्वभाव हे खः ।
 ध्वहे स्वभाव नं छग्गू मनूया धर्म खः ।
 धर्मयात न्ह्याकथं धाःसां, न्ह्याकथं
 ध्वीकुसां मनूया लागी भिं ज्वीगु खँया
 नां धर्म खः । नां गथे खः अथे ज्या
 यायेगु कर्म खः । धर्म कर्म धैगु थुकथं
 हे न्ह्यानाच्वंगु खः ।

धर्म धैगु याकःचा जुयाच्वनीगु
 बस्तु मखु । धर्मया नापं अर्थ व काम
 नं स्वानाच्वंगु दु । धर्म याइपिंत अर्थ
 (धन) नं मदयेक मगाः । अर्थ मंतकि
 धर्म ल्यनी मखु । ध्यबा मदुम्ह गरिबयात
 सकसिनं हेला याइ । गरिबम्हसिया
 धर्मय् च्वना धकाः वया चितासुख दैमखु ।
 नये मखनकि खुयाः हेयेकाः नये मालेयः ।
 खुइगु ट्येकेगुली धर्मया बदनाम सिबाय्
 मेगु छुं दैमखु । गरिबम्ह जुलकि खुं
 मखुसां खुं पाःल्याकाः नं च्वने माले
 यः । धर्मय् च्वनाः ध्यबाः मदुपिंत धर्म
 बःमलाःम्ह धाइ । अथे धैगु तरिकासाथ
 धर्म हनेमसःगुलिं ज्वीगु खः । धर्म
 हनेसःपिंत अर्थ मदैहे मखु । धर्म याइपिसं
 कर्म मयाइ मखु, कर्म याइपिंत धन
 मदैमखु । उकिं जीवनया मेगु उद्देश्य
 धनप्राप्ति नं खः । प्राप्त जूगु धन संचय
 यायेगु व माःथाय् माःकथं छ्यलेगु धर्म
 खः । मनूया लागी धर्म व अर्थ सहधर्मिनी
 जुयाः नापं च्वनीगु खः । कुनियतं वःगु
 अर्थ धर्म मखुगुलिं कुनियत दुम्हसिया

व्यवहार नं बेक्वयाच्वनी, अथे धैगु उगु
 धन रण्डीबाजी, अय्लाः ध्वँ, ध्यबा
 जुलय् पायेगु व मनूतय्त क्वत्यः
 ज्वीगुली फुनाच्वनी । कुनियतयापिनि
 माछिकथं धन संचय यायेगुली व उकीया
 सदुपयोग यायेगुली मन वनी मखु । उकिं
 ततःच्वतं विधि व्यवहार यायेगुली इपिं
 न्ह्यचिलाच्वनी । माःगु व म्वाःगु
 व्यवहार धैगुली वालास्वयेगु इमि विचार
 हे वनी मखु । थथे ज्वीगु धैगु हे धर्म
 महंगु खँ ज्वीगु खः । थौंकन्हय्
 सामाजिक भावना दुपिसं जियाजिछि
 सामूहिकरूपं ज्याखँ यानाः विधि हनेगु
 यानावैच्वंगु दु । ध्व तसकं बांलाःगु खँ
 खः । याकःचां याये बलय् छज्वः माःसा
 पुचःमुनाः याये बलय् नं वहे छज्वः
 सांस्कृतिक बस्तुं चायावनी । म्वाःम्नाःगु
 खर्च यक्वं म्हंचाइ, ध्यबा मदुपिसं नं
 विधि हनेफै । विधि हनेत पाप यानाः
 ध्यबा कमाय् याये माली मखु । सामूहिक
 ज्याखँय् थुजोगु फाइदा यक्वं दैच्वनी ।
 'इहि' थें याःगु विधि सामूहिकं हनेगु
 जुयावःगु नं समाज सुधारया बांलाःगु
 पलाः खः । अर्थपक्षय् ध्व तसकं
 महत्त्वपूर्ण खँ खः ।

धार्मिककथं वःगु अर्थ मनूयात
 अहंकारी याइमखु । अर्थया सदुपयोग
 धैगु हे दान प्रदान व परोपकार खः ।
 दान यायेगुया मूल उद्देश्य त्यागभावना

धनेगु खः । परोपकारं त्यागभावनायत
 ब्वलंकी । त्यागीतयूत मोक्ष प्राप्त ज्वी
 मनं सुख तायेगु धैगु हे मोक्ष खः उकिं
 लोभ व तृष्णा विहीनपिंत मोक्ष प्राप्त
 ज्वीगु खः । धर्म, अर्थ व कामयात
 धर्मशास्त्रय् 'पुरुषार्थ' धैतःगु दु । थ्व
 स्वतां छथाय् हे लाइकथं विधि व्यवहार
 हनेगुयात मनूया वास्तविक संस्कृति
 धाइगु खः । संस्कृतिं विकृति हलकि
 वैत मोक्ष प्राप्त ज्वीमखु । उकिं संस्कृति
 धैगु बानिचानि भिंकथं छयलेगु विधि
 खः । क्यँसा व ब्वसा (SHOW) या
 लागी अले कर बलं जक हनेगु विधियात
 संस्कृति धाइ मखु, वला समाज स्यंकाः
 मनूयात दुःखया गालय् क्वफायेगु,
 विकृतिजक ज्वी । नेपालीभाषाया
 उखानकथं 'माल पाएर के गर्नु, चाल
 पाए पो' धाइगु मनूयात न्वखंक न्वाइगु
 धापू जूगु दु । संस्कृतियागु तारिफजक
 यानाः उकीयागु प्रतिफलं जीवन व
 समाज सुथां लाकेत कुतः मयायेगु धैगु
 हे संस्कृतिया नामय् मनूया जीवनयात
 शोषण यानाच्चवंगु ज्वी । जीवन स्यंकाः
 संस्कृतिया नामं विधि व्यवहार हनेगु
 स्वयाः विधि महनेगु हे बुद्धिमानी ज्वी
 गुकिं मनूयात विकृत याइमखु ।

परंपरा धैगु द्यवं व्यूगु मखु,
 मनुखं हनावःगु खः धैगुली शंका हे
 मदु । इलं मनूया स्वभाव व
 आवश्यकतायात पाकाहःथें परंपराया
 विधिइ सुधार हयेमाःगु नं मनूया लागी
 तःधंगु आवश्यकता खः । बांलाक सुधार
 याःसा बांलाःगु बस्तु ल्यनी परंपरा नं
 कायम ज्वी । सुधार याये मसलकि
 लिपावैगु पुस्तां परंपरायात हे त्वःताछ्वै ।
 उकिं परंपरा ल्यंकेगु खःसा विधिइ
 सुधार यायेगु अति आवश्यक खः ।
 हाकनं परंपरां वैच्चंगु विधिया अर्थ
 मथूपिंत विधि सुधारया भाला बीमज्यू,
 नत्र 'गुहु व गोवर' या छ्यान मदुथें
 जुयाः थुखें भ्रष्ट उखें नष्ट ज्वीथें जुयाः
 परंपरा नं मदु, जीवन सुधार नं मज्यूथें
 जुयाः जातित्व व राष्ट्रियता हे
 न्हनावनीगु नं ज्वीफु । परंपरा व
 विधिसुधार धैगु ख्याः खँ मखु, जन्म व
 मृत्युया दथुइ हनीगु जीवन थुकी हे दु ।
 थुखेपाखे ध्यान तयेगु हे सांस्कृतिक ज्वीगु
 खः, नत्र मांभाय् थकायेगु संस्थाय्
 पदाधिकारी जुयाः नं थःमस्तयूत मांभाय्
 यात क्वथिनेगु शिक्षाबियाच्चर्विपिथें जुयाः
 म्हयूखापां भुनाच्चवंह क्वःथें ज्वी ।

✽

*'स्वक्वःगु इहि मुनेज्या-स्मारिका' बु.सं २५४१, ने.सं. १११७, (वि.सं. २०५४)

इलं ईया ज्ञानमाला*

नेपाः गालय् 'ज्ञानमाला' धायेसाथ 'ज्ञानमाला भजनखलः स्वयम्भू' यात लुमंकी । नेपाल सरकार धैतःसां राणासरकार जुयाच्वंगु ईया सृजना खः 'ज्ञानमाला' (भजनखलः) । राणासरकार धैम्ह जुजु नं मखु, प्रजा नं मखु, निपु धंवां निखें तियाच्वंम्ह लाखय् खः । लाखय् नं मनूया ला नै, राणासरकारं शिक्षायात मत स्यानाः ख्युंथाय् तयाः मनूया म्वायेगु अधिकार रूपी हियात शोषण यानाः ल्ट्वंक च्वं च्वंगु खः । उबलय् शोषणया विरुद्धय् सःतःपिंमध्यय् छखलः खः ज्ञानमालाया पुचः । मनूया म्वायेया लागी बुसानिसें ज्वनावैगु अधिकार सीकाः थःत थम्हं म्हसीकेगु धैगुहे ज्ञान खः । ज्ञानयात माःहनाः छथाय् तयाः मुंकूगु ज्ञानमाला खः । भगवान् बुद्धया उपदेशया लिधंसाय् जीवनजगत्या खँ स्वयेगु, भजन म्ये हालेगु ज्याय् ज्ञानमाला न्त्यज्याज्यां मेपितं नं ग्वाकुग्वाकुं वन । थथे भजन म्ये हाःपितं नं उबलय्या शासकं म्हो दुःख ब्यूगु मखु । दुःख सुख सहयायां २००७ सालया ट्यूपालय् लखय् चिकं थें थ्व ज्ञानमाला भजन ल्येहें पुयाबिल ।

देसय् प्रजातन्त्र वल । मिस्तसें आखः ब्वन । पुस्तकालय, क्लिनिक आदि चाल । थ्व ट्यूपालय् देन बीगु भूमिका म्हितूपिं मध्यय्या ज्ञानमाला थौं ख्वीदँ दत । अनुभवयात व्यवहारय् छ्यलेगु ई हे थुगु बैस खः । थ्व अनुभव कल्याणया लागी व भिया लागी ज्वी । थ्वहे ल्याखं ख्वीदँ दयेकाः हनीगु जयन्तीयात 'भद्रजयन्ती' धाइगु खः । थखुसी ज्ञानमालाया भद्रजयन्ती न्यानाच्वंगु दु ।

ज्ञानमाला ला वहे खः तर ईब्यः पायेधुंकल । ख्वीदँन्त्यःया आचार व्यवहार थौं मखये धुंकल । ख्वीदँ न्त्यःया भाषा थौं मखये धुंकल । मनूया लागी ख्वीदँ न्त्यःया गुगु आवश्यकता खः उकिं थौं मगाये धुंकल । ख्वीदँ न्त्यःया इलं न्त्याकूगु ट्यूपाःयात पुलाः थौं न्हूकथंया ट्यूपाः हयेमाले धुंकूगु दु । ज्ञानमालां थःगु निरन्तरता बियाः ट्यूपाःपाखे पलाः न्त्याकावैच्वंगु दु । शान्ति व मानवकल्याणया खँयात कायेगु खःसा बुद्धया उपदेश तसकं उपयोगी जू । ल्वापु ख्यापु, तनाव व तःधंचिधं मदयेकाः विश्वया मनूतय् बिचय् मानवता थकायेत ज्ञानया हे

लिधंसा कायेमाः । बुद्धोपदेशया लिधंसा
काकां ज्ञानमाला भजन थौ बौद्धजागरण
व सामाजिक क्रान्तिकथं देयन्त्यं क पलाः
न्त्याकेगु ज्याइवल्य दु । ज्ञानमाला
स्वीगुं विरोधय् मदुसां समाज व
जनकल्याणया समर्थनय् दु ।

समाजय् दुने स्वीतं मछिं कथं
मफः कथं ज्वीगु ज्यायात उलाः छिं गु
लँपुइ न्त्यज्यायेत आत्त्वान यायेगु धैगु
न्त्यागु नं संघ संस्थाया जिम्मेवारी
खः । ज्ञानमाला नं छगू थुज्वः गु हे
जिम्मेदार संस्था खः । ध्व संस्था राजनीति
व धर्मनिरपेक्ष जुयाः न्त्यानाच्चवंगु दु ।
बहुदलीय प्रजातन्त्र बाय् संवैधानिक
राजतन्त्रथेयाः गु देसया न्त्यागु व्यवस्था
जूसां नं ज्ञानमाला समाजसुधार व
जनहितया लागी मध्यममार्गी धा बाय्
जनकल्याणया मार्ग धा न्त्याकथंया
पलाः छिनाः सां बुद्धमार्गय् थ्यंकेगु ताः
ध्व ज्ञानमालाया खः । ज्ञानमाला उगु
इलय्यात आवश्यक जू गुबल्य मनुखं
मनूया प्रति यायेमाः गु सद्व्यवहार
त्वः ती । ज्ञानमालाया इतिहास धैगु हे
ध्व खः ।

ज्ञानमाला थौं कन्हय् यक्व
कथंया पिदनावः गु दु । न्हापाया
ज्ञानमाला सामाजिक जागरण हे जक

खः गुगुया लिच्चः थौं मनूत शिक्षित
जुयाः कम्प्यूटरतकंयागु ज्ञानमाला
दयेधुंकल । आः ज्ञानमाला हाजक
हालीगु मखु, अन्तरिक्षय् वनाः
ग्रहमण्डलय् तकं इरू थिरू याइगु
जुल । थुगु ईयात ल्वयेक ज्ञानमालां
लक्ष्य पूर्वकेत न्हून्हूगु ज्याइवः
छुनाहैच्चवंगु दु । ज्ञानमालासतः स्वयम्भू
क्वहांवयाः उपत्यकापिने वनाः जिल्ला
जिल्लाया विहारय् थ्यंकूगु 'ज्ञानमाला'
आः लाछि, ननि, चुक, दुवाः दुवातय् दिनाः
चिबाहाः पतिकं दुस्वः वनेधुंकूगु दु ।

उगु इलय् नेवाः भाय् ल्हाइपिंजक
यक्व दुगु उपत्यकाय् नेवाः भासं जागरणया
बिगुल ज्वीभनं वः गु ज्ञानमाला थौं
खँय् भाय् ल्हाइपिं यक्व दतं नं इमित
थुगु ज्ञानमाला हायेके मफुगु छता
ज्ञानमालाया कुतः म्हो जूगु बाय् पूमवंगु
तायेके माः । उपत्यकापिने धरान,
भोजपुर, संखुवासभा, पोखरा, तानसेन,
त्रिशूलि आदि नेवाः त दुगु थासय्
नेवाः तसें तकं खँय् भाय् ल्हायेगुली लगय्
जुयाच्चवंगुली इमित तकं ज्ञानमालां सुधय्
यानाः नेवाः पनय् हिलाहः गु धाः सा ख्याः
खँ मखु । ईश्वरदर्शनय् जक
भय् बियाच्चवंगु मखुगुलिं थुगुकथंया
ज्ञानमालाभजन बौद्धतय्के हे जक

दैच्वंगु दु । नेपालय् बाय् मेगु भासं
 ज्ञानमाला हायेकेगु नं जुयावैच्वंगु दु ।
 थथे जातिगत थःथःगु भासं ज्ञानमाला
 हालेगुया लागी थुगु स्वयम्भू ज्ञानमाला
 प्रेरणास्वरूप न्ह्यःने वनाच्वंगु दु ।
 नेवाःतसें नेवाःभासं जक मखुसे मेगु
 भासं नं ज्ञानमाला हालेमाल धकाः
 इतिहास हे हुयावनीकथं चाल म्हितीपिं
 नं खने दैवःगु दु । फुक जातजातिं
 थःथःगु भासं थःथःगु भाषा एकाधिकार
 या विरुद्ध हे सामाजिक रूपं ज्ञानमाला
 न्ह्यःचिलावैच्वंगु खः ।

ज्ञानमालाया उद्देश्य मध्यय्
 पंचशील हे न्हापांगु खः । पंचशील नां
 कायेबलय् न्यनेबलय् याउंसे अःपुसे
 च्वंसां व्यवहारय् छ्यले तसकं थाकु ।
 शतप्रतिशत शील पालन ज्वीगुली छुं
 भचाजक पालन ज्वीगुलिं यानाः नं
 जीवनया लँपुइ वैगु बिल्लिं छुं भचा
 जूसां तनावं । पशुपछि प्राणीयात स्याये
 पाले मयाइपिसं मनू प्राणीयात स्याये
 पाले याइ मखु ज्वी धैगु विश्वास
 यायेथाय् दु । थुकथं भचा भचा यायां
 शीलपालयन् जोर बियां वनेगु
 ज्ञानमालाया ताः यक्वं पूवनाच्वंगु दु ।
 जन्मकाःछिया लागी जः जुयाच्वंपिं
 थ्यंमथ्यं द्रःछिम्ह जःपिं मुनाः न्यायेकीगु

गुगुं नं सभा, समारोह व मञ्जुश्रीपुजाय्
 तकं ला, अय्लाः मछ्यसे नये त्वने
 याये धुंकूगु दु । ध्यबां चःयात कयेकाः
 दछिना छायागु, जाकि त्वलाः चः
 पुज्यानागु, स्वांपवः कुचा कुचा यानाः
 स्वानं छुइकागु, माय्पाय्गवःगु मूर्तिया
 कपालय् मिखाहे प्वाःतिक सिन्हलं इलाः
 सिन्हः छायेगु, छगू सेण्टीमीटरया मूर्तिया
 म्हुतुइ ४ इंचया प्यारामरि ल्वसुकाः
 मरि छायागु आदि धकाः चःयात भक्ति
 क्यनाः पुजा याइपिसं बुद्धपुजा यानाः
 गुगुं नं बस्तु सिंतिं मवनीकथं छ्यलाः
 समाजीकरणरूपं सुधारया लँपुइ वैच्वंगु
 दु । संस्कृतिया नामय् ल्वाकज्यानाच्वंगु
 विकृतियात फ्वाफ्वां न्ह्यःचिलावैच्वंगु
 ज्ञानमालाया उन्नति व विकासया दसु
 खः । ज्या यायेत सकसिनं ल्ययेकाः
 वनीपिं खलःया दाधिकारीतय्के निं
 न्हापालाक्क छुं नं छुं सदाचरणया दसु
 खनेदयेमाःगु वास्तविकताकथं थौकन्हय्या
 खलःया अध्यक्ष शुद्ध शाकाहारी व
 अय्लाः थ्वं मत्वनीम्ह जुयाच्वंगु दु ।
 ज्ञानमालाया निस्वार्थतां अप्वःसिगु
 पत्याः कायेफुकथं जात हिन्दू जुयाच्वंम्ह
 जोशीकवःया व्यक्ति हे थुगु खलःया
 सचिव जुयाच्वंगु दु । थथे हे प्रचार
 प्रसारया माध्यम सफू व क्यासेट आदि

मीया लागी के.सी. थरया पासा हे दुगययेक संलग्न जुयाच्वंगु दु। ज्ञानमालां स्वीतं ध्यबा बाय् प्रलोभन बियाः भजन हायेकाच्वंगु मदु। थःथःगु स्वइच्छां यक्वसिनं संलग्नता वियाच्वंगु दु। तसकं हे लिमलाःपिं मय्जुपिं, साहूजिपिं व बनय्ज्यामिपिंसं तकं ज्ञानमालाया ज्याखँय् ई बियाः तिबः बियावैच्वंगु दु। तीर्थयात्राकथं बौद्ध प्यंगू धाम सीके बियाः शुद्धया शान्तिनीतियात लुमकेबीगुथेंयाःगु ज्याइवः नं ज्ञानमालां छुनावैच्वंगु दु। अधिराज्यया छ्वीगुलिं मयाक 'ज्ञानमाला' संघ मुनाः छगू महासंघ स्वंगु दु। थुगु महासंघं निक्वःतक गोष्ठी याःगुलिइ पाल्पाय् थ्यंक वनाः तकं ऐक्यबद्धता कायम यायेत सफलता हासिल याःगु दु। थ्व स्वयम्भू ज्ञानमालाया विशेषतां ब्यूगु देम खः। भजन म्ये हालेगु यानातःगु ज्ञानमालासफू थुलि लोकंत्वात कि थुकीयात झिन्हय्क्वःगु संस्कारणकथं

पिथनेत हथाय् चायेमालाच्वन। गुगु नं ज्याया उपयोगिता व सफलता धैगु उगु बस्तुया लोकप्रियता खः। ज्ञानमाला हालेखनाच्वंगु लोकप्रियतां मनूया आचरणय् ई-ब्यःकथं माःमाःकथं समाजय् अले देसय् हे बुलुहुं बुलुहुं सुधार वयांच्वनी धैगु आसा व भलसा कायेथाय् दैच्वंगु छगू थुकीया हे दसु खः। ज्ञानमाला गुगुं धर्म, जाति, लिंग व वर्णया पेवा मखु, थ्व विश्वसमुदाय्य शिक्षा, दीक्षा व चेतनां मानवकल्याणया लागी उत्प्रेरित याइगु छगू तःधंगु समुदाय हे खः। थुगु संस्था आःया हकय् नेपालय् जक च्वंसां नं मिया पुसाथें देसय् विदेसय् न्यंकभनं न्यनावनीतिनि छायाकि थ्व ज्ञानमाला सार्वजनिक व जीवन्त क्रियाकलापया निरपेक्षगु भजन खः। शान्तिह्यःमिपिं ला आः हे दु, अशान्तिं पीडितपिं नं थुखेपाखे हे मवयेमगाइकथंया लकस थुकी दु।

*'विश्वभूमि' बु.सं २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५४)

पशुबलि मनूतय् नयेद्यःपहः*

मनूया आवश्यकता पूर्तिया
 लागी गुलिनं ज्या जुयावनी उजोगु
 ज्या फुक लिपाया सांस्कृतिक ज्या
 जुयावनी । ई हिलावंलिसे मनूया
 आवश्यकता नं न्हून्हूकथं अप्वयावइ ।
 न्हूगु खँ पुलां जुलकि सांस्कृतिक जुया
 वनीगु, वहे तुं परंपरा नं जुयावनीगु ।
 थुजोकथंया परंपराया सृजनां मनूया
 इतिहासया खँ लुमंकाबी । मनू धैम्ह
 प्राणीमध्यय् चंखम्ह जूगुलिं वं
 आवश्यकता मखुसां नं स्वार्थपूर्तिया
 लागी थःत यःयःगु चलन स्वानाः
 लोकव्यवहारय् छ्यलाहयेयः । मनूया
 कतिलाःगु खँ मनुखं ययेकीगु स्वाभाविक
 खः । थःजक कतिलाकेगु धैगु हे मेपित
 चाकेगु खः । चाजक चाकीगु मखु खुयाः
 हेकाः स्यानाः पालाःजूसां मेपित शोषण
 यानाः थःत छिंकीगु यानाः मनुखं
 कतिलाकेगु याः । थुज्वःगु स्वार्थपूर्णगु
 मनूया ज्याखँ नं पुलां जुयावनाः
 परंपरायें हे कायम जुयावं । थः
 कतिलाःगु जुलकि मनुखं न्ह्यायें
 याःगुयात नं मिखा तिसिनाः
 हनायंकाच्चनी । परंपरा व धर्म यक्वं
 पाः अयसां मनूतसें परंपरायात हे धर्म

धकाः नं क्वातुक कःघानाच्वंगु दु ।
 पशुबलि छगू थुज्वःगु हे कर्पित दुःख
 बियाः स्यानाः थः ल्त्वंक नयेत्वने याना
 वइच्वंगु मनूया थः कतिलाःगु परंपरा
 खः । द्यःयात खुसि यानाः चित्त बुझय्
 याये धकाः द्यःया नामं ला, हि थम्हं
 नइगु । द्यःयात हिं म्हुकाः गःकियाः
 स्यातकि उम्ह पशु-प्राणी पशुजुनिं मुक्त
 ज्वीगु खँ मनुखं ल्हाना जूगु दु । पशुबलि
 धैगु मनूया नयेद्यःपहःसिबाय् मेगु छुं
 मखु । पशु न्यानाः स्यायेत ध्यबा मन्त
 धाःसां जीवया रूपय् खँय् स्यानाः जूसां
 थुगु परंपरा ल्यंकेत ज्या सनाच्वंगु दु ।
 खँय् धायेवं दक्वं जीव दुगु जक
 जुइमखु । माखा व माहँसं जोमचिंक नं
 खँय् छ्वयेफु गुकी जीव दइमखु अर्थात्
 उकिं मिखुंचा व हँय्चा पिहां वइमखु ।
 थुकिं सीदु मनूया कतिलाःपहःगु परंपरा
 गथेकि स्यानाः नयेगु त्वहः तइच्वन ।

संस्कृति मनूया सृजना खः,
 द्यःया सृष्टि मखु । अथे हे द्यःयात ला
 नकेगु मनूया इच्छा खः, द्यःया चाहना
 मखु । धार्मिक दृष्टिं स्वयेगु खःसा
 सृष्टिकर्ता धकाः मानय् यानातःपिं गुम्हं
 नं द्यः गुगुं नं धर्मया ला, हि नइम्ह

जुयाच्चंगु मद्दु । हिन्दूधर्मय् काये धाःसा
 ब्रम्हा, विष्णु महेश्वर स्वम्हं ला मनइपिं
 चःपिं खः । बुद्धधर्मया ला खँ हे त्वःति,
 करुणा व बोधिं जाःपिं सिबय् चःहे
 मद्दु । जैनधर्मय् ला ज्ञन् थःगु सासलं
 की छम्ह सी धकाः हे म्हुतुइ पत्तिं
 चिनाज्वीगु । ला नयेगुली मनूया
 कतिलाःपहः अर्थे हे सीदु कि असाधारणपिं
 चःपिंत न्ह्यच्यीकाः थम्हं मोज
 यानाच्चंगु । नेपालय् किसिछ्यं दुम्ह
 गनय्चः, तंगुलु ख्वाःम्ह भिंचः, ल्हाः
 हे इल्ल दुम्ह भगवती चः, रूप हे
 मद्दुम्ह नासःच मनूया स्याये पाले यायेगु
 माध्यमया चःपिं खः ।

थुपिं चःपिनिगु खँजक
 स्वलधाःसां छम्ह हे ला नइपिं चःपिं
 मखु । स्वस्वखँखं किसिया छ्यं छुनातःम्ह
 गनय् चवं गथे ला नइ ? सिमाकचा
 त्वःथुलाः नइम्ह किसिं गुबले ला नःगु

दु ला ? पंचपाण्डवया भिंचः खःसा
 इमिसं गुबलय् अथे हि त्वनाः ला नः
 जूगु दु ? खतु थ्व बलि फैम्ह धाःम्ह
 भिंचः पंचपाण्डवया भिंचः मुखगु धापू
 सी दइवःगु दु, थ्व मेगु हे खँ खः ।
 भवगतीचःया खँयात काये धाःसा मोहनि
 बलय् स्याक्वत्याक्व यानाः पुज्याइबलय्
 तकं थुकथं सिलः ब्वनाः स्तोत्र याइ -

“या देवी सर्वभूतेषु मातृरूपेण
 संस्थिता ।” सकल प्राणीपिनि मां
 जुयाच्चंम्ह वसपोल धाःगु खः। मामं
 धः मचा स्याकाः हि त्वनी ला ? नासःचः
 रूप मद्दुम्हसिगु ला खँ हे मद्दु । थुकीया
 खँ हे ताःहाकः दनि । स्यानाः बलि
 बियाः नयेगु खँ दुगु धर्नग्रन्थ नं मद्दुगु
 मखु तर थ्व ग्रन्थ मनूखं दयेकातःगुलिं
 पशुबलि मनूया नयेचःपहः खः धइगु
 बांलाक सी दु ।

✽

*‘विश्वभूमि’ बु.सं २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५४)

प्राणीमध्यय् सर्वश्रेष्ठ मनु*

मनु छताजिया प्राणी खः । प्राणी ला कोटांकोटि दुगु जुयाच्चन । उकी मध्यम् मनूयात सर्वश्रेष्ठ धैतल । मनु हे सर्वश्रेष्ठ खः धैगु सीदःवः । मनूयाकुल्य् जन्मय् जूमह सर्वार्थसिद्धं बुद्धत्व प्राप्त यानाः सर्वश्रेष्ठता न्ह्यब्वःगु दु । चःयात तःधं धाइपिसं तकं गौतम बुद्धयात च्छायाच्चंगु दु । ब्रम्हां बँपुयेकाः, नारायणं शंख पुयेकाः, महादेवं डमरु थायेकाः भगवान् बुद्ध लुम्बिनिइ बिज्याःगु म्ये चःभक्ततसें हालाच्चंगु दु । सिद्धार्थ राजकुमार जन्मजुसेलि कुलपरंपराकथं थःमह आगं देय्थाय् चः दर्शन याकेयंकूबलय् इमि कुलदेवता (आगंचः) ब्रम्हा, विष्णु, महेश्वरं छयं व्वछुकाः पालि भपुल हँ धकाः बुद्धया जीवनी च्वैतःपिं नं दु ।

चःपिं तच्चतं शक्तिमान् हँ धाइ । उज्वःपिं चःपितं नं मनुखं तन्त्र मन्त्र यानाः थःगु बसय् तैगु हँ । चः धैपिं तैतीस कोटिं मयाक दु हँ । थुपिं आकार दुपिं नं दु, आकार मदुपिं नं दु हँ, खनं जलदेवता धकाः लःचः, वायुदेवता धकाः फय्स्वाःचः, पृथ्वीदेवता धकाः भूमिच, निभाःचः धकाः सुर्यः आकाशदेवता

धकाः सर्गःचः फुकका फुक चःपिं जुयाच्चंगु दु । शरीरया अंग प्रत्यंगयात रक्षा याइपिकथं वास्याःचः, न्हाय्पंस्याःचः, कैचः जुजुं पशुपंछि नं छम्ह थे छम्ह चः धायेकाच्चपिं दु । गथेकि, भुलूखाचः, चखुंचाचः, गुरुडचः, इमाचः, भ्याय्चाचः, खिचाचः, साचः, किसिचः अले बापाःच्याःपिं काकास्या, उलूकास्या, सिंहिनी, व्याघ्रिणीथे जाःपिं चःधाःपिं यक्वं न्यने दु । थुजोपिं चःपितं पुजा यायेगु यानाः इमिगु प्रसाद धाधां मनूतसें थःगु प्वाः जायेकीगु, ल्हवंक नैगु । चःपिंगु नां कयां साध्य हे मदु । खँक्व चः । ल्वहँ नं चः, चा नं चः, सिं नं चः, धातु नं चः । थथे हे ल्वाभः ज्याभः फुकं चः तरबार चः, नाय्चुपिं नं चः, कलघर नं चः, मोटरया पांग्रा नं चः । मनूया यःपिं सकले चः । पशु, पंछि, की, पतंगतय् स्वीतं चः धकाः हनीगु मदु । इमि थः हे धैगु जक दु । खिचाया मां नं वहे, कलाः नं वहे, चः नं वहे, थः नं वहे । थुज्वःगु फुक स्वयेबलय् प्राणीतय् बिचय् मनु सर्वश्रेष्ठ हे खने दु ।

मां मदयेक हे नं मनु जन्म

जुइफुगु खँ नं व्वनेदु । मान्धाता धैम्ह
कैचं बूम्ह हँ । सीता बुं बूम्ह अले
पार्वती पर्वतया म्थ्याय् हँ । न्थ्याकथं
बूपिं जूसां इपिं मनु, सकसिनं हनेमाःपिं ।
मिसा जुइमा मिजं जुइमा मनु खः ।
निताजिया मनुतय् बिचय् गुबलें मिजं
तःधं गुबलें मिसा तःधं । गुबलें
शिवपार्वती, गुबलें उमामहेश्वर । निम्हं
छ्महथें हेरुक-नैरात्मा जुयाः लीन जुइगु ।
मनु धायेबलय् बमनु नं दु, गुँ मनु नं दू
अले च्वापुमनु (यति) नं दु । मनु धैम्ह
वांछ्वैतम्ह नं प्रभावकारी जुयावः ।
छ्वासाय् वांछ्वयातःम्ह जीवक तःधंम्ह
वैद्य जुल, लखय् च्चीकाछ्वःम्ह कर्ण
दानवीर जुल, बलवान् जुल ।

प्राणीमध्यय् विवेक दुम्ह जुयाः
मनु सर्वश्रेष्ठ जूगु खः धैगु धापू नं
नालाकाये बहः जू । द्यः जुयाः नं च्यः
जुइगुलिं इपिं स्वयाः मनु हे सर्वश्रेष्ठ
धाःगु नं जुइमाः । यज्ञ, होम, तपस्या
याःपिनि च्यः जुइगु हँ द्यःपिं । खुसि
जुइवं आशीर्वाद ब्यू जुइगु व तं
पिहाँवलकि सराः बियाः मनुयात भिकेगु
व स्यंकेगुली खेलवादथें याइगुलिं द्यःपिंगु
विवेक स्वार्थया पक्ष जूवंगु खँ चायेकाः
मनुयात हे सर्वश्रेष्ठ पदवी ब्यूगु खै ला !
विवेकी जूगुया नातां नसा त्वँसा

आदि मनुया म्वायेत आवश्यकगु बस्तु
जूथें मनुखं अनावश्यक तायेकाः त्वःते
माःगु खँत नं यक्वं दु । काम, क्रोध,
लोभ, द्वेष आदि मत्वःतुकं मनु धार्थेया
मनु जुइफैमखु धकाः भगवान् बुद्धं
धैबिज्याःगु दु । ईश्वर मनुया कल्पना
खः, सफलता मनुया प्रयास खः धैगु नं
मानववादीतसें धैच्वंगु दु । न्थ्यागु खँय्
नं मनुया मनु, थ्व संसार हे स्वयं मनु ।
मनुया अस्तित्व हे संसारया अस्तित्व ।
मनुयात संस्कृतभासं 'मर्त्य' नं धाइ ।
मनुखं स्वर्गलोक, मर्त्यलोक, पाताललोक
धकाः त्रि-भुवनया नामं प्रसिद्धगु
स्वर्गलोककथं नां कायेगु यानाच्वंगु दु ।
स्वर्गलोकयात द्यःपिंगु लोक धाइ अले
पाताललोकयात नानारंगयापिं जीव
प्राणीतय्गु लोक धाइ । मनुखं
म्वाकम्वाकं स्वर्गलोक वनावया धकाः
कंवःपिं सुं खने मदुनि । अथे हे
पाताललोक नं खंगु मदुनि । पुराण,
जातक, अवदान व बाखनय् मनुत गुम्हं
स्वर्गलोकय् वन, गुम्हं पाताललोकय्
वन धैगु खँया बयान यक्वं यानातःगु
दु । भचा प्रगतिशीलपिसं धाइ कि
स्वर्गलोक व पाताललोक धैगु
मर्त्यलोकय् हे दु । सुखसियाः आनन्दं
च्वंपिं स्वर्गलोकय् च्वंच्वंपिं, दुःख सियाः

कष्टं च्वंपिं पाताललोकय् च्वंच्वंपिं हे
 खः । अथे धाःगु मेगु लोक गनं मद्दु,
 कर्मया (ज्याया) फल भोगय् यायेगु थाय्
 (लोक) थ्व हे खः । मनुखं लोकयागु
 जक कल्पना यानातःगु खँकथं ला १४
 भुवन अले २८ व ३६ भुवन तकं दु ।
 पाताललोकयात नरक धकाः नं धाः ।
 च्वय्पाखे वने थाकुथें सुख सी थाकुगुलिं
 भिंक ज्या यानाः सुख स्यूपित स्वर्गय्
 वन धाइगु व क्वय् पाखे वने अःपुथें
 दुःख सी अःपुगुलिं दुःख स्यूपित पातालय्
 (नरकय्) वन धाइगु खः । सुंमनू सीधुंका
 जक स्वर्गय् बाय् नरकय् वनीगु खँ नं
 मनुखं हे धैच्वंगु खः । पशुपँछि गन
 वन गुखे वन स्वीतं वास्ता मद्दु । मनूया
 खँ हे जक मनूया वास्ता । मनुखं थःपित
 जक मखु मनु मखुपिं प्राणीतय्त नं
 सुख नं बीफु, दुःख नं बीफु । संसारय्
 च्वनीम्ह नं मनू हे, संसारया बयान
 याइम्ह नं मनू हे । छगलं अप्वः छयं
 दुपिं व निकां अप्वः ल्हाः दुपिं चः
 धाःपिंगु मूर्ति व चित्रत यक्वं स्वये दुथें
 मनू नं निगः छयं, स्वका ल्हाः, प्यका
 ल्हाः दुपिं जन्मय् जू । उज्वःपिं मनूत
 दुसां इमिके मनुखं कल्पना यानातःपिं
 चःपिंकेथें शक्ति मद्दु । उज्वःपिं ला
 झन् जक ज्याखँ याये मफुपिं जुयाः अपांग

खने दु । जन्तु जनावरत, झंगःपँछि व
 कीट पतंगत धाःसा इल्ल ल्हाः तुति
 दुपिं यक्वं खनेदु । थुमिके शक्ति नं दु
 तर मानसिक शक्ति मदसे शारीरिक
 शक्तिजक दु । भेटय् जूसा इमिसं ज्यान
 नं कायेफु तर चः धाःपिसंथें छथाय्
 च्वनाः मेथाय् च्वंच्वंम्हसित दुःख बीगु
 व सुख बीगु याये मफु । गरुडं दाल हँ,
 नागं न्यात हँ, भुजिंखां न्यात हँ, धकाः
 पुइँ हाःवनीगुलिं धाःसा इमिके नं चः
 धाःपिंकेथें हे तापाकं निसें शक्ति छयलेगु
 पहः दुलाकि धकाः तायेके फु । थुज्वःगु
 पुइँ हाइगुथें जाःगु ज्या नं मनूया हे
 न्यँकँ खँय् पत्याः जुयाः याःगु खँ धकाः
 नं तायेकूगु दु । पशुपँछिया म्हया बाय्
 सासःया असर मनूतय्त लाः, थुकी
 पत्याः मयाये माःगु खँ मद्दु छाय्कि
 बिख दुम्ह सर्पया बिख तापालनिसें फैलय्
 जुयाः उखें थुखें वैतं ध्वैतं प्रभाव
 लाःवनेयः । नस्वाः व दुर्गन्ध न्यनावनाः
 उकीया प्रभाव गन गन वनाः लाःवनीगु
 ला जू तर अथे जुइगु धैगु स्वभावतः
 प्रकृतिया खँ सिबाय् मनुखं थें या हे
 याये धकाः मनंतुनाः याःगु धाःसा खैमखु
 ला ! मनुखं ला मनं तुनाथें याइगु ।
 मनुखं थःगु शक्तिइ दुने च्वनाः अथे
 याये नं फु । मनंतुनाथें याइम्ह जूगुलिं

मनूया मनयात हे मनुखं न्हापां बसय्
तयेमाः नत्र न्ह्यागुं याये फुम्हसिनं छुं
हे याये मफयेक दुःख सीयः धकाः
भगवान् बुद्धं धैबिज्याःगु दु ।

मनूयाके ल्हाः, तुति, म्ये,
न्ह्यपु दुथें जनावरतय्के नं दुगु हे
खःसां मनूयात हे सर्वश्रेष्ठ धाःगु मनुखं
सकसितं हित कल्याण याये फैगु
गुणयात ब्वलंकाः लोकय् उगु गुण
छयले फुगुलिं हे खः धैगु धर्मशास्त्र
ब्वनेबलय् जक मखु ज्या खँय् व
व्यवहारय् नं खने दुगुलिं खः । गुण
मदुम्हसित 'पशु' धकाः ब्वःबीगु मनुतय्
चलन दु । उकिं मनुजाति सर्वश्रेष्ठम्ह
प्राणी जुइफयां नं सकलें मनु सर्वश्रेष्ठ
जुयाच्चंगु धाःसा खनेमदु । भगवान्
बुद्धं सर्वश्रेष्ठम्ह मनु जुयाः क्यनाब्यगुलिं
नं मनु सर्वश्रेष्ठ खः धैगु क्वातुगु प्रमाण
ब्वयेथाय् दुगु खः । धर्म, कर्म, मर्म,
शर्म सकतां मनुखं जक छयलीगु बस्तु
खः । धुंया धर्म धा कर्म धा थःगु प्राण
पालन यायेगुया लागी ध्वदूपिं जीवत
स्यानानयेगु सिबाय् वया लागी मर्म व
शर्मया सवाल हे मदु । न्ह्याम्हं
जीवजन्तुतय् थःथःगु प्रकृति दु । स्वां
सिमाथें इपिं प्रकृतिं हे संचालित । मनूया
विशेषता धैगु प्रकृतिं ब्वलनाः नं प्रकृतिनाप

हे सामना यानाः न्ह्यचिलीगु खः । प्रकृति
हे नं संसारय् भिगु व मभिगुकथं नितां
दैगु उकीया स्वभाववृत्ति खः । वा
पीबलय् वाजक मखसे वाया नापनापं
घाय् नं बुयावैगुथें मनूया म्थ्य् सैं, स्वँ
दुथें द्यूमर व आय्पेन्डिसाइटिस ज्वीबलय्
थें जाःगु म्वाः मदुगु ला हि नं दैच्चनीगु
प्रकृति खः । मनुखं माःगु जक मालाः
ल्ययाः म्वाःगु जक वांछ्येगु यायेसः,
याये नं फु । उकिं हे प्रकृतिइ दुपिं
प्राणीतमध्यय् मनु सर्वश्रेष्ठ थहरय्
जूवःगु जुइमाः ।

गुम्ह श्रेष्ठ जुइ उम्ह निकृष्ट
नं जू । निकृष्ट धैगु दयाः हे उत्कृष्ट
(श्रेष्ठ) नं जूगु खः । 'श्रेष्ठ' शब्द
तुलनात्मक शब्द खः । गुगुं बस्तु
न्ह्याबलें उथें तुं जुयाः छता हे कथं
जुयाच्चनीगु मखु । बस्तु हिलाहिलावं ।
मनु चा जुयावं । चा छैं नं जू, बुं नं जू,
अयसां उज्वःगु बस्तु मनु धाःसा मजू ।
थथे जूगु हे मनूया सर्वश्रेष्ठता खः ला ?
खः धाये बाय् मखु धाये किन्तु मनु
धैम्ह जीवन दत्तलेजक मनु जुइगु
जुयाच्चन धैगु थुगु खं सी दु । उकिं
मनूया म्हजकयात मनु धाइगु मखु कि
उकी जीव दयेमाः अले जक मनु जुइगु
खः । थथे जीव दयाः हे मनूयात प्राणी

धाःगु खः । सर्वश्रेष्ठम्हसिके दयेमाःगु
गुणया विषयय् धर्मशास्त्रय्
न्त्यथनातःकथं जक मनूतसें मानय्
यायेगु नं याः । धर्मशास्त्र नं तःताजिया
दु । धर्मशास्त्रया भिन्नताकथं मनूया
गुन नं थीथी क्यनातःगु दु । मनूतय्के
दयेमाःगु गुण धकाः स्याये पाले यायेगु
खँ न्त्यथनातःगु धर्मशास्त्र नं दु । उकिं
मनुखं च्वैतःगु धर्मशास्त्र स्वयाः उकीया
अध्ययन यानाः उकीयात पालन यायेगु
बाय् मयायेगु मनुखं हे क्वःछीमाः ।
अथे थःथम्हं क्वःछीपिं मनु सर्वश्रेष्ठ
जुइ । भगवान् बुद्धं धैबिज्याःगु दु कि

सुनानं धाःगु खँय् हे जक लगय् जुइगु
स्वयाः थःगु अनुभव व व्यवहारं प्राप्त
जूगु फलाफलपाखे बिचाः यानाः थःगु
हे मनं खंथे यायेगु पाय्छि जुइ । अथे
धैगु थः भाःपा ज्या यायेगु थम्हं हे
क्वःछीमाः । अनुभवं प्राप्त जूगु बस्तु
बुद्धि विवेक स्वयाः तःधं । मनूया
अस्तित्व धैगु हे मनूया गुणकथं
क्वःछिनाः ज्या यानाः ल्यंकेगु मनुष्यत्व
खः । थुगु अस्तित्व धैगु सर्वश्रेष्ठताया
चिं खः । थुकथं स्वयेबलय् मनु धैम्ह
धार्ये हे सर्वश्रेष्ठ प्राणी खनेदःवः ।

✽

*'वैशाख महोत्सव' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५५)

Dhamma.Digital

पुण्य नं लित काये ज्यूगु ला*

धर्म धैगु पुण्यया ज्या खः ।
 पुण्य धैगु परोपकार यायेगु खः । मन
 चित्त भिपिसं मेपिंगु हितया नितिं थःगु
 संपत्ति पाइ । नेपाः पशुपतिमहाद्यः व
 स्वयम्भू भगवान् दुगु थाय् खः । ध्व
 भूमियात पवित्रभूमि धकाः ऋषिमुनिपिसं
 तपस्या यानाः बासं च्वनाच्वंगु धाः ।
 द्यःया मन्दिर-मन्दिरय् मनूत न्ह्याबले
 हूलमूल । मनूत देय्थाय् वनाथे मनूतय्त
 नं उलि हे ख्याल यानाः इमिगु सुख
 सुविधापाखे ध्यान तैपिं जू ।
 पहाडच्वकाय् च्वंपिं देय्थाय् वने
 मालकि त्वाथः दयेकाबी । गुबले
 जात्रापात्राय् ताःन्वःगु ई लात धाःसा
 लःघः क्वबियाः मनू दुदुथाय् थ्यंक वनाः
 लः त्वंकः वनी ।

ताताःपाक गनं वने मालघाःसा
 मनूतय्त बासं च्वनेत व झासुलनेत
 संतः दयेकाबी । थःगु जग्गाय् मन्दिर
 विहार दयेकाः कीर्तन अध्ययन यायेत
 व्यवस्था यानाबी । थम्हं दयेकाबियागु
 मन्दिर व सतःछेँ आदि स्यनधाःसा
 दयेकेत व अन पुजाआजा याकाः पाः
 तयेत तकं आयस्ता वैगु थःगु पिकं पी
 बुँ प्यानाः संरक्षणया नितिं व्यवस्था
 यानाबी । द्यःपित पुज्यायेत पुजाभःनिसें

कयाः तिसावसःतकं दयेकाः पर्वपर्वय्
 जात्रा नं याकेत थःके दुगु ध्यबा खर्च
 यायेगुया नापं बुँनापं प्यानाः चिर
 कालतक मस्यनेमा अले स्यंसा भिंके
 फयेमा, ज्याखँ मदीमा धैगु भावनां थःगु
 बस्तु त्याग यानाः छायाबी । न्हापाया
 नेपाःमिया धार्मिक जीवन धैगु हे थुकथं
 न्ह्याकावैच्वंगु खः ।

कमाय् यायेगु धर्म कर्म व
 पुण्यया ज्या यायेत धाइ । अप्वःधैथेँ
 मनूत उकथंया बिचाः दुपिं दुगुलिं
 झीथाय् देगः, हिति, तुं, बुँगाः, सतःछेँ,
 प्यपलाः पतिकं दुगु खः । देय्थाय् शंख,
 गंया नापं पुजाया सामग्रीत नं उतिकं
 दैच्वंगु खः । ध्व फुक मनूतय्गु सुविधाया
 नितिं चितय् यानाः दयेकाब्यूगु खः ।
 मनूतय् मन चकनाः जीवन याउँक
 न्ह्यायेमा धकाः थाय्थाय् पतिकं
 कलापूर्ण धंगं छायेपियातै । बाजं थानाः,
 प्याखं हुइकाः मनूतय् मनयात याउँकातै ।
 नखःचखः हनाः पर्वदिंपतिकं देय्थाय्
 वनाः न्ह्याइपुक ल्वयेक वसः तिसां
 तियाः थी थी ल्वसाघासा तयाः
 नयेत्वनेगु नं याइ । द्यः धा मनू धा,
 मनूया नितिं हे सुख आनन्दया
 व्यवस्थाकथंहंक यायेगु याइ । उकथंया

मनूतय् थुक्रयंया सामाजिक जीवन सल्ल फल्ल जुयाः न्त्पानाच्चंगु खं थौकन्हय्या ल्यनाच्चंगु विधि व्यवहारं बांलाक सीदु । सामाजिक संगठन धैगु इमि गुथि नं खः । संगठन बल्लाकेत गुथि मन्हनेमा धकाः आयस्ताया व्यवस्था याइगु इमिगु स्वभाव हे जुयाच्चन । इमिसं स्वनाथकूगु, तैथकूगु बस्तुतसें इमित आर्थिकरूपं व धार्मिक अले सामाजिकरूपं संस्कृतिकथं न्त्पचीकाथकूगु खः । नेपाःमिया संस्कृति धैगु इमिगु परोपकार यायेगु सामाजिक स्वभाव व व्यवहार खः । भौतिक बस्तुयात जक सांस्कृतिक बस्तु धाइगु मखु कि आध्यात्मिक एवं भाव व विचार यात नं संस्कृति धाइगु खः । थनया मनूत पूरा सांस्कृतिक जुयावंगु झीगु देय्या इतिहास खः ।

आः वयाः झीगु सांस्कृतिक बस्तुत तनावन, स्यनावन । बस्तुत तनावन धैगु नं सांस्कृतिक विचार भावना न्हनावन, पानावन धैगु खः । सांस्कृतिक बस्तुप्रति मनूतय् धारणा पाःगुया मूकारण लोभ खः अले बौबाज्याप्रति कृतघ्नता ब्वलंगु खः । बाज्यां चःया नितिं धकाः तःगुलिं उगु बस्तु थम्हं लितकायेज्यू छाय्कि व पैतृक संपत्ति खः धैगु जिकर थौकन्हय्या मनूतय्के दैवल । बौबाज्यां तैथकूगु सतः

थःगु नामय् यानाः अन थःगु निर्जा छें, दयेकेगु यात, गुलिसिनं उगु थाय् मंपित मियाछ्वत । मन्दिरया नितिं प्यानातःगु बुँ नं मिया मियाः मन्दिरया संरक्षण यायेगु त्वःतल । विहारथेंयाःगु संघपरम्परा दुगु थाय्या आयस्ता वैगु बुँ नं इनाकयाः बाहाःया क्वाःपाःचःया पौ कुतुवयेकाः, छें दुंकाः उगु हे बाहालय् थःगु धलान यानाः न्यातजाः छें धस्वाकाः बौ बाज्याया इच्छा आकांक्षायात हे कुठाराघात यात । न्हापाया सतः, तुं, बुंगाः मन्दिर व सार्वजनिक थाय् फुकं भभः धायाःलि न्हंकातकं छ्वःगु खं थौं बांलाक खनेदैच्चंगु दु । फानागु ई दुकायेथें मनूतसें बौबाज्यं सार्वजनिक सुविधाया नितिं तैथकूगु बस्तुत लित कयाः व्यक्तिगत यानाः लोककल्याणया भावनायात हे लाकमं च्वात । बौ बाज्यायाके दुगु मनुष्यत्व छय् छुइपिसं प्वाकलय् तयाः धू धू यानाब्यूगु उदाहरण थौं नेपालय् यक्वं दत ।

पुरातात्त्विक व सांस्कृतिक बस्तु धैगु छम्ह निम्ह मनूयागु ज्वी मखु, व ला राष्ट्रयागु ज्वी, विश्वसंपदा ज्वी अले मनूमात्रयागु ज्वी । नेपाःया कानूनविद् धाःपिसं दयेकूगु कानूनं पाटीपौवा तनावन । नेपाःया भूमि सुधारं

गुथिगहना न्हनाः सांस्कृतिक संरक्षण मजुयावन । नेपाःया गुठीसंस्थान व पुरातत्त्वविभागया स्थापनां मन्दिर विहारय् पौ कुतुवयाः छ्चाःख्यरं वथं गल । प्रधानमन्त्रीया निवास व जुजुया दरबारय् पालोपहरा दयाः सुरक्षा जूथें नेपाःया भावनात्मक व प्रतिष्ठात्मक संस्कृति व व्यवहारया सुरक्षा मजुगु खं नेपाःया पुलांगु इतिहास व गौरव कं हाःगु दु ।

थौ पशुपतिचः तयेत जग्गा दान यानाथकूम्हसिया सन्तानं उगु जग्गा लितकाये दु लाकि मद्दु, उगु जग्गा लितकाये ज्यू लाकि मज्यू ? स्वयम्भूया नितिं धकाः फ्यानातःगु जग्गा व छायातःगु लुं वहःया बस्तु दाताया सन्तानतसें लितकाये ज्यूला कि मज्यू ? गुह्येश्वरी देय्थाय् वहःया पातां दयेकातःगु लुखात दाताया सन्तानतसें लितकयाः लुखाधी ल्होनायंके ज्यू लाकि मज्यू ? थथे बिचाः यायां वनेबयल् सी दै छ्कः सार्वजनिक धकाः दान याये धुंकूगु बस्तु लित काये दै लाकि मदै ? थौ पुखुलिइ छें दंके ब्यूपिं नगर पालिकात, गां विकास समितित राष्ट्रया प्रतिनिधित चवनीगु थाय् खःला कि छ्मह निम्ह व्यक्तिया स्वार्थपूर्तिया प्रतिनिधित चवनेगु थाय् खः धकाः थौया व्यवस्थायात वालास्वये माःकथं जूगु दु ।

अधिकारया न्ह्यःने कर्तव्य तनावंगु दुःखया खँ ज्वी लाकि सुखया खँ ज्वी ?

सार्वजनिक हित धैगु पुण्यया ज्या खः धाइपिं पुर्खापिसं लःल्हानाथकूगु धरोहर लित कायेगु पुण्य लित कायेगु मखुला ? अथे पुण्य नं लितकाये ज्यूगु ला ? पुण्य कमाय् मयाइगु थासय् धर्म बास याइला ? धर्म मद्दुगु थासय् न्याय दैला ? न्याय मद्दुगु थासय् मनू सुखं म्वाये फैला ? मनूयात सुख मद्दुगु देय् मनूया नितिं ज्वीला ? किसिया न्हायपनय् पति हालेथें हालाच्चंगु विश्वभूमिया लेखकतसें स्वनामधन्ः नेवाःतय्गु नुगः साले गुबलय् जक फै थें ? मनूयाके आत्मा दु हँ । भगवान् बुद्ध अथें 'अनात्म' धाःगु खैला ? मनूत ईश्वरया अंश व ईश्वर भक्त हँ ! भगवान् बुद्ध अथें अनीश्वरवादया खँ कंगु खैला ? सार्वजनिक लँ मिचय् यानाः दक्वसित मछिंकाः थःत छिंकेगु यानाहःगु थेंयाःगु थौया मनूया व्यवहारं थनया पुर्खाया गौरव व जिगु देय्या महत्त्व धकाः हालाच्चनेगु उपयुक्त मजुगु खनेदु धाःसा आः नेपाःमितसें छुकीया नितिं उन्नति यायेगु ? न्ह्यःसः थ्वहे खः, पुण्य नं लित काये ज्यूगु ला !

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०१५)

बुद्धधर्म व हिन्दूधर्मया सिद्धान्तय् मौलिक भेद*

मनू विश्वया न्त्यागु कुनय् च्वंम्ह जूसां नं जातिकथं छगू हे खः । मनूतय् दथुइ सीदयेक फरक खनेदुगु धैगु धर्म खः । धर्मयागु फरक धैगु सिद्धान्तयागु फरक खः । सिद्धान्त पातकि व्यवहार हे पाइगु । मनूखं मनूप्रति यायेमाःगु व्यवहार छगू हे कथं जुइमाःगु जूसां धर्म पाःगुलिं यानाः थीथी मनूतय् थी थी व्यवहार जुइगु जुयाच्चंगु दु । पशु, पंक्षी व जीवजन्तुतय् प्रति नं सकल मनूया छगू हे कथंया व्यवहार जुयाच्चंगु म्दु । गुम्हं मनुखं चःया न्त्यः ने पशु पंक्षीयात गःकियाः स्यायेगु व ला नयेत पालेगु याइसा गुम्हं मनुखं अथे स्याये पाले धैगु हे याइमखु । गुम्हं मनुखं सुंयागुप्रति बदला कायेगु भावना तइ धाःसा गुम्हं मनू सहिष्णु जुइ ।

मनूया जीवनयापन यायेगु तरिकाया लिधंसा धर्म छता नं खः । दैनिक नित्यपूजांनिसें कयाः नयेगु त्वनेगु व रहनसहन सुद्धां धार्मिक विश्वासया लिधंसाय् न्त्याकीगु जुयाच्चंगु दु । मनूया बुसांनिसें सीबलय् तकयाइगु संस्कार पद्धति खास यानाः धर्मया हे लिधंसाय् जुइगु जुयाच्चंगु दु । नेपालय् धार्मिकजगत् खासयानाः पुलांगु परंपराकथं निगू मूमूगु

धर्मपाखें प्रेरित जुयाच्चंगु दु । व नितामध्यय् छखलः बुद्धधर्मावलम्बी व मेखलः हिन्दूधर्मावलम्बी खः । हिन्दूधर्मया दुने शैव, वैष्णव व शाक्त आदि निकायत दु अले बुद्धधर्मया दुने महायान, वज्रयान व थेरवाद आदि निकायत दु । नेपाःया थुगु हिन्दू बौद्ध नितानां धर्मया निकायत छगुलिं मेगुलिसे उति उतिकथं ज्वःलाःगु खनेदःसां मूलतः सिद्धान्त सर्गःपाताःथें पाःगु खनेदु ।

१. प्राणी धालकि दक्खसिकें छगू हे कथंया आत्मा दै अले उगु आत्मा नित्य खः धैगु धारणा व मान्यता हिन्दूतय्के दु धाःसा बौद्धतसें आत्मायात नित्य धकाः मानय् याइमखु अले जीव व शरीरया स्वापू आत्मापाखें तैगु मखु धकाः अनात्मवादयात कःघायेकथंया धारणा बौद्धतय्के दु ।

२. हिन्दूतसें ईश्वरयात सर्वेसर्वा धकाः मानय् यानाःलि ईश्वरया अस्तित्व हे मनू व संसारया अस्तित्व खः धाइ धाःसा बौद्धतसें ईश्वरया अस्तित्वयात स्वीकार याइमखु । इपिं अनीश्वरवादी जुयाच्चंगु दु व थःगु अस्तित्व थःके हे

- दुबिनाचवंगु स्वीकार यानाः थःगु लागी थःहे सिबाय् मेपिं सुं हे सर्वेसर्वा जुइ मखुगु खँयात इमिसं मानय् याइ ।
३. बुद्धधर्म कर्मवादी जुयाचवंगु व ईश्वरसिद्धिइ पत्याः मयाइगुलिं सुयातं सुवाः बियाः तःधं यानाबीगु व सराः बियाः क्वथिनाबीगुली प्रश्रय बीगु बुद्धधर्मय् मदु धाःसा हिन्दूधर्मय् लय्तालकि सुवाः बीगु व मयलकि व तं पिहाँ वलकि सराः बियाः थःगु शक्ति छ्यलेगुलिइ विश्वास यायेगु याः ।
४. हिन्दूधर्मय् ईश्वर बाय् शक्तिशालीपिंगु शरणय् वनेगु अले शक्तिशालीपिसं नं मेपितं जिगु हे शरणय् वयाः उद्धार जु धकाः थःहे सर्वेसर्वा खः धकाः दाबी यायेगु याइ किन्तु बुद्धधर्मय् थः थःमहसिगु हे शरणय् चवनेगु सिबाय् सुनं मेपिंगु शरणय् वना धकाः थःत मुक्ति दैगु मखु, अथे मेपिंगु शरणय् वनां थःगु सर्वतोमुखी हित नं जुइमखु धकाः थुइकुसे थम्हं हे बांलाक ज्या मयायेकं सुयागुं शरणय् वनेमात्रं गुगुं कथंया हित जुइगु मखु धकाः धैतःगु दु ।
५. हिन्दूधर्मय् धर्मशास्त्रयात पूर्णरूपं पालन यायेगु व वेदयात अपौरुषेय मानय् यानाः उकीया हे लिधंसाय् जीवन हनेगु धैतःगु दुसा बुद्धधर्मय् मनुखं थःगु हे अनुभवं चायेकूथें ज्याखँय् न्ह्यचिलेगु सिबाय् मेगु गुगुं कथंया खँयात मानय् याये हे माः धकाः बाध्य यानातःगु मदु, गथे कि सुं गुम्ह तःधंम्ह मनुखं धाल धायेवं, धर्मग्रन्थय् च्वैतल धायेवं, व्यवहारय् छ्यलावैचवंगु धायेवं गुगुं खँय् सही थापय् यायेगु बाय् मानय् हे याये माःधैगु मदु अले थःत थिकथें ताःसा मानय् यायेगु व थिकथें मताःसा मानय् मयायेगु धैतःगु दुगु व गुगुं कथं नं करकापय् चवनेम्वाःगु अले स्वेच्छाय् चवने दुकथंया स्वतन्त्रता दयाचवंगु दु ।
६. बलि व होमयात हे प्रश्रय बियाः उकीया पाखें हे फुक्क खँय् फल प्राप्त दइ धकाः हिन्दूधर्मय् मानय् यानातःगु दुसा बुद्धधर्मय् बलि बिइगु व होम यायेगु यानाः गुगुं खँय् सिद्धि प्राप्त जुइगु व फल प्राप्त जुइगु खः धैगु खँ पाय्छिगु खँ मखु । अले थःगु हे कुतः व आचरण बल्लाकाः निर्वाणतक

- थ्यंकेगुया लागी न्त्थचिलेगु पाय्छि जुइ धैगु खँ धैतःगु दु ।
७. हिन्दूधर्मय् पञ्चमहाभूत धकाः चा, लः, जः, फय् व आकाशयात अस्तित्वकथं मानय् यानातःगु दुसा बुद्धधर्मय् चा, लः, जः व फय्यात जक अस्तित्वकथं चतुर्माहाभूत धकाः मानय् यानातःगु दु ।
- धर्मसहिष्णुता धैगु मेगु हे खँ व धर्मसमन्वय धैगु अलगगु हे खँ खः । थःथःगु विश्वासकथं आचरण यायेगुलिइ मानवयात गुगुं कथंया पंगलःदु अयसां मनूया लागी हित जुइगु खँय् फुकप्रकार या धर्मया सोचाइ बांलायेमाःगु व व्यवहार भिनेमाःगु वास्तविकता हे धात्थेंया धर्मया सिद्धान्त खः ।
- प्रचलनं नं धर्मया भिन्नता क्यनी । थःथःगुकथंया प्रचलन नं धर्मप्रति दु । थुकथं थीथी धर्मय् प्रचलन पाःगु खनेदु ।
८. हिन्दू मन्दिरय् शंखनाद व घण्टाघोषणं लकस वइचवनी धाःसा वौद्धविहारय् गुगुं कथंया बाजं थाइमखु । बुद्धधर्मया निकायकथं बुद्धधर्मया हे गुगुं विहारय् गंया सः वैगु नं जूगु दु, थ्व अपवाद खः ।

९. वर्णाश्रमव्यवस्था हिन्दूधर्मया लोकहित पक्ष खः तर बुद्धधर्मय् प्यंगू आश्रमया खँ गनं न्त्थथनातःगु मदु ।
१०. बौद्धभिक्षुपिसं भिक्षा प्ववं तर इमिसं भिक्षा काःवनेगु इलय् म्हुतुं छसः हे तिरिक्क न्ववाइमखु किन्तु हिन्दूधर्मया सन्त महन्त सन्यासीपिसं 'भिक्षां देहि' धकाः हालाहालाः भिक्षा प्वनेगु याइ ।
- साधारणतया खनेदुगु थुकथंया भिन्नताया अतिरिक्त थुगु निगू धर्मया थीथी मेगु पाःगु खँत यक्वं दु गुगु खँत बुद्धधर्मया त्रिपिटक व झिंच्यागू पुराण आदि धर्मशास्त्रया दुगय्येक अध्ययन यायेबलय् सिइदइगु खः । हिन्दूधर्मया 'मोक्ष' खँगवः व बुद्धधर्मया 'निर्वाण' खँगवः अथें पाःथें खँगवः पतिकंया खँय् अर्थ थीथीपतिं पायेफु । सामान्य फरक धैगु मनूपतिकंया स्वभाव पाइगुथें पाःवनीगु खँ खः अले विशेषकथंया फरक धाःसा ज्वःहे मदयेक पानाचवनीगु खः । धार्मिक सिद्धान्त न्त्याक्व फरक जूसां मानवीय व्यवहार फरक मजुइगु मानवता खः । हिन्दू धा बाय् बौद्ध धा निखलकं सामाजिक प्राणी खः, धाथे ला निखलकं मानव हे खः ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५५)

जनसंख्याया खँय् बौद्धविचार*

पृथ्वीया सृष्टिकालनिसें जब मनूया सृजना जुल मनुखं थःगु आवश्यकतायात थुईकल । युग न्त्याःवंलिसे मनूया आवश्यकता नं हिला हिलावनाचवन । युगं युगय्, इलं इलय् मनूया हितया लागी महापुरुषपिसं मनूया आवश्यकता पूर्वकेत शिक्षा, दीक्षा व ज्ञानया लागी शास्त्रया सृजना यात । थुकथं दयेकातःगु दक्वं शासन मानव - रचित खः । प्रत्येक धर्मय् थःथःगु मान्यता दुगु धर्मशास्त्रया मुख्य मुख्यगु ग्रन्थत दु । गथेकि, हिन्दूधर्मया मूलग्रन्थ वेद, इस्लाम धर्मया मूलग्रन्थ कुरान, इशाई धर्मया मूल ग्रन्थ बाइबल अले बुद्धधर्मया मूलग्रन्थ त्रिपिटक जुयाच्वंगु दु ।

थौं विश्वया पुलांगु धर्मग्रन्थतय्प्रति टीका टिप्पणी व आलोचना प्रत्यालोचना जुजुं उगु धर्मशास्त्रय् समयानुकूल परिवर्तन यायां यंकेगुकथं जुयावइच्वंगु दु । कर्मअनुसार बुद्धि जुइगु धैतःथें समयअनुसार विवेक वैगु धर्मशास्त्रया खँय् नं भाष्यरूपं सुधार जुइगु नं जुयावः ।

न्हापा संसार छगुलिं सिमा व

जीव जन्तुतसें जायाच्वंगु खः धाःसा आ वयाः इमिगु पलेसा मनूतसें जाजां वइच्वंगु दु । जल, थल, डाँडा, काँडा गन मनूत मदुगु खः अन प्रकृतिकथंया जनावरत च्वनीगु जुयाच्वंगु खः, थौ उज्वःगु थासय् मनूतसें अधिग्रहण यानाः अधिकार जमय् यानाः बस्ति दयेकाः यंकाच्वंगु दु । थौ मनूतयगु लागी पृथ्वी जक शरण बी मफैगु खँय् मानवमस्तिकं दूरदर्शी विचार कयाः चन्द्रमा व मंगलग्रहय् तकं मानवबस्ती स्वनेगु कल्पनाजक मखु प्रयोगतकं याये धुंकूगु दु । थुकथं छखे शिक्षितपिसं मानवजगत् सचेत जुयाः संसारय् मनूत अप्वयावःगुली चिन्ता कायेगु याये धुंकल धाःसा मेखेपाखें अन्धविश्वास व कट्टरपनं हा कायेकाच्वंपिं गुलिं मनूत निश्चिन्त जुयाःलि एकोहोरा व स्वार्थपनयात कःघानाः देवं म्हुतु फायाहसेंलि वं मनकुसे गाःला, जनसंख्या अप्वलं छु जुइ धैथेंयागु खँयात न्त्यथनाः छःया नामय् थःयत्थे यानाः भविष्यप्रति वास्ता हे मतसे न्यासिचायाच्वंगु दु ।

धार्थेला थौया विश्वजनसंख्या

अप्वइवःगु खँय् तडपय् जुयाच्वंगु दु ।

अकिं तःधंगु व सम्पन्नगु राष्ट्रतसें विवेक बुद्धि व ध्यबातकं पानाः विश्वय् जनसंख्या नियन्त्रण यायेया लागी धीधी उपायत अपनय् यायां वैच्वंगु दु । नेपाः नं थुकथंया समस्याय् सजग जुयावैच्वंगु दु ।

झीथाय् झीगु नेपाःमिसमाजय् पुलांगु धारणां यानाः जनसंख्या नियन्त्रण यायेगु उपायपाखे धर्मग्रन्थयात साक्षी तयाः, धर्मग्रन्थया आशय हे मध्वीकुसे बांलाःगु व दूरदर्शी उपाययात बांमलाःगु मज्यूगु धकाः थुइकाच्वंपिं नं दु । परिवार नियोजन यायेगु खँय् पुलां बिचाःयापिं शिक्षितत नापं कय्कुं ख्वालं च्वंच्वंगु दु । न्ह्यागु खँय् नं कुतः यात धाःसा बां मलाइ धैगु छुं मदु । थौं जनसंख्या नियन्त्रणय् ग्वाहालि दैगु परिवार नियोजनया कार्यक्रमय् नेपाःमित अप्वः यानाः सकारात्मकतापाखे न्ह्याःवनाच्वंगु दु ।

बौद्धजगतय् जन, धन व सन्तानया वृद्धि जुइमा धैगु गाथा ब्वनाः मंगल कामना यायेगु खँत दुगुलिं गृहस्थ बौद्धतसें नियोजनपाखे म्हो हे जक चासो कैच्वंगु खनेदु, तर थुकथंया बिचाः थौया लागी अफाप सिद्ध जुइ धुंकूगु दु । भगवान् बुद्धं त्रिपिटक आदिइ

विनयसूत्रकथं भिक्षु व गृहस्थपिंगु लागी दयेकाब्यूगु नियमय् समयानुकूल नियम परिवर्तन यायां वनेमाः धैबिज्याःगु दु ।

खजा बौद्धग्रन्थय् तप्यंगुकथं जनसंख्या नियन्त्रणया खँ न्ह्यनातःगु खनेःमदुसां जनसंख्या अप्वयावनधाःसा समस्यां भुं वैगु खँय् बौद्धग्रन्थत नं म्हो सचेत मजू । बौद्धग्रन्थय् ध्वाथुइकाः धैतःगु दु - नये, त्वने छनेगु इलय् जक यायेमाः लाः लाःबलय् यायेमज्यू । अथे हे इहिपाः यानाः स्त्री सहवास यायेगु माछिजकया सन्तानया लागी खः धैतःगु दु । थथे हे सन्तान दयाः नं मांबौ दरिद्र जूगु व सन्तान थः हे नं दरिद्र जुयाः दुःख भोगय् याःगु दसुत बुद्धधर्मया खँय् आपालं खनेदु । हानं गर्भया सम्बन्धय् प्वाथय् दयेन्ह्यः गर्भनिसें कयाः उपायत नाले गुलिइ गुगुं कथंया पंगलः (पंगलक) गन नं प्यनातःगु मदु अले गर्भधारण जुइन्ह्यःया पँसाय् दोष नं न्ह्यथनातःगु मदु ।

संभोग व सन्तान धैगु तृष्णा व आशा खः । भगवान् बुद्धं मनूयात दुःखं तापायेगु खःसा आशा व तृष्णायात निं त्वःतेमाः धकाः धैतःगु खँ थुगुसम्बन्धय् तच्चतं सरोकारगु खँ खः । भगवान् प्रतिपादन याःगु पंचशीलमध्यय्

‘कामेषुमिच्छाचारा’ अर्थात् कामपाखे अप्वः प्यपुनाच्चनेगु याये मज्जूगु खँ व ब्रम्हचर्यपाखे जोड बियातःगु नं जनसंख्या वृद्धियात पनेगु यानातःगु खः धायेत लिचिलेमाःगु खैमखु । धार्थेला भगवान् बुद्धया सिद्धान्त न्ह्याबले ‘बहुजनहिताय, बहुजनसुखाय’ जुयाच्चंगु दु । अप्वःसिया हित जुइगु व अप्वःसित सुख जुइगु ज्याखँय् च्वनेगु व च्वंकेगु बुद्धयात थुगु निर्देशनं थौया कथंया अप्वःसित दुःख जुइगु जनसंख्या वृद्धिया पनेगु ज्यापाखे तप्यंक लगय् जुइगु धैगु बुद्धया हे शरण्य् वनेगु खः धैगु खँ नीदःवःगु दु, थुकी गुगुंकथंया शंका हे मदु ।

बुद्धया नीति धैगु दर्शनजक नं मखु, धर्मजक नं मखु, व ला खालि व्यवहार खः, मानवमात्रया सुख शान्तिया लागी बियातःगु व्यावहारिक शिक्षा खः, उपदेश खः, निर्देशन खः । उगु हे निर्देशनयात झीसं बुद्धधर्म धायेगु यानाच्चना । जनसंख्यानीतिया खँय् धम्मपदया लोकवर्गय् छपु गाथा न्ह्यथनातःगु दु, व खः -

हीनं धम्मं न सेवेय्य
पमादेन न संवसे ।
मिच्छादिट्ठं न सेवेय्य
न सिया लोकबड्ढनो ॥

अर्थात् - क्वह्यंगु धर्म हनेमते, प्रमादी जुइमते, मिथ्याधारणाय् फँसय् जुइमते अले सन्तान बरय् यायेगु कामना अप्वयेके मते ।

थुकथं स्वयेबलय् बुद्धधर्म जनसंख्या मअप्वयकेगु खँय् यक्वं बिचाःत प्वंकातःगु दु गुगु अनुसार थौया जनसंख्या वृद्धियात पनेगु ज्या व उपायय् छम्हथे छम्ह बौद्धं बिचाः गाकाः न्ह्यचिलेमाःगु खँ सीदःवः । थुकिं मानवमात्रया हित जुइगु जुइ । झीगुथेंज्याःगु गरिवगु मुलुकया लागी ला परिवार नियोजन छगू तःधगु मजिमगाःगु उपाय खः सुख शान्तिया लागी । परिवार नियोजनया लागी धकाः लाःलाःथें मयायेगुयात नं चरित्रकथं लुमंकेमाःगु खँ खः ।

✽

*‘विश्वभूमि’ बु.सं. २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५५)

धर्म श्रद्धाया बस्तु खः, निरपेक्षता उकीया गुन*

मनूतसें धर्म हनाच्वंगु थःगु जीवन सार्थक यायेत खः । मखुगु, मभिंगु व मनीगु ज्या यायेबल्य् जीवनया लँपु द्वनाः जीवन सार्थक जुइमखु धैगु विश्वासया खँ हे धार्मिक विश्वास खः । धार्मिक विश्वास धैगु भौतिक व आध्यात्मिक नितांया सचेतता खः, अले सजगता खः । थथे सचेतता कःघानाच्वीपिं सकलें धर्मावलम्बी खः । जीवन सार्थक यायेया लागी गुगु लँपु ज्वनाः धर्म हन व उगु हे धर्मया धर्मावलम्बी जुइगु खः । लःया रूप, रंग व स्वाद मदुथें धर्मया नं रूप रंग व स्वाद दैमखु । क्वथ्याःथाय् लः वनी अथे हे मन वंथाय् धर्म वनी । धर्म मनरूपी बुँगाःचिया लः खः । बुँगाःचिया लखं मनूया पेचाः तंकाबी, मनं धर्मयात कःघानाः जीवनया न्ह्याःयात थासय् थ्यंकाबी । उकिं थ्व धर्म धयागु प्रत्येक मनूयाके दैगु स्वाभाविक कर्म खः । निष्कलंकता, निस्पाप नं धर्मया परिभाषा खः । थ्वया स्वभाव हे थः कतः नितांया हित जुइकेगु खः । धर्मया नामकरण जूगुया मुख्य हुनि हे जीवन सार्थकताया लागी खः, उकिं धर्म व जीवन ला व लुसिथें प्यपुनाच्वंगु दु ।

जीवनया विविधरूपय् धर्मयात

ल्यू ल्यू ब्वनायंकी बलय् धर्म अन्धविश्वासया रूप नं कायेफु, अहंकार या रूप नं कायेफु । थ्व रूपजक खः, वास्तविकता मखु । थ्व अवास्तविकताया बस्तुयात मनूखं थः यःयःथाय् छिं छिंथाय् छ्यलायंकेगु यात । फलतः उकीयात स्वार्थपूर्तिया हतियार नं यात । धूर्तीपिं व कपटीपिं मनूतसें धर्मयात नं चिनाः कुनाः शोषण यात । थुकीया प्रभाव सोझा सीधा मनूतय्त लाःबलय् धर्मया हे बदनाम याइगु जुल । अय्सां लुं खतं मनैगुथें धर्म नं बदनाम जुइगु बस्तु मखु । व ला श्रद्धाया बस्तु जूगुलिं वया मूल आत्मा निरपेक्षता खः । लाःलाः थे छ्यलेगुया चिं सापेक्षता खः । जिगु हे धकाः कःघानाः तृष्णां व्याप्त जुइगु मनूया धर्म मखु, तृष्णां तापाक वनाः जीवन हनेगु हे धर्म खः । थुजोगु स्वच्छ निर्मल धर्मयात सुरक्षा यायेगु मनूया कर्तव्य खः । मनू धैम्ह छम्हजक मखु, यक्वं दुगु खँ सकसिनं स्यू । छम्हसिगु जक जिद्दि पुरय् यायेगु मनूया कर्तव्यं विमुख जुइगु खः । जीवननाप सत्तीगु जूगुलिं धर्म तसकं संवेदनशीलन बस्तु जुइगु खः । थुज्वःगु बस्तुयात कयाः थौकन्हय् नेपालय् धर्मसम्बन्धी खँय् तसकं चर्चा परिचर्चा जुयाच्वंगु दु ।

थ्व चर्चा नेपालय् वःगु प्रजातन्त्र नापं वःगु खः । नेपालय् वःगु प्रजातन्त्र छम्ह छम्ह नेपाःमिया हक, हित व सुरक्षायात तातुनाः वःगु खः । छखलःसिनं जक धवः चतं ल्हाःतिइ कयाः मेपितं वायेत्यः फ्वायेत्यः याःगुया लिच्चःकथं इमित म्वाय्चुइकाः मनूयाः जन्मसिद्ध अधिकारकथं न्त्यब्बःवःगु प्रजातन्त्रया ल्हाः तुति त्वःथुलाः, वैत अपांग यायेगु कुतः दुपिसं छिं छिं थाय् हमला यायां ला व लुसि बायेकेगुकथं कर्मय् जुनाः प्रजातन्त्रया लागी क्षयरोगया कीर्थे जुयावैच्वंगु दु । थुपिं खः राष्ट्रयात छगूजक धर्मया नामय् धर्मराज्य स्वनेगु धकाः कुमनूया परिचय बियावैच्वपिं छखलः । कुमनूनाप सामना मयातिकि धार्थ्येया मनूया मू दैमखुगु जूगुलिं धर्मया विषयय् अप्वः चर्चा परिचर्चा जुयाच्वंगु दु ।

धर्मयात कुनेमाः चीमाः धाःपिसं यानाः इमिसं हनाच्वंगु धर्मया प्रति हे घृणा उत्पन्न जुइफु । कांग्रेस व वामत छधी जूथे मेपिं थःथःगु धर्म हनाच्वपिं जनजातित छधी छपाँय् जुयाः मोर्चा खडा यानाः पक्षपातपूर्ण पूर्वाग्रहं पीडित जुयाच्वपिनिप्रति आक्रोश प्वकः वनेफु । थथे जुल धायेवं नेपालय् शान्ति लिहाँ वनेफु । आःतक लाःनि कि मनूया जीवन व धर्म थूपिसं प्रजातन्त्रया मूलगु

उद्देश्य पूर्तिया छता छता खँय् ध्यान तयाः न्त्यचिलेमाःगु दु । थुगु खँय् न्त्यचिलेमाःपिं तसकं जिम्मेवार व्यक्ति संविधान सुझाव आयोगया सदस्यत, अन्तरिम मन्त्रीपरिषद् व नेतापिं खः । इलय् बिचाः यायेगु वय्कःपिनि कर्तव्य खः । सकसिंगु न्त्यःने थःगु नां प्रचार प्रसारय् वैगु ला यहे यः जुइ धाःसां जिम्मेवारी लुमकेमाःगु खँ नं लुहे मं जुइ वय्कःपिनि ।

नेपालय् जयस्थिति मल्लया पालय् नेपाःया जाति व धर्मयात पेपुंक चिनाः कुनाः सुधारया नामय् प्रजातन्त्र नाकाकाःगु इलय् हे गुगुं धर्मया राज्य धकाः नेपाःयात नां छुनाब्यूगु मद्दुधाःसा पंचायती व्यवस्थाया दुने वःगु णड्यन्त्रकारीतां यानाः नेपाःयात छगूजक धर्मया राज्य धकाः घोषणा यानाब्यूगु खः । उजोगु उजोगुया हे विरोधय् प्रजातन्त्र लिहाँ वयेधुंकाः नं आः हाकनं उकथं हे छगू हे जक धर्मया राज्य धयाच्वपिंगु नियतय् पावाये माःगु खँ मनुखं चायेकावयाच्वंगु तसकं स्वाभाविकगु खँ खः । थ्व संविधान सुझाव आयोगं निसें हे बांलाक थुइकेमाःगु खँ खः ।

धर्मनिरपेक्षताविना प्रजातन्त्र हे कपोलकल्पित जुइ छायाँकि सम्पूर्ण प्रजाया धर्म मखसे छखलःया धर्म जुयाः

राज्य ब्वलनीगु थासय् प्रजातन्त्रया अर्थ हे मदयावंगु जुइ । धर्मनिरपेक्ष जुल धायेवं मुस्मां व इसाइतसें मेपिंत च्वने हे बीमखु, इमिसं हे त्वपुइ धयागु तर्क बियाः हिन्दूराज्य यायेमाः धयाजगु खँ अजाःपिं मनूत मनू ला खः ला धैथें च्वं । मुस्मां व इसाइत मनू मखुला ? इमित प्रजातान्त्रिक अधिकार म्वाःला ? इमिसं त्वपुइगु गथे । इमि यःयःथें याइगु गथे ? नेपालय् धर्म धायेवं तुं उकी स्वतन्त्रता दु धायेवं मेगु नियम कानून छुं हे दै मखुला ? खँया खुइगु धर्म जुल धायेवं वयागु धर्मयात स्वतन्त्रता बियाः मेपिंगु बस्तु खुइके बियाच्वनी ला ? थः थःगु धर्म बांलाकाः बल्लाकायंकल धाःसा मेगु धर्म क्वत्यले फइला ? थः कमजोरी जुयाः संविधान व धर्मराज्यया दुहाइ बियाः मेपिंगु हक लाकाकायेगु कुतः यायेगु छु मानवधर्म खःला ? २०१९ सालया न्ह्यःहे नेपालय् गुगुं छगू धर्मया आधिपत्य तयातःगु मदु, अयसां उबलय् मुस्मां इसाइ धाःपिसं त्वपू ला ? मुस्मां व इसाइयात न्ह्यःने तयाः मनूया धर्मया अधिकार लाकाकायेगु दुस्प्रयास छु आः सफल जुइ ताल ला ? कर्पिसं ध्वं लाइ धकाः हाहां थमं ध्वंलाः जुयाच्वपिंगु ज्याखँयात संविधानगतकथं बांलाक थुइकेमाः । संविधानय् छगूजक धर्मया

राज्य धकाः गुबलय्सं च्वये मज्यू । । बौद्धतय्त हिन्दू यायेगुलिइ लयतायाच्वपिं थौं बौद्धतसें न्ह्यलं चायेकाः बुद्धया मानववादी धर्मयात न्ह्यब्वयाः धर्म निरपेक्षराज्य यायेमाः धाःबलय् आः छु तर्क बिइगु ? याकनं छलफल यायेगु याये माल । बौद्धतसें बौद्धराज्य जुइमाः धाःगु दु ला ? छु बौद्धत नेपाःया आदिवासीत मखुला ? अथे छखलःजक न्ह्यचिलाः प्रजातन्त्रयात हनन यायेगु कुतलय् जगू खँया विरोधय् लखलख मनूतसें सः तःगु खँय् छम्ह छम्ह प्रजातन्त्रन्ह्यःमिं वाःचायेका सः तयेमाःगु मखुला ? लुकुद्यःजुयाः यक्वसिगु सःयात हे मताःछु यातधाःसा जिमिसं हःपाः बियाः प्रजातन्त्र वःगु धाइपिं सकसिया ख्वाःपाः बांलाक उलावनी तिनि । हिन्दू खँवःया उदगमस्थल व हिन्दूधर्मया मू थाय् हिन्दूस्थानय् हे मदुगु हिन्दूराज्य नेपालय् जुइमाः धायेगुया मतलब छु ? गुलि वालाच्वनेगु । न्ह्यागुसां धर्म श्रद्धाया बस्तु खः निरपेक्षता उकीयागु गुन खः । नेपालय् धर्मनिरपेक्ष जुइ हे माः अलेजक प्रजातन्त्र वःगु जुइ नत्र नेपाः बुँख्याःचातय्गु राज्य जू वनी ।

✽

* 'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११८, (वि.सं. २०५५)

धर्म हे संस्कृति*

मनू छगू न छगू धर्मय् मच्च्विपिं दैमखु । धर्म धालकि मनूतय् धारणा चःयात लुमंकेगु ज्वीगु । चःपुमज्याइपिं नं धार्मिक ज्वी धैगु खँ ध्वीकीपिं म्हो हे जक दैगु । थम्हं गुगु खँयात कत्ताना वहे धर्म ज्वीगु धैगु खँयात विश्वास याइपिं नं म्हो हे जक दैगु । चः मदु धाइपिंत नास्तिक धाइगु । चःपुमज्याःपिंत अधर्मी धाइगु संसारय् चः हे धर्मया चिथें जुयाच्चंगु दु । चःया गुणयात लुमंकाः वया च्यःयात तकं पुज्यायेगु यानाः धर्मय् च्वनीगु । राम चः जूगुलिं वया भक्त हनुमान्यात नं चः यानाः पुज्याइगु । इशुयात चःया दूत धकाः चः भाःपा हनीगु । मुस्मांतय् नं अथे हे अल्लाहया नामं पैगम्बरयात तच्च्वतं हनीगु । 'जि चः मखु' धायेक धायेक हे भगवान् गौतम बुद्धयात चःधकाः पुज्याइगु । छम्ह छम्ह चःयात पुज्यानाः धर्म यायेगु धाइगु ।

चः थी थी दु । हिन्दूतय् ला ३३ कोटि चः दु । चःपतिकंयाके छता छता विशेषता दुगु भाःपा चःयाके दुगु गुन थःके दयेकाकायेत चःया भक्त ज्वीगु जुयाच्चंगु दु । भक्ति यानाः हे जक

चःया गुन कायेगु स्वभाव मनूया धर्मकथंया विशेषताथें हे जुयाच्चंगु दु । थम्हं कुतः याये म्वायेक चःया पाखें आशीर्वाद कयाः थम्हं धैथे ज्वीकेगु तातुनेगु हे नं धर्म जुयाच्चंगु खनेदु ।

ज्या यानाः ज्याला कायेगु व बांलाक ज्या यानागुया बापतय् सिर्पाः कायेगु मनूया कर्तव्य व इमानदारीताया खँ खः । मनूयात धर्मया भासं पुण्य लाइ धाःगु सिर्पाः दै धाःगु खः । बुद्धधर्मय् पुजा व भक्ति यायेवं जक सिर्पाः दैगु खँ मदु । थम्हं भक्ति यानाः कबुल यानाथें ज्या याये हे माः धैगु बुद्धधर्मय् दु । मनं तुनाःलि उकीयात प्राप्त यायेगु कथंया ज्या मयात धाःसा सिर्पाः दैमखु धकाः बुद्धधर्मय् न्ह्यथनातःगु दु । थथे हे भक्ति नं यायेगु ज्या नं यायेगु याइपिंत न्ह्यागु धर्म धकाः हालाच्चंसा सिर्पाः दै । भक्त धायेगु, भक्ति यायेगु तर उकथंया ज्या मयायेगु यानाः नं धर्मय् च्वनागु धाइपिं दु । थःतः यःयःगु यानाः धर्म यानागु धाइपिं नं आपाः दु । धाथेंला धर्म धैगु थम्हं यानागुयात हे धाइगु खः । नजक नैम्हसिया नं धर्म दु, खँया नं धर्म दु अथेहे कर्पित हेकाः क्वाःज्वीम्हसिया

नं धर्म दु । इमि थःथः चः नं दु ।
उकिंहे खुँचः, नयेचः व हेकसाचः आदि
दयाः उम्ह उम्ह चःपित साधना यानाः
नयेगु, ख्वीगु व हेकेगु ज्या खँय्
धुरन्धरम्ह जुयाः जीवन हनाचवनी ।

जीवन हनेगु पहः मनूया थी
थी दु । थःत माःगु बस्तु सृजना यानाः
थः चित्तबुझय् ज्वीगु मनूया स्वभाव
खः । थःत सुनानं स्याये, पाले व ख्याये
मफयेक थः सुरक्षित ज्वीगुया लागी
ल्वाभःत दयेकाः ल्वायेगु ख्यायेगु नं
इमि ज्या जूगु दु । थम्हं याये मफैकथं
जुलकि मेपिके बः फवनेगु नं मनुखं
याः । मेपिं धायेबलय् मनुतजक मखसे
पशु, पंछि, जीव जन्तुजक मखसे मिखां
तिफ्याये मफैकथंया भूत, प्रेत, पिशाच
व ख्याःत नं खः । थुमिगु नं भर कायेगु
मनुखं याः । थुमित खुसि याये कथं
नके त्वंकेगु धकाः बलि ब्यूज्वीगु नं
मनुखं याः । मनुखं कल्पनां खँक्वया
ग्वाहालि काइगु व कल्पनां खँक्वसिया
सेवा नं यायेगु याः । विश्वय् यक्व
थासय् भूत, प्रेत व पिशाच धाःपिनाप
ल्वाइगु व इमित खुसि याः ज्वीगु ज्या
धर्मकथं यानावयाच्वंगु दु । थुज्वःगु
ज्या दक्वं मनुखं थःथःगु सन्तुष्टिया
लागी याइगु खः । थःगुलागी मनुखं

गुगु ज्या यात उगु ज्याखँ वया थःत
यःगु व थःत माःकथंयागु जुयाः उज्वःगु
ज्याखँ फुकं थःथःगु लागी धर्म ज्वीगु ।
छम्ह बेइमानं बेइमानयानाः थः कति
लाकूसां वं उगु ज्यायात धर्म हे भाःपीगु
याइ । थम्हं बेइमान यानाः थःत फाइदा
यायेगुली वं गर्व तायाः थःगु धर्म
बल्लाःगु धकाः सम्झय् ज्वी ।

मनुखं थम्हं न्ह्यागु ज्या याःसां
चवं याकूगु धाइपिं हे आपाः दु । थः
तःमि चिमि न्ह्यागु जूसां चवं याःगु
धाइपिं दु । मनुखं थःगु अस्तित्व तयेगु
स्वयाः चःया अस्तित्व हे तयेगु स्वैगु ।
थुकथं मनुखं चःयात भिंजक याइम्ह
मधासे मभिं याइम्ह धकाः नं न्ह्यब्वः
जू । थम्हं कर्कित स्यानाः पालाः
दुःखबियाः थः यत्थे मोज यानाजुयाः
नं थम्हं यानागु ज्याया दोष फुक चःयात
कुबीकाः चःयात हे मभिंम्ह यानाः थःत
निर्दोष साबित याइगु धर्मया अर्थ
जुयाच्वंगु थुकिं सीदु । धर्म थी थी दुगु
कारण मनुया स्वभाव व बिचालं यानाः
खः धैगु सीदु । धर्मपिछे छगू छगू दर्शन
दैच्वंगु दु । उगु दर्शनतसें मनुतय्त
छगू छगू धर्मय् लिकातःगु दु । दर्शन
धैगु धर्मया दुग्ययेक यानातःगु व्याख्या
खः । माछिजक बिचाः याइपिं साधारण

मनूतयूगु लागी धम्हं यानागु खँज्या हे धर्म ज्वीगु ज्वी धा:सा स:स्यू धायेका: बिचा: चकंके फुपिंगु लागी सांगाय ससि ल्ययेथें ल्यया: धर्मकथंया सार कया: उगुयात हे धर्म धका: थी थी बिचा:यात नं छगू हे धालय् न्ह्याका: न्ह्यपु वायेक: ज्वीगु याइ । संसारया न्ह्यागु धासय् वंसां मनूया थ:थ:कथंया खँ-ज्या ज्वी, उकथंया खँ-ज्या वल कि हे धर्मयागु खँ ज्वी । थथे धायेबलय् न्ह्यागु ज्या खँ धर्म ज्वीगु जुसेलि मनुखं न्ह्यागु ज्या या:सां जिल धैथें जूव: । मनूतसें थ: यत्थे ला याना हे च्वंगु दु थ्व संसारय् । मनुखं थ:पिनि नयेगु, त्वनेगु, छनेगु, देय्केवनेगु, नख: हनेगु, बायेगु, मिलय् ज्वीगु फुक थ: यथे हे यानावैच्वंगु ख: । मनूया वया थ:त य:गु धर्मशास्त्रया खँय् लिनावनीगु । धर्मशास्त्र धैगु मनुखं हे च्वैत:गु ख: ।

मनुखं याक्व खँ धर्म जूसां धर्म मखुगु खँ नं थ्व संसारय् दु । ल: थ:थम्हं तुं च्वय्पाखे वनीमखु छाय्कि च्वय्पाखे वनीगु ल:या धर्म मखु । मिक्वय्पाखे वनीमखु छाय्कि च्वय्पाखे वनीगु मिया धर्म मखु । ज्वीगु फुक धर्म जूथें मज्वीगु खँ धर्म मखु । धुं घाँय् नैमखु उकिं घाँय् नयेगु धुँया धर्म

मखु । थथे हे मनूया जगतय् मत्य: धाइगु छता खँ नं दु । अथे मत्य: धैत:गु ज्याखँ नं धर्म मखुगु दु । मत्य: धायेक धायेक यात धा:सा उज्व:गु ज्या खँ धर्म मखुगु ज्वीगु । छु त्य:, छु मत्य: धैगु खँ तसकं धाये थाक् । छम्हसिनं त्य: धा:गु खँ मेम्हसिनं मत्य: धका: धायेफु अले छम्हसिनं मत्य:गु धा:गु खँयात मेम्हसिनं त्य:गु ख: धायेफु । त्य: - मत्य: धाधां वनेबलय् मनुखं मनूयात दु:ख बीमत्य: धैगु खँ न्ह्यने च्वं वै । संसारय् च्वना: म्वाइपिं मनूतयूगु लागी मनूया बिचय् जक त्य:- मत्य:गुया सीमा कयेकुनामच्वँसे पशुपंछि व चराचरजगतय् तकं त्य: मत्य:या खँ न्ह्यलूवया: मत्य:गुया नं व्याख्या यक्व दैव: । थुज्व:गु हे मत्य:गुया व्याख्यां जा:गु खँत अधर्म जू वै । मनुखं धर्मशास्त्रया लिधंसाय् जीवन न्ह्याकाच्वनेगु या: । धर्मशास्त्रय् मज्यू, मत्य:या खँत नं न्ह्यथनातैगु ख: । मनुखं मत्य: धा:सा धयांच्वनी, सुला सुला:तकं यानां च्वनी ।

मनूया व्यवहारय् निताजिकथं जीवन न्ह्याकाच्वंगु खनेदु । छगू पारिवारिक सामाजिक जीवन व मेगु ब्रम्हचर्ययुक्त विशेष जीवन । विशेष

जीवन हनीपिनि न्हिज्या व नसा, त्वँसा, त्युसातकं पाः । विशेष जीवन हनीपिं गुम्हसियां म्हासुक, गुम्हसियां तुयिक, गुम्हसियां कयूता छपुजक चिनाः व गुम्हसियां म्ह छम्हं जिगिजिगिखाक वसतं पुनाः जीवन यापनया पहः न्ह्वव्वैचवनी । थुपिं निखलःसिया ज्या खँया धर्म हे पाः । अथे जुयां नं चःया नामं छगू हे धर्म धकाः मानय् यानाचवनी । थम्हं यायेगु ज्या पात कि धर्म पाइगु धैगु अप्वःसिया ल्वःमं । मनूपतिकं धर्म पाः, गुलि मनू दु उलि हे धर्म दु । धर्मयात कःघाइपिसं थी थी व्यक्तिपितं मुंकाः छगू हे इवलय् तयाः छगू हे धर्मावलम्बीपिं यानाः वर्ग समूहय् तैबी । थथे छपुचःया छगू धर्म धालकि इमि पुचः छगुलिंया छगू हे कथंया जीवन व्यवहार चलय् ज्वी । उज्वःगु पुचःया थवंथवय् गुकथंया दैनिक व्यवहारय् ज्वीगु खः उगुयात संस्कृति धकाः नालीगु खः । संस्कृति धैगु बानि बसय् जूगु व्यवहार खः । वहे व्यवहार विधि समाजय् जुयावनीगु । धुं च्याकाः चःयात पुज्याइम्हसिनं धुं मच्याकलकि चःयात पुज्यानागु धका हे तायेकी मखु । मनूया न्हिं निछाः नयेगुली जा नयेगु बानि बसय् जूपिस उगु इलय् मेगु छुं

नसा नयाः वाय् मरि नयाः प्वाः जायेकल धाःसां वं जा हे मनैनि धाइ । संस्कृतिया प्रभाव धैगु हे छुं छता बस्तुया अनिवार्यता जूवनीगु खः । संस्कृतिं यानाः मनूतय् पुचः थी थीकथं बिस्कं सीदैगुलिं उज्वःगु धार्मिक सांस्कृतिक पुचःयात संप्रदाय धाइगु जुल । छगू छगू संप्रदायया छगू छगू धर्म जूवंगु नं थुगुकथं हे खः । मनुखं थःत यःथे यानाः संप्रदायय् दुने चवनीगुलिं इमि धर्म व संप्रदाय छगू छगू धर्म जूवंगु नं थुगुकथं हे खः । मनुखं थःत यःथे यानाः संप्रदायय् दुने चवनीगुलिं इमि धर्म व संप्रदाय थःथःगु तालं छगू छगू जूवन । मनुखं कःघाइगु खँ धर्म जूगुलिं धर्म धकाः छ्चलीगु ज्या संस्कृति जूवन । उकिं संस्कृति धैगु छु खः धायेबलय् धर्म हे खः धैगु जूवंगु दु । मनुखं मछ्चःगु खँ संस्कृति ज्वीमखु, मनुखं छ्चलकि धर्म हे ज्वीगु । उकिं हे गुम्हसियां चःयात धकाः पशु पंछियात बलिबियाः स्यायेगु वया धर्म जुयाबिल सा गुम्हसियां स्याये पाले मयासे लातकं मनसे चः पुज्यायेगु खँयात धर्म धाइगु जुल । थःके गुगु बस्तु दत उगु बस्तुयात हे छायाः छ्चलाः चः पुज्याइगु जूगुलिं गुम्हसियां शंख पुयाः गं थानाः चः पुज्यायेगु याःसा गुम्हसिनं दबदब थानाः

पैताःपुयाः चः पुज्यायेगु याइ । थाय्बाय्
व हावापानीकथं चःपिं नं फरक जू ।
नसा त्वँसा, त्युसा व नखःचखः फरक
जूगु नं थथे हे जुयाः खः ।

चः धालकि श्रद्धाया विषय
यानाः, वैत पुज्यानाः मनुखं आत्मसन्तुष्टि
काइ । थःत रक्षा याइम्ह धैगु जुलकि
उज्वःम्ह खनाः न्ह्याम्ह मनु नं सन्तुष्ट
ज्वीगु खः । थःत रक्षा यानातःपिं धैगु
खँ थुयाः हे मांबौयात नं चःथें हे भाःपीगु
थुकथंया सन्तुष्टिं हे खः । सन्तुष्टि धैगु
विश्वासं प्राप्त जूवैगु । मनुखं दुःख
स्यूसां सुख स्यूसां सन्तोष काइगु जूगु
चवं हे अथे भाग्य ब्यूगु खः धकाः
चःप्रतिया धार्मिक भावना ब्वलंगुलिं खः ।
थम्हं खंम्ह हे मखुसां चःप्रति आस्था
चवनीगु मनुया अजूचायापुगु स्वभाव
खः । मां-बौनं चवं थें रक्षा याःसां नं
परिस्थितिं मचाखचां दुःख सिल धाःसा
व मस्तसें मांबौप्रति विश्वासया कथं
सन्तोष मकासे मांबौ नं यानाः हे
थःपिसं दुःख सिल धकाः मांबौप्रति
रोष प्रकट याइ । रोष प्वंकेगु पात्र
जुलकि वैत पुज्यायेगु याइ मखु । थःत
सन्तुष्टिकथं ज्या यानाबिल धयागु
ताइबलय् श्रद्धा प्वंकेगु याइ । उज्वःकथं
श्रद्धाजक प्वंकेगुयात हनेगु धाइ । मां,

बौ, दाजु, तता व पासाभाइयात हनीगु
नं थुकथं हे श्रद्धा पिब्वैगुलिं खः । छकः
हंम्हसित सदां उथें हे हनामच्चनीगु
जूगुलिं पुज्यायेगु व हनेगु धैगुली पाइगु
खः । चः व मनु धकाः पाइगु नं थुकथं
हे खः । चः धकाः मिखातिसिनाः श्रद्धा
तैथें मनुयात उकथं श्रद्धा तैगु मजू ।
मनुखं न्ह्यागु नं प्राप्त बस्तुयात चःया
प्रसाद संझय् ज्वीगु । मचाबूसां चःया
प्रसादं हे बूगु खः धकाः व मचाया नां
हे प्रसाद घानाः तैगु, गथे कि रामप्रसाद
हरिप्रसाद आदि । मनुखं चःया अस्तित्व
तयेत थःगु अस्तित्वयात ल्वःमंकाः थःत
चःया दास घानाः तैगु नं जू, गथे कि
हनुमान्दास लक्ष्मीदास आदि । अथेला
बुद्धधर्म धकाः हनीपिसं छता चःया
अस्तित्व तयेगु सिबय् मनुखं याइगु भिंगु
खँयात हे मू बियाच्वंगु दु । बुद्धया
उपदेशयात जीवनोपयोगी तायेकाः
उकीयात हे अनुसरण यानाः महामानव
बुद्धया शरणय् वनेगु याइ । बुद्धयात
धर्मकथं हनीपिसं रामया अनुयायी
हनुमान्यात चः धाःथें बुद्धया अनुयायी
तःधपिं भिक्षुपिंत तकं चः मधाः । इमि
नां छुइबलय् नं दास, प्रसादथें याःगु
खँगवः मधासे बुद्ध, धर्म व संघयात
लुमंकेभनं बुद्धरत्न, धर्मवीर, संघज्योति

धकाःनां छुइ । खजा धर्म धाये धुनकि थःथःगु पहः ला खहेखत, अयसां बुद्धधर्मय् संस्कृतिया खँय् छता फरक दु व खः चःया सिबय् मनूया अस्तित्व हे मूल विषय जुयाब्यूगु दु । थुकथं बौद्धसंस्कृति धैगु बौद्धतसें हनीगु बुद्धधर्मया न्हिज्याया प्रकृया खः । थथे जूगुलिं धर्म हे संस्कृति धकाः हनीमखु । संस्कृति धकाः हनाः उकीयात धर्म मखु धालकि ला उगु संस्कृति अधर्म हे ज्वीगु जुल नि । मनुखं विश्वासया लिधंसाय् संस्कृति नालेफुगुलिं ज्या यायां पानावःगु विधित नं संस्कृति हे खः धकाः हनायंकाच्चनी । मनूया लागी परिस्थितिकथं मत्वःगु खँ हनाच्चंगु जुल कि उकीयात अन्धविश्वास धाइ तर विश्वास धा बाय् अन्धविश्वास धा मनुखं याइगु ज्या ला धर्म हे ज्वीगु जुल ।

धर्म व अधर्मयात छसीकथं पुण्य व पाप नं धाःदु । सुखसियाच्चंम्ह मनूयात पुण्यवान् धाइ धाःसा दुःखसियाच्चंम्हसित पापीम्ह धाइ । अथे हे मेपिंत सुख बीगुज्याय् लगय् जुयाच्चंम्हसित पुण्यात्मा धायेगु याः

अले दुःख ब्यूजूपिंत पापात्मा धायेगु याः । धायेत न्ह्यागु धा पुण्यात्मां नं पापात्मां नं स्वभावधर्मयात हे पालन याइगु खः । म्येय् स्याइम्ह नायनं धर्म धकाः खड्ग पुज्याइगु । वहे नायचुपि पुज्यायेगु धर्मयात वं संस्कृति धकाः कःघानाः यंकीगु खः । थथे ज्वीगु जूगुलिं धर्म धालकि संस्कृति ज्वीगु खः ।

मनूतसें थौया कथं धर्म हनेगु खःसा संस्कृतियात सुधार याये माःगु खनेदु । संस्कृतिइ सुधार महसे धर्म याः जुलकि नक्कलि धर्मात्मा जूवनीगु खनेदु । चः पुज्यायेगु जक धर्म मखसे भिंज्या यायेगु हे धर्म खः धकाः धर्मयात परिभाषित यानाः सकसियां भिं ज्वीगु ज्या यानाः उज्वःगु हितया ज्यायात संस्कृतिइ धालय् यायेगु थौया आवश्यकता खनेदु । अबुबाज्यां यानावःगु धकाः अथे हे यायेगु जक संस्कृति मभाःपीगु हे धर्मप्रति बिचाः गाकेगु ज्वी । बरु ध्व खँ ल्वःमंकेगु मखु कि पुलांगु व परंपरागत धकाः भिंगु नीगु ज्या नं त्वःतेगु धाःसा धर्मयात हे हत्या यायेगु ज्वी ।

*शान्ति-सन्देश' बु.सं २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

बुद्धया न्यावहारिक दृष्टिकोण*

‘बुद्ध सु खः व वसपोलया जीवन गथे बित्तय् जुल धकाः थौ सर्वसाधारणया न्ह्यःने कनाच्चनेमाःगु अवस्था मदु । वसपोलयागु साधारण जीवनया विषय दक्वस्यां स्यू । वसपोलयागु दृष्टिकोणयात धाःसा मनूतय्सं विभिन्नकथं काःगु दु । चय्दया वसपोलया जीवन अध्ययन यायेबलय् अबोध व्यक्तिसं कयाः उच्चरूपं शिक्षित समीक्षकपर्यन्तया लागी उमिगु थःथःगु थुइकेगु क्षमताअनुसार वसपोलया शिक्षा व विचारयात उपयोगस्वरूप ग्रहण यायेत सरल जू । बुद्धधर्मया ज्ञानयात न्ह्याम्हस्यां नं हासिल यायेफु । न्ह्याथेंज्याःगु परिस्थितिइ लाःम्हसित नं बुद्धया शिक्षां हल्कागु वासःया रूपया ज्या याइ । सामान्य कृषकसिं कयाः नागार्जुनथेंज्याःपिं दार्शनिक विद्वानतय् लागी नं बुद्धया जीवन ज्ञानया भण्डार या रूपय् प्रेरणा जुइफुगु दु । थ्वहे बुद्धया जीवनया विशेषता खः । उकिं बुद्धयात म्हीसके थाकु मजू ।’

मनूतय्सं सिद्धार्थ भगवान् गौतम बुद्धयात विविधप्रकारं म्हसीकेगु व लुमंकेगु याः । गुम्हस्यां वसपोलयात

‘ईश्वर’ भाःपिइ, गुम्हस्यां ‘देवदूत’ भाःपिइ, गुम्हस्यां साधु भाःपिइसा गुम्हस्यां थःथःगु दृष्टिकोणं विभिन्न रूपं मानय् यायेगु याः तर बुद्ध थम्हं हे धयाबिज्याःगु दु, “जि मात्र बुद्ध खः ।” थ्वहे अनुसार वसपोलयात दक्वस्यां बुद्ध धकाः पुकारय् याइ व वसपोलया नां हे बुद्ध जूवन । ‘बुद्ध’ या शाब्दिक अर्थ ‘ज्ञानं परिपूर्ण’ खः ।

बुद्धया ज्ञानं ‘मध्यममार्ग’ क्यंगु दु । गुगुं नं ज्याखँय् अप्वः यायेगु व म्हो यायेगु थेंज्याःगु ‘अति’ यात सन्तुलनय् तयाः आवश्यकतानुसारया मात्रायात नालेगु ‘मध्यममार्ग’ खः । सुख, समृद्धि वा निर्माण प्राप्तिया लागी धकाः दुष्कर तपस्या यानाः शरीरयात कष्ट बीगु व आमोद प्रमोदय् लिप्त जुयाः जीवन उकी हे तक्क्यंकेगु नितां ‘अति’ खः । नाशवान् शरीरय् परिवर्तनशील मन दइगुलिं शरीरया बचावटया लागी माक्वजक अन्न जल उपभोग यायेगु अतिपाखें तापाक्क च्वनेगु खः । थ्व ‘मध्यममार्ग’ जीवनया फुक्कं पक्षय् लागू जुइगु व्यावहारिक सिद्धान्त खः ।

धर्म धका: छुं हे दैवी सिद्धान्तयात
स्वीकार मयायेगु बुद्धया दृढ विचार
ख: । वसपोलं धयाबिज्या:गु दु कि मनुखं
थ:गु धर्मया लँपु थ:म्हं हे मालेमा:,
सुनां नं धा:गु खँ न्यना: उकिइ हे
जुइमज्यू । वसपोल कोरा कल्पना वा
व्यर्थ चिन्तनया पासोय् ची मय:म्ह
ख: । वास्तविक ज्याखँ वइ बलय् म्वा:
मदुगु तर्क वितर्कय् तक्ष्यना: मा:गु
कर्तव्यया बोध मयायेगुयात वसपोलं
जीवनयात अलमलय् याइगु बांमला:गु
व्यवहार ख: धयाबिज्या:गु दु । थ्व
विषयय् वसपोलं छगू ग्यसुला:गु दसि
बियाबिज्या:गु दु - “यदि सुं मनु वाणं
क्या: घा:पा: जुयाच्चंगु दु धा:सा वया
पासाभाइ व थ:थतिपिसं तत्काल वयागु
उपचार यायेगु पाखे लगय् जुइमा: ।
घाइतेयात अथे हे तया: वाणं कयेकूमह
सु ख: ? व मनु गुगु वंश व छु
जातियामह ख: ? वयागु नां छु ख: ?
वयागु गोत्र छु ख: ? आदि धका: सोचय्
यानाच्चन धा:सा उबलय् तक व घाइते
मदये धुंकी । घाइतेयात खनेसाथं
चिकित्सक्यात स:ता:, घा: सफा याना:
व आवश्यक उपचार याना: वयात
आराम बीगुनिं आवश्यक जू ।” थ्व
उदाहरणं मनूया लागी व्यावहारिकता

हे दक्खिसिबय् त:धंगु आवश्यक गुन
ख: धइगु क्यं ।

गौतम बुद्धया दृष्टिकोण व्यापक
जू । सुयागुं परम्परागत रीतिथिति व
चालचलन गथे ख: अथे हे तुं ग्रहण
यायेगु पाय्छि मजू व ईब्य:कथं
बहुजनया लागी हित जुइगु खँजक ग्रहण
यायेमा: धयागु वसपोलया धापू ख: ।
बुद्ध वर्तमानकालयात विशेष मान्यता
बिइमह व्यक्ति ख: । छुं नं समस्या
व:सा व्यावहारिक तरिकां हे समाधानया
लँपु छयलेमा:, परम्परागत व हठवादी
जुया: समस्यात चर्कय् यायेमज्यू धयागु
भगवान् बुद्धया धापू दु । समानता
वसपोलया नीति ख: । उकिं हे वंशवाद
व जातिप्रथाया वसपोलं घोर विरोध
या:गु दु ।

वसपोलं प्यंगू आर्यसत्ययात
थुइका: ब्रयात मनन याना: लोकसमक्ष
थ:गु बिचा: प्रतिपादन या:गु खँ अति
व्यावहारिक जूगु दु । घौछि घौछिइ
वइगु दु:ख मनूया किपालुथें दइगु ख:
थुकीयाता सुनां नं नकारय् याये थाकुइ,
थ्वयात हे वसापोलं दु:खसमुदयसत्य
धका: न्हापांगु आर्यसत्यया रूपय्
कनाबिज्या:गु दु । न्ह्यामहं नं दु:खय्
लायेफु धा:सा वयागु हुनि अवश्य दइ

गधे कि त्वय् जुड धुंकाः चिकित्सकयाथाय्
 वनाः निदान (Diagnosis) याकः
 वनी । उकिं दुःख जुडगु कारण दु धकाः
 वहे कारणयात निगूगु आर्यसत्य मानय्
 याःगु दु । अथे हे दुःखया निरोध जुडफड
 व थ्व हे दुःख निरोध यायेगुया उपाय
 दु धयाः व निगूयात स्वंगूगु व प्यंगूगू
 आर्यसत्य मानय् यानाः भगवान् बुद्धं
 मनूया जीवनया अवधिइ वडगु
 दुःखसुखया अनुभूतियात लोकसमक्ष
 तयाबिज्याःगु दु । धर्मया कथं मनूया
 जीवनयात अध्ययन यायेबलय्
 तत्त्वमीमांसासम्बन्धी विवेचनाय् जोड
 मब्युसे खालि मानवजीवनयात दुःखं
 मुक्त यायेगु जक कुतः याःगु दु ।

मनू सामाजिक प्राणी धकाः
 मानय् मयाइम्ह संसारय् शायद हे सुं
 दइ । समाजय् व्यक्ति व्यक्तिया हित
 याकेत भिं मनू न्ह्याबले प्रयत्नशील
 जुयाच्चनी । समाजया हितया लागी
 धकाः मनुखं यक्व कष्ट फयाच्चनी ।
 अथे खःसां समाजय् दूषित वातावरण
 दयाः मनूत च्वन्त्याये मफयाच्चनी ।
 व्यक्तिया जीवन च्वन्त्याकेत गौतम बुद्धं
 तसकं व्यावहारिक न्याता खँ
 कनाबिज्याःगु दु गुकीयात पंचशील धाइ ।
 थ्व शील पालन यायेत छुं तःधंगु कुतः

या आवश्यक मजू । थ्व न्यागू खँ तसकं
 सामान्यगु खँ खः । प्राणीहिंसा मयायेगु,
 मखुडगु, व्यभिचार मयायेगु, मखुगु खँ
 मल्हायेगु, मद्गान मयायेगु । थ्व हे
 पंचशील खः । सामान्य तायेकीगु तर
 भयंकर दुःखदायी थ्व न्याता खँया सेवन
 समाज व गृहस्थयात दुबय् याइगु बस्तु
 खः । थ्व न्याता खँयात निषेध यानाः
 उपदेश ब्यूम्ह वसपोल गौतम बुद्ध हे
 खः । विज्ञानं प्रकृतिइ दुगु बस्तुयात
 सिद्ध यानाः क्यनेथे बुद्धं नं व्यवहारय्
 जुडगु तर बेवास्ता याइगु यानातःगु
 बस्तुत क्यनाः अप्रमादी जुयाः सजग
 जुडत मार्गनिर्देशन यानाबिज्याःगु दु ।

समाजय् व्यक्तियात अझ अप्वः
 व्यावहारिक यायेत स्वता शीलया खँ
 तनाः मार्गनिर्देशन यानाबिज्याःगु दु ।
 अनुशासित जीवन हे वास्तविक जीवन
 खः धयागु पक्षयात नालाः विकाल भोजन
 यायेगु, माला गन्ध विलेपनधारण विभूषण
 यायेगु व उच्चआसनय् च्चनेगुथेज्याःगु
 व्यसनया खँत मनुखं त्वःतेमाःगुथेज्याःगु
 खँत स्वानाः समाजयात स्वच्छ व स्वस्थ
 दयेकेगु दृष्टिकोण बुद्धया पूर्वव्यावहारिक
 खँत खः । सामान्य स्वयाः सामन्य जनं
 नं अःपुक थुडगु व धारण पालन
 यायेफडगु सरल उपाययात थःगु

सिद्धान्तदुने तथा: बुद्धं धात्थेंयाम्ह ज्ञानी
बुद्ध धायेकेत समर्थं जूगु खँ वसपोलयागु
व्यावहारिक ज्ञान हे ख: धाये ज्यू ।

बुद्धं उपदेशया रूप्य
कनाबिज्या:गु खँत जीवनया प्रत्येक पक्ष
व प्रत्येक अंश व्यावहारिकतां जा: ।
नये-त्वने, दने-द्यने, न्हिले-ख्वये, सिइ-
म्वाये, मिहते-ब्वांवने व विधि व्यवहार
तथा संस्कार आदिइ थ:गु व्यावहारिक
दृष्टिकोणयात न्ह्य:ने ब्वया: वसपोलं
जनसमक्ष उदाहरणसमेत न्ह्व्ययाबिज्या:गु
दु । स्व-पर, आत्मा-ईश्वर, जातिपाति

व थ:धितिया दथुइ सम्बन्ध एवं
विश्वासयात स्पष्टरूप्य न्ह्यब्वया: शुद्ध
व्यावहारिकताय् वसपोलं प्रस्तुत
यानाबिज्या:गु दु । त:धंपिं ज्ञानीमानीया
लागी सोचविचार यायेत समेत
ग्यसुग्यंगु व्यावहारिक तथ्य दक्वसिया
न्ह्य:ने तथाबिज्या:गु दु । ध्वहे कारणं
बुद्धं ईश्वर वा देवदूत मखुसां महामानव
जुया: संसारय् थ:गु अस्तित्व
त्व:ताथकाबिज्या:गु दु । ध्वहे बुद्धया
व्यावहारिक दृष्टिकोण ख: ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

Dhamma.Digital

गुलाबाजं ब्वज्या*

बाजं खँगवः वाद्यया हे अपभ्रंश जुइमाः । बाजंया उत्पत्तिस्थल जम्बुद्वीप खः । प्रकृतिइ दुने सुलाच्चंगु कर्णप्रिय शब्दत प्रस्फुरित यायेगु माध्यम बाजंसिबाय् मेगु जुइ मखु धैगु खँ थी थी प्राकृतिक बस्तु निर्माण जुइगु बाजनं सीदु । विश्ववातावरणय् न्यने दइगु सः दक्वं बाजनं पिज्वयेकी । सौरजगतय् पिदनीगु सः जुइमा बाय् पृथ्वीमण्डलय् पिज्वइगु सः जुइमा पृथ्विइ दुनेच्चंगु लः बोरिंग यानाः पिकायेथें बाजनं पिथनेज्यु । पशुपछितय् थी थीकथंया बोलियात नं उर्थे हे च्वंक बाजनं पिब्वयेज्यु । मनूया ख्वःसः, न्हचूसः व हाःसःला सामान्य छता निता बाजनं हे पिज्वयेकाच्चंगु दु । नँ न्याःगु जुइमा बाय् खुसि हालेमा बाजनय् दुने सुलाच्चंगु सः पिथनाः दुरुस्त जुइक न्यनेदु । विश्वअन्तरालय् गुलिनं ध्वनित दु व फुकं बाजनं पिज्वयेकी । बाजं धैगु मनुखं खँक्व दक्व न्ह्यागु बस्तुं नं सृजना जू । बन जंगलय् दइगु थी थी पं, सिमात, खानिइ दइगु थी थी धातु अले मनुखं दयेकीगु न्ह्यागु हे बस्तुं नं बाजंया निर्माण जू । प्रकृतिया बस्तुं सृजना जुइगु हर वाद्य

बस्तु प्रकृतिनाप स्वानाच्चंगु थुगु जगतय् मनूयात जक मखु जीवजन्तुतय्त तकं भावनाय् दुंकाः लठ्ठ यायेफु । छता न छता बाजं मथाइपिं संसारय् सुं नं मनु दइमखु । बाजं धैगु तालय् वनीगुलिं न्ह्यागु हे बस्तुयात नं बाजनय् रूपान्तर यानाः मनुखं बाजं थाइगु खः । छम्ह टेबिलया न्ह्यःने च्वंम्ह मनुखं टेबिलयात हे बाजं यानाः थाइ । भुतलिइ च्वंम्हसिनं चिम्तायात हे बाजंया ज्या काइ । गुम्ह गुम्हसिया न्ह्यःने छु छु दत उगु उगु हे बस्तु मनूया निंतिं बाजं जुइगु ।

बाजं मनोरञ्जनजक मखु मनोवृत्ति खः । मनय् छु वल उज्वःगु हे तालयातगु बाजं जूवनी । ख्वःम्हसिनं ख्ययेत हे बाजं थाइसा न्ह्युम्हसिनं न्हिलेत हे बाजं थाइ । तं वःम्हसिनं तंतालं हे बाजं थाइ अले सुराम्हसिनं सुरय् जुइत हे बाजं थाइ ।

नेपालय् लोकबाजं कथं ११५ ता सिबय् अप्वः ताया बाजं थानावयाच्चंगु सीदु । 'तन्तुवाद्य' धकाः तारया बाजं, 'सुषिरवाद्य' धकाः सासलं प्वीगु बाजं व 'घनवाद्य' धकाः छयंगुलिं भुनातःगु

बाजंकथं बाजंत दयाचवंगु दु । पुलांगु
शास्त्रमध्यय् 'वेद' छगू नं खः । प्यंगू
वेदमध्यय्या सामवेदकथं उकी संगीतया
खँ पिज्वयेकातःगु दु । सामवेदयात
व्यक्तीकरण यानाः सलख्वाः वयेकाः
ल्हाःतिइ शंख ज्वंकातःगु दु । अथेहे
सरस्वतिया ल्हाःतिइ वीणा ज्वंकातःगु
दु । वज्रयानी बुद्धधर्मपरम्पराया
षोडशलास्या मुद्राया अभिनयय् मृदंग
आदि बाजं थाइपिं छःपिं न्ह्यथनाः तःगु
दु । ईब्यः व पर्व स्वयाः बाजं थाइगु
जुयाचवंगुलिं बाजं मानवप्रकृतिसापेक्ष
जगू खनेदु । थी थी धर्मयापिसं थी थी
कथंया बाजं थानावयाचवंगु सीदु ।
बुद्धधर्मयापिसं शुद्ध बौद्धतालं थाइगु बाजं
'धाःबाजं' धाइ । बौद्धनखः व बौद्ध
पूजाक्रियाय् धाःबाजं थायेगु चलन तसकं
चलय् जू । धाःबाजंया नामं वयालि ल्यू
नाय्खिं बाजं (नासःबाजं ?) व नौबाजायत
नं ल्यूल्यू न्ह्यथनेगु जुयाचवंगु दु ।
निरन्तररूपं लच्छियंकां गुंलाबलय्
स्वयम्भुइ बाय् छःयाथाय् वनाः थायेगु
याइगुलिं थुकीयात गुंलाबाजं धकाः नं
धायेगु यात । छुस्याः, भुस्याः व तालं
साथ बिायाः थुगु बाजंयात रसमय यायेत
तिबः बिायाब्यूगु दु । खय्तला गुंलाबलय्
धिमय्, खिं आदि थानाः नं लच्छियंकां

छःयाथाय् वनेगु याः अय्सां थुपिं बाजंत
शुद्ध बौद्धबाजंया तँय् मलाःगुलिं
गुंलाबाजं धाम्येसाथ धाःबाजंयात हे
नालेगु यानातःगु खः । 'धाः' धकाः
शास्त्रीय बोलय् जक थाइगु जगूलिं
लोककथं नं थानाः न्ह्याइपुक शब्द
मधुरता न्ह्वयेत धाःया ल्यू 'नाय्खिं,
थायेगु जुयावःगु खनेदु । उकिं हे
बौद्धबाजनय् गुंलाबाजं धालकि
नाय्खिंचित नं कायेगु याः । कपिलवस्तुइ
सिद्धार्थ बूबलय्निसें थानावयाचवंगु धैगु
अनुमान यानातःगु धाःबाजं स्वनिगलय्
न्ह्याथासं थायेगु याः । सम्यक्, पंजां,
पताःछा, बहाःपूजा व बरेछुइगु आदि
ततःधंगु बौद्धसांस्कृतिक पर्वय् धाःबाजं
अनिवार्यकथं थानावयाचवंगु दु ।
धाःबाजंया सः मदुगु पुजा भ्रमण
बौद्धसांस्कृतिक पर्वथे हे मचवनीगु ।
थुगु बाजं मनूया ल्हाःतिं जक थायेगु
मयासे कथिया नं ग्वहालि कयाः थायेगु
छगू नं थुकीया विशेषपन खः । थुगु
बाजनय् छचलेगु कथियात तकं धाःकथि
धायेगु याः । शुद्ध बौद्ध जुयाचवंपिं
बरे, गुभाःजु व उराय्तय् ला थ्व मूबाजं
हे जुल, अथे हे बौद्ध खयां नं हिन्दूया
किचलं गायाः थःगु नांतकं नारायण व
शिव घानाः नां छुनाः सत्यनारायणया

धलंदनीपिं साय्मि व ज्यापुतसें नं धाः
बाजं बांलाक हे थाः । बौद्धक्रियाकलापय्
नेवाःया दक्व जातत लगय् जुयाच्चंसां
धाःबाजं थाइपिं जातत बौद्धजगतय्
अनिवार्यकथं सत्ती । नेपालय् बाजं
दयेकेगु छगू अलग हे पेशाकथं 'कुलु'
धैगु जातयापिं दयाः इमिसं हे धाःबाजं
नं भिंकाः दयेकाः धाःबाजंया संरक्षणय्
तिबः बियाच्चंगु दु ।

बाजंया विकास न्हून्हूकथं
न्त्याकथं जुयावःसां सांस्कृतिक बाजंया
महत्त्व व विशेषता अतिकं हे दयाच्चनी ।
संस्कृतियात ल्वःमंकलकि थःगु
वंशपरम्पराया अस्तित्व हे मदयावनी ।
वंशपरम्परा सीमदुपिं मनूत लँय् लूम्ह
मचा थें जुयाः देगलय् चनीपिं हालालुथें
जुयावनी । संस्कृति व सभ्यता धैगु
साःसाः भिंभिं नयाः मूवंगु वसतं पुनाः
तिसां तीगुजक मखु, धाथेला जीवन
सुथांलाक हनेत माःमाःगु बस्तु व
सद्व्यवहार छचलाः थः कतः समानकथं
नालाः सुखीव्यवस्था हनाः च्वनेगु हे
सभ्य जुइगु खः । सभ्यताया मूल आधार
हे संस्कृति खः । द्यः पुज्यायेवं, बाजं
थायेवं, म्ये हालेवं, प्याखं हुलेवं, भ्वय्
नयेवं अले विधि व्यवहार यानाधायेवं
धाथेया संस्कृति जुइगु मुखु, जीवनयात

ग्वलं तुइक छचलेत मानसिक
सुसन्तुलनया निंतिं नियमबद्ध शिष्ट
आचरण छचलाः बस्तुत न्ह्व्वयेगु व
विधि हनेगु हे जीवित संस्कृति खः ।
'ध्वाखा मचाः बलय् बुँ वने हथाय्' धाइथें
मतिइ वः बलय् मतिइ वःथे ज्या यायेगु,
अले 'बेला न कुबेला बजि नयेला'कथं
लाःलाः बलय् लाःलाःथे ज्या सनेगु धैगु
गुगुं बस्तुइ दयावयाच्चंगु महत्त्वयात नं
झनजक तंकाछ्वयेथें जुइगु खः । विधि
पूमवंक गुगुं नं ज्या जुलधाःसा मचाया
निंतिं मूवंगु बस्तु नं न्ह्यवःसा जुइगुथें
जक जुयाः कःघाये माःगु बस्तु नं
माकःयात फ्वंसिथें जक जुयाः नं
वायेत्यः फ्वायेत्यः जुयावनीगु जुइ ।
संस्कृति धैगु खँ नं ख्याःखँ व मनोरञ्जन
मखु, उकीयात माःथाय् माःकथं
छचलामबिलकि उकी विकृति ब्वलनाः
उकीया मौलिक रूप हे पानाः हासनाश
जुयावनेयः। थुज्वःगु गम्भीरगु खँपाखे
बांलाक ध्यान तयाः वाःचायेकाः
संस्कृतिया धनी धैगुली गौरव
तायेकाच्चंपिसं सभ्यताय् ब्वलनाच्चंगु
संस्कृतियात तितिपापा यानाः दुग्ययेक
छचलायंके माःगु खँ नं ध्वाथुइकेगु
आवश्यक जू । गुगुं नं परम्परा त्यंकेत
न्हू पिंढियापिंत न्ह्यव्वाकेमाः । न्हू

पिंढियापित लीकय् तथा: न्ह्यचीकेमा: ।
 न्हूपिं धैपिं न्हूगु ल:फय् व लकसय्
 ब्वलनावइपिं जूगुलिं इमित इमिगु
 ईकथंया प्रतिनिधित्व याका: संस्कृतिया
 परिचय बिया: उकी दुबीके फयेकेगु
 प्रत्येक पुलांपिं सांस्कृतिक
 व्यक्तित्वपिनिगु कर्तव्य जुयाबीमा:गु
 खनेदु । थौ गुगुं नं सांस्कृतिक बाजं
 थाना: हा:हू याना: म्ये हालेभनं
 ला:ला:थे हालेगु व प्याखं हुइभनं
 ला:ला:थे सनेगु यात धा:सा संस्कृतियात
 लाय्बुया:हीमिहिचायेका: पितिनाछ्वेगु
 ज्वी, थुकी शंका हे मदु । ला:ला:म्हसित
 ला:ला:थे संका: 'धयां नं मानय् मजू
 आ: छुयाये' धाइपिं हामापिसं याना:
 थ:जक मखु भविष्य हे स्यंकाथकीगु
 खँय् स:स्यूपिं व थ:गु धैगुली गौरव
 दुपिसं च्यूता: तथा हे च्वनेमा: । थुखेपाखे
 बिचा: यायेबलय् नं वामा व घाँय् हे
 छुतय् याये मफुपिं स:स्यू धा:पिसं बीगु
 निर्णय नं अझ झन्जक दुर्गतिया लँ
 पाखे वनेगु जुइ धैगुली नं बिचा:
 वायेकेमा:गु खनेदु । पुलांगु क:घायेगु
 धैगु अन्धविश्वासयात क:घायेगु मखु,
 जीवनशैलीयात सललं न्ह्याकेत
 पुलांगुया लिधंसा कया: उकी न्हूकथं
 पालिसततं न्ह्यचिलावनेगु ख: । नायूगु

चायात कुम्हालं न्ह्यागु नं बस्तु दयेकीथें
 सांस्कृतिक ज्या खँय् नं न्हूपित
 उपयोगितावादी दृष्टिकोणं न्ह्यचीका:
 इमित छचलेगु कुत: जुइमा:गु खनेदु ।

संस्कृतिया विकासया नितिं
 न्हूकथंया सोचाइ दयेमा: छायाँक संस्कृति
 धैगु पुलांगु बस्तु व परम्पराजक मखसे
 पुलां जुइगु बस्तु व लिपा जूलिसे
 क:घानायंकीकथंया परम्परा नं ख: ।
 उकिं वर्तमानयात क:घाये स:गु धैगु हे
 संस्कृतिया संरक्षक जुया: उकीया गौरव
 तयेगु जुइ । सांस्कृतिककथं समाजय्
 गुगुं बस्तु सर्वसाधारणया नितिं
 जुयाचवंसा गुगुं खँ जाति विशेष व
 वर्गविशेषयागु जक जुयाचवनीगु नं दु ।
 बाजं प्याखंथेंया:गु बस्तु आगं दुनेया
 गोप्यगु खँ मखुगुलिं थुज्व:गु खँया
 विकास यायेत समाजया फुक्क पक्षयात
 क:घायेगु बांलाइ, गथेकि गुंलाबाजं
 बौद्धतसें स्वतनात:गु ख:सां भिंगु बांला:गु
 खँ जूगुलिं छखलकं जक पुकू यानाचवनेगु
 पाय्छि जुइमखु । परम्परां मिस्तसें ब्वति
 कयावयाचवंगु मखुसां इलं ब्यूकथं
 मिस्तय्त्त नं थुज्व:गु ज्याखँपाखे
 न्ह्यचीका: सांस्कृतिक संरक्षण यायेगु
 जुइमा: । धर्म व संस्कृतिया खँय्
 प्रतिस्पर्धा यायेगु व याकेगु नीतिगत रूपं
 ल्व:गु खँ मखु । प्रतिस्पर्धा अहंवादीतां

बरय् जुयाः ल्वापुया पुसा जूवनाःलि
 'धर्म यानाः पापं पुं' धाये थें ज्याखँ हे
 अःखः जूवनेयः । धर्म व संस्कृति धैगु
 श्रद्धांजक ब्वलनीगु व कःघाइगु वस्तु
 खः, श्रद्धांजक हे थुकीयात ब्वलंकेमाः ।
 कर्तव्यबोध यानाः न्ह्यचीकाः यायेमाःगु
 ज्यायात यश, कीर्ति व आर्थिक प्रलोभनय्
 स्वचाके यंकेगु धैगु गतिया नामय् अगति
 जुइके बीगु जूवनी ।

गुगुं नं राष्ट्रय् संस्कृति धालकि
 समूचा राष्ट्रबासीपिनिगु थी थी
 सांस्कृतिक पहचहः जुइ । वहे सांस्कृतिक
 रंगधग हे उगु राष्ट्रया सांस्कृतिक
 पहिचान जुइ । उकिं गुगुं नं जात
 जातिया संस्कृतियात राष्ट्रिय स्तरं
 सांस्कृतिक उत्थान यायेगु ज्याखँय् सदां
 तिबः बियाचवनेगु जुइमाः । उन्नति व
 विकासया नामय् संस्कृतिया आत्मायात
 हत्यायात धाःसा राष्ट्रिय अस्तित्व हे
 निर्मूल जुइगु जुइ । राष्ट्रिय अस्तित्व
 मद्दुपिं नागरिकत छें बूँ मदयाः हानाः
 मद्दुपिंथें जुयाः थःयसैं मेपिनिगु दास
 जूवनेथें जुइ ।

थौं कन्हय् बाजं ब्वज्यात
 जुयावयाचवंगु तसकं बांलाःगु खँ खः ।
 ब्वज्यां बाजंत मुंकेगु दुगु बाजं ल्हवनेगु,
 पुलांपिं बाजं थायेसःपिसं स्यनाबीगु,

न्हूपिसं स्यनाकाइगु, बाजंया बोलिया
 अभ्यास जुइगु, धार्मिक सांस्कृतिक खँया
 लुमन्तिलिसैं बाजंया पुनः परिचय बीगु,
 बाजं थानाः हनेमाःगु पर्वयात प्रोत्साहन
 व प्रेरणा दइगु , विदेशी बाजंया
 आक्रमणयात छुं भचासां पनीगु, थःगु
 धैगु भावना ब्वलनीगु, एकताया सूत्रपात
 जुयांचवनीगु, ल्याय्म्हपिं क्रियाशील
 जुइगु, जातित्वया संरक्षण जुइगु,
 थायबाय् सुचुपिचु जुइगु, शिष्टाचार
 बरय् जुयांचवनीगु आदि खँय् तिबः
 जूवनीगु जूगु दु । थुज्वःगु ब्वज्या थी
 थी थासं पालंपाः यानाः राष्ट्रिय
 ब्वज्याया रूपय् सांस्कृतिक जागरण
 हयेगु यायेमाः । थुगु ज्याय् कर्पिगुपाखें
 जक आर्थिक ग्वाहालि कयाः दास
 जुयाचवनेगुपाखें तापाये माःगु नेवाःतय्
 लागि तःधंगु आवश्यकता खः । कर्पिनि
 दास जुइ माली मखुगु व संरक्षणया
 नितिं धुक्क जुइकथं न्हापा न्हापा गुथितक्कं
 स्वनाः आयस्ता वइगु उपाय यानाथकूथें
 आः नं अक्षयकोष आदि स्वनाः थःपिनिगु
 परिश्रमया छुं भचाजकसां आर्थिक अंश
 प्वंकेगुपाखे श्रद्धा ब्वलंके माःगु तःधंगु
 आवश्यकता दु गुकिं यानाः ब्वज्याया
 मू उपलब्धि दयाचवनी ।

✽

*'गुला बाजं ब्वज्या लुमन्तिपौ' बू.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

मानवधर्म*

धर्म धयागु विश्वासया मेगु नां खः । गुगु खँयात थम्हं 'थ्व जिगु खः', 'थ्व थथे हे खः' धकाः थःगु नुगलय् दुग्यंक धारण यानातइ वहे धारणायात धर्म धाइगु खः । उकिं हे मियात थिइवं पुइ धइगु धारणा झीगु नुगलय् दयेव मियात थिइ ग्याइ । थ्व झीगु विश्वास खः कि मिं पुइ । मियात थिइमज्यू धइगु धारणां मन क्वातुइ धुंकाः झीगु धर्म मियात मथिइगु धइगु जूवन । अज्याःपिं मनूतयगु धर्म हे मियात मथिइगु जूवन । अथे हे मियागु क्षमता पुइगु खः । पुइगु बस्तु वं धारणा यानातःगु दु, उकिं हे मियागु धर्म पुइगु जूवन ।

मनुखं विश्वासं धर्म मानय् याइ । मनुखं थःत गुगु खं विश्वास याकेफत उकीयागु हे ल्यूल्यू वनाः धर्म पालन धकाः थःगु क्रियाकलापयात न्ह्याकी । थुकीयागु लिच्चःकथं मनूत विभिन्न धर्मावलम्बी जूगु दु । थःत विश्वासय् कयाः खँ ल्हाइम्हसित मनुखं गुरु मानय् याइ । थथे जूगुलिं हे छम्हसिगु धर्मय् गुरु दइसा मेम्हसियागु धर्मय् गुरु हे दइमखु । प्रकृतिवादीतयगु लागी गुरु

प्रकृति स्वयं जूगुलिं उमिसं व्यक्तिपरक वा आत्मपरकविषयनाप सम्बन्धितगुयात गुरु मानय् याइमखु । गुम्हं धाःसा महापुरुषयात हे गुरु मानय् यानाच्च्वंपिं दु । थुकीया हे लिच्चःकथं बुद्ध, इशा व मुहम्मद आदि महापुरुषतयगु प्रभावकारी उपदेशयात मनन व धारण यानाः उमिगु उपदेशया ल्यू ल्यू वनाः उमिगु हे नामं धर्म नालाः थःगु ज्याखँयात न्ह्याकाः मनुखं जीवन हनाच्च्वंगु दु ।

थ्व परिप्रेक्षं स्वयावनेबलय् धर्म धयागु प्रभाव खः कि धइगु खने दःवः । गुम्हसित गुगु खँयागु प्रभाव लाइ वहे वयागु धर्म जूवनी । मामं स्याहार सुसार याःगु खँया प्रभाव लाःम्ह मनुखं मांयात हे चः भाःपिइ व मांयात मानं सम्मान यानाः पुज्याइगुयात हे वं थःगु धर्म तायेकी । थथे प्रभावकारी फुक्कं बस्तु धर्मया आधार जूगु दु । थुकिं बस्तुयागु पुजा आज्ञा यायेगु याः । अथे हे व्यक्तित नं पूजित जूगु दु ।

न्ह्यागु बस्तुयागु नं थःगु हे स्वभाव दइ । मियागु स्वभाव च्वय् वनेगु व लःया स्वभाव क्वय् वनेगु । अथेहे मनूया नं थःगु हे स्वभाव दु ।

प्रकृति व मनूया स्वभाव पाः । प्रकृतियात सुयागुं प्रभाव लाइमखुधाःसा मनूयात मेपिनिगु प्रभाव लायेफु । प्रकृतियात जबर्जस्ति पनातयेफइ धाःसा मनूयात जबर्जस्ति यायेफइमखु । थ्व निगू बस्तुइ ज्वःलाःगु छगू हे जक खँ दु व खः जबर्जस्ति धैगु न्ह्याबलें ल्यनीमखु गथेकि न्ह्याक्व हे पनातः सां ह्वःताः चूलायेखतं प्रकृतिं थःगु स्वभाव क्यनी । अथे हे मनूयात जबर्जस्ति यायेमफइगु अर्थ नं मनूया छगू स्वभाव व विवेकं बास यानाच्चंगु जुइगु व न्ह्यागुहे इलय् व विवेक छ्यलीमह जुइगु खः ।

उकिं धर्म व स्वभावया दथुइ फरक लुइके थाकुगु खनेदु । धर्मपरिवर्तन धयागु हे स्वभावपरिवर्तन व स्वभावपरिवर्तन धयागु हे धर्मपरिवर्तन धाःथें जूगु दु । स्वभावया नापनापं आवश्यकता नं उकी सन्निहित जुयावःगु दइ । शारीरिक आवश्यकता (Biological need) नं छगू स्वभाव खः । नसा, मैथुनादि आवश्यक जूगु स्वभावं फुक्क जीवात्मायात छगू हे धर्मया कुसांक्विया तःगु दइच्चनी । अथे खःसां ऋतुपरिवर्तन जूगुथें जीवपतिं स्वभाव नं पाइ । थ्व फुक्कयात थःथःगु धर्म धाइ ।

थथे धर्मया खँपाखे चाःत्युत्थ्यं वनेबलय् मानवया धर्म मेगु हे जू वइ । थ्व मेगु हे जूगु छगू कारण वहे विवेकशीलता खः । खिचां उइ, थःगु स्वभावं उइगु स्वभाव वयाके अन्तर्निहित दु । अथे हे काम, क्रोध, लोभ, मोहादि मनूयाके अन्तर्निहित खँत खः । थ्व फुक्कयात दमन यायेगु छगू हे उपाय विवेकया प्रयोग खः गुगु मनूसिबाय् मेपिके मदु । विवेकयात मेगु नां बिइज्यू 'संयम' । 'संयम' विवेकशील प्राणिइ जक दइ । आचरणशास्त्रअनुसार संयमीयात धार्मिक व्यक्ति धाइ । संयम त्वःतल कि व अधार्मिक जुइ । धार्मिक महापुरुषतय्सं मनूतय् आचरणय् हे जोड ब्यूगु दइ । आचरणया आधार नं दक्कस्यां छगूथें हे जुइमखु । सिद्धान्तप्रतिपादकपतिं आचरणया आधार फरक फरक जुइ । शाक्तधर्मया बलिप्रथा व मुसमांधर्मया हिंसाप्रथा अलग अलग आचरणया रूपय् दइ । गज्याःगु अचारण बांलाः धकाः थुइके तसकं हे थाकु । थःथःगु राष्ट्रया पोशाक थःथःत बांलाः ताइथें थःथःगु धर्मदेशक धर्मगुरुपिनिगु उपदेशअनुसार वहे वहे आचरण बांलाः व थिक तायेकेगु याइ ।

शाक्यमुनि गौतम बुद्ध आचरणया

आधार थःके हे निहित जूगु खँ
 कनाबिज्याःगु दु । आर्यअष्टांगिक मार्ग
 बुद्धया दिमागं प्रशोधन यानाः
 पिकयाबिज्याःगु आचरणशास्त्र खः ।
 थ्व सामान्य आचरणसिबय् छुं भचा
 च्वय्यागु खः । प्रत्येककथंया आचरणं
 मनूया सुख दुःखयात इंगित याःगु दइ ।
 आचरण हे सुख दुःखया कारण धाइपिं
 यक्व दु । भगवान् बुद्धयागु हेतुवाद हे
 सुख दुःखनाप सम्बन्धित व्यावहारिक
 सिद्धान्त खः तर सिद्धान्त न्ह्याक्व हे
 प्रकारया दःसां तबि उपिं फुक्क
 मानवकल्याणया लागी हे खः धयागु
 चाहिँ सकस्यां मानय् याःगु खँ खः ।
 मानवया हित मजुइगु सिद्धान्त खालि
 कोराकल्पना व हठवाद जक खः ।
 आःतक्क प्रतिपादित दक्व सिद्धान्तय्
 मानवहित जुइगु खँ हे अधिकांशरूपय्
 दइ । परिपक्वगु सिद्धान्तय् अंग पूर्वगु
 दइधाःसा अपरिपक्वगु सिद्धान्त अपांग
 जुइ । अपांगगु सिद्धान्त बुलुहुँ न्हावनी
 व परिपक्वगु सिद्धान्त चाहिँ विस्तृत
 जुयावनी । थ्व खँ संसारया
 धर्मावलम्बीतय् दथुइ दुवालेबलय्
 ध्वाथुइगु खँ खः । चानचुने सिद्धान्तत
 वल वन, उकीयागु प्रभाव न्यूनतम जुल
 धाःसा ततःधंगु मानवहितया सिद्धान्तं

व्यापकरूप कयाच्वंगु दु । अझ धायेगु
 खःसा मनूया दिमाग च्वामुयावःलिसे
 व्यापकरूपय् दुगु सिद्धान्तअन्तर्गतया
 धर्मत नं न्हानावनाच्वंगु व मानववादीतां
 हाकाःगु धर्म विश्वव्याप्तता कायम यानाः
 वयाच्वंगु दु । धर्म दुनुगलनिसें समर्थन
 यानाः मानय् याइगु बस्तु जूगुलिं अर्थ,
 काम व मोक्षं थ्व तापानावनाः थ्व
 जीवनय् हे कर्तव्य पूर्वकेमाःगु बोध
 जुयावयाच्वंगु दु । कर्मवाद थ्वहे बोधया
 फल खः । भिंगु ज्या याइम्हस्यां कर्पित
 भिंकाः थः नं भिनी व मभिंगु ज्या
 याइम्हस्यां थः गालय् क्वब्बानाः मेपित
 नं गालय् कुर्किइ । गुम्हसित थम्हं मानय्
 यानागु धर्मय् न्हास वइगु जुल धकाः
 ग्याःचिकुं थिइ वं ध्यबा आदिया प्रलोभन
 क्यनाः धर्मयात संकुचित यानायंकेगु
 नं याः । धर्म धयागु ध्यबां न्याये दइगु
 बस्तु मखु, न जबर्जस्ति प्रचार प्रसार
 यानाः दइगु खः । जबर्जस्ति यायेगु
 मानवधर्म मखु । थन धर्मय् जबर्जस्ति
 याइपिं यक्व दु । उमिसं धर्मयात
 म्वाकातयेगु धकाः थःत धर्मया ठेकेदार
 मानय् याइ । ठेकेदारीप्रथा धर्मया क्षेत्रय्
 क्वत्प्यंगु ज्या खः । धर्मया नामय् सभा
 समारोह यायेगु व धर्मदेशनाया
 आयोजनाजक यानाः मानवव्यवहारप्रति

धाःसा कन्जुसी जुइपिं धर्मध्वंशकारी
जुइ । उपिं धर्मया नामय् सम्प्रदाय मुनाः
साम्प्रदायिक भावना व्वलंकाः
मानवहत्या यानाः जुइपिं जुइ । ध्व
तसकं हे मननीय व सोचनीय खँ खः ।
अशिक्षित व्यक्तिं न्ह्यःनेलाःगुयात धर्म
मानय् याइ धाःसा शिक्षित व्यक्तिं अज्याःपिं
अशिक्षितपिंत फन्दाय् लाकाः थः सर्वश्रेष्ठ
धयागु ढोंग रचय् याइपिं जुइ । थज्याःगु
खँ सद्व्यवहारय् लगय् जुइगु खँ मखु
तर असद्व्यवहार याइपिनिगु लागी धाःसा
ध्व खँ तिक्क मिनीगु जुइ ।

मानवधर्म धायेबलय् मानवनाप
सम्बन्धित दक्वं बस्तुइ लागू जुइ ।
गथेकि मानवया जःलाखःला झंगः पंक्षी
व पशुत खः । मनूतय् थुपिंनापयां

सम्बन्ध पूर्ण मानवीय जुइमाः । मनुखं
थःत विवेकशील धकाः गौरव तायेकी
धाःसा उपिंप्रति सास्ना व अवहेलनायात
त्वःतेमाः नत्र मनुखय् मानवता दुगु
ठहरय् जुइमखु । मनूयाके दइगु शक्तिया
अहंकारं यानाः पशुप्रति जुइगु अन्याय
मानवतासिबय् तसकं तापाःगु व्यवहार
जुइगु जुइ । थथे मनूया मनु दथुइ व
मनू व अन्य प्राणीया दथुइ सुमधुर
सम्बन्ध व दयादाक्षिण्यादि यानाः गुन
यात कायमयाना तयेगु हे मावनंधर्म
खः । थौया परिप्रेक्षय् बुद्धधर्म हे
ध्वसम्बन्धया निकटतम धर्म खनेदु ।
वास्तविक बुद्धधर्म मथूपिंत थः हे नमूना
जुयाः बुद्धधर्मवलम्बी पथप्रदर्शन यायेगु
आवश्यक जू ।

✽

*'विश्वभूमि' ब्र.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

बौद्धभावना*

मनू धइपिं थीथीकथंया दइ ।
 बुइबलय् मनूया हे कोखं बूसां
 ब्वलनीबलय् वयात लकसं क्यंकी अले
 लकसय् तक्यनावनी । थाय्अनुसार
 कुण्डपतिंया लःया स्वाद पाइ । 'कुण्ड
 कुण्ड पानी मुण्डमुण्ड विचार' धइथें
 छयंपतिं मनूया दिमाग अलग अलग
 दइ । प्रकृति बलवान् धाःथें मनूया मनया
 दुनेया खँ सिइकेत मनूयात हे थाकु ।
 थथे मनू लकसया ल्यू ल्यू ब्वां वनाच्वंगु
 दइ ।

मनू बुयाः मचा जुइ, ल्याय्म्ह
 जुइ, बाज्यः वनी अले बुरा जुइ । अथे
 हे बैसअनुसार बुद्धि नं फरक फरक
 जुइ । चाहनां बुद्धियात कय्च्यानातःगु
 दइ अले मनू उकीयागु हे ल्यू ल्यू
 जुयाच्वनी । बुरां मचापहः व ल्याय्म्ह
 जोशयात ल्वःमंका अती उपदेश बिइगु
 याइ, ल्याय्म्हतय्सं उगु अतीयात
 बकंप्वासथें छपा न्हाय्पनं न्यनाः मेगु
 न्हाय्पनं ब्वयेकाछ्वइ । ख्वयाच्वंपि मस्त
 हाउया ग्याचिकुं पलख सुं च्वनाः न्यनी
 तर हाकनं न्हापास्वयाः तसकं ख्वयाहइ ।

थुकिं सिद्ध जू कि फुक्क मनूत
 भावनाय् दुब्बानाच्वंगु दइ । ईब्यःकथं

मनूया भावना ब्वलनी । भावनां यानाः
 तत् तत् इलय् तत् तत् क्रियापद्धति
 नालाकायेगु याइ । ध्व सकतां भावनाया
 खँ खः । भावनाया मू आधार लकस हे
 खः । गथेज्याःगु लकस दत अथेज्याःगु
 भावना मनूयाके ब्वलनेगु याइ ।
 कासाभितय्त कासाया भावना हे मूलगु
 तत्त्व जुइ धाःसा संगीतकारयात
 संगीतया भावना प्रमुख जुइ ।
 कासाख्यलय् मलाःपिं बाय् कासा धइगु
 हे मस्यूपित कासाया भावनाया आभास
 म्होति जक दइ, अथे हे संगीतय् नं जुइ ।
 उकिं हे बुरापाकापिसं संगतयात मूलगु
 तत्त्व भाःपिइ । काय् स्यंसा बाय्
 बामलाःगु लतय् लाःसा काय्या ख्वाः
 छु स्वयेगु संगत स्वयेगु का धकाः धाइ ।
 चुरोस मत्वनिइम्हसित त्वने ला त्वने
 ला धइगु भावना ब्वलंकीपिं वया पासापिं
 जुइ । थथे भावनां भिं मभिं नितां इंगित
 यायेगु याइ । भिंगु भावनां भिंगु लँपुपाखे
 सालायंकीसा मभिंगु भावनां बांमलाःगु
 लँपुइ यंकी ।

राजकुलय् बूम्ह बुद्ध राजपाट
 त्वःताः श्रवण जूवंगु मू आधार वयाके
 दुगु भावना खः । दुःख हे दुःखया

भुमरि दुगु दुनिया खंबलय् सुखया कल्पनास्वरूप भावना वयाके ब्वलन । भावनाया लहरय् वं थःगु जीवनयात अनेक क्रियाकलापय् मोरय् यात । सुखय् दुःखप्रति वयागु भवना प्रबल जुयावन । भावनां भावनायागु सृजना यात । वयागु भावनाया दथुइ क्रिया प्रतिक्रिया जुल उम्ह सिद्धार्थ कुमार बुद्ध जुल ।

बुद्धं थःगु सिद्धान्त प्रतिपादन यात । वं थःगु हे कथं थुकीया प्रचार प्रसार यात । शान्ति अहिंसाथेजाःगु नारा हलिमय् न्यनावनाः अन्धविश्वास व कुप्रथारूपी सिमा किलं नल । मनूतय्के भावनात्मक ट्यूपाः वल व उमिसं बुद्धया सिद्धान्तयात नालाकाल । न्हून्हुगु भावना ब्वलन । बुद्धया उपदेशया ल्यू ल्यू वनेगु धर्मयात बुद्धधर्म धयाहल । बुद्धया संगठनया प्रक्रियायात संघ धायेगु यात । बुद्धया उपदेशं प्रभावित जूपिसं बुद्धधर्म व संघयात आत्मसात् यानाः बुद्धं शरणं गच्छामि, धर्मं शरणं गच्छामि व संघं शरणं गच्छामि धयाः बुद्धया भावनानुरूप ज्या यायेगु कुतः यात । बुद्धया भावनायात अंगीकार याःपिं फुक्क बौद्ध धकाः नां जाल ।

हलिमय् बुद्धं थें थःगु सिद्धान्त प्रतिपादन याःपिं महापुरुषत यक्वं दु ।

अज्याःपिं महापुरुषतय् नं अनुयायीपिं दु । छम्ह महापुरुषया भावना मेम्हसिया भावनाया दथुइ टक्कर कयाः अनुयायीपिं थःथःगु गुरुया अन्धभक्त जुयाः थःथःगु हे डम्फु थाइपिं जुयावल । थुकिं यानाः छगू हे धासय् नं यक्व भावना विद्यमान जुल । छगू भावनायात मेगु भावनां प्रभावित याःबलय् प्रभावित मनूत उकी हे दुब्वात । वयागु ज्याखँ व संस्कारय् हे ट्यूपाः वइगु जुल । ट्यूपाः वःसां नं जग च्वने धुंकूगु संस्कारया किचः धाःसा भावनां हुइ मफुत । फलस्वरूप मनूया आवश्यकताय् भावना नं गौण जुइगु जुल । थये भावनां जक फुक्क ज्या याइगु मखुसे भावनायात नं कय्च्यानाः अवस्था व्यवस्थां मनूयात माथ यात । दसुया लागी नेपालय् बौद्धत यक्वं दु । उमिसं थःत बौद्ध धाइ । इमिसं बुद्धधर्मअनुकूलया पुजापाठ याइ तर बुद्धया उपदेशया विरुद्धया फुक ज्याखँ पूजाविधिया नामय् याइ ।

मूर्तिया पुजा मयाःम्ह बुद्धया आज्ञा उल्लंघन जूगु दु । गनेच्चः, भिंचः भगवती आदि देवदेवीपिंत पुज्यानाः हँय्, खा, दुगु मेय् आदि बलि बियाः हिंसा याइ । बुद्धया पश्चशीलमध्यय् मूलगु शील मद्यपान मयायेगु खः धाःसा

प्रत्येक पुजाआजाया भ्वजय् मद्यपानया हे बाहुल्यता दयाच्वंगु दु । अथे हे न्यागुलिं शीलया अःखःगु आचरण थौ बौद्धतय् छैय् ध्वदुइ । बुद्धया क्रान्तिया दक्वस्यां मूलगु विषय हे जातभातया आधारय् थजात क्वजात धाइगु व थीत्यः मत्यः याइगुया विरुद्धय् दुगु खःसां नेपाःमि बौद्धतय्के दक्वसिबय् हा कयाः पालना यानाच्वंगु खँ थ्वहे जातभातया खँ खः । पुरोहितवर्गं जात स्वयाः थः जजमांया छैय् जा नइमखु । नेपाःमि बौद्धमध्यय् ज्यापु, साय्मि आदि प्रमुखपिं बौद्ध खः । थिपिं हे जातिवादया पोषकत खः । वज्राचार्यं पुरोहितया ज्या याइ व शाक्यतय्सं वज्राचार्यं थें पाठ पुजाय् पोख्त जुयाः इमित ग्वाहलि याइ । थ्वहे शाक्य व वज्राचार्यं निगू जाति भगवान् बुद्धया सारिपुत्र मौद्गल्यायनथें जुयाः प्यन्हुयंकं अनिवार्यं प्रव्रज्या ग्रहण यानाः पक्का बौद्ध जुयाच्वंगु दु तर बुद्धया उपदेशया विरुद्ध हांथ्या बियाः न्ह्यचिलाः जातिवादयात ब्वलंकाच्वपिं नं थुपिं हे निगू वर्गयापिं खनेदु ।

थुपिं जातियापिंके बौद्ध खः धयागु भावना दु तर बौद्धतय्सं छु यायेमाः व गथे यायेमाः धइगु भावना धाःसा थुमिके बलाक खने मदु । थुमि खँ ल्हाइबलय् हे समानतारहितगु भावना खनेदया वइ । भिंगु जुइमा वा मभिंगु

जुइमा भावना धइगु चोखो जुइ अले साथ संगत व संस्कारं दूषित जुयाः असद्भावना पलित जुयावयेगु याइ । नेपाःमि बौद्धतय्गु भावना नं कुसंस्कार या प्रभावं दूषित जुयाः ज्याय् छगू खँय् मेगु जुयाच्वंगु दु ।

नेपाःमि बौद्धत सरासर अबौद्ध जूवनाच्वंगु दु । बौद्धसंस्कारं पिनेयागु खँयात प्रधानता बियाः थःगु नामकरण यायेगु चलनतकं उमिके रिन्तररूपं जुयावयाच्वंगु दु । छम्ह बौद्धया नां कृष्णरत्न, श्यामकाजी, तीर्थनारायण तयेगु आदि बौद्धपन मस्यूगुया चिं ज्वी । बौद्धत थथे जूगु इमिके बुद्धधर्मया जानकारी कम दुगुलिं खः । बुद्धधर्मय् शिक्षितत म्हो जूगु नं थ्वया हुनिं खः धाःसा थःथम्हं तं पण्डित धायेकेयःपिं पुरोहितवर्गं बुद्धधर्मयात विकृत यायेत मू भूमिका म्हितेगु याइगु नं ज्वीगु खः । धाथें धायेगु खःसा धाथेंयागु बुद्धधर्मया प्रचार प्रसार म्हो जूगुलिं हे बौद्धभावनाय् घाःलाःवंगु खः । बौद्धभावनाय् घाःलाकेगुली तःधंगु जिम्मेदारी पुरोहितवर्गं अले शिक्षित समुदायय् नं दैगु खः ।

शिक्षित बौद्धसमुदाय धायेबलय् सामाजिक भावना दुपिं व सीधा सादा जनतापाखें ब्यागलं च्वनाः छगू लजगाः ज्वनाः बौद्धया नामय् न्ह्यागुं नं ज्याखँयात नालाकया उदरपूरण यायेगु याइपिं

लाःवः । सामाजिक कुसंस्कारय् त्यःपितं
 शिक्षित धकाः गुगुं नं नीतिं मानय्
 याइमखु । व्यवहारय् उन्मुख जुइपितं
 हे धाथेंयापिं शिक्षित धाइगु
 खः । थनयापिं बौद्धत भ्वंया दसिपतिं
 शिक्षित धायेकाच्वंपिं खः सिबाय्
 बुद्धधर्मया व्यावहारिककथं शिक्षित जूगु
 खनेमदु । थथे जूगुया हुनि थःजक
 तःधनेगु निहित स्वार्थया भावना खः,
 सच्चा बौद्धभावना मखु । थथे कुत्तुकुलाः
 स्वस्वंवनेबलय् गृहत्याग यानाः
 बुद्धनिर्देशित चीवरनापं पुनाः बौद्ध धकाः
 नांजाःपिं भिक्षुवर्गतकं भावना शून्यपिं
 दयेफुगु ज्वीफु । कामक्रोधादि ल्वचं
 विमुक्त भिक्षुवर्ग तसकं म्होतिजक
 खनेदु । जीविकोपार्जन हे प्रमुख समस्या
 जूपिं भिक्षुवर्ग ढोंगीपिं बौद्धतय् चंगुलय्
 क्यनाः न्हिथंया गुजारा यायेमाःगु अवस्था
 हे बौद्धभावनाय् कुठराघात खः ।
 गृहत्यागी जुयाः गार्हस्थ्यसंपत्तिया अंश
 कायेमाःगु स्थिति व जागिर नयेमाःगु
 स्थिति बौद्धभावनाया पंगलः खः ।
 भिडियो, टीभी व फोटो क्यामरायात
 पियाः सभा समारोह यायेगु व प्रार्थना

व दानादि धर्मकर्मय् सहभागी जुइमाःगु
 ला लाभ सत्काररूपी प्रचार प्रसारया
 प्रियताया भावना ब्वलनीगु सिबाय्
 त्यागी एवं निस्पृह बौद्धभावना जूवइमखु ।
 नेपाःमि बौद्धत थौं थुज्वःगु हे भावनाया
 शिकार जूगु दु । म्हुतु व ख्वालं बौद्धपन
 खनेदुसांतबि व्यवहारं बौद्ध जुइमफुगु
 बौद्धभावनाया अःखः खँ खः ।

बहुजनहिताय व बहुजनसुखायया
 लागी परिस्थितिअनुसारया तरिका
 नालाः पञ्चशील, अष्टशील व
 दशशीलय् तिबः बिइम्ह भगवान् बुद्धया
 भावनाप्रति धाथेंयाम्ह जुयाः सार्थक
 जुइगु हे बौद्धभावना दइगु खः । हठवाद
 बौद्धभावना मखु । बुद्धया उपदेशसम्बन्धी
 श्लोक भक्तय् यानाः उदाहरण हे
 उदाहरणया बाखं कनेगु वाक्चातुर्यं नं
 जुइफु तर थम्हं आचरण यानाः व्यवहारय्
 कुहाँवइम्ह सच्चा ज्ञानी जुइफु ।
 अथेंज्याःपिं ज्ञानीपिं हे बौद्धभावना
 सहितया जुइफइ । उकिं मन, वचन व
 कर्म बौद्धआचरणय् न्त्याःवनेगु हे
 बौद्धभावना खः ।

* 'विश्वभूमि' बु.सं २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

बुद्धधर्मया स्वरूप*

सत्य, सदाचार व पवित्रताथेज्याः गु
भिङ्गु गुनत तनावनाः ज्ञानया अनुभूतिइ
कर्तव्यया बोध जुइ धाइगु खँ ल्वः मंकाः
यज्ञ, होम, पशुबलि आदि पिनेयागु
आडम्बर हे धर्म खः धाइगु व्यापक
प्रचार, प्रसार व विधिविधान हनाच्वंगु
इलय् भगवान् बुद्धया जन्म जूगु खः ।

इशापूर्व ६२३, मे महिनायागु
वैशाख पुन्हिकुन्हु बूमह भगवान् गौतम
बुद्धयात वया अबुजु शुद्धोदनं चक्रवर्ती
सम्राट् जुइमा धकाः तःधंगु आशा तःगु
खः तर बुद्ध संसारयात दुःखं मुक्त
याइमह आध्यात्मिक चक्रवर्ती जुल ।

नीगुदँया बैसय् गृहत्याग यानाः
बुद्धं आलारक्लाम व उदकरामपुत्रथेज्याःपिं
विद्वान्तय्पाखें तत्त्वज्ञान व योगसाधना
सयेकाकाल । उपिं तत्त्वज्ञानी विद्वान्
खःसांतबि योग्यगुरु मखुगुलिं उमिगु शिक्षां
बुद्धं गुगुंकथंया पूर्णता कायेमफुत ।
स्वीन्यादँया बैसय् भारतया गयानापसं
उरुवेल धइगु थासय् बोधिवृक्षया क्वय्
समाधि यानाः वैशाखपुन्हिया दिन
सिद्धार्थ आर्यसत्यया साक्षात्कार यानाः
बुद्धत्व प्राप्त याःगु खः । वहे दँय् बुद्धं
आषाढपुन्हिकुन्हु भारतया काशीया

लिककसं सारनाथया मृगदाव बनय्
कौण्डिन्य आदि पंचवर्गीय भिक्षुपितं
न्हापांगु उपदेश बिल । थ्वहे उपदेशयात
धर्मचक्रप्रवर्तन धाइ । बुद्धं फुक्क
भिक्षुपितं छगू हे सूत्रय् संगठित यायेत
संघया पलिस्था यात । व हे इलय्
लोकभाषा पालिभाषां धर्मोपदेश याःगु
खः । बुद्धयागु धर्मोपदेशय् चतुरार्यसत्य
व आर्यअष्टांगिकमार्ग हे मुख्य खःः ।
पीन्यादँतक दिव्य धर्मोपदेशया प्रचार
प्रसार यानाः चय्दँया बैसय् वैशाखपूर्णिमा
कुन्हु बुद्धं निर्वाणत्व प्राप्त यात ।

बुद्धया उपदेशया स्वंगू तत्त्वय्
छुं नं कथंया पाप मयायेगु, पुण्यधर्मया
संचय यायेगु व चित्तयात परिशुद्धि
यायेगु खः । धम्मपदया १४ औं वर्गया
५ औं श्लोकय् थ्व खँ धयातःगु दु -
*सब्ब पापस्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा ।
सचित्तपरियोदपनं एतं बुद्धानुसासनम् ॥*

बुद्धं कंगु प्यंगू भावनात मैत्री,
करुणा, मुदिता व उपेक्षा खः । थुकीयात
हे चतुर्ब्रह्मविहार धाइ । बुद्धं सनातनधर्म
धकाः अवैरयात जोड ब्यूगु दु । थ्वयात
धम्मपदया न्हापांगु वर्गया न्यागूगु
श्लोकय् न्ह्यथनातःगु दु -

न हि वेरेण वेराणि सम्मन्तीध कदाचनं ।
अवेरेण च सम्मन्ति एस धम्मो सनन्तनो ।

थये बुद्धं कंगु खं बुद्धधर्मया
स्वरूप निश्चित याःगु दु । बुद्धधर्मया
स्वरूपय् बिचार यायेबलय् क्वय्
न्त्यथनाकथंया खँ वइ -

१. **व्यावहारिक** - बुद्धं कंगु ध्व खँ
तसकं व्यावहारिक जू । छुं नं खँय्
हठी जुयाः, जिद्दिवाल जुयाः
परम्परायात जक पाचिनाः वर्तमानय्
वःगु समस्यायात उपेक्षा यायेगु सट्टा
परिस्थिति व ईब्यः स्वयाः उकीयात
समाधान यायेमाः ।

२. **आनुभविक** - ध्व धर्म अनुभवयात
प्राथमिकता बिइगु याः । सुनानं
छुं खँ धाल धायेवं उकीयात
विश्वास यानाः उकी तल्लीन
जुइमज्यू । थःके अनुभव दुगु खँयात
विश्वास यायेमाः । थःगु इन्द्रियं
गुगु खँयागु अनुभव याये धुंकल,
उकीयात हे आधार दयेकाः छुं नं
खँयागु निर्णय यायेगु उचित जुइ ।

३. **वैज्ञानिक** - ध्व धर्म पूर्ण वैज्ञानिक
जू, छाया धायेबलय् प्रत्यक्ष अनुभव
व सप्रमाणगु बस्तुयात थुकिं
मान्यता बिइ । अन्दाजया भरय्
विश्वास यायेगु व मिखा तिसिनाः

छुं खँय् जुइगुथेंज्याःगु खँयात थुकी
थाय् मदु ।

४. **मनोवैज्ञानिक** - बुद्धया धर्म
मनोविज्ञानय् आधारित जू । मनूया
स्वभाव-व्यवहार अले हाउभाउयात
अध्ययन यानाः वयागु दुःख
सुखयात म्हसीकाः वहे अनुरूप
उकीयात व्यवहार यायेगु व सुख
दुःखय् समता हयेगु कोसिस थुकिइ
जूगु दु ।

५. **स्वस्थकर** - बुद्धं मनूया दुःख
थुइकाः उकीया निरोधया लागी
लँपु कनाथकूगु दु । स्वस्थ
जुइत व आरोग्य लाभ यायेत
अमृतमय दिव्यवचन हे बुद्धधर्मया
सारस्वरूप खः ।

६. **प्रजातान्त्रिक** - लोकजनयात शोषण
जुइगु व्यवहारयात बुद्धं प्रहार
याःगु दु । जातिपाति व वंश गोत्रया
ख्यलय् तःधंमहं चिधंमहसित हीन
तायेकाः शोषण यायेगु खँयात बुद्धं
कडा निगरानी तःगु दु ।
लोकजनयात गज्याःगु कथं सुविधा
जुइ अज्याःगु हे व्यवहार यायेगु बुद्धया
उपदेश खः । लोकजनया इच्छाविरुद्ध
सुनां नं छुं यायेगु अधर्म जुइ धइगु
भाव नं बुद्धया धर्मय् निहित गुन

खः । उकिं हे बुद्धं संघया स्थापना
याःगु खः ।

७. सामाजिक - बुद्धधर्म पूर्ण सामाजिक
जू । समाजय् सुं हे व्यक्तियात
उपेक्षा यायेगु बुद्धया धर्मोपदेशय्
गनं लुइकेफइमखु । व्यक्तिं हे
समाज दइगु जूगुलिं व्यक्तिया
उपेक्षा यायेमज्यू धइगु बुद्धया धापू
दु । समाजया कुसंस्कारयात
चिइकाः समाजयात च्वन्त्याकेगु
लक्ष्यअनुरूपया उपदेश हे
वास्तविक बुद्धधर्मया उपदेश खः ।
स्वहितया जकगु संकीर्णगु सीमां
पार जुयाः न्ह्यज्यायेफःसा
फुकस्यां हित जुयाः थः नं दुःखं
उम्कय् जुइफइ धइगु बुद्धया
विचार सर्वजनीन जू । स्वार्थं यानाः
हे मनू दुःखया भुमरिइ तक्यनेगु
याइ ।

बुद्धं सर्वसत्त्वप्राणीया कल्पना
याःगु दु । छुं नं प्राणीया बिजोग मजुइमा
व प्रकृतिप्रदत्तं जीवन सरलताकथं हने
दक्वस्यां दयेमाः । सुयांगु स्वार्थं सुयात
नं हानि नोक्सानी मजुइमाः । थःथःगु
हित फुकस्यां यायेमाः । बुद्धं थज्याःगु
समताया खँ फुकक थःगु उपदेशमय
वचनय् प्वंकूगु दु । थये फुककसिगु

हित कामना यायां नं छक्वलं फुकसिगु
हित जुइगु व यायेगु पूर्णतः संभवया खँ
बुद्धं मतायेकू । विकाररहित छुं नं
बस्तु मदइगु जूगुलिं व्यक्ति व समाज
नं पूर्णरूपय् धब्बारहित जुइ हे
धायेमफुगु खः धइगु खँयात इंगित
यानाः बुद्धं सर्वजनहितायया सट्टा
बहुजनहिताय व बहुजनसुखायया
कल्पना याःगु दु । बहुजनया हित जुल
कि अल्पजन स्वभावतः बहुजनया ज्याखँ
दुने घुलमिलय् जूवइ । कथंकदाचित्
अथे मजूसां नं हाकनं उमिगु उद्धारया
लागी सत्प्रयास जाहेरी यायेत अःपुइ ।
बस्तुतः थ्व ज्ञान हे सर्वजनहितया लागी
घुमाउरो प्रक्रिया खः ।

बुद्धया जीवनावधिइ बात्याडम्बरं
छुंकथंया प्रभाव तयेत समर्थ मजू तर
बुद्धया शेषलिपा बुद्धवचनप्रति हे न्ह्यसः
दं वल । वहे न्ह्यसःकथं बुद्धधर्म विभिन्न
यानय् विभक्त जुल । थुकीया स्वरूपय्
विविधता खनेदत । न्ह्यागगु जूसां
बुद्धधर्म शान्तिया प्रतीक खः । बाह्य
व आन्तरिक नितांया शान्ति हे थुकीया
लक्ष्य खः, उकिं हे भगवान् बुद्ध थ्व
संसारय् अमर जुयाच्वंगु दु ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, न.स. १११९, (वि.सं. २०५५)

धर्म्य् पूर्वाग्रह तयेमज्यु*

धर्मयात न्ह्याम्हसिनं न्ह्यागुकथं परिभाषा बियाः व्याख्या याःसां गुम्हं छम्ह द्यः बाय् महापुरुषयागु लिधंसाय् उम्हसिगु खँयात स्वीकार यानाः धर्म धकाः धइच्चनीगु मनूतय् सिद्धान्त खः । सिद्धान्तय् ब्वां वनेगु धइगु हे 'धर्म' जूगु खः । सिद्धान्त धइगु न्ह्याम्हसिनं नं काचाक्क थुइगु खँ मखु । परम्परां यानावइच्चंगु खँयात 'धर्म' धाइगु नं सिद्धान्तया ल्यू ल्यू वनेगु खः । परम्परां यानाः सिद्धान्त ल्यंकीगु खः । उकिं हे परम्परा हिलकि न्हूगु 'धर्म' सृजना जुयाः उकीया ल्यू ल्यू वनीपिं दइगु खः । सिद्धान्त थूपिसं परम्पराय् ल्वाकज्याःवःगु गैरसिद्धान्तयात थुइकाः उकीयात छखे लिकाः त्वःतेगु स्वइ । मनु धइपिनि जीवन हनेत माःगु बस्तु चूलाकुलाकुं तसकं लिमलाः । थुकिं यानाः हे अप्वः मनूत अशिक्षित जुइगु व सिद्धान्तथेज्याःगु गहन विषयय् दुबिनाच्चनेगु फुर्सद मदइगु खः ।

न्ह्याम्हसिनं नं जीवन हनेत सुखमय तरिकाया खोजी यानाच्चनी । सुखजक जुइगु बाय् दुःखजक जुइगु धइगु प्रकृतिया नियम मखु । पिनें भौतिक

साधन जुतय् जुयाः आवश्यकता पूर्ति जूलिसे सुविधा खनीगुथें दुनें काम, क्रोध, लोभत कःघानाः थः त्याइबलय् आनन्द ताइगु जू । भौतिक साधनया सुविधाया ल्यू ल्यू आवश्यकता व चाहना बरय् जुयाः आराम कायेगु व द्यनेगु हे फुर्सद मदयेक कमाय् याःजुइमालीगु अले मेपिंत खुशामद याःजुइमालीगु खँ भुक्तभोगी जुलकि लुमनावइ । अथेहे नकतिनि प्राप्त जूगु सुखभोग यायेबलय् उज्वःगु लिपाया खँया च्यूताः मदइगु जुयाच्चन । अथे हे तुं काम, क्रोध व लोभं मनय् विकार वयाः दुःखं कय्च्याइगु खँ अनुभवं पोख्तम्ह उमेर वंम्ह बुराम्हं थुइकाच्चनी गुगु खँ ल्याय्म्हबलय् ल्वः हे मनाच्चनी । थुज्वःगु खँया बिचाः-संचाः दयाः मनुखं अनुभवं पोख्त जुयाः छता छता विचारधारा न्ह्यब्वइगु खः । उगु विचारधारायात खःथें तायेकल कि मनूत उगु खँया ल्यू ल्यू वनीगु खः । अथे ल्यू ल्यू वनीगुखँयात 'धर्म' धाइगु खः । 'धर्म' धालकि उकी श्रद्धा पिज्वइगु खः । श्रद्धां उगु खँयात कःघाइगु खः । मनूया मनय् श्रद्धा उत्पन्न जुलकि पुजा, पाठ व भक्ति

पिज्वइगु खः । थुकिं हे पुजायात नं 'धर्म', पाठयात नं 'धर्म' व भक्तिभावयात नं 'धर्म' धाइगु जूगु खः । थःगु ज्ञानयात विस्तार यायेमफुपिसं स्वइगुं लिधंसा कयाः थःगु उद्धारया कामना याइ । ईश्वरया भर कयाः द्यः पुज्याः जुइगु नं थुकिं हे खः । न्त्यःने दुगु शक्तिं थःत भर ब्यूगु मखन कि अदृश्य शक्तियात पुकारय् याइगु मानवमनःस्थिति खः ।

मनूया मनया स्थितिं 'धर्म' हनीगुलिं छयंगवःपतिं फरक फरक बिचाः दनावयाः इमिगु ज्याखँ नं फरक फरक जुइगु खः । ज्याखँ फरक जुल कि 'धर्म' फरक जुयावनीगु । मुस्मां धा बाय् हिन्दू धा अले इसाई धा बाय् बौद्ध धा सोचाइ फरकया चिं खः । सोचाइ फरक जुसेलि विधि-विधान फरक जुइगु स्वाभाविक खः । विधि-विधान फरक जुलकि 'धर्म' हे फरक धाइगु खः । मनूमात्रया छगू जातथें धर्ममात्रया नं छगू हे उद्देश्य खः । सुखीजीवन हे मनूया उद्देश्य धइगु खँय् निगू मत जुइमखु जुइ । धर्मया नामय् दुःख स्यू जुइपिं मनूत दु । उज्वःपिसं न्त्याक्व दुःख स्यूसां च्यूताः मतइगुया हुनि लिपा वयाः सुख सी धइगु कामनां हे खः । मनूया कामनाया माःचाः हे मद्दु । थ्वहे

कामनां नं 'धर्म' फरक फरक खने दइगु । न्हू न्हूगु कामना मनूयाके जक दइगु खः । पशुपंक्षीतय् कामना प्रकृतिं सृजना यानातःथे जक जुइगु खः । पशुपंक्षीतय् मिलय्-चलय् जुइगु व ल्वाइगु प्रकृति अलग हे दुसा मनूतय् ल्वापुब्यापु व मिलय्-चलय् जुइगु इमिगु बुद्धि-विवेकया भिन्नतां खः । विवेकया भिन्नतां धर्मभिन्नता दयावइगु खः । पशुया 'धर्म' प्रकृति जूसा मनूया 'धर्म' वइगु निर्मित आचरण खः । आचरण धइगु बानि ब्यहोरा जूगुलिं वहे बानि ब्यहोरां गुम्हसिनं दुःख व गुम्हसिनं सुख सीगु खः । मनू गुम्हं तुरुन्त सुख मालीपिं दुसा गुम्हं लिपाया लागी सुख संचय यायेगु धाइपिं दु । गुम्हं सुख-दुःखयात वास्ता मयासे थःगु तालं जीवन हनीपिं दु धाःसा गुम्हं सुख-दुःखयात वाःचायेकाः नं नितांयात वास्ता मयासे थःगु हे तालं जीवन हनीपिं दु । थथे जूगुलिं दुनियाय् गुम्हं त्वाज्यः पाकःसा गुम्हं धूर्तिपिं दु अले गुम्हं संकुचितपिं दुसा गुम्हं उदारपिं दु । गुम्हं मनूत महापुरुष जुयाः महात्मा व ऋषिमुनि जुइगु जूसा गुम्हं नीचमह जुयाः दुरात्मा व विलासी जुयाजुइगु खः । सज्जनता व दुर्जनतां मनूया दुनिया संचालन

जुयाच्चनीगु जूगुलिं भिंगुजक कः घानाः भिंगुयात थुइकाः सीकाः मभिंगुयात त्वःताछ्ववयेगु उपाय मालेगु लँयात मनुखं 'धर्म' धाःगु खः । देयपतिकं मनूया रंगधंग व चाल चलन पाःथें धर्म नं अथे हे पानावनाः मनूया बिचय् विभेदता खनेदइवःगु खः । ल्हाः, तुति, अंग प्रत्यंग मनूमात्रया छता हे उद्देश्यं सृजना जुयाच्चंसां मानसिक विचारधारां शरीरया अवयवया उद्देश्यनापं पानावथें जुइक मनूनापं पानावंगु खः । मेमेगु खँ पाःगु स्वयाः धर्मं मनू पाःगु बांलाक सी दु । थुकिं सीदतिकि मनू पाःगु मखु धर्मजक पाःगु खः । 'धर्म' पायेवं मनू मपाये माःगुलिं फुक्क धर्मावलम्बीतय्सं मनूमात्रया कल्याण तातुनीगु जूगु खः । न्त्यागगु धर्मयापिं मनूतसें नं मनूया हे हित सुख चाहे याइगु जुसेंलि जिगु हे धर्मजक च्वय् लाः, जीगु हे धर्मजक जय जुइ, जिगु हे धर्मजक प्रचार यानाः दक्वसित जिगु धर्मकथंया व्यवहारय् जक छ्यालयांके धकाः तातुनाच्चनीगु छगू अजूचायापुगु खँ खः । थुजाःगु अजू हे न्हावनाः मनूतसें धर्मय् पूर्वाग्रह तयेगु याइ । थम्हं मानय् यानागु सिद्धान्त हे थिक खः, थःगु धर्मया मान्यता हे अजर अमर जुइमा धकाः धर्मावलम्बीत

पूर्वाग्रही जुयाब्बूगुलिं छगू हे संसारय् च्वंपिं मनूत झिगू संसारय् च्वंपिंथें जुयाच्चनीगु खः । धर्मय् विभेद वइगुलिं मनूया जीवनप्रक्रियाय् छयलीगु राजनैतिक, आर्थिक व सामाजिक प्रक्रियाय् फरक जुइगु जुल । थुकिं मनूतयत् स्वार्थी यानाबिइगु जुल । मनूत निस्वार्थ जुयाः थः व कतः उति खनाः न्त्यज्यायेगु खःसा धर्मय् पूर्वाग्रह तये मज्यू । थःथःगु पहलं मनूत जुइगु स्वाभाविक खः तर थःगु पहलं मेपिंगु पहःयात कुखिनाः ल्वापु थयेगु उचितगु खँ जुइमखु । ल्वापुमध्यय् धर्मया खँय् जुइगु ल्वापु संवेदनशील जुइगु खः । उकिं धर्मय् समन्वयवादायात कायम यानाः मनूमात्रया हित सुख जुइगु लँपु सकसिनं हनेगु जुइमाः । मनूया हित धइगु आध्यात्मिक व भौतिक नितान्या उन्नति जुयाः जुइगु हित खः । थ्व नितान्या हितया विरुद्ध वनीगु धर्म धइगु थौतक खनेदुगु मखुनि । भौतिक सम्पत्तिं जक बाय् आध्यात्मिक सम्पत्तिं जक हित जूपिं दु धइगु उदाहरण थौया दुनियाय् खंकेफुगु हे मखु । बाखं पुराणय् नानाकथं कल्पना ब्वयाः मनूयात शिक्षा बीगु कुतः जुयाच्चंसां वास्तविकरूपं मनुखं उज्वःगु शिक्षायात

शतप्रतिशत व्यवहारय् छ्यःपिं छम्हजक
नं खने दइमखु । 'धायेबलय् अःपु
धरःग्वारा तःपु' धायेथें मनू तसकं
चलाखम्ह जन्तु जूगुलिं वया न्त्यपुं यक्व
हे खःथें खःथें च्वंगु खँ वः । खःथें
च्वनेवं खहे खइ धइगु मखु । अथे हे
धर्मया खँ नं फुक्कं खहे खः धकाः
भाःपियाः थःथःहे जक तःधनेगु
स्वतधाःसा उज्वःगु 'धर्म' 'धर्म' मजुसे
ल्वापुया पुसाजक जुयाबी । मनुखं मनूया
स्वभाव स्युसेलि मनूया स्वभावय् दुगु
दुर्गुणयात इलय् हतय् यानाः सद्गुणजक
ल्ययाकायेगु 'धर्म' मनुखं ज्वनेगु उत्तम

जुइ । कर्पिसं याःथें जक यायेगु व थम्हं
यानाथें जक मेपिंत याकेगुया नां 'धर्म'
मखु । 'थःगु जात थःत तःधं, थःगु
जिउ थःत यः' धाइथें थःधःगु 'धर्म'
थःथःत तःधं भाःपाः मेपिंत बाधा
मबिइकथं जुइगु खँ धर्माचरण जुइ ।
मेमेकथं धर्मया अर्थ छ्यातधाःसा उकी
पापाचरण, दुमबी धकाः धाये थाकु ।
उकिं धर्मय् पूर्वाग्रह तये मज्यु । सुइगुं
धर्मयात च्वछायेगु व कुंखिनेगु स्वयाः
थःगु आचरण हे बांलाकेमाः । उज्वःम्ह
हे धार्थेया धर्मावलम्बी जुइ ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

Dhamma.Digital

नेपाःया विहारवास्तुकलाया स्वरूप*

विहार धायेबलय् बौद्धतय् शिक्षा व साधनाकेन्द्र धकाः सिङ्केफु । नेपालय् बौद्धविहारया इतिहास बुद्धति हे पुलां जू । वंशावली व पुराणकथं स्वयेबलय् थन गौतम बुद्ध बुइन्त्यः हे बौद्धविहारत दुगु खः धइथें च्वं । बुद्ध संं छ्महसिगु नां मखु, व ला पदवीजक खः । गौतम बुद्ध स्वयां नं न्ह्यवः ऋकुच्छन्द आदि बुद्धिपिं नेपालय् दुगु खँ धाइ । नेपाःया स्वनिगः लखं जायाः दह जुयाच्वंगु इलय् मन्जुश्रीं थनया लः पितछ्वयाः थन प्रकट जूगु स्वयम्भू ज्योतिरूपया नमस्कार याःगु खँ स्वयम्भूपुराणय् न्ह्यथनातःगु दु । उम्ह हे मञ्जुश्रीया शिष्य भिक्षु गुणाकर थनया साहेंगु विहारय् च्वंगु खँ नं पुराणय् न्ह्यथनातःगु दु । थुगु साहेंगु विहार हे नेपाःया दकसिबय् पुलांगु विहार धाइ । अर्नलि स्वनिगःया यँ, यल, ख्वप, किपू व सँक्व आदि थासय् विहारत स्थापना जुयाः धर्मया अध्ययनकेन्द्र जूवन । झिन्हय्गूगु शताब्दितक नं स्वयम्भूइ च्वंगु विहार धर्मया अध्ययनकेन्द्र जुयाच्वंगु खः । नेपालय् बुद्धधर्म धिसिलानाच्वंगु इ.सं. ७८८ निसें

८२० या इलय् भारतं शंकराचार्य नेपालय् वयाः बुद्धधर्म स्यंकेगु बिचालं विहारत स्यंकूगु खँ वंशावलिइ न्ह्यथनातःगु दु । अथे हे पूर्वपाखें दिल्लीया गयासुदीन तुघलक व ने.सं. ४७० मार्गशुक्ल दशमी विहिवाः कुन्हु बंगालया समसुदीन नेपालय् वयाः स्वयम्भूया प्यख्यरं च्वंगु थाय्त स्यंकाबिल धकाः स्वयंभूइ च्वंगु शिलापत्रय् न्ह्यथनातःगु दु । अथे हे तुं पशुपति व ख्वपय् तकं धर्मस्थानत स्यंकाः अनया बस्तुत यंकूगु खः । थ्वहे इवल्य् विहारत अध्ययनकेन्द्र मजुसे खालि कुलछ्छें जक जुयावन । न्हापा भिक्षु भिक्षुणी जुयाः संघया नामय् विहारय् च्वनाच्वंगुली लिपा पिनेया हतालं व राजनैतिक हुनिं विहारया स्वरूप हिलावंगु खनेदु ।

न्हय्गूगु शताब्दिइ लुम्बिनिइ तीर्थयात्रा याःवःम्ह चीनिया यात्री हुएन सांगं थःगु यात्राविवरणय् कपिलवस्तुइ थम्हं खंगु विहारतय्गु वर्णन यानातःगु दु । उबलय् गनं गनं बुद्धमूर्ति तयाः पुजा जुयाच्वंगु खः । इस्वीसंवत् स्वयाः न्हयवः नेपालय् विहारत दयेधुंकूगु संकेत दःसां नं वास्तविक विहार लुङ्केफुगु

मदु । लिच्छवीकालीन जुजुपिंसं
 बौद्धविहारत दयेकूगु व जीर्णोद्धार याः गु
 खँया तथ्य ल्वहँपौपाखें सिइदु । स्वयम्भूइ
 च्वंगु शंकरदेवया ल्वहँपतिइ बौद्धविहार
 या उल्लेख जूथें चण्डोलया वसन्तदेवया
 ल्वहँपतिइ गण्डकुटी नांगु विहारयात
 न्ह्यथनातः गु दु । अथे हे नरःया
 अंशुवर्माया ल्वहँपतिइ गुविहार,
 मानविहार, राजविहार व खर्जुरिकाविहार
 आदिया नां न्ह्यथनातः गु दु । यंगुबहाःया
 नरेन्द्रदेवया ल्वहँपतिइ शिवदेवविहार,
 मानदेवविहार, अभयरुचिविहार,
 कल्याणगुप्तविहार आदिया नां
 न्ह्यथनातः गु दु । पशुपति - वज्रधरया
 नरेन्द्रदेवया ल्वहँपतिइ नं शिवदेवविहार
 व खर्जुरिकाविहार आदि धकाः
 न्ह्यथनातः गु दु । नक्सालया नारायणचौरया
 जयदेवया ल्वहँपतिइ नं अजीकाविहार
 व जीवधर्मविहार आदियात न्ह्यथनातः गु
 दु । थथे हे तुं मेगु तनावंगु
 लिच्छवीकालीन विहारतमध्यय
 भुवनकर श्रीविहार, मध्यविहार,
 चतुर्भाल दसनविहार, महाप्रतिशर
 वर्तुजातप्रमुखविहार, वार्तकल्याणगुप्तविहार,
 जीववर्मविहार, नविहार व नन्दशील
 विहारत दु । थथे हे अप्वः धइथें विहारत
 मल्लकालय् दयेकूगु दु ।

देगः, स्तूप व छँया वास्तुकला
 स्वयाः विहारया वास्तुकला यक्वं
 पानाःलि जटिल नं जू । प्यख्यरं आवास
 दयेकाः उगु आवासया दधुया ब्वय्
 मूलम्ह छः स्वनाः देगः लसिवयेक
 पैगोडाशैलिइ पुजाआजा यायेगु
 आवासस्थल दयेकाः विहारया रूप
 बियातः गु दु । थुज्वःगु छःपिनि प्रतिमा
 तयेगु आवास अप्वः यानाः मूलखां
 तप्यं क न्ह्यःनेपाखे तइतः गु दु । विहार
 या मूगु ब्व स्वतँजाःतकयागु जू । अन
 दुने भगवान् अक्षोभ्य तथागत व मैत्रेय
 बोधिसत्त्वया मूर्ति हे अप्वः धइथेंया
 थासय् स्वनातः गु दु । विहारया दधुइ
 चिबाहाः तइतः गु दु । विहारया
 संरक्षकछःकथं महाकाःछः आदिया
 प्रतिमा स्थापना यायेगु चलन नं खनेदु ।
 पुलांगु धारणाकथं विहारछँ स्वयाः
 तःजायेक विहारया दुने गृहस्थछँ
 दयेकेमज्यू धइगु दु । विहारय् नं थी थी
 कला व सीप न्ह्यब्वयातः गु दु ।
 खासयानाः अन त्वलं छता नं
 मजिमगाःकथं तइतः गु दु । थुज्वःगु त्वलं
 सिँयागु हे अप्वः दुसा अप्पा व धातुयागु
 नं तइतः गु खनेदु । सिँया कलाया बांलाःगु
 नमूना दुगु कथंया बहाःतमध्यय् येंदेय्या
 ज्याथात्वाःया करुणापुरमहाविहार

(मुस्याबाहाः) व गुणाकरमहाविहार
(छुस्याबहाः) दु धाःसा यलदेय्या
रुद्रवर्णमहाविहार व बुँगद्यः तइतःगु
विहार अले ख्वपया चतुर्वर्णमहाविहार
या त्वलं व त्वनाःसित्त दु । थुगु कलाय्
बौद्धधर्मनाप स्वापू दुपिं द्यः, देवी व
पशुपंछि हे मूकथं दु । विहारया
क्वथातमध्यय् सफूया संरक्षण, वसः,
तिसा व पुजाभः थलबलया
संरक्षण यानातयेगु व धार्मिक ज्याखँ
आदिया लागी छ्यलेगु यानातःगु दु ।
विहारतयगु नां कायेबलय् स्वयम्भूइ
दयेकातःगु शान्तिपुरविहारयात
न्त्यथनेगु नं बां हे लाइ । थ्व विहार
मध्यकालीन विहारतमध्यय् मूगुकथं
च्वन्त्यानाच्वंगु दु । थ्व विहार जुजु
प्रताप मल्लं दयेकूगु धाइ । थ्व विहारया
खँय् स्वयम्भूपुराणया कथं गौडदेसया जुजु
प्रचण्डदेव थःगु जीवनकालया लिपायागु
अवस्थाय् अनया राज्ययात त्वःताः
सन्त्यास धारण यानाः शान्तिकराचार्य
धइगु नां छुनाः स्वयम्भूइ वयाः
शान्तिपुर दयेकाः स्वयम्भूइ तुं च्वंगु
खँ धइतःगु दु । उगु शान्तिपुर न्हापा
पाक्या रूपय् दुगु खः । थुकीया निर्माण
रहस्यात्मक धंगं जूगु दु धइगु खँ
शान्तिपुरय् च्वंगु प्रताप मल्लया

‘वृष्टिचिन्तामणिस्तोत्र’ नांयागु पद्यय्
च्वयातःगु दु । झिनिदँतक वामवःबलय्
जुजु प्रताप मल्ल अन दुने दुहाँ वनाः
गुम्ह नागया हिं च्वइतःगु सफू पितहयाः
निभालय् पाः बलय् वा वल धइगु न्यँकं
खँ नं दु । शान्तिपुर आः हे नं पाक्या
हे रूपय् दु अले अन दुने न्हयदुवाः
लुखा दु धकाः धाइ । उकीयात शान्तिपुर,
सम्बरपुर, गुह्यपुर व आकाशपुर धकाः
प्यताजिकथं नां छुनातःगु दु । थुकीया
स्वापू सुरुङ्गया रूपय् तप्यंक खास्तिया
स्तूपनाप दु धाइ । थ्व विहार भचा
भेसेँलुयाः ताहाकःकथं दयेकातःगु दु ।
थुकीया न्हापांगु क्वथा सकसियां लागी
चायेकातःगु दुसा नानाप्रकारया बौद्धद्यः
व देवीपिं च्वइतःगु अंगःकिपाःत दु ।
वयां लिपाया लुखा सँथतालं ग्वयाः बन्द
यानातःगु दु । अन वज्राचार्य मूलपुरोहित
व स्वयम्भूया मूलम्ह शाक्य व जुजुजक
दुहाँ वने दु धइगु खँ थौतक नं धइच्वंगु
दनि ।

विहारया खँ न्त्यथनेबलय्
लुँयागु देगः धकाः नांजाःगु यलया
क्वाःबाहाःयात न्त्यथनेगु तसकं उपयुक्त
जू । थ्व बाहाःयात हिरण्यवर्णमहाविहार
धाइ । थ्व विहार झिनिगूगु सदिइ जुजु
भाष्करदेव वर्मा दयेकूगु खः । थन

बांलाःपिं देवदेवी व तच्चतं च्वन्त्याःगु कलाकृतिं जाः । स्वतँ जाःगु पैगोडाशैलीया धनया देगल्य् लुं सियातःगु पौ दु । छेंदिइ शाक्यमुनि बुद्धया प्रतिमा स्थापना यानातःगु दु । थन लुँआखलं च्वयातःगु तच्चतं नांजाःगु प्रज्ञापारमिता सफू सुरक्षित यानातःगु दु, नापं थुकीयात वज्राचार्य पुरोहितपिसं धार्मिक परम्पराकथं पाठ यायेगु याः । थुकीया दथुइ बांलासेच्वंगु देगः दु । उकीया दुने वहलं त्वपुयातःगु चिबाहाः दु । उत्तर पश्चिमया कुंपाखे मूगु देगःछेंया नापं छकू क्वथाय् वज्रसत्त्वया मूर्ति तइतःगु दु । थ्व मूर्ति वज्रयानीतय् मूह द्यः खः । दक्षिणपाखे स्वयाच्वंगु देगः छेंया न्हापांगु तँय् छगू बांलाःगु तिब्बतिशैलीया गुम्बा दु । थन सछिब्ब दुगु छगू पवित्रगु सफू तइतःगु दु । थुकीयात सँय्भासं 'कंग्युर' धाइ । थन

झिगू बांलाःगु मूर्ति स्थापना यानातःगु दु ।

थनया चिबाहाःया प्यखेपाखेरं यानाः झिंनिलाया प्रतीक झिनिम्ह लोकेश्वरया मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । थुगु विहारय् अनया ब्याक्क पूजाविधि व थितिरीति चलय् यायेगु सर्वोच्च अधिकार थनया सर्वसंघ दशपारमिता स्थविरपुचःयात लःल्हानातःगु दु । राणाप्रधानमन्त्री चन्द्रशम्शेरया पालय् थनया निगू खलःया साहुतय् श्रद्धां विहारया मूगु देगःछेंया दकलय् च्वय्या पौजक लुँयागु जुयाच्वंगुली मेगु निगू तँय् नं लुँया पौ, लुँया तिकाइयाः, लुँया त्वनाः व वहःया लुखा तैतःगु अले आगं जुयाच्वंगु स्वयम्भूया द्यःछेंय् नं लुँयागु पलिं हे चिनाब्यूगुलिं थ्वइत लुँया मन्दिरबाय् Golden Temple धायेगु याःगु खः ।

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

हिन्दू व बौद्धया खंय् नेवाः*

नेपालय् बौद्ध व हिन्दू निखलः दु । नेवाःजातिया दुने नं बौद्ध व हिन्दू निखलः हे दु । सु नेवाः हिन्दू व सु नेवाः बौद्ध धाये तसकं थाकु । नेवाःतय् दथुइ हिन्दू व बौद्धया परिभाषा बिइ नं उतिकं हे थाकु । सामान्यतः बौद्ध धायेबलय् बुद्धया अनुयायी व हिन्दू धायेबलय् ब्रम्हा, विष्णु व महेश्वर सम्बन्धी चःपिनि अनुयायी खः । उकिं भगवान् बुद्धयात पुज्याइपिं बौद्ध व ब्रम्हा, विष्णु, महेश्वर आदि चः पुज्याइपिंत हिन्दू धाइगु । थुकथं परिभाषित यानाः धायेबलय् बौद्ध व हिन्दू धकाः परिभाषित याये तसकं थाकु । नेपालय् नेवाःत हिन्दू धाःसां बुद्धयात पुज्याइपिं व बौद्ध धाःसां ब्रम्हा, विष्णु, महेश्वरयात पुज्याइपिं खः ।

स्यस्यः धाल कि काचाक्क धायेधुंकीगु व हिन्दू खः धकाः अले शाक्य धाल कि नं तुरुन्त हे धायेधुंकीगु बौद्ध खः धकाः । थन जातं हिन्दू व बौद्ध खः धकाः छुतय् याइगु चलन दु । स्यस्यःतय् इष्टदेवता बुद्ध भगवान् चः व शाक्यतय् इष्टदेवता महाद्यः जुयाच्चंगु यक्वं दु । पासाभाइपिंतथें

चःपिन्त इष्टदेवता धकाः थःथःमह चःयात मानय् याइगु चलन नेवाःतय् दु । इष्टदेवता मानय् याइकथं कायेबलय् सु बौद्ध सु हिन्दू छुतय् याये थाकु । नेवाःतय् दथुइ महाद्यःयात पुज्याइपिंत बौद्ध मखु धाये नं मछिं, बुद्धयात पुज्याइगुलिं हिन्दू मखु धाये नं मछिं ।

हिन्दू व बौद्ध छुतय् यायेत छिंकथंया चिं धायेबहःगु छगू पुरोहितया जात खः । बौद्धतय् पुरोहित धाःपिं वज्राचार्यपिंत पुरोहित यानाः पुज्याकीपिं बौद्ध व जुजुबाज्यापिंत पुरोहित यानाः चः पुज्याकीपिंत हिन्दू धायेछिं छाया कि वज्राचार्य गुरु बुद्ध, गुरु धर्म, गुरु संघ धाइसा जुजुबाज्यां मंगलं भगवान् विष्णुर्मंगलं गरुडध्वज धाइ । थथे धायेमाःसां गुरुजुं पुज्याकीपिं ज्यापु व सायमितसें सत्यनारायणया धलं दनाः पुज्याः जुइगु व महाद्यः भाःपाः भैरद्यः व महाद्यःया काय्कथं गनेद्यः पुज्याः जुइगु । ज्यापुवर्गया दुनेया सुवाल जातं ला जुजुबाज्यापिं तयाः पुज्याइगु हे अप्वः जुइधुंकल । थथे हे छिपा, भाः, गथु, पुंतसें ख्वाः सिलेबलय् हे बुद्धयागु नं नां काः जुइ, शिव शिव, नारायण

नारायण धकाः नं स्तोत्र याः जुइ । जोगित
ला कपाली जुयाः महाद्यः या तिसावसतं
पुनाः भिक्षा फ्वनाः पाशुपत व कापाली
धर्मकथं जुयाच्वंगु खनी । नां छुनातः गु
स्वः सा नारायण, शिव, दास आदि
घानातः गु हे अप्वः खनाच्वंगु दु । वरे,
गुभाजु व उराय् स्वखलः सिनं धाः सा
हिन्दूतय् द्यः पिनि नां घाकाः थः गु नां
छुनातः पिं मदु । इमिसं नं हे स्वनिगलं
पिहाँवन कि हिन्दूपहलं नां छुइपिं हे
अप्वः खनेदु । खजा नेवाः तय् दथुइ
हिन्दू धइपिं मदुगु खः । थौकन्हय् जक
थः त हिन्दू धाइगु जुयावः गु खः ।
नेवाः तय् दथुइ न्हापा शैव व बौद्ध धायेगु
जक जुयावइच्वंगु खः ।

वज्राचार्यपिं बौद्ध खः धाः सां
हिन्दूद्यः पिं पुज्याकेत पुरोहितकथं
न्दिचिलाच्वंगु सिइदु । थम्हं नं हिन्दूद्यः पिं
थें हे ल्हाः तुति यक्व दुपिं ईश्वरया
शक्तिकथंया द्यः पिं पुज्यानाच्वं ।
वज्राचार्यपिसं पुज्याइपिं द्यः पिं पात्र
ज्वनाः अय्लाः थ्वँ त्वनीपिं व मिसापिं
घय्पुनाच्वनीपिं दु । वज्राचार्यपिसं थम्हं
पुज्यानापिं द्यः पिं हिन्दूद्यः छता मधासे
बौद्धद्यः देवी हे धाइगु । नेवाः त हिन्दू
जुइमा वा बौद्ध जुइमा स्तोत्र पाठ याइगु
पहः ईश्वरवादीकथं अथे अथे हे लसि

वः । नेवाः तय् नखः चखः हिन्दू धा,
बौद्ध धा मंकाः कथं छगू हे पहलं उगु
उगु हे दिंकथं कः घानाः हनाच्वंगु दु ।
स्यस्यः त थः त बौद्ध धाइपिं नं दुसा ज्यापु
व साय्मि जूसां थः त हिन्दू धाइपिं नं दु ।
थथे धाजक धाइगु मखु कि गनं धर्म
न्त्यथनाः च्वयेमाल धाः सा ज्यापु व
साय्मिं ला थः त हिन्दू धकाः च्वयातः पिं
नं यक्वं दु ।

मल्लाकालयापिं जुजुपिंत
नेवाः जुजु धाइ । इमिसं यक्व द्यः पिं
स्वनाः, द्यः पिनिगु जात्रा यानाः, द्यः प्याखं
पिथनाः तिसावसतं द्यः पिन्त छायेपाः
सेवाभाव क्यनातः गु दु । इपिं द्यः पिंत
नेवाः तसें श्रद्धां पुज्यानाच्वंगु दु ।
उबलय्या चलनकथं पुज्यायेगु नेवाः तय्
संस्कृति जूगु दु । थुकथंया संस्कृतिइ
नेवाः तय् थः गु हे मौलिक पहः दुगुलिं
उकीयात शैव व बौद्ध निखलः सिनं नं
नालाकयाच्वंगु दु । नेवाः तय् दथुइ
न्त्यथनेबहः गु छता खँ दु, व खः हिन्दू
हिन्दूत्व व बौद्ध बौद्धत्व धइगुपाखे भ्याः
हे दुवालाः मस्वसे तप्यंक हे धर्म धकाः
संस्कृति नालाः हनाच्वंगु दु । धर्मय्
नेवाः तय् विशेषता थ्व हे दु ।
हिन्दूनेवाः तय् प्यंगू वर्ण दुगु ला जु हे
जुल गुकिं जातपात नं दत परन्तु

बौद्धनेवाः तय् नं जातपात दयाच्चंगु जुल ।
बुद्धधर्मया इतिहासय् जातपात गनं हे
मदुसां नेवाः बौद्धतय् जातपात दयाचवन ।

बुद्धधर्मया अध्ययन यायेबलय्
जन्मं जात तः धनीगु चिधनीगु मखु धइगु
जुयाच्चंगु दु । हिन्दूधर्मया अध्ययन
यायेबलय् जन्मं हे जात तः धनीगु व
चिधनीगु सिइदु । बुद्धधर्मय् बौद्ध पक्कापिं
खः धइगु सी दइगु चिं छता आडसा
खः । शाक्य वज्रचार्यपिंसं आडसा
घानातइमखु । उकिं इपिं पक्का बौद्ध
धाइ । मेपिं दक्व नेवाः जातिं आडसा
घानातइ । उकिं इपिं बापाः च्याः बौद्ध
नं जूवंगु खः धाइ । वरे छुइगु व
कय्तापुजा यायेगु संस्कार पद्धति बिस्कंगु
धर्मयागु जूसां निगूयातं चूडाकर्म धकाः
नां छुनाः छगू हे दर्जाय् तयाः संस्कारित
जुल धकाः भाः पिइगु नेवाः मात्रया थितिये
जूगु दु । दशकर्म व षोडशसंस्कार
नेवाः मात्रया विधि खः यद्यपि हिन्दू व
बौद्धसंस्कार अलग खः धयाच्चंगु दु ।

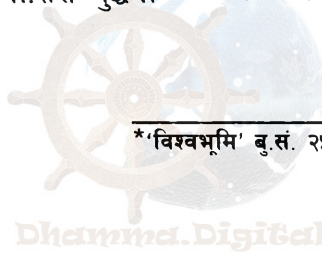
नेवाः तय् हिन्दूदेगः नं यक्व दु,
बौद्धविहार व छः पिं नं यक्व दु ।
नेवाः तय् संरक्षण याइपिं भाः पाः जुजु
जुयाच्चपिं नं हिन्दूदेगः व बौद्धविहार
यात उतिकं हे संरक्षण व संवर्द्धन याइपिं
जुयावंगु खनेदु । नेवाः या दुने धर्म

सहिष्णुता तः धंगु विशेषताकथं दइच्चंगु
सिइदु । नेवाः तय् न्ह्याक्व जात दः सां
इमि सांस्कृतिक एकता दु । ध्व
सांस्कृतिक एकता धइगु धार्मिक
मेलमिलापं नं जुयाच्चंगु खः । नेवाः तय्
पुरोहितत बर्मू जूसां गुरुजु जूसां नेवाः
हे । नेवाः या नातां हिन्दूधर्मावलम्बी व
बौद्धधर्मावलम्बी जूसां इपिं दाजुकिजा
व पासाभाइ जुयाः छगू हे सामाजिक
रीतिथिति हनाः च्वनावइच्चपिं खः ।
नेवाः तय् जुजुपिं अप्वः हिन्दू, जूगुलिं
बौद्धतय्के नं हिन्दू पहः अप्वः दुब्यूगु
खनेदु ।

बौद्धत धायेबलय् सामाजिक
गुथि-गहना हनाः बाजं थानाः प्याखं
हुलाः भ्वय् नइपिं नेवाः जक मखु, चीवर
वस्त्रं पुनाः ब्याहा मयासे विहारय् च्वनाः
बुद्धया उपदेशकथं फयांफक्व २२७ गू
नियम हनाच्चनीपिं बौद्धनेवाः त दु ।
न्हापांसिं उज्वः पिं बौद्धनेवाः त दः सां
दथुइ छकः राजनैतिक परिवर्तन वयाः
उज्वः पिं नेवाः त खनेमदयावन । अथेसां
इमिसं हनीगु पहः या सांस्कृतिक
चालचलनया पुसा गृहस्थ बौद्धतय्के
न्हनामवसे ल्यनाचवन । थौ स्वयाः ७०
दँ ति न्ह्यः निसिं हाकनं विहार विहारय्
चवनीपि, महासुक वसः पुनाः

भिक्षाजीवन हनाच्चवनीपिं नेवाःत
 खनेदत । उज्वःपिं नेवाःतयत्त नेवाःया
 गृहस्थ सांस्कृतिक जातपातं छत्तिं हे
 मथ्यू । वरे गुभाजुनिसें कयाः स्यस्यः व
 ज्यापुतकं छथाय् हे च्वनाः श्रामणेर व
 भिक्षुया कथं 'भन्ते' धायेकाः बौद्ध
 जुयाच्चवपिं नेवाःत दु । भिक्षुपिं
 गृहस्थनेवाःतथे न्त्यामहं चः पुज्याना
 जुइपिं मजू । इपिं शुद्धरूपं अनात्मवाद,
 अनीश्वरवादयात कःघानाः बुद्धधर्म
 हनीपिं खः । भिक्षुपिनिगु विहारय् वनाः
 बौद्धशिक्षा काःवनीपिं नेवाःतसें बुद्धया

उपदेशकथं पुजा यायेगु व व्यवहारय्
 च्वनेगु यानाहयाच्चवंगु दु । धार्मिक व
 ऐतिहासिक एकता दुपिं नेवाःतसें
 छम्हसिनं मेम्हसित कुंमख्युंसे थःथःगु
 धर्म सिद्धान्त कःघायेकथं मानवमन
 घानाः नेवाःमात्रया अहित मजुइगुकथं
 धर्मय् प्रोत्साहित यायेगु नेवाः छप्पं जुइगु
 लंपु जुइ । गैर नेवाःतय्गु खं न्यनाः
 धर्मया परिभाषा कयाः धार्मिक पूर्वाग्रह
 तयाजुलघाःसा हिन्दू जुइमा, बौद्ध जुइमा
 नेवाःया अस्तित्व ल्यने थाकुइगु
 अवश्यम्भावी जुइ ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

स्वयम्भूया छुं थाय् म्हसीका*

यें देया हनुमान्धवाःं छक्वय् पश्चिमपाखे भुइख्यलय् च्वंगु न्यासः फिट जाः दुगु 'गोपुच्छपर्वत' गुइँ स्वयम्भूया छग्वः तग्वःगु चैत्य दु । उगु चैत्यात बौद्धपुराणकथं 'स्वयम्भूचैत्य धर्मधातु वागीश्वर' नं धाः । ध्व नेपाःअधिराज्यया थीथी थासय् च्वंगु थीथीकथं नांजाःगु झिंखुगू चैत्यतमध्यय्यागु खः ।

खुइप्यंगू फीट जाः दुगु स्वयम्भूचैत्या च्वकाय् लुं सियातःगु तलायुक्त छत्रया क्वय् गजुर-स्तूप, त्रयोदश भुवनया प्रतीककथं झिंस्वगू तह दुगु गोलाकार प्यकुंलाःगु स्तम्भयागु स्वकुंलाःगु प्यंगू त्वनासिइ भगवान् व मेपिं छःपिनिगु मूर्ति व रंगीन बुद्धग मिखा व न्हाय् न्त्यसःचिंथें च्वयातःगु दु । छगू गोलाद्धयात गर्भघण्टा वा कलशया प्रतीक मानय् याइ । घण्टाया अर्थ आवश्यकरूपय् बुद्धपिं व मेपिं फुक्कं आराधना याःगु अले कलशया अर्थ ज्ञान पिज्वइगु साधन व कलः धकाः मानय् यानातःगु दु । गोलाद्धया प्यंगुलिं फेदिइ काल्पनिक कालया थीथीकथं नांजाःपिं थीथी वर्णया प्यंगू दिशाय् स्वयाच्च्वंगु थी थी मुद्राया

न्याम्ह पंचबुद्ध भगवान् व इमि शक्तिया रूपय् हनातःपिं छपाः छपाः ख्वाः व निपा निपा ल्हाः दुपिं, जवगु ल्हाः वरदमुद्राय् व खवगु ल्हतं पलेस्वां धारणा यानातःपिं लुंयापिं प्यम्ह तारापिनिगु मूर्ति दु । गोलाद्धया पूर्वपाखे बोध्यंगमुद्राय् वैरोचन बुद्ध, उकीयागु नापं खवपाखे भूस्पर्शमुद्राय् अक्षोभ्य बुद्ध, दक्षिणपाखे वरदमुद्राय् रत्नसंभव बुद्ध, पश्चिमपाखे ध्यानमुद्राय् अमिताभ बुद्ध व उत्तरपाखे अभयमुद्राय् अमोघसिद्ध बुद्ध दु । इमिगु वर्ण छसीकथं तुयूगु, वँचुगु, म्हासुगु, त्याउँगु व वाउँगु धाइ । उपिं बुद्धया मूर्ति क्वय् ग्वाखनय् प्रत्येक छगू फीट जाः व निगू फीट हाकःया ढलोटया थें च्वंगु जनावरत छसीकथं किसि, सल, सिंह व झंगःत म्हय्खा तथा गरुडया मूर्ति त दु ।

अथे हे बुद्धया शक्तिस्वरूपकथं दुपिं तारापिं अक्षोभ्य बुद्धया लोचनीतारा, रत्नसंभवया पद्मिनी तारा, अमिताभया आर्यतारा, अमोघसिद्धिया उग्रतारा, वैरोचन बुद्धया मामकीतारा गर्भ दुने दुगुलिं उकीया नापं जवपाखे ग्वाखय् तारा छम्ह मूर्तिरहित जुयाः स्थापित

जुयाच्चंगु दु । थुपिं तारापिनिगु वर्णन बुद्धपिनिगुथें छसीकथं तुयूगु, वँचुगु, म्हासुगु, ह्याउँगु व वाउँगु हे जुयाच्चंगु दु । लुं सियातःपिं जूगुलिं फुक्कं म्हासुसे हे च्वं ।

नेपाःया सूर्यवंशी जुजु वृषदेव वर्माया पालय् उम्ह जुजुं थःगु कुलय् न्ह्यानावयाच्चंगु शैवमतयात त्वःताः बौद्धमत काःबलय् भिक्षु शान्तशीलं स्वयम्भूइ वयाः च्वंम्ह मञ्जुश्रीया शिष्य भिक्षु गुणाकर व वया नं शिष्य यँदय्या प्रसिद्ध तान्त्रिक शान्तिकर आचार्ययाके सम्मति कयाः डेढ फीट जाः दुगु धीधी मुद्राया ल्वहँया पञ्चबुद्धया मूर्ति दयेकाः स्वयम्भूचैत्यया प्रकाश यानाः उकीयात स्तूपाकारय् त्वपुयाबिल । उगु हे इलय् उम्ह जुजुं वरुणपुर, वसुपुर, अग्निपुर, वायुपुर व समरपुर नामं न्यागू बौद्धमन्दिर पलिस्था यात नापं शान्तिपुर व अजिमाद्यःया देगः दयेकाः स्वनाः छुं दँतक थम्हं पुजा यात । लिपा गुलां (भाद्र महिना) लच्छि तक्या स्वयम्भूचैत्यया मेला न्ह्याकाः उकीया रेखदेख व पुजा अर्चना यायेगु जिम्मातकं बियाः शाक्यभिक्षुपिंत पुजारी दयेकल ।

जुजु वृषदेवया छुइ मानदेव वर्मा प्रथमं अधिराजा जूम्ह उम्ह वृषदेवं

स्वनातःगु ल्वहँयापिं पंचबुद्धया मूर्ति दुगु चैत्य गुँया पश्चिमय् च्वंगु मञ्जुश्रीदेगःया पूर्वभागय् यानाः झिन्यागू फीट जाः दुगु चैत्य दयेकाः प्रतिस्था यानाः स्वन । आःतकं दयच्चंगु ध्व चैत्यायात पुलांगु स्वयम्भू धाइ ।

“मानदेव वर्मा प्रथमं ल्वहँयागु न्याम्ह बुद्धया मूर्तियाथाय् पंचबुद्ध व प्यम्ह तारापिनिगु लुँया मूर्ति दयेकाः जीवन्यास बियाः स्वयम्भूचैत्यया ल्ह्वनेज्या (पुनर्निर्माण) यात । कलिगत संवत् ३८२५ स गुणकामदेव तृतीयं स्वयम्भूचैत्यया थासय् स्तूप दयेकल” धकाः च्वयातःगु दु ।

२००० दँ न्ह्यःनिसें दुगु स्वयम्भूचैत्य इलय् ब्यलय् जीर्ण जुयाः दुनाः न्हनावंगुलिं वि.सं. १४२८ नेपाःया जुजु अर्जुनदेव मल्लं, १४६९ स ख्वपया ज्योतिर्मल्ल, १६५२ स यँदय्या जुजु शिवसिंह मल्ल व वि.सं. १८५८ स जीर्णोद्धार जूगु खः ।

वि.सं. १९९० स भुखाचं छुं हे मस्यंगु थुगु चैत्यया २०१३, २०१५, २०१७ व २०३१ स छुं छुं मर्मत व लंपुलिं छाःगु खः ।

ध्व गुँ गयेत ल्वहँयागु त्वाथः दयेकातःगु दु । थुपिं त्वाथःया जवंखवं पंचबुद्धया न्यागू ज्वः वाहनस्वरूपया

त्वहँयापिं किसि, सल, सिंह, म्हय्खा व गरुडया मूर्तिंत तयातःगु दु । चैत्यया पूर्वपाखें ताःहाकःगु त्वहँया त्वाथः गये धुनेवं अन ६ फिट हाकःगु लीयागु वज्र तुं आकारया गोलाकार त्वहँया थां चने तयातःगु दु । थ्व वज्र जुजु प्रताप मल्लं पलिस्था याःगु खः । थ्व वज्रसम्बन्धी न्यंकं खँकथं कलियुगया न्हापांगु पादपाखे आकासं मलः कःबलय् अनयापिं बुद्ध भगवानं उकीयात थःगु नियन्त्रण्य् काःगु खः धाइ ।

स्वयम्भूचैत्यया उत्पत्तिया विषयस धयातःगु दु, “सत्ययुगपाखे नेपाःयागु प्रारिम्भक इतिहासकाल्य् नेपाःमण्डलय् लः मुनाः निकास बन्द जूबलय् पुख्थेंज्याःगु दहय् कर्कोटक, वरुण व वासुकी आदि विभिन्न गुम्ह नागराजपिसं बासा यानाः नागदहया रूप्य् च्वंगु इलय् सप्त तथागत भगवान्पिमध्यय् न्हापांम्ह विपश्वी बुद्ध भारतया बन्धुमती नगरं सत्यधर्म आदि नांयापिं शिष्यपिसहित वयाः ल्हुतिइ च्वय् च्वंगु ६५३६ फीट जाः दुगु पंचशीर्षपर्वत धइगु जामाच्वगुं च्वकाय् थ्यंकाः ७ फीट हाकः व ७ कोस ब्या दुगु यें उपत्यकायात दहया रूप्य् च्वंगु

खन्ताः अकनिष्ठ भुवनया निरन्जन निराकार शक्तिया प्रभावं प्राप्त पलेस्वांया पुसायात सप्ताक्षरी मन्त्रं उच्चारण यानाः उगु दहय् चैत्र शुक्ल पक्षया पुन्हिकुन्हु पिनाः उकीया खुलालिपा आश्विन शुक्ल पक्षया कोपुन्हि कुन्हु उगु पुसां बुयावःगु स्वानं अकनिष्ठभुवनं वःम्ह भगवान् स्वयम्भूया ज्योति उत्पन्न जुल ।

पलेस्वानं उत्पन्न जूगु स्वयम्भू ज्योतिर्लिङ्ग्य् पर्वतया स्पर्श जू वंबलय् उगु पर्वतया नां सत्ययुग्य् पद्मगिरि, त्रेतायुग्य् वज्रकूट, द्वापरयुग्य् गोश्रृंग व कलियुग्य् गोपुच्छ धायेगु यात ।

थुकीयागु च्वकाय् बुयावःगु सहस्रदलकमल हीराथें च्वंगुलिं व वज्रया अर्थ हीरा नं जुइ । संस्कृत भाय्यागु कोषय् थुकीया नां ‘वज्रकूटगिरि’ जूगु खः व इलय् ब्यलय् थ्व गुँया आकार हिलावँवं सायागु न्यकू व न्हिपंथें खनेदुगु थ्व पर्वतया स्थिति प्रष्ट जू ।

नेपाःया उत्पत्तिया नापनापं स्वयम्भूया इतिहासया नं शुरुवात जुइ ।

श्री ५ रणबहादुर शाहया पालय् देवाधर्म लामा नेपालय् वयाः थन बौद्धगुम्बा दयेकाः उकीया संरक्षणया लागी छुं जग्गा सहितया गुथि तयाः ल्हासाय् लिहाँ वंगु खः ।

स्वयम्भूस्तूपया प्यख्यरं तगवःगु
चिगवःगु चैत्यत व द्यःपिं पलिस्था
यानातःगु दु । थन न्हिन्हिं संलसः
भक्तजनपिं पुजा अर्चना याःवइ । पुन्हि,
अष्टमी व सन्हुकुन्हु भक्तजनपिं अप्वः
मात्राय् वयेगु याः । गुंपुन्हि व पंचदानपर्व
कुन्हु थन विशेषरूपय् द्वलंद्वःया ल्याखय्
बाजागाजा व स्तोत्र पाठसहित पुजा
प्रार्थना याःवइ ।

छुं दँ न्ह्यः थुकीया उत्तरपाखें
नं छगू भव्यगु गुम्बा दयेकेधुंकूगु व
थन लामा बौद्धपिसं न्हिथं पुजा याइ ।
६० दँ न्ह्यःनिसें बौद्धभजन यानावयाच्चंगु
ज्ञानमाला भजन थौं नं सुथन्हापां न्हिन्हिं
अन गुञ्जायमान जू ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

ॐ कारपरिवारया खँय्*

हिन्दूधर्मय्य् ओम् खँग्वः विशेषरूपं प्रयोग जुयाच्चंगु दु । थुगु खँग्वःयात कल्याण मंगलया रूपय् ईश्वरीय शक्तिकथं महिमायुक्त भाःपियाः छ्यलाच्चंगु दु । शिवत्वयात कयाः प्रयोग जुइगु थुगु खँग्वः तन्त्र, मन्त्र व नमस्कार यायेगु इलय् अप्वः छ्यलीगु खः । ओम् छगू हिन्दूधर्मया मू अंग जुयाच्चंगु दु । शान्ति जुइमा, क्रान्ति जुइमा ओम्या आधारय् इच्छा आकांक्षा व्यक्त यानातःगु दु । थःत बल काये माःसां मेपिनिगु बल पाः याये माःसां ओम् खँग्वः छ्यलीगु । ओम् शान्तिः, ओम् नमः शिवाय, ओम् इन्द्राय स्वाहा आदि धकाः ओम् छ्यलातःगु शास्त्रविद्याय् खनेदु । हिन्दूधर्मय् संसारयात ओम्मय यानातःगु दु । 'अ उ म्' मिलय् जुयाः दयाच्चंगु ओम्या व्याख्या विशिष्टरूपं यानातःगु दु । ओम् धकाः ॐ नं छ्यलातःगु दु । ॐ च्वःसां ब्वनेबलय् ओम् हे धाइगु । ॐ छगू शास्त्रीय खँग्वः जूगुलिं थुगु आखः च्वइबलय् चिं तसकं हे मिलय् यायेमाः । लाःलाःथे ॐ धकाः च्वये मज्यू । ईफुति तकं थासय् लाक्क मिलय् यानाः च्वयेमाः ।

हिन्दूधर्मया परिभाषा धकाः बियातःगुली धयातःकथं सायात पुज्याइम्ह, वेदयात हनीम्ह आदि धयाः ॐकारप्रति आस्था तइपिंत हिन्दू धकाः धयातःगु दु । हिन्दूधर्मय् ओम्यात गुलि श्रद्धा तःगु खः अथे हे मेमेगु धर्मय् नं ओम्यात थःथःगु तालं कघानातःगु दु । जैनधर्मय् नं ओम् अरहन् धकाः सम्मान यानातःगु दु । बुद्धधर्मय् नं ॐ नमो बुद्धाय, ॐ मणिपद्मे हुं धकाः ॐ यात विशेषकथं न्त्यथनातःगु दु । ओम् धाःसां ॐ धाःसां बौद्धतय्सं ॐ धकाः हे धायेगु याः ।

थथे ओम् बाय् ॐ या अर्थ फुक्क धर्मया छगू हे खः धकाः धाःसा धाये मज्यू । थःथःगु धर्मकथं थःथःगु तालं अर्थ छ्यानातःगु दु । हिन्दूधर्मय् ॐ या अर्थ शिव वा विष्णु खःसा, जैनधर्मय् महावीर वर्धमान व बुद्धधर्मय् बुद्ध बोधिसत्त्वयात कयातःगु दु । खँग्वः वहे जुइवं तुं अर्थ नं वहे जुइमाः धयागु मदु । धर्मपतिकं भाव पाइ, भाषापतिकं अर्थ पाइ । हिन्दू भारतय् बाय् नेपालय् लट्यूम्ह सा व मुस्मां बाय् इसाइतय्सं पाकिस्तानय् बाय् यूरोपय् लह्यूम्ह साया उद्देश्य हे मेगु जुइ फु । हिन्दू सायात

पवित्र तायेकाः, मां भाःपाः, लक्ष्मीद्यः
भाःपाः पुज्यानाः सम्मान याइसा
यूरोपियनतयसं दाः खाक नकाः मेसिनं
ककु चंदक पालाः वयागु ला नइ ।

बुद्धधर्मय् हे नं महायानी
वज्रायानीतयसं ॐ उच्चारण याःसां
थेरवादीतसें गुबलें ॐ यात प्रश्रय
बियामच्चं । हिन्दूधर्म मानय् याइपिं
छखलःसिनं न्ह्यागु धर्मयापिसं ओम्
धाःसां व हिन्दूधर्म हे खःगुलिं अथे ओम्
धाइपिं फुक हिन्दूधर्मया शाखा खः धकाः
बय्बय् यानाच्चंगु दु । म्हुतु दुपिसं धायेत
न्ह्यागुं धाइ, कलम लहातय् दुपिसं
च्वयेत न्ह्यागुं च्वइ, तर धाल च्वल
धायेवं धाथे हे खःगु जुइमाः धयागु नं
मदु, अज्ञानतावश अथे धकाः हालाजुइ
नं फु । गुगुं धर्मय् निकाय दयेफु, अले
शाखा नं दयेफु तर सिद्धान्त हे पाःगुयात
छुकीयां निकाय बाय् शाखा धकाः
धयाबिइ मज्यू । हिन्दूधर्मय् वैष्णव, शैव,
पाशुपत्य, कापाली व शाक्त आदि अनेक
निकाय दु । थ्व निकायतय् दक्वसिया
छगू हे सिद्धान्तकथं ईश्वरवाद,
आत्मवाद व मोक्ष प्राप्ति खः । उकिं
उगु दक्व निकाययात हिन्दूधर्मया दुने
तयाः शाखा धायेगुली मल्वः मजू ।
कट्टर हिन्दूवादीतसें बुद्धधर्मयात नं

हिन्दूधर्मया शाखा खः धकाः हाः जूगु
दु । अथे अविवेकीकथं हालाजुइ मज्यू ।
थःगु धर्मय् थःयत्थे धयाजूसां कर्पित
बाधा जुइक हालाजुइगु कथंया धृष्टता
याये मज्यू । बुद्धधर्मयात शाखा धायेगुली
छगू आधार काःगु खः ॐ कारपरिवार
धकाः । बौद्धतयसं नं ॐ धाःगुलिं
बुद्धधर्म हिन्दूधर्मया शाखा खः धायेगुली
बः ब्यूगु खः । सिद्धान्तपाखे मवसे थः
यःगु, थःत ल्वःगु अर्थ ज्वनाः अथे
लाःलाःथे हालाजुइगु भिंगु बांलागु धर्मय्
च्वनाच्चंपिंगु ज्या मखु । बुद्धधर्मया
सिद्धान्त धैगु अनीश्वरवाद खः,
अनात्मवाद खः, निर्वाणत्व प्राप्ति खः ।
हिन्दूधर्मय् साया ला नइ मखु धाइ तर
सीम्हसिगु जुइमा, म्वाःम्हसिगु जुइमा
हिन्दूया छगू जाति साकीं साया ला नः
धाइ । बुद्धधर्मय् ला गुम्हं नं पशुयात
स्यानाः ला नयेगु धयागु हे मदु । बुद्धया
अनुयायी जुयाः सुनानं पशु स्यानाः ला
नलधाःसा कित वयागु अज्ञानता जुइमाः
कि त मेगु धर्मया प्रभाव लाःगु जुइमाः ।
नेपालय् साया ला नये मज्यू धकाः
मनः । सायागु लाजक मखु, मेय्यागु
ला नइपिं नेवाःतयसं नं मिसाम्ह
पशुयागु ला मनः । च्वलय्चिगु ला,
मामेय्यागु ला नेवाःतयसां नं मनः ।

ला मिइपिसं ध्वंलानाः नकूगुयात
वालाचवनेगु खँ वइमखु ।

छगू हे देसय् थीथी धर्म दयाः
देसय् दुने च्वंगु धर्मया नातां दक्वं धर्म
पासाभाइकथं, छगू देसया परिवारकथं
दक्व धर्म छगू परिवारय् लायेफु तर
दक्व धर्मया छगू हे सिद्धान्त जुयाः
परिवार जुइगु मखु । थीथी धर्म
थीथी अर्थकथं, थीथी उद्देश्यकथं
छयलाचवनधाःसा वयात छगू हे
परिवार धकाः छम्ह हे अबु व छम्ह हे
बाज्याया सन्तानथें याये मज्यू । ॐ
कारपरिवारया अर्थ ॐ नां काइपिं
न्ह्यामहं छगू हे कथंया जुइगु मखु ।
ॐ नां काइगुलिं बुद्धधर्म नं हिन्दूधर्मया
शाखा ख; धाःथें ॐ नां काइपिं
बौद्धतय्सं ॐ या पक्षय् च्वंपिं हिन्दूतय्त
बुद्धधर्मया कचाकथं गुबले नां मकाः ।
इमिसं अथे नां काइ नं मखु छायाकि
बुद्धधर्म सुयातं दास याइम्ह नं मखु, सुयां
दास जुइम्ह नं मखु । स्वस्वखँखं पंचशील
धैगु हे मस्यूमह, पंचशील प्रार्थना छकः
हे मयाइम्हसित गथे धकाः बौद्धकथं
नालाकायेगु ? जातं बौद्ध धकाः
जुयाच्वंपितं ला छक्वलं बौद्ध धकाः
नालाकायेत लिचिली धाःसा ईश्वरवादी,
आत्मवादीतय्त गथे यानाः बौद्ध धाइ ।

बुद्धधर्म मानववादी जुयाः जात भात,
थथ्याः क्वथ्याः यानाः मनूयात च्वछायेगु
व क्वथिनेगु अले बस्वायेगु मयाइपितं
बौद्धआचरण दुम्ह धाइगु धाःसा जू ।

हिन्दूतय्सं बौद्धावतार धकाः
बुद्धयात नवमअवतारया रूपय् हनाच्वंगु
दु । दक्व अवतारयात हे बुद्ध धकाः
हंसां व थःथःगु खुसि । इमिसं हंम्ह
बुद्ध शुद्ध शाक्यमुनि गौतम बुद्ध जुइ
मखु । बुद्ध धयाम्ह सवार्थसिद्ध गौतम
बुद्ध हे जक मखु । बुद्धधयागु सुयागुं नां
मखु, व ला दर्जा जक खः । सःम्ह,
थूमसित बुद्ध धाइ । उकथं नवमअवतारय्
दुध्याकातःम्ह बुद्ध थूमह, स्यूमह
कथंयाम्हजक जुइफु, बौद्धतय्सं
हनीम्हकथंया बुद्ध जुइ फइमखु ।
अवतारवाद्यात नालामकाइम्ह थःगु
अन्तिम जन्म धाये धुंकुम्ह बुद्ध गुकथं
दशअवतारय् दुने लाःवनी । धाथें हे व
गौतम बुद्ध खःगु जूसा बुद्धया न्ह्यःने
चवनाः पंचशील प्रार्थना यानाः बुद्धपूजा
जुइमाःगु खः, उकथं जूगु गनं नं खने
मदु ।

गौतम बुद्धयात नवम अवतार
धाये धाःसा अथे धाइपिसं बौद्धविधिकथं
प्रव्रजित याःगुतक नं गनं खनेमदु । बरु
न्यने स्वयेदु कि बुद्धयात खँ व नास्तिक

धकाः धयातः गु दु । दशअवतारं वेदयात
हे जीवनया सकतां अंग खः धाइसा
नुद्धयात वेदविरोधी धकाः हिन्दूतयसं
धयाच्वंगु दु । थुज्वः गु व्यवहारय् यक्वं
खँ खने दयेकदयेकं नं बौद्ध व हिन्दू
छगू हे धयाः छता निता ल्वःथें ज्वःला
थें च्वंगु खँ न्त्यथनाः तर्क बियाजुइगु
ल्वःगु खँ मखु । थ्व छगू सम्यक्
चिन्तनया खँ खः कि पूर्व व पश्चिम
छथासं गथे लाइ, आकासय् खने दक्व
नगुतयत्त सौरजगत् धाइ, तर छगःथे
छगः नगुया अस्तित्व पाइ । थ्व खँ
चिन्तन यानाः स्वयेमाः । सौरजगतय्
दुने लायेवं छगूया मेगु सन्तान हे खः
धये जी ला ? थथे हे ॐ कारपरिवार
धकाः बुद्धधर्मयात शाखाभाःपाः धृष्टता
व्वयाच्वनेगु पाय्छि मजू । थुइकीपिसं
नं बांलाक चिन्तन यानाः थुइकेमाल ।
हाःहाःलय् वनाः छक्वलं गुगुं खँयात
पत्याः यायेगु उचित मजू । बुद्धं
धयाविज्याःगु दु कि सःस्यूपिसं धाल

धयेवं, ग्रन्थय् च्वयातल धयेवं, परंपरां
वयाच्वन धयेवं उकीयात मानय् हे
यायेमाः धयागु मदु, उकीयात
वालास्वयाः थःगु अनुभवं गुकथं धाल
उकथं यायेमाः ।

ॐ कारपरिवार धकाः
हालाच्वनीपिं हालां च्वं, सुयातं छुं मदु,
तर मेपितं मययेक, दिक्क चायेक
हालाच्वनेगु बुद्धिमानि मखु, अले ठहरय्
मजुइगु खँयात धेत्ताः जुयाः म्हछ्मं
तःलय् लाःसां तुति छपा द्यःने लाः
धयेथें न्हिलेमास्ति वइकथं हालाजुइगु
नं भलादमीपह मखु । बुद्धधर्म वास्तवय्
बुद्धधर्म हे खः । वया थःगु हे स्वतन्त्र
सिद्धान्त व अस्तित्व दु, व गुगुं धर्मया
शाखा मखु । नेपालय् हिन्दू व बौद्ध
निखलः नं दुगुलिं मिलय् चलय्
जुयाच्वनेत छ्महसें मेहसित नुगलय्
स्याइकथं व्यवहार यानाच्वने मज्यू ।
न्त्यागु धर्मया सार नं मनू छपँ जुयाः
मिलय् चलय् जुयाच्वनेगु खः ।

✽

* 'विश्वभूमि' बु.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

सुतीजन्य पदार्थ व मादकपदार्थायात विद्युतीय प्रचारसाधनं प्रसार मयायेगु धर्मय् छपलाः न्ह्यज्याःगु*

धर्म धइगु जगत्या हितया
लागी छगू माध्यम खः । 'धर्म' शब्द
भाववाचक नाम खः । थ्व थियाः बाय्
नँ तुनाः बाय् मिखां स्वयाः खनीगु बस्तु
मखु खालि मनं चायेकाः बाय् कल्पना
यानाः जक सीकेफइगु खँ खः । धर्म
लात धाःगु भिन धाःगु खः । जय जुलकि
धर्म लात धाःगु नं उकिं हे खः । लोकया
छत्रा छत्रा खँय् मनूया कल्याण यायेत
धर्म मदयेकं मगाः । भिंज्या धइगु हे
धर्म खः । सुया हित जुइ, कल्याण जुइ,
भिनी उम्ह धर्म लाःम्ह जुइ । सुया
मभिनी, स्यनी उम्ह धर्म मलाःम्ह जुइ ।
धर्म लाकेत मनूतसें अनेतने ज्या
याःजुइ । धर्म लाकेत अनेक ज्या याइ
धइगु पुजा, पाठ, दान, सम्मान याइगु
खः । व्रत उपवास च्वनाः मज्यूगु मभिंगु
ज्यापाखें तापाकाच्चनेगु धइगु धर्म यायेगु
खः धाःगु नं उकिं हे खः । धर्म याइपिसं
शरीर मन शुद्ध यानाः चः पुज्याः जुइगु
नं उकिं हे खः । शरीर स्यनीगु धइगु
उसाँय् मदइगुजक मखु अय्लाःथ्वं
काइगु, इकुइगु, वेंथें जुइगु नं खः । मन
शुद्ध यायेगु धइगु लोभ, पाप, मोह,

ईर्ष्या, द्वेष तंकाः सन्तोषं मन तयेगु खः ।
सन्तोष, धैर्य व सहनशीलता मदइगु
धइगु हे मन शुद्ध मजुइगु खः।

मनूया लक्ष्य धयागु सुख खः ।
दुःख मनूयात मयः । मनूयात मयःगु
दुःख तंकेमाःगुलिं मनूखं सुखया खोजी
याः जुइगु, बांलाक पुनेगुयात सुख
भाःपीगु व मसाक नयेमालीगु, मभिंक
जुइमालीगु, बांलाक पुने मखनीगुयात
दुःख भाःपीगु खः । दुःख मदयेमा धकाः
तातुनाः मनूतसें धर्म याः जुइगु खः ।
माःगु ज्या यायेबलय् दुःखसां सुखसां
सः यायेफु धाःसा म्वाःगु छु खः
धायेबलय् यःगु जुल कि न्ह्यागुसां माःगु
जुइगु, मयःगु जुलकि न्ह्यागु जूसां
म्वाःगु जुयावीगु । थ्व मानवया स्वभावय्
दुने लाःगु खँ खः ।

भिनीगु खँ धर्म जूगुलिं थःत
यःगु भिं भाःपाः मनूतसें न्ह्यागु नं याः
जुइगु । अय्लाः त्वनाः नं धर्म धाइगु
उकिं हे खः, भ्वजय् चः पुज्याइबलय्
धाला छाइगु नं उकिं हे जुइ । मनूत
थःगु जीवनपालन यायेगुया लागी
परम्परागत धर्म धकाः पशुपद्धि स्यानाः

व्याधाया ज्या नं या: जुइ, न्या लाना:,
 ल्वहंतय् बस्वाना: स्याना: नं मी । खुंतसें
 नं यक्व ध्यबा दयेका: न्ह्याइपुक च्वनेत
 धका: खू जुइगु ख: । थ:गु जीवन सुखी
 जुल धा:सा उकीयात भिं धायेगु कि
 मभिं धायेगु ? थथे न्ह्यस: तया: मनूतसें
 न्ह्याथे याना: नं ध्यबा मुंकेगु व आनन्द
 कायेगु याइगु ख: । खुया: नं मखुया
 धका:, फताहा खँ ल्हाना: नं धाथें ख:गु
 धका: “धरोधर्म” धका: पा:फयेकीगु
 ख: । ‘धरोधर्म’ धका: धाथें हे धर्मयागु
 खँ ख: धका: बचं ब्यूगु ख: । ‘धरोधर्म’
 धइगु ‘धर्मोधर्म’ अर्थात् धर्म व अधर्म
 भा:प्युगु जुइमा: । न्ह्याथेसां थम्हं यानागु
 खँ धर्म ख: धइगुया थ्व भाय् ख: ।
 धर्मया खँ कायेबलय् सुख आनन्द
 भा:पिया: च्वनेगुयात धर्म साथ ब्यूगु
 धा:सां दु:ख झंझट वइबलय् धर्म धइगु
 ल्व:मनावनीगु । थ:त दु:ख अप्प्यारो
 जुल कि मनुखं धर्मयात ल्व:मंका: मेपिंत
 दोष ब्यू जुइगु । थ:गु धंग मदया: द्रना:
 स्यना: दु:ख जुल, मछिन धा:सां उकीया
 कारण मेपिं हे भा:पा कुंख्यू जुइगु, ब्व:
 ब्यू जुइगु । अबुं न्ह्याबलें काय्
 म्प्यायपिंत ब्व: बीगु थ:गु धंग मदया:
 नं जुइफु । भा:तं कला:यात पला:पतिं
 ब्व: बीपिं दुगु नं थथे जुया: हे ख: ।
 हाकिमं कर्मचारीतयूत दोषजक बियाजुइगु

व छम्ह पासां मेम्ह पासायात कुंखिनीगु
 नं थथे हे थम्हं यानागु धर्म ल्व:मना:
 ख: ।

मनूतय् लागी पश्चात्ताप नं
 छगू धर्म ख: । पश्चात्तपं मनूया भिं जू ।
 थम्हं मखुथे यानागु खँ चालकि अधर्म
 जुल धका: लिपांनिसें उज्व:गु ज्याखँ
 यायेगुली हिचकिचय् जुलकि वया धर्म
 बल्लाइगु ख: गुकिं याना: वया भिं जुइ ।
 पश्चात्तापं सीदु कि थम्हं याक्व खँ
 धर्म मखु । धर्म धका: यानागु खं मभिं
 जुइगुयात थुइके बलय् धाथेंया थुयावइगु
 ख: । काचाक्क स्वयेबलय् भिंथें ज्युथें
 ता:सां घौछिलिपा हे उकिं दुष्परिणाम
 ब्यूगु नं यक्व जुयावं । धर्म धका: ज्या
 यानावँवं मभिनाव:गु नं यक्वसिनं तायेकू ।
 थुज्व:गु खं धर्म धइगु न्हापा नं लिपा
 नं आ: नं भिंगु भिनाच्वनीगु जक ख:,
 घौछिलिपा बाय् बुलुहुं मभिं जुयावइगु
 ज्याखँ धर्म मजुइगु धइगु खँ थूव: ।

आवश्यकतायात धर्म धाइपिं
 अप्व: दइवइगु प्रकृतिया नियम ख: ।
 प्रगति धइगु नं मनूया आवश्यकता
 अप्व: जुया: न्ह्याइगु ई ख: । खुसिइ
 वना: म्व: ल्हवनीम्हसिया छँय् हिति
 दयेसाथ वइत सुविधा जुइ । हितिइ ल:
 मवल कि ल: वयेकेत वं न्ह्यागु नं याइ ।
 थुज्व:गु आवश्यकता धइगु सुविधाया
 खातिर उत्पन्न जुइगु हे अप्व: दु ।

धार्थेया आवश्यकता धइगु लः, फय्, निभाः, नसा, वासःतासः खः । थुगु आवश्यकता पूर्ति यायेया लागी मनुखं दँसानिसें मच्चंतले कुतः याइ । दुःख सीमाःसां मसिसे मगाः । मेमेगु आवश्यकताया लागी दुःख स्यू जुइगुयात धार्मिक व आदर्शकथं मजिमगाःगु मखु धइगु सीदु । दुःख सी म्वायेक मनूमात्रया हित सुख जुइगु जुलधाःसा उज्वःगु आवश्यकता पूर्ति जुइगुली तसकं बांलाः अले थ्व लसताया खँ जुइ । दुःख सियाः अप्वः सुख जुइगु जुलधाःसां उज्वःगु दुःखयात सुखया किचः हे धाइ तर खने दयेक सुख धकाः हनाः लिच्चःकथं दुःख वइगु जुलकि उज्वःगुयात धार्थेया सुखया बस्तुकथं आवश्यकगु बस्तु धाये जी मखु । उकथं दुःखं लीगुली सुख माः जुइगु धार्थेया भद्रभलादमीया ज्या मखु । वसः बांलाक पुनेवं, खँ नाइक ल्हायेवं बाय् ज्या याये सयेवं सभ्य व भलादमी जुइगु मखु । स्व-पर हितयात ध्यानय् तयाः माःगु माःछि बस्तुयात आवश्यकता खनीपिं धर्मय् नं ल्वः, कर्मय् नं ल्वः धइथें याःपिं व्यक्ति जुइ । थःजक कतिलात बाय् मोजमज्जा यायेखनधाःसा लय्ताइपिं व न्ह्याथेंयागु ज्या यायेत नं स्वइपिं समाजय् मनूमात्रया भार जक जुयाः पृथ्वी ड्यातुइगु जुइ । मनू धइपिं खिचा ध्वंथें म्वायेत नं मखु,

राक्षस व दैत्यतथें क्रूर जुयाः म्वायेत नं मखु । मनू मनू जयाः म्वायेत खः । न्ह्यागु नं जातिं थःगु जातियात हित स्वइगु जूथें मनुखं नं मनूमात्रया हितया लागी ज्याखँ याइगु जुइमाः । मनूयाके बुद्धि विवेक छता अप्वः दुगुलिं मेपिं प्राणीत स्वयाः मेपिसं क्वाकाच्चनीपिं नं दु, मेपिंत घ्वानाच्चनीपिं नं दु । थःत हित जुइगु जुल धकाः मां हे नं मीपिं जुल कि संसारया हे अस्तित्व गथे जुयाच्चनी धकाः बिचाः याइपिं सभ्य धाःगु समाजय् म्हो जक खनेदु । अथे हे मत्यःगु मज्यूगु धकाः सीकसीकं नं बाध्य जुल धायेगु व 'घाः' धकाः लिचिलेगु विवेकी मनूया ज्या मखु ।

वइगु फागुन ७ गतेनिसें श्री ५ या सरकारं सूतिजन्य पदार्थ व मादकपदार्थयात विद्युतीय प्रचारसाधनं प्रसार मयायेगु क्वःछ्यूगु दु । थुज्वःगु बस्तुं शरीरयात हानि जुइगु व मानवसमाजय् विकृति वइगु जूगुलिं सरकारं थुकथंया निर्णय काःगु खः । धर्मविज्ञान, स्वास्थ्यविज्ञान व मानवव्यवहारया लागी मनीगु थुगु बस्तु निषेध ज्वीगु तसकं हे विवेकपूर्ण ज्या जूगु दु । सरकारं द्वःछिगू मजिमगाःगु ज्या याःगु स्वयाः थ्व छगू हे जक निर्णय नं मानवकल्याणया लागी जूगु

दु। भगवान् बुद्धं पंचशील धकाः मन्तयत
 कंगु खँ धाथे खःसां, चाःसां मनुखं पालन
 याये फइच्चंगु मदु । कँजक कँकं
 यक्वसित 'खः बाः' धायेकाः उद्धारया
 लँपुइ छूवःगु बुद्धया लोकहितया धारणा
 व नमूना खः । पंचशील पालन
 मयाइपिसं यक्वं शारीरिक मानसिक
 सुखभोग जुल धकाः उकीया विपरीत
 वनाः सना जूगु दु । बांलाक
 वालास्वतधाःसा इमिसं सुखभोग धकाः
 नालाकाःगु उज्वःगु बस्तुया प्रभाव इमित
 बांमलाक लानाच्चंगु छलंग खनेदु । उकिं
 न्हापा नं, लिपा नं, सदां नं भिनीगु जीगु
 खँयात नालाकायेफत धाःसा सुनानं छसः
 तिरिकक कृखिने मफयेक सललं जीवन
 न्त्याकाः ताः आयुतक संसारया उपभोग
 यानाः अप्वः मांया प्वाथय् च्वं जुइगु
 संस्कारपाखें तापानाः मानवजीवन
 हनेदइगु खँ बिचाः यायेमाःगु खँ खः ।

थौकन्हय् लागूपदार्थया उज्वःगु
 बस्तु व विज्ञापनं यक्व ध्यबा कमाय्
 जुयाः मेमेगु भौतिक सुखया बस्तुत
 परिपूर्ति जुयाच्चंगुलिं अथे विज्ञापनय्
 रोक्का यायेमज्यू धकाः सः तःपिं आपालं
 सःस्यू धाःपिं खनेदःवइच्चंगु दु ।
 स्वस्वखँखं त्याग यायेमाःगु बस्तु जुइक

जुइकं नं उकिं ध्यबा छता फाइदा जुइगु
 जुल धकाः उकीयात त्वःते मज्यू धकाः
 जिद्दि यानाः हाला जुइगु 'सर्वप्रकारं
 जगतो हिताय'या विरुद्ध वनेगु जुइ ।
 लाःलाःथे सनाः, मज्यूगु यानाः ध्यबा
 कमय् यानाः क्षणिक सुखभोग कायेगु
 खःसा अथे यानाः सनाजुइगु लँपु यक्वं
 दु । लँपु दत धायेवं कुलं वनेगु मनूया
 कर्तव्य जुइमखु । थुज्वःगु खँयात ध्यानय्
 तयाः सरकारं निषेध याःगु सूतिजन्य
 पदार्थ व मादकपदार्थयात विद्युतीय
 प्रचार साधनं प्रसार मयायेगु क्वःछ्यूगुयात
 समर्थन यानाः मनूया जीवनया लागी
 छगू सही लँपु ज्वंगु खः धकाः भाःपा
 मेमेगु नं थुज्वःगु मनयेमाःगु ज्याखँत
 मनयेत व पंकेत सकल मानवहित चाहे
 जूपिं राष्ट्रसेवी, समाजसेवी आदि
 धाइपिसं अप्वः सः तयाः ज्याखँय्
 न्त्यचिलाबीमाःगु धाथेंया हित चाहे
 जुइगु धारणाया उदाहरण जुयाबीमाःगु
 तःधंगु आवश्यकता दु । ततःधंगु खँत
 धाये अःपु याये थाकु । उकिं थाकुगु
 मजिमगाःगु ज्याय् न्त्यज्याइपित तिबः
 बीगु व खँजक सयेकाः मन्तयत खराबपाखे
 त्वपवाइपित बांलाक म्हसीकाः उज्वःपित
 हतोत्साहित यायेगु भिं मनूया कर्तव्य
 खः ।

*'विश्वभूमि' व.सं. २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

[१४२]

गुलुपाःदान*

दानमाहात्म्यया खँ ल्हायेबलय्
मनुखं थुकीया व्याख्या याये फैमखु ।
प्वगिंयात ध्यबा छगः दान बीगुनिसैं
कयाः थःगु म्ह, ला, हि, क्वयँ व
प्राणसमेत दान बीगु खँ साधारण
कल्पनाया खँ मखु । न्त्यागु न्त्याकथं
दान ब्यूसां धार्थेयागु दान श्रद्धादान खः ।
मेपिसं छु दान बिल, गुगु दान बिल
धकाः च्यूताः मतसे मेपिंगु उपकारया
लागी थम्हं थुकथं दान बी धकाः थःगु
हे दुनेया भावनां बीगु दानयात धार्थेयागु
दान धाइ । थुजोकथंया दानया भावना
मनय् वयेकेत मनू पात्र नं उकथंया हे
काम, क्रोध व ईर्ष्यायात पाछाःम्ह
मज्वीमाः । लाभ, सत्कार व कीर्तिया
लागी बीगु दानं सुफल प्राप्त ज्वीमखु ।
उजोगुकथं फलप्राप्तिया आशां बीगु दानं
कीर्तिया महत्त्वाकांक्षीया भावना ब्वलनाः
मन अशान्त ज्वी । मन अशान्त ज्वीगु
धैगु दुःख ज्वीगु खः । उकिं स्वीतं छुं
बस्तु बीवं बाय् लःल्हायेवं बांलाःगु दान
ज्वीमखु ।

शुद्धमनं उपयुक्ततायात दुवालाः
स्वीतं गनं छुं बस्तु लःल्हायेगु विशेष
दान ज्वी । थुकिं सीदु कि यक्व दयेक

लःल्हायेवं जक दान ज्वीगु नं मखु,
मतिइ वःथे फुकाज्वीगु नं दान ज्वीगु
मखु । लोभयात त्याग यायेगुया पूर्वरूप
दान खः । दान बीम्हसिनं मेपिंगु बस्तुइ
आसक्ति काइमखु । धार्थेया दान
याइम्हसिके खुयाकायेगु, हेकाकायेगु व
करकापं कायेगुथेयाःगु मनोवृत्ति दैमखु ।
थुज्वःगु हे खँयात कयाः भगवान् बुद्धं
दानपारमिताया विषयय् दुरययेक
कनाबिज्यानातःगु धैगु धार्थेयापिं
बौद्धजगतं सीकावैच्वंगु दु ।

बौद्धजगतय् दान बीगु प्रथा दु ।
दान बीपिं नं यक्वं दु । थःथःगु तालं
दान जुयाच्वंगु दु । थेथे हे बागबजार
याम्ह पासा जीवरत्न स्थापित छम्ह
थःगु हे तालं भावना ब्वलंकाः, श्रद्धा
ब्वलंकाः, छु दान ब्यूसा ल्वै, छिनी
अले ज्याख्यलेदै धकाः उखें थुखें न्यज्वीगु
यायां गुलुपाः दान यायेगु क्वःछिनाः
मन शान्त याःम्ह खः । जीवरत्न
स्थापितं भगवान् बुद्ध बिज्याकातःथाय्
भगवान् बुद्धयात श्रद्धा तयाः ज्या
यानाच्वंपितं गुलुपाः दान यायेगु
क्वःछिनाः इलय् ब्यलय् पर्वय् गुलुपाः
दान यायां वैच्वंगु जुल । वय्कःपाखें

दानं जूगु गुलुपातय् मंगलया चिं ध्वानातःगु
दुसा नेपालीक्लायात प्रोत्साहित यानातःगु
दु । याकनं मस्यनीकथं सिजःयागु
(धातुयागु) दयेकातःगु गुलुपाः अले
भगवान्या प्रतिमाया न्ह्यःने तयाः
पूजाया इलय् छुं बस्तु तयेबलय्
न्ह्यनीकथंया आकारय् रवः ज्यानातःगु
दु ।

गुलुपाः लोभरहितजीवनय् प्राण
हनेत मजिमगाःकथंया बस्तु तयाः नयेगु
शान्ति व सन्तोषया प्रतीक खः ।
गुलुपाःयात पिण्डपात्र नं धाइ । छ्रगः
रवारगु, रवल्लाःगु पिण्डथे च्वंगुलिं
थुकीयात पिण्डपात्र धाःगु ज्वी धैगु व
पिण्ड धकाः जागरा तयाः नयेगु
ज्वीगुलिं नं पिण्डपात्र धाःगु धैगु खँ नं
गुलुपाःया नांया विषयय् खँ न्यने दु ।
मनूतय् नसात्वँसाया थलबलं थःथःगु
तालं छ्रिक दयेकाः छ्यलेगु यानाच्वंगु
दु । थथे हे भगवान् बुद्धं छ्यलाबिज्याःगु
थलकथं गुलुपाः जुयाच्वंगु दु । उकिं
भगवान्पिनिप्रति छुं बस्तु दोहोलपेबलय्

गुलुपाः हे छ्यलीगु बौद्धपरंपरा जुयाच्वंगु
दु । थथे हे बुद्धशासनय् च्वनाः जीवन
हनीपिं भिक्षुपरंपरायापिसं नं दान ग्रहण
याइबलय् गुलुपातय् हे फयेगु
यानावैच्वंगु दु ।

दानं बीगुली थःगु भावना
न्ह्याकांच्वंमह जीवरत्न स्थापित ६०
दँ क्यंगु भद्रबुन्हिया लसताय् ज्वीगु
वय्कः पाखेया दानं नं गुलुपाः हे जूगुली
गुलुपाःयात कःघानाः थःत पूर्णरूपं
बौद्धपनय् धालय् यायेगु वय्कःया आशय
च्वछ्रायेबहः जू । वय्कलं बरोबर धयादी
कि गुलुपाः दानं बुद्धयात लुमनाः विश्वय्
मानवकल्याण ज्वीमा । थुकथं सकसिगुं
कल्याण तातुनाः पुण्यानुमोदन याइमह
वय्कःया आयु ताहायाः दानप्रदानया
ज्या खँय् सदां मन थुलं च्वनेगु अले
वय्कःया अतिकं सत्तीम थः (श्रीमती)
सहितं सकल परिवारयात नं कल्याण
जुयाः गुलुपाःदानय् न्ह्यच्युच्युं वनेफयेमा
धैगु आसिका याना ।

✽

*'गुलुपाःदानं' बु.सं २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

लुम्बिनि व कपिलवस्तुइ लुयावःगु छुं अवशेषत*

(क) लुम्बिनि

लुम्बिनि तराइप्रदेशय् च्वंगु छगू फाँट खः । ध्व उबलय्या छगू सुन्दरगु निकुञ्ज खः । बौद्धसाहित्यय् धुकीयात 'प्रादिमोक्षवन' धइतःगु दु । २६०० दँ न्ह्यवः थन भगवान् सिद्धार्थ बुद्ध जन्मय् जूगु खः । राजनैतिक उथलपुथल व गुगुं न गुगुं प्राकृतिक प्रकोप वयाः थुगु थाय् लहानावनाः खण्डहर दुने लानावंगु जुइमाः ।

झिगुंगू शताब्दिया सुरुनिसें विश्वय् प्राचीन सभ्यता व संस्कृतिया खोजिनीति यायेगु परम्परा सुरु जुसेलि नेपालं नं थुकथंया मालेज्याय् न्ह्यच्युगु खः । इ. १८९१ निसें १९६ स पाल्पाया उबलय्यात्म बडाहाकिम खड्गशम्शेर ज.ब.रा.या कुतलं जर्मन पुरातत्त्वविद् डा. अलोइस अन्टन फुहररं खंक लुम्बिनि लुइकूगु खः । इ. १८९६ स नेपालय् वःम्ह डा. फुहरर छम्ह पुरातत्त्वविद् खः । वैगु न्ह्यःने लूगु तसकं महत्त्वपूर्णगु बस्तु अशोक स्तम्भ खः । थुगु अशोकस्तम्भया हाकः १६ फीट ७ इन्च दु । थुकिं यानाः उगु थाय् भगवान् बुद्ध जन्म जूगु थाय् खः

धकाः सीकूगु खः । उकी कियातःगु खँ थुकथं दु - “देवानं पियेन पियदस्सिन लाजिन विंसति बसाभिसितेन अतन आगा च महीयते हिदबुधे जाते सक्यमुनीति सिला विगडभीचा कालापित सिलायमे च उसपापिते हिद भवं जाते, ति लुम्बिनि गामे उबलिके कटे अठभागिये च ।”

(देवतापिनि प्रियम्ह प्रियदर्शी जुजुं थःगु राज्याभिषेकया नीदौलिपा शाक्यमुनि बुद्ध जन्मय् जूगु थुगु थासय् थः हे वयाः पुज्यात । बुद्धजन्मस्थल धकाः धायेत वं थन ल्वहँथां स्वंकाः लुम्बिनि गामय् च्याब्वय् छब्वजक कर पुलेमाःगु यानाः मेगु कर माफि बिल । सम्राट् जूगु नीदौलिपा थुगु स्तम्भ इ.पू. २४५ पाखे भारतया मौर्य सम्राट् अशोकं उगु थासय् चाःहिलाः तयेकेब्युगु खः ।) अशोकयां ल्यू चीनया यात्री फाहियानं थ्यंमथ्यं इ. ४०३ पाखे लुम्बिनिक्षेत्रय् भ्रमण याःगु खः । फाहियान धुंकाः निसः दौलिपा मेम्ह चीनिया यात्री हूएन सांगं अन यात्रा याःगु खः । उबलय् वं खंगुकथं बयान याःगु मध्यय् बुद्ध जन्मय् जुइन्ह्यः मायादेवी मोल्हूगु पुखू

मायादेवीया न्हापां व्यथा जूबलय्
बःकाःगु सिमा व अशोकस्तम्भया
च्वकाय् च्वंगु सल खः । थुपिंमध्ययलय्
छगू पुखू ब्रूगु अप्पां दयेकातःगु लूगु दु ।

डा. फुहररं वःगुया लिपा भार
तीय पुरातत्त्वविद् पी.सी. मुखर्जीया
नायःसुइ इ. १८९८ स याःगु म्हुज्यां
यक्वं पुलांगु भग्नावशेषत खनेदइवःगु
खः । उकी मध्यय् पुलांगु पःखाः, बुट्टा
दुगु अप्पां दयेकताःगु तःधंगु मन्दिर,
छुं पुलांगु विहारत, स्तूप, चैत्यतय्
भग्नावशेषत व मायादेवीया मूर्ति आदि
खः । पी.सी. मुखर्जी लिपा केशरशम्शेरं
१९३३ निसें १९३९ तकया इलय्
महत्त्वपूर्णगु भग्नावशेषत लुइकूगु खः ।
अनं लिपा १९६२ स देवला मित्रं नं
म्हुज्या यानाः थी थी महत्त्वपूर्ण स्तूपत
लुइकूगु खः । थुगु म्हुज्यां लुइकूगु मध्यय्
अशोकस्तम्भं ३ फीट ति उत्तरपाखे छकू
मौर्यकाल स्वयाः न्हापा दयेकातःगु
१५'५"X१२'५" या क्वथा लूगु खः ।
थुकी छ्यलातःगु अप्पात १७"X८"X५"
यागु दु । मायादेवीमन्दिरया क्वय्पाखे
नं छगः फुलांगु मन्दिर दु । मायादेवीमन्दिरया
उत्तरपश्चिमपाखेया कुनय् छगः ५'५"
प्यंकूलाःगु न्हुगु मौर्यकालया स्तूप नं लूगु
खः । थुकीया गर्भय् अस्थिधातुसहितया

छगः लुंरंगगु छगू इन्च ग्वल्लाःगु बट्टा
छगः नं लूगु खः । थथे हे अन चा, ल्वहं
व कय्या अनेतने मूर्तित लुयावःगु दु ।
थुपिं मूर्तितय् मध्यय् चाया छगू
बौद्धताराया मूर्तिइ कुटिलाक्षरय् 'ये धम्मा
हेतुपभवा' धकाः च्वइतःगु दु ।

लुम्बिनिइ दकलय् न्हापांया
खुसिइ वैज्ञानिक धंगं म्हुज्या यायेगु ज्या
इ.सं. १९६० या दशकनिसें १९७०-
७१ स श्री ५ या सरकार पुरातत्त्व विभागं
सुरयाःगु खः । थुगु म्हुज्या न्हू दिल्लीया
राष्ट्रिय संग्रहालयया निर्देशक
डा. एन.आर. बैनर्जीया निर्देशनय् जूगु
खः । थुगु म्हुज्यां लुम्बिनीक्षेत्रय् सर्वप्रथम
मनूया बसोबास जूगु ई इ.पू. खुगूगु
शताब्दिनिसें जक खः व सिबय् न्ह्यः
बुद्ध जन्मय् जूगु थाय् छगू उपवन हे
खः धइगु सीदः वःगु दु । थुलिं बाहेक
लुम्बिनिइ इ.पू. स्वंगूगु शताब्दिनिसें हे
दइच्चंगु अनेक बस्तुत थीथी युगया चाया
मूर्तित सियूगु थलबल, हाकुगु रंगया थलबल
व मेमेगु बस्तुत नं लुयावःगु दु । थथे
लूगुली कुशान, सुंग व मौर्य ईयागु खः ।
(ख) कपिलवस्तु

कपिलवस्तु लुम्बिनि अंचलया
कपिलवस्तु जिल्लाय् लाः । ध्व भगवान्
सिद्धार्थ गौतमया पितृभूमि खः । न्हापा

कपिलमुनिं बास याः गु थाय् जूगुलिं थुगु
 थाय्यात कपिलवस्तु धकाः नां छूगु
 धाइ । बुद्धया पितृभूमि जूगुया नातां
 कपिलवस्तुया मालेज्या जुल । इ.पू.
 ५०० पाखे विडुडभ धइम्हसिया पाखें
 कपिलवस्तुया विनाश जूगु धाइ । अथे
 विनाश जुयाः लि उगु थाय् जंगलया
 रूप्य् हिलावंगु अनुमान यानातः गु दु ।
 इ.पू. २४५ दँ पाखे भारतया सम्राट्
 अशोकं उगु क्षेत्र्य् भ्रमण यानाः
 निग्लिसार व लुम्बिनि आदि थासय्
 स्तम्भअभिलेखतकं तयेके ब्यूगु सीदः वः ।
 अनलि इ. ६३६ स हुएन सांगं नं थन
 भ्रमण याः गु खः । इमिसं थः पिं चाः ट्यू
 वः गु इलय् थः पिसं खंगु बस्तुया विवरण
 च्वइतः गुलिं यानाः म्हुज्याय् देश
 विदेशया पिनिया नापं नेपाः या नं चासो
 बरय् जूगु खः । भारतय् च्वनाः राज्य
 यानाच्वंगु अंग्रेजसरकारया प्रतिनिधि
 डा. फुहरर वः बलय् अन म्हुज्या सुर
 जुयाच्वने धुंकाः पी.सी. मुखर्जी १९९८
 स तिलौराकोटया म्हुज्या यानाः
 बौद्धग्रन्थय् न्ह्यथनातः कथं बौद्धस्थल
 कपिलवस्तु अन हे लाः जुइमाः धकाः
 धाः गु खः । वइगु धापूयात भी.ए. स्मिथ
 व मेपिं विद्वान्तसें नं सहमति प्वंकूगु
 खः । लुम्बिनिया अशोकस्तम्भ व

चीनियायात्रीतय् गु वर्णनं व थीथी
 बौद्धग्रन्थय् न्ह्यथनातः गु वर्णनं
 कपिलवस्तु नेपाः या थौया तिलौराकोट
 हे खः धइगु सिद्ध जूवः गु दु ।

इ. १९६२ स नेपाः व भारतया
 मंकाः दलं भारतीय पुरातत्त्वविद् मयजु
 देवला मित्रया नेतृत्वय् कपिलवस्तुया
 म्हुज्या जूगु खः । अनलि १९६५ स
 नेपाः या पुरातत्त्वविभागं व १९६६-६७
 स जापानया रिस्सो विश्वविद्यालयं
 मंकाः ग्वसालय् म्हुज्या जुयाः लि
 १९७०-७१ पाखे उगु नगरया अवशेष
 लुयावः गु खः । थन याः गु म्हुज्यां नगरं
 पिने १०, १२ फीटतकया ब्या दुगु नहर
 सहित तः ताजिया चाया मूर्ति, सिजः या
 ध्यबा व नँया ज्याभः त लुयावः गु खः ।
 थथे हे १९ फीट ब्यागु लँ, १७ फीट
 ग्वः गु लुखाया थां व मनू वये वने
 याइगु ४ फीटया लुखा नं लुयावः गु
 खः । उगु लुखाया निखेरसं १० फीट
 ग्वल्लाः गु राजदरबारयात चाः हुइकातः गु
 पः खः या छुं ब्व, निगू सुरक्षा चौकी व
 स्वक् क्वथा दुगु कुषाणकालीन छँ नं
 लुयावः गु दु । अथे हे मौर्य, सुंग व
 कुषाणकालीन ध्यबा, नेगम, दाबिलस
 व सकिनस आदि च्वइतः गु मुद्राया नापं
 तः ता महत्त्वपूर्णगु बस्तुत लुयावः गु दु ।

यथे हे तुं हुएन सांगया धापूकथं राजदर
वारया प्यखेरं तजाः गु पःखाः व प्यदुवाः
लुखा मध्यय् पश्चिमपाखेया लुखा व
पूर्वपाखेया लुखा गुगु लुखां कि
सिद्धार्थकुमारया महाभिनिष्क्रमण जूगुया
नापं स्वंगः थूर नं लुंयावः गु खः ।

तिलौराकोट गंगाखुसिया उत्तर
पाखे च्वंगु प्राचीन भग्नावशेष दुगु
थाय् मध्यय् दकसिबय् तः धंगु व
पुरातात्त्विक दृष्टिकोणं अतिकं
महत्त्वपूर्णगु थाय् खः । वाणगंगाया सिस
च्वंगु थुगु क्षेत्रया नापं तुं भगवान्
ऋकुच्छन्द व कनकमुनि तथागतपिनि
जन्मभूमिया लुमन्तिइ सम्राट् अशोकं
स्वनातः गु स्तम्भत लुयावः गु दु । थुगु
थासय् लुयावः गु उगु खँया उपलब्धि नं
पुलांगु कपिलवस्तु थौया तिलौराकोट
हे खः धइगु प्रमाणित जुइधंकूगु दु ।
थये हे निग्लिहवा, गोटिहवा व तौलिहवा
कपिलवस्तुया म्हुज्या यायेत योग्यगु भूमि
जूगु दु । कपिलवस्तु उत्तर-दक्षिण

१७०० फीट ब्या जुयाः फैलय् जुयाच्वंगु
दु । थ्यंमथ्यं छगू माइल क्षेत्रफल दुगु
जमीनयात लिपा अप्पां दयेकातः गु ९
निसें १२ फीट ब्यागु पःखालं
चाः हुइकातः गु दु । राजदरबारया
पूर्वपाखे राजकुमार सिद्धार्थ
महाभिनिष्क्रमण याः गु पूर्वद्वार व
वयासिबय् नं पूर्वीरखे प्राचीन स्तूपया
अवशेष खनेदु । पश्चिमपाखे सैनिक
रखबारीया लागी दयेकातः गु बुर्जानापं
प्रवेशद्वारया चिं खनेदु । दरबारया दुने
खनेदुगु नानाप्रकारया अवशेषयात
हाकः या ल्याखं ८ गू ब्वय् ब्वथलाः
राजधानिया नक्सा दयेकातः गु दु ।
नांजाः म्हु पुरातत्त्वविद् पूर्णचन्द्र मुखर्जी
इ. १८९८ स डा. फुहरर मालेज्या व
बौद्धसाहित्यया अध्ययन यानाः
शुद्धोदनया राजधानि तिलौराकोट हे
खयेमाः धकाः क्वः छिनाः थः गु महत्त्वपूर्ण
पुरातत्त्वप्रतिवेदनयात प्रकाशित यानाब्यूगु
खः ।

✽

* 'विश्वभूमि' बु.सं २५४२, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५५)

सम्यक्महादान*

सम्यक्या अर्थ फयांफछि तःजिक, भिक, बांलाक, छिक, मनुष्यत्व ब्वलंक ज्वीगु ज्याखँ खः । भगवान् सवार्थसिद्ध गौतम बुद्धं बोधिज्ञान प्राप्त यानाः बुद्ध जुल धाःगुया दस् चतुरार्यसत्ययात ल्वीकाः ध्वीकाः छयःगु खः । चतुरार्यसत्यया लक्षित थासय् थ्यंकेगु चँपु भगवान् बुद्धं कनाबिज्याःकथं आर्यअष्टाङ्गिकमार्ग खः । मनुष्यत्व जागय् यानाः मनुष्यया लागी मनुखं हनेमाःगु यायेमाःगु ज्या सम्यक्कथं ज्वीमाः धकाः च्याताजिया लँपु दक्वं सम्यक्या दुने कःघानाब्यूगु दु । मनुतसें न्हचागु खं धायेत ला धाइ तर उगु ज्या यानाः पूर्वके तसकं थाकु । गुगुं नं ज्या पूर्वकेत यक्व कुतः यायेमाः । कुतः भचाजक पाःकथं जूवनकि तातुनाथें ज्वी मखु । ज्याखँय् वैगु पंगलःतय्त चीकाः दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा, दक्व बलयात न्हचथनाः न्हचाःवने फयेवतिनि मनं तुनाथे ज्याखँ ताःलाये फैगु खः । अथें अथें ज्या ताःलात धकाः धायेगु मन सन्तुष्ट यायेगु जक खः । मन घौछिया लागी सन्तुष्ट जूसां घौछि लिपा हे हानं असन्तोषं हा कयाः ताः अथेंया अथें तुं ज्वीगु जू । बुद्धं थःगु

जीवनय् यक्वं दुःख, कष्ट व अनुभव ब्वलंकाः ताः पूर्वकेगु लँपु लूगु खः धाःगु दु । सम्यक् धैगु उकीयात होश तयाः जीवन पानाः ताः पूर्वकेगु लँपु जुयाबी ।

थुज्वःगु अर्थ ज्वनाच्चंगु सम्यकं नेपालय् छगू प्रथा हे ब्वलंकूगु दु । व प्रथाया नां सम्यक्महादान खः । महादान धायेबलय् नये त्वने पुने आदियात मजिमगाःकथंया बस्तु ध्वीकाः आवश्यकता पूर्ति यानाबीगु खः । सत्पात्रपित तृप्त ज्वीक छछ्छाः नकाः इमिगु सात्त्विक शक्तियात प्रोत्साहित यायेगु छताजि त्वहः सम्यक्दान खः । थुगु दानय् दान बीपिं मनं धनं सम्पन्न जूपिं ज्वीगु व दान काइपिं आचरणं युक्तपिं ज्वीगु खः । मनूया आचरणं धैगु मनुखं मनूयात हरप्रकारं लय्तायेकाः देवत्वय् प्राप्त ज्वीकथं व्यवहार यायेगु खः । मनुखं मनूयात ब्वःबीगु, छाक्क व नुगलय् स्याक्क धायेगु, मनुखं मनूयात क्वथिनेगु, सास्ना बीगु, लोभ तृष्णाय् दुंकेगु आदियात त्वःताः मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षाभावयात कःघानाः मनुष्यलोकयात देवलोकतुल्य झझः धायेकेगु हे मनुष्यया सम्यक्प्रकारया

जीवन खः । सम्यक्दानय् थुकथंया प्रतीकतायात कःघानातःगु धैगु थौया सम्यक्महादानपर्व सीदु । सम्यक्दान धाःसां थ्व छगू सम्यक्भोजन नं खः । कचिगु बस्तुयात बुकाः सभ्यतौरं तृप्त ज्वीक नकेगुलिं थुकीयात महाभोजन नं धाइगु खः । थ्व भोजनय् पात्रत्व अर्थात् योग्यपिहे भोजनया लागी समावेश ज्वीगु खः । योग्यता धैगु शुद्धताया चिं खः । शुद्धता धैगु भेदभाव विहीनगु व्यवहार खः । नेपालय् तःधंगु सम्यक्महादान धैगु स्वयम्भूक्वय्या भुइछ्यलय् जुयावैच्वंगु दु । थ्व सम्यकं तःधं चीधं व जातपातया भेदभाव मतसे न्हयानाच्वंगु बौद्धपरम्परायात उलाक्यं । सम्यक्भोजन धकाः जा हे भोजन याकीगु खः । बूगू बस्तुत दान यानाः भोजन याकीगु थुगु परम्परा नेपालय् हे सुरुवात जूगु खनेदु ।

थौकन्हय् भुइछ्यलय् न्यायेकवैच्वंगु सम्यक् न्हापानिसें अन हे न्यायेका वैच्वंगु धैगु मखु । थ्व दान थाय् छिंगु स्वयाः छिंकथं ल्वःथाय् यानावैच्वंगु खः । सम्यक् स्वनिगलय् दुने थौकन्हय् यलदेसय् न्यादँय् छकः, ख्वपय् दँय्दँसं व यँय् १२ दँय् छकः न्यायेकीगु धैगु गुथि स्वनातःगु खलकं याइगु खः ।

श्रद्धावान्पिसं सम्यक् न्हयागु दँय् न्हयाम्हसिनं न्यायेकसां ज्यु । ध्यबा दयेवं न्याइगु सम्यक् धाःसा थ्व मखु छायाकि थुकीया सांस्कृतिक विधि हने तसकं थाकु । देसय् दक्व नांजाःपिं थाय्थाय्या चःपिं निमन्त्रणा यानाः बिज्याके माः । दानबीगु बस्तु ता यक्व न्हचवःनिसें ताःलाकेमाः । जोरजाम याइपिं परंपरागत थी थी त्वाःया खलः पुचःयात कःघानाः ज्याया भाला बियाः ज्या कायेमाः । नके त्वंकेया व्यवस्था इलय् ब्यलय् नियमकथं यायेमाः । दछि न्हचवः स्वयम्भूइ अमिताभ तथागतया थाय् ग्वय्दां तयाः उकीया दछिलिपा घ्यःचाकु सन्हुकुन्हु सम्यक् न्यायेके धुंकाः सतिकुन्हु अजिमाद्यः बिज्याकाः मिसासमय् धकाः शाक्य वज्राचार्य मिसापित सम्यक्दान बीमाः । शाक्य व वज्राचार्यपिसं जक दान कायेगुली सम्मिलित ज्वीगु थुगु ज्या स्वदँ बिकाः यायेमाः । मूगु दँया सम्यक्दान क्वचाये धुंकाः नं मेगु दँय् 'दरु' धकाः बिजंकथं अथे हे संक्षिप्तरूपं सम्यक्दान यानाःतिनि थुकीया विधि पूर्वकेमाः ।

थथे जुजुं ततःधंगु पूजा यानाः हनेबहपित दान याइगु परम्परा थी थी धर्मया छ्यलय् दु । प्रजापिसं चःपित

ब्वनाः हनेबहपितं दानप्रदान याइगुया इवल्य् नेपाल्य् जुजुयात नं साक्षीभावं सम्माननीय मूपाहाँया इवल्य् तयाः गव्यदां तयाः निमन्त्रणा यानाः सम्यक्दानस भोजन याकीगु जूगु दु । ने.सं. ७७३ स न्यायेकूगु सम्यक् जुजु जयप्रताप मल्लयात नं निमन्त्रणा यानाः सम्यक्भोजन्य् सरिक याकूगु खः । वि.सं. १८६४ रणबहादुर शाहया हत्या जुइन्त्यः हे जुजु जूम्ह गीर्वाणयुद्ध शाहया पालं निसेला झिनिदँय् छक्वः न्यायेकूगु सम्यक् उबलय् उबलय्या जुजुपितं सःताः ब्वति कायेकावैच्वंगु खः धैगु सीदु ।

बुद्धया धापूकथं संस्कार अनित्य धाःसां संस्कारं मनूतय्त सभ्य व शिष्ट यानाब्यू । उकिं नेपाःया धार्मिक संस्कार विधि हे अप्वः । संस्कारविधि हनेगु धैगु परम्परागतजक कायम यायेगु मखु कि उकिं मनूया स्वभाव परिवर्तन यानाः अनुशासित व पूर्णताय् यंकीगु जूगुलिं संस्कारविधिइ जटिलता दैगु स्वाभाविक खः । जटिलतां यानाः भावना व श्रद्धा दुपिसं सिब्य परम्परायात कःघानातयेगु धैगु मेपिसं यायेफैगु खँ मखु । संस्कृति न्हनावनीगु धैगु नं कःघाये मफयाः हे

खः । परम्पराजक धाइपिं तर श्रद्धाभक्ति मदुपिं जुलकि मिखा तिसिनाः विधि हनेगु यायेगु याइगुलिं उकी विकृतिं नं थाय् काइगु जू । थथे हे सम्यक्महादान्य् नं विकृतिं हा कयाः तःधं चीधं व जातयागु तकं भेदभाव ब्वलनावःगु खनेदु । दानबीगु महाश्रद्धायात छखे तयाः तःधंपिंगु चाकरी यायेगु प्रवृत्ति नं दुहाँवःगु खनेदु । सम्यक् न्याः धायेसाथ दानबीपिं व दान काइपिंजक उत्सुक जुइगु मजुसे प्रजागण दक्वं हे चं चं धायाः सम्यक्या चर्चा याये धुंकी । सम्यक् छम्हनम्हसिनं खर्च यानाः याइगु जूसां नं श्रद्धा तक्वसित पुण्य लाभ ज्वीगु भाःपाः अप्वःसिया थुगु पर्वय् श्रद्धा पिल्वः । सम्यक् ज्वीगु थासय् जात्रा मेला पर्व हे जुयाः ततःकूगु थाय् हे त्वप्चीक मनूत तयां तयेथाय् मदयेक भेला ज्वीगु । थुगु सम्यक्महापर्व नेपाःया हे छगू नमूनागु व महत्त्वपूर्णगु विशेषतां जाःगु संस्कृति जुयाब्यूगु दु । थुकीया चर्चा स्वदेसंनिसे विदेशी विद्वान् व समाजशास्त्री अन्वेषकतय् बिचय् यक्वं जू । थुकीया अध्ययन यानाच्चपिं विदेशीत नं यक्वं दु ।

✽

*'शान्ति-विजय' बु.सं २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

लुम्बिनिदिवस*

थुखुसीनिसें बुद्धजयन्तिया दिनय् नेपालय् लुम्बिनिदिवसया कथं दिवस हनेगु 'लुम्बिनि विकास कोष' क्वःछ्यूगु दु । बुद्धया जयन्तिकथं बुद्ध जन्मय् जूगु लुम्बिनिगामय् बौद्धलकस हयेत कुतः यायेगु तातुनाः उगु दिंयात विस्कंया दिं हे धकाः क्वःछीगु आवश्यकता खः अले बांलाःगु खँ नं खः । विश्वय् दिवसकथं हनीगु दिंत यक्वं दु । अय्सां लुम्बिनिदिवस मेमेगु दिवस स्वयाः यक्वं पाइ । लुम्बिनिदिवस कार्यक्रममुखीजक मजुसे व्यवहारमुखी जुइगु जुइ । लुम्बिनि धायेमात्रं बुद्धयात लुमनी । बुद्ध धायेमात्रं बुद्धया उपदेशयात लुमंकेगु जुइ । बुद्धया उपदेश धइगु पाण्डित्य मखु व्यवहार खः । बुद्धं क्यंगु व्यवहार धइगु पुजा, भक्ति व कार्यक्रमजक मखसे मनूया भिंगु स्वभाव व्वयेगु खः । थ्व खँयात वाःचायेकाः लुम्बिनिदिवस कुन्हु म्होनिं लुम्बिनिइ दुने थुज्वःगु स्वच्छगु लकस ब्वलंकीगु जुइ ।

लुम्बिनिदिवस व बुद्धजयन्ति धइगु छगू हे मखु । बुद्धजयन्ति लुम्बिनिइ जक सीमित जुइमखु । थ्व व्यापकरूपं विश्वय् न्यनीगु जयन्ति खः । बुद्धजयन्तिया दिनय् बुद्धया उपदेशकथंया

पंचशील, अष्टशील, दशशील, चतुरार्यसत्य, आर्यअष्टांगिकमार्ग व बुद्धपूजाया ज्याइवः जुइगु खः । उद्देश्ययात त्वयेक हिदान, मिखादान व बौद्धगतिविधि व ज्ञान सीकेगु थुइकेगु कथंय्, बौद्धन्त्यसः-लिसःकासा, वक्तृत्वकलाकासा, च्वसुप्रतिभावज्या, चित्रप्रदर्शनी आदि थुगु ज्याइवःया छुमांत जू । बुद्धयात लुमंकाः बुद्धया व्यवहारया ल्यू ल्यू वनेया लागी हनेगु बुद्धजयन्ति विश्वया न्ह्यागु थासय् नं हनेगु याः अले याइ । लुम्बिनिदिवस धकाः नेपालय् जक हनेगु जुइ छायाःधाःन्त्या थ्व नेपालभूमि खः, नेपाःया विशेष गौरव खः न्याःमिं सिबाय् सकसिनं हनेमाःगु धइगु मखु । खाद्यदिवस धायेबलय् गथे विश्वमानव न्ह्याम्हसितं मदयेमगाःगु जुइ, अथे लुम्बिनि जुइमखु । बौद्धत दुगु देय् व मनूतसें श्रद्धां हनीगु मेगु हे खँ खः । बुद्धजयन्ति धायेबलय् बुद्धया व्यक्तित्व व संसारया मानवया लागी बुद्धया देनयात कयाः लुमन्तिकथं हनेगु दिं खः । थुकुन्हु बुद्धनाप सम्बन्धित ज्याखँया लिधंसाय् न्ह्यागु ज्याइवः हे सां न्ह्याके ज्यू । लुम्बिनिदिवस धकाः लुम्बिनियात

च्वन्त्याकेगु ज्याइवःसिबय् मेगु
ज्याइवःनाप थुकीया क्वातुगु स्वापू
च्वनी मखु । विकासया ज्या धइगु भाषण
व पुजाया कार्य क्रमजक मखु,
मानवकल्याणया लागी गुलि ज्या जुल
धइगु क्यनेगु हे विकासया मू ताः खः ।

लुम्बिनिदिवसया मू ताः लुम्बिनिया
विकास हे खः । उकिं बुद्धजयन्तिया
लसताय् लुम्बिनिविकासया ज्या
तदारुखताकथं दिवसया रूपय् जुइमाः गु
खः । उगु दिवसया इलय् लुम्बिनिइ
निर्माण जूगु ज्याखँया उलेज्या, निर्माण
यायेगु ज्याया थालनि, शिलान्यास आदि
यायेगु जुइमाः । लुम्बिनिइ ब्वलंकेमाः गु
ज्याखँया प्रतिबद्धताकथं अन शुद्धरूपं
पंचशील पालन जुइगु कुतः जुइमाः ।
अन पशुपंछित्त स्यायेगु, स्यानाः मीगु
आदि हिंसाकर्म जुइमज्यू । लुम्बिनिइ
मादकपदार्थ अय्लाः, थ्वँ, भाड, धतुरो,
गजि छ्यलेमज्यू । चुरोस, खैनि, बिरिथें
याः गुयात छ्यलेमज्यू, मिसा मिजंत
विलासितापूर्ण नकचराकथंया मनोरञ्जन
जुइगु जुइमज्यू । गुगु बस्तुया विकास
यायेमाः गु खः उगु बस्तुया विपरीत
आचरण याइगु स्वभाव दुपिंत उगु
विकासया ज्याय् भाला बीमज्यू । धात्थें
धायेमाल धाःसा मानवीय चरित्र थकायेगु

आशय हे बुद्धया उपदेश खः । बुद्धया
उपदेशं हे बुद्धयात लुमंकीगु खः ।
बुद्धयात लुमंकाः वइगु गुणयात प्रश्रय
बीगु हे लुम्बिनियागु विकास यायेगु खः ।
थुज्वःगु गहन ज्या यायेया लागी
स्वनातःगु लुम्बिनि विकास कोषया
पदाधिकारीपिं पूर्णरूपं अय्लाः थ्वँ
मत्वनेगुथेंयाःगु आचरण दुपिं जुइगु
नितान्त आवश्यक जू । चरित्र मभिपिंसं
भिंगु ज्याया भाला पूर्वकी धकाः विश्वास
यायेगु हास्यास्पदजक जुइ । उकिं थुगु
दिवस मेमेगु दिवसथें औपचारिकतां जक
हनेगु दिवस जुइमखु जुइ ।

बुद्धं सुइगुं आशीर्वाद नं चाहे
याइमखु, सुनानं सराः नं बीमखु । बुद्धं
सुइतं भिनेमा धाल धायेवं उकी पत्याः
नं याइमखु, सुनानं मभिनेमा धाल धायेवं
उकी च्यूताः नं तइमखु । ज्या सुनां
याइ वइत बुद्धं पत्याः याइ, सुनां ज्या
याइमखु वइत न्वायेगु याइ । उकिं
लुम्बिनिया विकास जुइमा धकाः जक
हालाच्चनीपिंत सिबाय् हिचःति हायेकाः
शुद्ध चित्तं विकासय् न्ह्यचिलीपिंत
बुद्धया उपदेशं थ्यू धकाः सीकेमाःगु
खनेदु । गुगुं नं दिवस धइगु मूल्यांकनया
दिं खः । दच्छिइ छकः दिवस हनेगु
धइगु मेगु दँया उगु दिवस वयेन्ह्यः

ततःधंगु उल्लेखनीय ज्या यानाः
मूल्यांकन यायेछिंक तयार जुइगु खः ।
लुम्बिनिदिवसं नं दँयदसं न्हून्हूगु विकास
निर्माण ज्या याइ धइगु लुम्बिनिया
विकांसया इच्छा यानाच्चपिं न्ह्याम्हसिनं
नं आश याइगु खँ खः ।

लुम्बिनिया विकास यायेमाल
धकाः छम्ह विदेशिं ग्वसाः ग्वःगु खः ।
नेपाःमितसें उगु ग्वसाःयात ग्वाहालि
तक याये मफयाः थौ विदेशित लुम्बिनिइ
वक्वसिनं लुम्बिनिया हालखबर खनाःलि
नेपालय् बुद्धया अवमूल्यन जूगु
तायेकावनाच्चंगु ख्याःखँ मखु । थुकिं
सीदुथें च्वं कि हिन्दूतसें बुद्ध धकाः
वास्ता याःगु मदु अले बौद्धतसें म्हुतुइ
जक बुद्ध धकाः घानाच्चंगु दु, ज्याखँय्
बुद्धपाखे लिनाच्चंगु मदु । लुम्बिनिया
विकास यायेत विदेशितसें बी धाःगु
ग्वाहालिया सदुपयोग यायेफुथें मच्चंसा
नेपाःमितसें थःमहं खर्च बर्च व श्रमदान
याये फुगु मखुथें नं जुयाच्चंगु दु ।
बौद्धचारधाममध्यय् स्वंगू धाम हिन्दूस्थानय्
लाःसां उगु थासय् बुद्धया नामं उल्लेखनीय
विकास यानातःगु दु । बुद्ध जन्म जूगु
न्हापांगु धाम जुयाच्चंगु लुम्बिनिया
विकास मज्जुगु थौतक नेपाःमिं ध्यान
मतःगु धइगुया दसिथें जुयाब्बूगु दु ।

विकास धइगु ध्यबां जक जुइगु
मखु, तन मनं हे अप्वः जुइगु खः धइगु
शिक्षाया खँ मथूपिं नेपाःमित ला मदु
थें च्वं, अयसां लुम्बिनिया विकास
मज्जुगुली नेपाःमित धर्म, कर्म व राष्ट्रिय
सामूहिक इज्जत स्वयाः व्यक्तिगत स्वार्थ
हे पूर्वकेत जक स्वइच्चपिं दुगु खःला
धइथें भान जूवः । थुज्वःगु खँयात
वाःचायेकाः लुम्बिनिदिवस हनीपिंसं
लुम्बिनिविकासया लागी न्ह्यचिलेमाःगु
पलाःत धिसिलाकेमाःगु खः धायेबलय्
अप्वः खँ जुइ मखुला धइथें ताः । लुम्बिनि
नेपाःया गौरव जूगुलिं सरकारी स्तरं
लुम्बिनि विकास कोष समिति स्वनातःगु
अवश्य नं खः । बुद्ध नेपाःमि दक्वसिया
मंकाःम्ह महामानव जूगुलिं उगु
बुद्धजन्मस्थान लुम्बिनिया विकास यायेत
स्वनातःगु लुम्बिनि विकास कोषय्
न्ह्यागु धर्म कः घाइपिं जातित नं सदस्य
यानातःगुलिं नं सीदु कि बुद्धजन्मभूमि
लुम्बिनिया विकासया लागी बौद्धतसें
जक मखु नेपाःमि न्ह्याम्हसिनं नं जिम्मा
कायेमाःगु खः ।

आः लुम्बिनिदिवस हनीगुलिं
याकनं हे लुम्बिनिया ज्या ह्वासाह्वासां
जुइला धइथें च्वं । वंगु मंसिरय् जूगु
विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलनय् दयेकूगु

लं, सिंगारय् याःगु थाय्बाय् थौकन्हय्
 भिवभाय्मभाय्दनावंगुयात लुम्बिनि
 दिवसं च्यूताः कयाः माःथाय् माःकथं
 संरक्षण व सुधार यानाः झन् झन्
 बांलाकायंकीगु जुइ धइगु तायेके थाय्
 दु । द्वलंद्वः तूगु क्वय्यंचिया कापतं
 दयेकातःगु छत्र च्वतुलाः घ्वय्न्यानाः
 बेक्वःगु जक नं तप्यंकाः सुधार मजूगु
 खनीबलय् लुम्बिनि धइगु हे माकःयात
 फोंसिथें खः धकाः तायेकूपितं नं
 लुम्बिनिदिवसं धाडस बियाः आवंलि
 लुम्बिनिइ सफा सुघर बरय् जुइ,
 बिचाःसंचाः बरय् जुइ, विकासया ज्याय्
 निरन्तरता वइगु जुइ धइगुली बांलाक
 सासः ल्हाकीगु जुइगु जुइ ।

लुम्बिनिया विकास यायेमाः धाइपिं
 व लुम्बिनिदिवस हनीपिसं छता खँ
 मजिमगाःकथं सीकेमाःगु व पालन
 यायेमाःगुली द्वंके जीमखु, व खँ खः
 बुद्धया सिद्धान्तया विपरीत जुइकथं
 ज्याखँ हनेगु । लुम्बिनि दयेकाः उकीया
 विकास यानाः बुद्धया सिद्धान्तयात उगु

हे थासय् च्वनाः श्यालिंचा जिस्कय्
 यायेथें यानाः सनाबिल धाःसा बुद्धत्व
 कं हालीगु जुइ । अनित्य, दुःख,
 अनात्मयात नालेत हे लुम्बिनि दयेकेगु
 खः । मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा
 हनेत लुम्बिनिदिवस हनेगु खः । ध्यबा
 कमाय् यायेत लुम्बिनि दयेकेगु जुलधाःसा
 दिवस हनाया सि लाइमखु । राजनैतिक
 भेदभाव तयाः साम्प्रदायिक धर्म नालेगु
 जुलधाःसा दिवस हनाया मू दइमखु ।
 अथे हे पिकनिक न्यायेकेत बांलाःगु
 थाय्थें यानाः मनोरन्जनया लागी साधन
 जुइकथं दयेकेगु जुल धाःसा दिवस
 हनाया भाः दइमखु । थुज्वःगु खँयात
 कयाः लुम्बिनिदिवस यचुपिचु नुगलं
 ब्वति कयाः ज्याइवः छुनाः प्रतिज्ञादिवसया
 रूपय् हनेफत धाःसा धार्थेंया
 लुम्बिनिदिवस जुइगु जुइ । लुम्बिनिया
 विकास मजुयाः नुगः मछिंकाच्चपितं
 थुगु लुम्बिनि विकासया सुखातं मन
 तैवीगुली भलसा दइगु अवश्य हे जुइमाः ।

✽

*'विश्वभूमि' ब्र.सं २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

थम्हं ट्काः मेपित पाःल्यायेगु संस्कार*

मनू विवेकीम्ह प्रणी धाइ तर तसकं स्वार्थीम्ह नं धाइ । मभिंगु याइम्ह व थःत नं कर्पित नं दुःख जुइगु ज्या याइम्हं प्राणी धइम्ह हे मनू खः धकाः मनुखं हे सिद्ध यानातःगु दु । पशुपंछित प्रकृतिं संचालित जुइगुलिं इमि थःथम्हं बानि भिंके नं म्वाः, स्यंके नं म्वाः । इमिगु बानि हिलेगु जुलकि मनुखं हे हिलाबीमाः । मनू प्राकृतिक खयां नं प्रकृतिलिसे हे हांथ्या यानाः अप्राकृतिक ज्या सं जुइयः । दक्व प्राणीया थःथःगु स्वभाव दुथें मनूयाके मनूया स्वभाव दयां नं मनू मखुपिं प्राणीतय्गु स्वभाव नं दुथ्याः । मनू विवेकी जुयाब्युगुया छगू हुनि मनू मनू जुयाः मनूया स्वभावकथं जुइमाःगु खँयात वाःचायेके बीत खयेमाः । विवेकया अर्थ खःगुजक ल्ययेगु व खःथें, ज्यूथें, बांलाःथें, भिंथेंजक न्ह्यागुं यायेगु अले मज्यूगु, बांमलाःगु ज्या मजुइकेगु खः । संसारय् दुःख सुख नितां दु, सन्तोष असन्तोष आदि न्ह्यागुलीसनं नितानितां दु । अले दइच्चंगु नितानितामध्यय् सुखपाखेयागु जक ल्ययाः छयलेगु व मनुष्यजीवनकथं सुखभोग यायेगु विवेकया ज्या खः ।

स्वस्वखंकं दुःख सीगुपाखे न्ह्यज्यावन धाःसा विवेकया छुं मू मदुगु जुइगु खः । मनू विवेक दयां नं अविवेकगु ज्या यायेयःम्ह जूगुलिं हे अविवेकी ज्या मयाकेत धर्मशास्त्र व नीति नियमया सृजना जुयाच्चंगु जुइमाः । धर्मशास्त्र व नीति धइगु अविवेकी ज्या पनेत जूगुलिं हे सत्संग यायेमाः, धर्मशास्त्रया अध्ययन यायेमाः, नीति नियम लुमंकाः ज्या यायेमाः धइतःगु खयेमाः ।

धुं ग्यानापु, वैनाप सांध यातकि । मनूनाप सांध याये म्वाः अथें हे ग्यानापुइ यः । पशु पंछितसैं थःगु स्वभाव छयली । थःगु नसा जुयाच्चपिं जन्तु पंछितयत् इमिसं स्वभावकथं हे बाकी तइमखु । की पतंगं नं थःथःगु स्वभावकथंजक स्यंकेगु याइ व मेपित दुःख बीकथं जुयाबीगु जुइ । थःगु स्वभाव मदुपाखें इमिसं वास्ता हे याइमखु । मनुखं ला माःथाय् माःकथं मयाइगु म्वाःथाय् म्वायेक नं याइ, म्वाःथाय् नं हय्कयाः ज्या सं जुइयः । मनुखं लाःलाःथें समनाः ज्या याये यःगुलिं वइके लाःलाःगु संस्कार दुबिनावनेयः । पशुतय् संस्कार धइगु हे स्वभावजक

जुइगु । मनूतय् स्वभाव थीथी संस्कारं कय्च्यानावनेयः । बांलाक म्हसीकाः स्वतधाःसा मनूयाके कतिलाःपाकःया संस्कार हे अप्वः खनेदु । मस्त अबोध (Innocent) खः धाःसा मचानिसें हे थः कतिलाःपाकः न्ह्यागुं थःगु जक यायेगु स्वयेयः, कर्पिगु न्ह्यवःसा हे थःत माः थःगु न्ह्यवःसा मेपितं मबीगु याइपिं मनूतय् मस्त अप्वः खनेदु । धर्मशास्त्रं थुज्वःगुयात संस्कार धाइगु ।

संस्कारं मनूया विवेकयात च्वतुकाछ्वः । कतिलाके दत कि थःत थम्हं विवेकी धकाः जुइगु मनूत । ‘नये दःसा धुम्पाकनकचां, नये मदुसा हामांपाखा’ धइगु नेवाःतय् कहावत दु । थ्व छगू अनुभवसिद्धपिं मनूतय्गु कहावत खः । थःजक कतिलाकेत थम्हं द्वंकाः नं मेपितं दोष ब्यू जुइगु । मनू धइम्ह दोषजक बीम्ह मखु, खःगु खँय् नं मखुगु यानाः स्यंकाबीगु इमिगु संस्कार थें हे जूगु खनेदु । थः क्वछुनामवसे लुखाय् छयं हात धकाः लुखायात हे भ्वाःभ्वाः लाकामं प्यंकीगु । थम्हं मचायात न्ह्याः मचा लँय् लँय्जक वइच्वन धकाः मचायात हे ध्वानाछ्वइगु । न थःगु स्वभावया वास्ता न मचाया स्वभावया वास्ता । दोष

यःम्हसिगु थजु, थःगु मखु मेपिगु हे धाइगु । नकतिनि क्वचाःगु आमचुनावय् परिचयपत्र ज्वनाः भोट कुर्कःवःपित नां मिलय् मजू जात मिलय् मजू अबुया नां मिलय् मजू तस्वीर मिलय् मजू धकाः परिचयपत्र दतं नं भोट मबीकल हँ । थथे भोट बी मखपिंमध्यय् गुम्हस्यां नां, त्वाः व बौया नां फुकं मिलय् जू, फोटो मिलय् मजू, फोटो व नां मिलय् जू त्वाः व बौया नां मिलय् मजूपिं जुयाच्वन । भोट ब्यू वपिं ताईतक इवलय् च्वनाः निराश जुयाः लिहाँ वयेमाल । थनथाय् बिचाः यायेफु कि परिचयपत्र ज्वनाः भोट ब्यूवम्हसिया दोष तसकं म्हो छाया कि तथ्यांक च्वःम्ह नं चुनावया ज्याइवःया कर्मचारी, फोटो काःम्ह नं कर्मचारी हे अले भोट लिष्ट दयेकूम्ह नं कर्मचारी तुं जुसेलि भोट ब्यूवम्हसिया आंशिक तथ्य मिलय् जूगु परिचयपत्रयात छाया वैध मयात ? भोट ब्यूवम्हं थम्हं तुं ला गनं छुं च्वःगु मदुधाःसा वइत हे भोट बीमखंगु सजाय् छाया ? खःका वं इलय् थःगु परिचयपत्रय् सचय् याकेत मवं धायेका तर भचाजक नं सःस्युपिसं परिचयपत्रय् मिलय् मजूगु खनेसाथ उजुर यायेमाःथाय् धाःवंगु नं दःसां, संशोधनया लागी टिपय्

यानाकाः गु दः सां भोट लिष्टय् सचय्
 जुयामवः गु यक्वं खनेदत । हाकनं सीक
 चायेक नं हेलचक्र्याइँ यानाः संशोधन
 यानामब्यूगु नं खनेदतधाः सा भोट
 बीम्हसित हे जक सजाँय जुल सिबाय्
 द्वंकूपिं सज्जन हे थहरय् जुल ।

नेपालय् सःस्यूपिं व राजनीतिइ
 बाय् थुज्वः गु मेपिंसं च्वयाब्यूगु खँय्
 स्वये मसःपिं हे अप्वः दुगुया नापं
 विश्वासं मस्वसे च्वनीपिं नं दु धइगु
 तकं जिम्मेदारी व तःधंगु पदय् च्वंपिंसं
 बिचाः याः गु खनेमदु गुकीया फल सीधा
 सोझापिंसं द्वपं फयाः सुंक च्वनेमालावन ।
 थुज्वः गु विवेकं ज्या मयाइगु नियम
 मनूयाके सिबाय् मेपिंके दइगु खँ मखु ।
 मनूया कतिलाः पाकः गु अविवेकं
 मनूतयत् हे तसकं सास्ना बीगु मनूया
 संस्कार नेपाः थेंज्याः गु देसय् यक्वं खनेदु ।
 आखः छगः तिप्यंक च्वये मसःपिंसं छँ
 बुँया आधिकारिक भ्वं च्वयाः बियाः
 लिपा लालपुर्जा आदि ज्वनावःपिंसं थः गु
 अधिकारया संपत्ति न्याये मी यायेत
 अइडाय् वनीबलय् छगः आखः जक
 मिलय् मजूसां हायल कायल यानाः ज्या
 पूर्वका मबीगु जूगु नं यक्वं दसुत
 खनेदइच्चंगु दु । छम्हसिया थः गु नां
 'शेषधन' जुयाच्चन । वइत अइडाय्

कर्मचारी लालपुर्जाय् 'शेषधर' जुल
 धकाः नां मिलय् मजूगु द्वपं बियाः ज्या
 यानामब्यू । छम्हसिया बुद्धलानिया
 बुद्धिमानि जुल धकाः नां मखुगु धकाः
 जरिमाना तकं यानाः दुःख बिल हँ ।
 मनू वहे खः, बौ बाज्याया नां व
 त्वाः बाहाः व हे खःसां च्वः गु हे धंग
 मदुगुलिं वइत मिलय् मजूगु थहरय्
 यानाः दुःख ब्यूगुली सहानुभूतितकं
 तइमब्यूगु नं खनेदत । उजुर यानां नं
 सुइत यायेगु, अइडाय्पिं फुक्क छगू
 हे पार्टी । न तःधंपिं धकाः विवेक, न
 चिधंपिं धकाः विवेक । अइडाय् भ्वँतय्
 ला अइडाय्पिंसं सिबाय् मेपिंसं छुं छगः
 आखः च्वः गु ला मखु । थ्व जथाभावी
 च्वः गु ला अइडाय्पिंसं हे खः । अय् नं
 छुं छुं हे मच्चः म्हसित मिलय् मजू, मखु,
 झूठ धायेगु गजाः गु विवेक मनूया ।
 दुःख बीगु संस्कार हे जमय् जुइ धुँसेलि
 विवेक धइम्ह नं ध्याक्वय् वनाछ्वत ।
 थथे थम्हं द्वंकाः मेपिंत पाः ल्यायेगु
 संस्कार मनूयाके जक दइगु सिबाय्
 खिचायाके हे मदइगु बानि खः । खिचां
 बरु थम्हं द्वंकल कि न्हिप्यं सुचुकाच्चनी,
 थम्हं द्वंकागु मखुत कि न्यायेत नं बाकि
 तइमखु ।

संस्कार च्वन कि छुतय् यानां

छुतय् याये थाकु धाइ । सिनाःलि जुनि
 हिलीबलय् तकं संस्कारं हे कय्च्यानाः
 न्हापा गथे खः अथे हे जुइ धाइ ।
 बांलाःगु संस्कार च्वंसा ला बां हे लात
 का, बांमलाःगु संस्कार च्वन कि थःत
 नं मेपिंत नं हानिजक याइगु जुइ सिबाय्
 भिं जुइगु मखु । थः कतिलाकाः मेपिंत
 द्वपं बीगु संस्कारं यानाः हे तसकं सत्तीपिं
 थःथिति कलाः-भाःत, अबु-काय्, दाजु-
 किजा, तःकेहें, पासा-भाइपिं मिलय्
 मजुसे थवंथवय् रिस-राग, ईख-बिख
 यानाः निखलःसिनं नं दुःखसियाच्वनीगु
 खँ खहे खः धाये छिंक व्यवहारय्

खनेदइच्वंगु यक्वं दु । छिन छिनय् ख्वाः
 ख्युंकाः दुःखसियाच्वीपिं खनीबलय् छायेथें
 धइथें च्वं । सःस्यूपिं धा, ध्यबा दुपिं
 धा, पावर दुपिं धा सदा चकंक ख्वाः
 ब्वयाः लय्तायाच्वीपिं धइगु स्वये खने
 हे थाकु । थथे जुयाः मखा भगवान् बुद्धं
 चतुरार्यसत्य व आर्यअष्टांगिकमार्गया
 खँ कनाबिज्याःगु जुइ । थम्हं द्वंकाः
 मेपिंत पाःल्यायेगु संस्कार न्हंकेत बुद्धवचन
 छता वासः जुइला थें धकाः ताःसां
 नीन्यासः दँलिपा जुइ धुंकाः नं थम्हं
 द्वंकाः मेपिंत पाःल्यायेगु संस्कार
 मनूतय्के म्हो जुजुं वंगु तक नं खनेमदु ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

Dhamma.Digital

धर्म व स्वार्थ*

प्रत्येक मनूया धर्मात्मा जुइ मास्तिवः धइगु खँ चःयाथाय् व मन्दिरय् वनाः स्वयेबलय् खनेदु । चःयाथाय् न्हिन्हिं सुथय् बाय् सनिलय् वनाः चः चात्पू जुइपिं अप्वः खनेदु । अथे हे चःया दिं धकाः सनिवाः मंगलवालय् चःदेवीपिंथाय् म्वःम्वः जुइगु जुयाच्वंगु दु । न्हय्गू वार व झिंन्यागू जोडा तिथिकथं छम्ह छम्ह चःया छगू छगू वार व तिथि दुगुलिं न्हिं न्हिं धइथे हे चः पुज्याः जुइपिं दइच्वंगु दु । नखःचखःया देय् धाइगु नेपालय् लय्पतिकं नखः हनाच्वनीगु । नेपाःया नखः धइगु हे चः पुज्यायेगु व चःया प्रसाद धकाः समय् नयेगु, भव्य नयेगु । थ्व चः पुज्यायेगु व भव्य नयेगु धइगु हे थनया धर्म जुयाच्वंगु दु । थथे हे मचा बुसानिसें सीबलय् तकं चः पुज्यानाः विधि हनेमाः । विधि हनेगु धइगु हे चः पुज्यायेगु जुइगु व चः पुज्यायेगे धइगु हे धर्म धाइगु । छँखापतिकं थथे छता न छता विधि हनेगु दिं ला वया हे च्वनीगु । थुकथं स्वयेबलय् छँखापतिकं हे धर्म जाः । नेपाः धालकि गुथिगहना हनेगुली

नंबरि धकाः नेपाःयात म्हस्यूपिं न्ह्याम्हसिनं नं स्यू । नेपाःया धर्म धइगु चः खुसि यायेत चः पुज्यायेगु याइगु खः । थम्हं नक्व बस्तु चःयात छायाः धर्म कमाय् यायेगु धाइगु अले मनुखं त्वनीगु अय्लाः नं चःयात छाइगु, मनुखं ला यानाः नइम्ह दुगु, फँ, मेय् व खा, हँय्, बखुंयात नं गःकियाः चःयात वैगु हि त्वंकाः ला छाइगु, चःया न्ह्यःने वैत स्याइगु । अथे बलि बियाः स्यायेगु फुकक धर्म धकाः हे जुयाच्वंगु खः । न्या, खँय्, लाया लागी पशु पंछितय्त चवं सृजना यानातःगुलिं चःयात बलि बियाः मह्ययेकल धाःसा धर्म नाश जुयाः मनु हे सी धकाः मनुखं मनूयात ख्यानाः नं धर्म धकाः स्याये पाले याकीगु । नयेगु घ्यःचिकं नं देवाय् थनाः च्याकाः धर्म कमय् याइगु । अन्न मनूया लागी स्वयाः चःया लागी अप्वः छयलीगु जुयाच्वंगु नं खनेदु । न्हि न्हिं चः पुज्याइबलय् जाकि हे त्वलीगु । लँय् लँय् अन्न त्वलेगु, मत च्याकेगु, ध्यबा त्वलेगु आदि यायेगु नखःचखः फुककं धर्म कमाय् यायेत याइगु । धर्मया धर्म जाःगु नेपालय् ब्यापारिं नं चःयात

मरि छाःजुइगु, किसानं नं पीठ पीठय्
 पुज्यानाः लावः, लापी छाःजुइगु, मजदूरं
 नं प्यारामरि छाःनाः भिंघःया बल काः
 जुइगु, सिंकःमि दँकःमिलगायत हरेक
 पेशायापिसं छथाय् नि छथाय्, छम्ह नं
 छम्ह चःयात पुज्यानाः धर्म स्थापना
 याःजुइगु। आखः सयेकेत सलामं च्वयागु
 आखः हुयाः सलाभ्याकं नुगलय् व ककुइ
 हुइगु। मनूयाथाय् आखः स्यनाः सयेके
 सीकेत ससुचःयात मरिचरि व सिसाबुसा
 छायाः धर्मया बः कयाः पास जुइगु
 मनं तुनीगु। धर्मया व्याख्या यानाः
 धार्मिक जुयाच्चं पिं गुरुपिं, पुरोहितपिं,
 विद्वान्पिं, पण्डितपिं त्वाः त्वाःपतिकं
 गां गांपतिकं दु। चः, देगः व पीठपतिकं
 चःया सेवा यानाः चः पिवाः च्वं च्वं पिं
 चःपालाःत सकलें धार्मिक नेपालय्।
 चःखः क्वबियाः ब्वह पवित्र याइपिं व
 चःयात सालेगु यानाः खिपः ज्वनागु
 ल्हाः शुभ यायेगुली धर्मया कार्य धकाः
 लय्ताइपिंजक नं म्हो मजू।

नांगां च्वनेगु व चां लानाः
 च्वनेगु नं धर्म हे खः धाइ। मद्यंसे
 जाग्राम च्वनेगु, ताताःपाक न्यासिवनाः
 चः चाःह्यूवनेगु, म्ये हालेगु, तुतः
 ब्वनेगु, बाजं थायेगु, भजन यायेगु, प्याखं
 हुइगु नं धर्मया लागीया माध्यम खः।

थय्क स्वयेबलय् जक मखु दुग्ययेक
 बिचाः याःसां पलाः छिक्वपतिकं धर्मया
 धर्मजक हे जुयाच्चनीगु, श्रद्धा भक्ति नं
 तसकं तच्चः नेपाःमितय्। चःजक चः
 मखु, राक्षस नं चः, भूत नं चः, पिसाच
 नं चः, सीम्ह व बेताः नं चः। मचा नं
 चः, आजु नं चः, अजिमा नं चः कुमार
 नं चः। छम्ह थें छम्ह पशु नं चः,
 झंगः नं चः खिचानिसें कयाः द्वहँतक,
 क्वः इखुं नं निसें कयाः गरुडतकं चः
 जुयाच्चंगु नेपाःदेय् खः। छुजक चः
 मखु, छुजक धर्म मखु धकाः धाये थाकुगु
 खँ नेपाः देसय् जुयाच्चंगु दु। न्यायया
 ज्याखँ फुक्कं धर्म धासेलि अधिकार व
 न्यायया लागी मनूतय्त छ्वनेगु,
 ल्वाकेगु, न्वायेगु धाधां ब्वः बीगु छताथे
 छता धर्मया हे ज्या जुइगु। नाइक खँ
 ल्हानाः मेपिंत नुगलय् मस्याकेगु धर्म
 जूगुलिं फताहा, ज्यानमारा, धोंगी,
 स्वांगीतय्त नं प्रोत्साहित यानाः
 तारिफ यायेभनं इमिगु सहानुभूति कयाः
 धर्मात्माया धलखय् थःगु नां जायेकाः
 तसकं सोझा सीधाम्ह धायेकेगु बांलाःगु
 खँथें जुयाच्चंगु दु।

धर्म धइगु मनूया सन्तोष जुइगु
 व दुःख सीमाली मखु धइगु आशा व
 भरं म्वायेगुया आधार जुयाच्चंगु

खः । धर्म यातकि आपत विपत वडमखु, वडच्चंगु आपत तनाः वयेत्यंगु आपत दुःख पवानावनीगु धइगु हे मनूया धर्म जाःगु विश्वास खः । चःया मूर्तियाथाय् वनाः थः जियावयेमा, भिनेमा, म्वाःम्वाःगु झंझट मवयेमा, ल्वय्चय् मदयेमा धकाः मिखा तिसिनाः निमेषभर सां ध्यान यानाः चःया म्हय् छय्यं दिकाः भागि याइगु ।

थःगु हित स्वयेगु धइगु स्वार्थ खः । 'स्व' या अर्थ 'थः' व 'अर्थ' या मतलब 'प्रयोजन' खः । थःगु लागी यायेगु फुक्क स्वार्थ खः । स्वार्थ शब्द सीदुकि धर्म धइगु स्वार्थ याइगु खः । धर्मशास्त्रय् परोपकार यायेगु, मेपित दुःख मबीगु खँ न्त्यथनाः थुकीयात नं धर्म धकाः धइतःगु दु । मनूतसें परोपकार व दुःखीपित ग्वाहालि यानाः धर्मात्मा जुयाः न्त्यलुइगु नं याः । थये परोपकार धकाः याःजुइबलय् नं मनूतसें स्वार्थयात रिजर्भय् तयाः याइगु हे अप्वः खनेदु । बांलाक बिचाः यायेबलय् धर्म धइगु थःगु लागी खः । धर्म धइगु मभिंंगु मयायेगु धाःगु नं थःत अनिष्ट मजुइकेत हे खः । उकिं धर्म स्वार्थसिबाय् मेगु छुं मखु धायेथाय् छिंक दु ।

दान बीवं धर्म गय् जुइ, जब

उकी थः तःधनेगु दाउ दःसा । मेपित ग्वाहालि यायेवं पवित्र धर्म गथे जुइ, जब उकीया पलेसा थःत नां दां मदयेक मगाःकथं व्यवहार जुलधाःसा । धर्म धइगु दुनेनिसैया लोककल्याणया खँ जुयां नं चनें चनें लोककल्याणया पहः वयेक जुयाः मेपित ध्वंलायेत छिंक छयले नं ज्युगु बस्तुथें जूगु खनेदु ।

थुकथं बिचाः यायेबलय् धर्म व स्वार्थ भिंंगु खँपाखें काःसां बांमलाःगु खँपाखें बिचाः याःसां छगू हे थें च्वनावः । महाज्ञानीपिं ऋषिमुनित 'धर्म' या लिधंसाय् तःधं जुयाच्चंगु धाइ । इमि तं पिहाँ वलकि सराः बीगु व इमि लय्तालकि सुवाः बीगु जूगुलिं धर्म इमिगु हे स्वार्थया अधिनय् लानाच्चंगु धइगु खनेदःव । चःपिं नं थःत जक चाकरि याःसा राक्षसयात हे अमर यायेत स्वइपिं जुयाच्चंगु दु । धर्म धइगु मनूया न्त्यपुं व्याख्या यानातःगु बस्तु धाइ । मनू म्हपितं न्त्यपु दुगुलिं धर्मया व्याख्या नं थीथीकथं जुयाच्चंगु नं दु । धर्म धकाः मनुखं कःघायेफुगु ज्याखँ नं दु, कःघाये मफुगु नं दु । यायेमाःगु स्वयां नं, जुइमाःगु खयां नं कःघाये मफुगु अवस्था नं मनूया लागी जू । उकिं धर्म धइगु व्यवहार खः धकाः सुइतं हानि मजुइगु, अथे

धइगु थः कतः निखलःसित नं हित
कल्याण जुइगु व्यवहार या धकाः
सिद्धार्थ गौतम बुद्धं धाःगु जुइ । थःगु
स्वार्थ मेपिंत हित जुइगु ज्या नं जू गथे
कि थःगु शरीर मस्यंकेत अय्लाः
त्वनामबिल धाःसा मेपिंत मछिंके ज्या
सं जुइगु जुइमखु । थुकथंया बिचालय्

बीछिंगु उदाहरणत यक्वं दु । बुद्धधर्म
धकाः संस्कारयात नालकाःगु मद्दु ।
धर्म धकाः सम्प्रदाययात नालाकाःगु नं
मद्दु । बुद्धया कथं नं धर्म व स्वार्थ
छगूथें जुइफुगुलिं छुं खँय् नं तृष्णा तयेमते
धाःगु उकिं हे जुइ ।

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

बौद्ध-संस्कार-पद्धति*

मनूतय् बुसानिसें सीबलय् तकया दुने शुभमंगल जुइकथं सफा सुगघर जुइगु व बानिचानि बांलाःकथं छ्यलेत छगू नियम क्वः छिनाः विधि हनी । थुज्वःगु विधिइ बानि बसय् जुयाः मनूया संस्कार च्वनीगु खः । नखःचखः, जात्रा-पात्रा आदि ज्याखँ न्ह्यागु नं यायेमाःगु खः धकाः थुइकाः छ्यलकि व संस्कार बनय् जुइगु । संस्कारयात हे मनूखं धर्म नं धयायंकल । धर्मकथं संस्कारयात कःघायेगु हे थौया पद्धति जुयावःगु दु । थाय्बाय्पतिकं व मनूया न्ह्यपुं खनीगु विचारकथं ज्याखँ न्ह्याकीगु जूगुलिं जातिपिच्छे व धर्म सम्प्रदायपिच्छे संस्कार नं थीथी जुयाच्वंगु दु । छगू हे जाति व छगू हे धर्मयापिनि नं शाखा प्रशाखा, यान ध्यानया पद्धति नं थीथी जुयाच्वंगु दु । थुगु हे इवलय् १८ गू निकायय् विभक्त जुइधुंकूगु बौद्धपरम्पराय् शुद्ध बौद्धपद्धति धकाः थेरवादयापिसं न्ह्याकाच्वंगु झिगू संस्कार पद्धतियात थन न्ह्यथनेत्यनागु खः ।

बौद्धदेसय् चलय् जुयाच्वंगु मनूया मूगु संस्कारत चलनय् वइच्वंकथं

मचा प्वाथय् दसेंलि सीबलय् तकया संस्कार पद्धति थुकुथं दु ।

१. गर्भमंगल

मचा प्वाथय् दुगु स्वलालिपा थःत छिंकथं गर्भमंगलया ज्या याइ । उबलय् गर्भया भित्तुनाः मां जुइम्हसिनं त्रिशरणसहित पंचशील पालन याइ । मां जुइम्हं त्रिरत्न गुणया अनुसरण यानाः मंगलसूत्र व रत्नसूत्रया पाठ जूगु न्यनी । दत्तले भिक्षुपिं, भिक्षुपिं मदुसा अनगारिकापिं बाय् वयोवृद्धपिं बाय् शीलसंपन्न उपासक उपासिकापिंत परित्राण पाठ याकाः उपदेश न्यनाः आशीर्वाद कायेगु याइ । छैय् बाय् विहारय् गुम्बाय् देगलय् वनाः पूजा यायेगु याइ । प्वाथय् दुगु गुला दतकि मचा मबूतले मांम्हं रत्नसूत्र बाय् अंगुलीमालसूत्रया पाठयात लुमंकेगु याइ । भिक्षुपिंत भोजन दान याइ ।

२. नामकरण

मचा बुयाः छ्वाःया दुने मचायात नां छुइगु याइ । मां व मचायात क्वाःलखं म्वःलहुइकाः भगवान्

बुद्ध्या प्रतिमाया न्ह्यःने त्रिशरणसहित
 पंचशील प्रार्थना यायेगु याइ ।
 मचायात मुलय् तयाः भिक्षु
 अनगारिका बाय् वयोवृद्ध
 धर्मज्ञातापाखें मचाया नां छुइकाः
 मचायात आशीर्वाद बीकी ।
 काय्मचा जुलधाःसा बौद्धविद्वान्पिनिगु
 नां क्वकयाः अले म्थ्याय्मचा
 जुलधाःसा बौद्धविदुषीपिनिगु नां
 त्याय्कयाः नां छुइगु याइ ।
 बांमलाःगु स्वभाव व बांमलाःगु
 ख्वाः लुमनीगु व अबौद्ध खः धकाः
 क्यनीगु नां छुइमज्यू । भिक्षु
 अनगारिकापिंत भोजनदान यानाः
 छेंया जःपिसं प्रीतिभोजन यानाः
 जय्बिलि ब्यंकाः हर्ष मानय् याइ ।

3. अण्णप्राशन

काय् जूसा खुलां व म्हयास् जूसा
 न्यालां जंक्व यायेगु याइ । मां व
 मचा निम्हसिनं नं म्वःल्हयाः
 बुद्धपूजासहित पंचशील कयाः
 परित्राण पाठ न्यनेगु याइ । भिक्षु
 बाय् अनगारिका मदुसा
 शीलवान्म्ह उपासक उपासिका,
 पाजु व दाजुकिजा फुकीत मुनाः
 बुद्धपुजा व परित्राणपाठ यायेगु
 याइ । नीगु कचःराय् खीर तयाः

‘नमो तस्स भगवतो अरहतो
 सम्मासम्बुद्धस्स’ वाक्य उच्चारण
 यानाः ज्याथःम्ह हनेबहःम्हसिया
 पाखें मचायात चम्चां खीर
 फ्ययेकेगु याइ । विहार, गुम्बा
 बाय् मन्दिर दर्शन याकेत यंकाः
 बुद्धपुजा याइ । छेंजःपिं, पाजु
 थःथिति व पासा भाइ सकसितं
 लसताभवय् नकाः मचायात
 आशीर्वाद बीकेगु याइ । पंचामृत,
 खीर व सिसाबुसाया रसबाहेक
 मादकपदार्थ नके त्वंके याइमखु ।

8. कणबिध

गनं जंक्व याये लच्छिन्ह्यः व गुम्ह
 गुम्हसिनं जंक्व यायेधुंकाः ई स्वयाः
 न्हाय्पं प्वाःखंकी । मचायात
 आपत विपत मवयेमाः धकाः
 त्रिशरणसहित पंचशील कयाः
 बुद्धपुजा याये धुंकाः सःम्ह मनू
 सःताः न्हाय्पं प्वाःखंकाः मुन्त्री
 आदि तिसां तीकेगु याइ ।

५. (क) चूडाकर्म -

पालिभासय् ‘केसकप्पन’ धाइगु
 थुगु चूडाकर्म मचा न्यादँ दयेवं
 सुविधाकथं यायेगु याइ ।
 बौद्धविहार बाय् पुज्याये जोग्यगु

थाय् छैय् हे चूडाकर्म यायेगु याइ ।
 भिक्षु बाय् बौद्धआचार्य आडसा
 त्वाः लहानाः सँ खाकी । निनि,
 निनिपाजु व पाजुपित नं ब्वनी ।
 आचार्य मदुसा निनिपाजु बाय्
 ज्याथः म्हं सँ खाकी । सःस्यूम्हसिया
 पाखें छ्यं सफा याकाः म्वःलहुकी ।
 मचायात मां बौ बाय् निनिपिसं
 मुलय् तयाः सकसिनं नं पाःलाक
 छसलं अधिष्ठान यायेगु याइ । भिक्षु
 बाय् आचार्यपाखें धर्मोपदेशया नामं
 परित्राणपाठ याकी । मचायात
 सकसिनं भिक्षा बी । भिक्षा कयाःलि
 मचां बुद्धपुजा याइ । मचायात
 निरामिष भोजन व मेपित नं
 प्रीतिभोजन याकाः बिदा बियाछ्वइ ।

(ख) शीलचारिणी -

म्याय्मचायात थीमत्यः मज्जनिबलय्
 हे विहार बाय् आरामय् यंकाः
 अनगारिकापिनिपाखें शीलचारिणी
 संस्कार याइ । गनं गनं
 अनगारिकापिनिगु आश्रमय् यंकाः
 मिसामस्तय्त् स्यँला रंगगु लनं
 फिकाः प्यन्हुंनिसें छवाःतक
 अष्टशील पालन याकाः विहारय्
 तुं तयाः बौद्धशिक्षाया अध्ययन
 याकी । अनगारिकापित दानप्रदान

यानाः इपिं छैय् लिहाँ वइ ।
 मिसामस्तय् छैजःत विहारय् वनाः
 दान प्रदान यानाः धर्मदेशना न्यनाः
 म्याय्मचायात लितयंकी ।

६. विधारठम

न्यादँया बैसय् मचायात विहारय्
 यंकाः बुद्धवन्दना याकाः अले
 त्रिशरणसहित पंचशील कायेकाः
 विधारम्भ याकेगु याइ । भिक्षु,
 अनगारिका बाय् आचार्यपाखें ग्वरः
 बाय् स्लेटय् आखः च्वकेत मचाया
 लहाः ज्वंकाः बुद्धं शरणं गच्छामि,
 धर्मं शरणं गच्छामि, संघं शरणं
 गच्छामि धकाः बाय् 'नमो बुद्धाय'
 च्वकी । अले सुविधा दुगुकथं
 मचायात गुगुं छगू ब्वनेकुथिइ
 ब्वंकेछ्वइ ।

७. इहिपाः

गृहस्थजीवनया आधारशिला हे
 इहिपाः धाइ । बौद्धतय् लागी गुगुं
 नं भिंज्या हनेत सुविधाकथं प्रत्येक
 क्षण शुद्ध जू । अथे धइगु पात्रो
 ज्वनाः साइत स्वये हे माः धइगु
 मदु । भिक्षु बाय् आचार्ययात
 सःताः सल्लाह काइ । बौद्धत
 त्रिशरणबाहेक मेपिनिगु शरणय्
 वनीमखु, बुद्धधर्मविपरीतगु

रीतिस्थिति व पाठ पुजा याइमखु ।
 इहिपाः याइपिं भाजु मय्जु
 निम्हसितं थःथःगु छैय् म्वःल्हुकाः
 फयांफछि बांलाक वसः तिसां
 तीकी । इमिसं बुद्धपुजा यानाः
 त्रिशरणसहित पंचशील काइ ।
 निखलः नं छगू क्वःछिनातःगु
 थासय् मुनी । विवाहमण्डपय्
 इहिपाः याइपिं भाजु मय्जु
 निम्हसितं तइ । अन बुद्धया प्रतिमा
 तइतःगु दइ । मण्डपय् घलय्
 बाय् कलशय् न्याताजिया
 स्वांसहित दतिंदतले पलेस्वां
 तयातइ । ल्हाःतिं वानातःगु
 मिहीनगु कपाय्या कां मण्डप
 चाःहुइकाः सकसिनं नं ज्वनी ।
 अन भिक्षुपिं बिज्यानाच्चंगु दइ ।
 बुद्धप्रतिमाया जवपाखे मिसाखलः
 व खवपाखे मिजंखलः च्वनी ।
 आचार्य निम्हसितं पंचशील
 कायेकी । भिक्षुं परित्राणय्
 आह्वानसूत्र, महामंगलसूत्र पाठ
 यानाबिज्याइ अले वरवधू
 निम्हसितं छसीकथं पाफयेकी ।

(C) मिजंठहसिजं थुकथं पाफयेकी -
 “जिं भगवान् बुद्धं देशना
 यानाबिज्याःगु गृहविनयकथं

कलाःया सम्मानय् न्याताजिया
 कर्तव्य जीवनकाःछिं पालन याये ।”

(क) सम्मानना - कलाःया प्रति
 सम्मान याये ।

(ख) अवमानना - कलाःयात
 अपमान यायेमखु ।

(ग) अनतिचरियाय - मेपिं मिस्तनाप
 व्यभिचार यायेमखु अले
 कलाःया विश्वासपात्र जुइ ।

(घ) इस्सरिय बोस्सेगन - कुतःकथं
 सम्यक् रूपं कमाय् यानागु धन
 द्रव्यं कलाःयात सन्तुष्ट
 यानातये ।

(ङ) अलंकारानुपदानेन -
 फयांफछि तिसात बियाः
 हरप्रकारं लयतायेकातये ।

(ii) मिसाम्हसिनं थुकथं पाफयेकी -
 “जिं भगवान् बुद्धं देशना
 यानाबिज्याःगु गृहविनयकथं
 भाःतया सम्मानय् न्याताजिया
 कर्तव्य जीवनकाःछिं पालन याये ।”

(क) सुसंविहितकम्मन्ता - छैज्या
 सकतां बांलाक हने ।

(ख) संगहितपरिजना - छैजः,
 थःथति व च्यः - भ्वातिंप्रति
 अनुशासन पालन याये ।

(ग) अनतिचरियाय - मेपिंनाप

मखुथे स्वापू तये मखु अले
भाःतयाः विश्वासपात्र ज्याच्चने ।

(घ) सम्मतसहअनुरक्खन - भाःतं
कमाय् याःगु धन दौलतयात
सुरक्षा याये ।

(ङ) दखाव अनलसा च
सब्बकिच्चेसु- सकतां छँज्या
बांलाक व अल्लि मचासे
याये ।

थुकथं पाफयेकेगु ज्या
क्वचायेकाः भिक्षुं जयमंगलसूत्र व
करणीयमैत्तसूत्र पाठ यानाबिज्याइ ।
उबलय् कलाः भाःत जूपिं निम्हसिनं नं
हाजलपा न्यनी । वर वधुं थवंथवय्
स्वांमालं क्वखायेकी, नां दुगु अंगू नं
त्याकेगु याइ । बौद्धतय्य् पर्सिं छयं
त्वपुइगु चलन मदु । स्वांमालं
क्वखायेकीबलय् भिक्षुं महाजयमंगलगाथा
ब्बनाबिज्याइ । वरया ल्हाः वधूया ल्हाःतिइ
तयेकाः भिक्षुं 'भवतु सब्ब मंगलं, रक्खन्तु
सब्ब देवता' धइगु च्याइवः पाठ
यानाबिज्याइ । कलशय् हिनागु कां वर
या जवगु व वधुया खवगु नारिइ
चिनाबीगुया नापं कलशलः थुनाः
पंचपल्लवं हाः हाः याइ । उबलय् थःथःगु
गच्छेकथं वर वधु निम्हसितं उपहार बी ।
मंगलया लागी नारिइ कां हिनीबलय्
गाथा ब्वनी -

सब्बे बुद्धा बलापत्ता पच्चेकानञ्च यं बलं ।
अरहन्तानञ्च तेजेन रक्खं बन्धामि सब्बसो ॥

थथे सकसिगुं सुभाय् फयाः वर
वधू निम्हं मण्डपं पिहाँवइ । उबलय्
सकसियां लागी जलपान व भोजन जुइ ।
भिक्षु मदुसा भिंचा व जिलाजनं नं ज्याखँ
हनेज्यू ।

ट. (क) प्रव्रज्या -

जीवनय् छक्वः न्ह्याम्हसिनं नं
प्रव्रजति जुइमाः । प्रव्रजित जूम्ह
श्रामणेरं त्रिशरणसहित दानशीलं
पालन यायेमाः । श्रामणेरदीक्षा
न्हय्न्हुंनिसें स्वलातक बाय्
इच्छाकथं न्ह्याक्व नं कायेज्यू ।
भिक्षुपिंनाप च्वनाः परियत्ति,
प्रतिपत्ति (ध्यानभावना) या
अध्ययनय् ई बियाच्चनी । थुकथंया
दीक्षा स्थविर भिक्षुपाखें जक बीगु
जुइ न्हूपिं भिक्षुपिनिपाखें जुइमखु ।

(ख) शीलवती (अनगारिका) -

मिजपिं प्रव्रजित जूथें मिसापिं नं
शीलवती जुइगु बौद्धतय्य् चलन दु ।
शीलवती जुइबलय् त्रिरत्नसहित
दानशील पालन यायेमाः ।
स्वलानिसें कयाः जन्मकाःछि हे
अनगारिका जुइफु । विहारय्
अनगारिकापिंनाप च्वनाः परियत्ति,

प्रतिपत्तिया अभ्यास यानाः
त्यागमय जीवन हनेगु हे शीलवती
जुइगु खः । बुरि जुइक अनगारिका
जीवन हनेधुंकूम्ह जूसां न्हूपिं हे
जूसां श्रमणेर व भिक्षुपित धाःसा
हनाबना तयेमाः ।

९. उपसम्पदा

जन्मकाःछिं भिक्षुजीवन हनीम्हसित
उपसम्पदा बीगु याइ । उपसम्पन्नम्ह
भिक्षु जुयाः नं गृहस्थय् लिहाँ नं
वयेफु । उपसम्पन्न भिक्षुं २२७
गू नियम पालन यायेमाः
थुज्वःकथंया दीक्षा मध्यदेसय् १०
म्ह व मेगु प्रयन्त देसय् ५ म्ह
भिक्षुपिनिपाखें सम्पन्न याइगु थिति
दु । उपसम्पन्न जुइम्ह २० दँया
बैसम्ह जुइमाः अले मां-बौ बाय्
कलाःयाके बचं कायेमाः ।

१०. अन्त्येष्टि

अन्त्येष्टि धइगु मनूया जीवनया
दकलय् लिपाया संस्कार खः ।
थुकीयात मनू सिकाःलि याइगु
दाहकर्म बाय् मृत्युसंस्कार धाइ ।
ध्व विधिइ 'मत्तकमत्त' धकाः
सीम्हसित पुण्यया भोजन आदि

दान बीगु याइ । सीथे सीथे च्वंकाः
भिक्षु बाय् सुं छम्हसिया पाखें
त्रिरत्नगुण, रत्नसूत्र, करणीयमैत्रीसूत्रपाठ
न्यंकेगु याइ । सीत्यंगु इलय् उगु
थासं चीकीमखु अले सीधुंकाः म्वः
ल्हुइकाः तुयूगु कापतं त्वपुयाबी ।
सिथं यंकीबलय् छँजः सकलें सनां
वनी । दिपय् भिक्षुपाखें
त्रिशरणसहित पंचशील ग्रहण याइ ।
उबलय् निगू मिटर कापः भिक्षुयात
दान यायेगु याइ । थुकीयात
'मतकवत्थ' (मृतकवस्त्र) धाइ ।
ध्व कापतं चीवर दयेकी । थुबलय्
भिक्षुं स्वक्वःतक थुगु गाथा ब्वनी -
अनिच्चावत संखारा उप्पादव्ययधम्मिनो ।

उपज्जित्वा निरुज्झन्ति तेसं उपसमो सुखो ॥
अनंलि धर्मदेशना जुयाकथं
जःपिसं लःथलं बाताय् लः हायेकी ।
मेपिं सकसिनं छसलं हाःजलपा पाठ
याइ - "इदं नो जातिनं होतु सुखिता
होन्तु जातयो ।" सकसिनं चिताय्
चाःहुली अले मि तइ । थुकथं
बौद्धसंस्कार पिनेया बौद्धदेशय् जक मखु
नेपालय् नं थिति जुयावःगु दु ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

सद्धर्मयात मनुखं असद्धर्म यानाबी*

‘धर्म’ मनूतय् म्वायेगु लिधंसा खः । दुःख सुयां मयःगुलिं सुखया मालेज्या मनूतसें याइगु खः । सुख जुइगु उपाय कनातःगु खँयात ‘धर्म’ धाइगु खः । सुख लुइकेगु उपाययात मालाच्चँच्चं त्यगी तपस्वीतसें थम्हं भोगय् यानागु सुख दुःखया खँ व मेपिसं दुःख बाय् सुख सियाच्चंगु खँया थःगु अनुभव संचय यानाः मेपित कनी । अथे कनाःलि च्वयाथकूगु नं दु । उज्वःगु खँ न्यनाःलि अथे न्यपिसं उज्वःगु खँ च्वयाव्यूगु नं दु । थुज्वःगुयात हे शास्त्र धाइगु । शास्त्र धालकि ततःधंपिं उदार मनपिं महात्मा व सत्पुरुषापिनिगु लोकल्याणया लागी प्वंकातःगु अनुभवया पुचः खः धकाः मनूतसें उकी श्रद्धा तयाः थःगु आस्था थकायाः उकीयात पालन याइगु खः । थथे जूगुलिं शास्त्र च्वयातःगु ग्रन्थयात ‘धर्मशास्त्र’ धकाः धायेगु याःगु खः । चिधंपिं मनूतसें नं संसारया दुःख सुखया अनुभव याः, अय्सां इमिसं मेपिंगु ला छु थःगु हे नं अनुभवयात च्यूताः तयाः छ्यलेगु याइमखु । तःधंपिं थःगु भरय् थः हे च्वनीसा चिधंपिं न्ह्याबले कर्पिंगु भरय्

च्वनी । तःधंपिसं शास्त्र दयेकी, चिधं पिसं उकीया हे भरय् च्वनाः ज्याखँ याइ । अतिकं चिधंपिसं नं थःगु भरय् च्वनेगु स्वइ, न कर्पिंगु भर हे बांलाक काइ । तःधंपिसं भिंगु शास्त्रया भरय् च्वनाः अझ वयासिबय् बांलाःगु खँ दतधाःसा उकीयात नं कःघानाछ्वइसा निम्न वर्गयापिसं कर्पिसं धाःधाःथें जक याइ । अति निम्न वर्गयापिसं धाःथे तकं यायेगु कुतः याइमखु, थः यःयःथे लाःलाःथे यानाजुइ ।

धर्म धयागु सिजक सीकेगु, न्यँजक न्यनेगु मखसे व्यवहारय् छ्यलेगु खँ जूगुलिं कर्मकाण्डया नं सृजना जुयावःगु खः । शास्त्रं धाःथें यायेमाःगुलिं कर्मकाण्डया विधि पालन याये तसकं थाकु । मनूतय्त थाकुगु ज्या मयः, अःपुगु हल्कागु जक यः । धर्मया ज्यां सुख सीमाःगुलिं उगु खँय् दृढ जुयाः न्ह्यलिचेगु अवश्य नं अःपुगु खँ मखु । अथे अःपु मजूगुलिं साधारण मनूतसें थःत यःगु व हल्कागु जक विधि हनाः मेगु विधि त्वःताछ्वइगु खः । थःत छिंकेत उगुंथुगु व्यवहार नं तनाः न्ह्याइपुक विधि हनेगु नं याइ । थथे

जुजुं धर्मशास्त्र कःघाइपिं म्हो जुयावनीगु
 खः । मनू न्त्याक्व दःसां अप्वः मनूत
 हल्कापिं हे दइगु । थःत छिंसा
 धर्मशास्त्रया खँ नं कःघाइगु, थःत
 मछिंसा 'धर्म' धलय् चुइकेछ्वइगु ।
 लोककल्याण जुइगु भिंगु खँ सद्वर्म जुइगु
 खःसा लोकयात अहित जुइगु खँत
 असद्वर्म जुइगु खः ।

शास्त्रग्रन्थ महापुरुषपिं व
 महात्मापिसं च्वःथें विद्वान् सःस्यू
 धाःपिसं नं च्वः । तःधांपिं धायेगु व
 विद्वान्पिं धायेगु व हे मखु । तःधांपिं तनं
 मनं तःधनीसा विद्वान्त खँजक चाचाःहीकाः,
 कलम जक च्वयेकाः मन चिधंपिं नं
 दयेफु । मन चिधंपिसं थःजक तःधनेगु
 स्वइ सिबाय् मेपित तःधं यायेगु स्वइमखु ।
 मेपित भिंथें खःथें च्वंकाः थः कतिलाकेगु
 दाउया नीति काइपिं सःस्यूपिं धाःपिं
 यक्वं दइगु जू । उकिं ग्रन्थ धइगु धूर्त
 पण्डिततसें नं च्वः । ग्रन्थ धायेवं फुक्कं
 हे भिंगु, ज्यूगु जुइ धकाः धाये मज्यूगु
 थुकिं हे खः । संसारय् ज्या मयासे
 सयेकासीकाजक च्वंपिं स्वयाः निहं
 खानाः निहं नयेत ज्या यायेमाःपिं हे
 अप्वः दु । ज्या यायेगुली अप्वः ई
 बीमाःपिसं सयेकाः सीकाः धर्मग्रन्थ
 स्वयाचवनेगु लागी ई बी फइमखु ।

अथे धर्मय् ई बी मफुपिसं कर्मकाण्ड
 याये त्यल कि मेपिके न्यनाः याइगु ।
 कर्मकाण्ड याकीपिं पुरोहितपिं खः ।
 ज्या स्वयाः खँ अप्वः सःपिं धूर्तपिं
 पुरोहितत लात धायेव धर्मशास्त्रया खँ
 स्वयाः नं थःत छिंगु उदाहरणजक
 ल्यत्तुल्ययाः कनीपिं व ज्या याकीपिं
 जुइगु खः । थथे जुयाः सद्वर्मय् असद्वर्म
 ल्वाकज्यानावनीगु जू । थौकन्हय् धर्मया
 खँ ल्हाइपिं आपाः दु तर धर्म पालन
 याइपिं म्हो हे जक खनेदु ।

थौकन्हय् थमं यानागु ज्या जुल
 कि धर्मयाः ज्या खः धाइपिं आपाः दु ।
 न्त्याम्हसिनं याःगु जूसां लोक कल्याणया
 ज्या जुल कि धर्म जुइगुली मेपिनि
 न्त्याथे जूसां थः कतिलाइगु जुल कि
 धर्म वःगु धाइपिं जूगु खनेदु । थः तःधनेत
 मेपित क्वथिनीपिं नं धार्मिक खः धायेकेत
 जुयाचवनीगु नं जू । सुं मनू धार्मिक खः
 बाय् मखु धइगु खँ वया क्रियाकलापं हे
 सीदइगु खँ खः । पुजाभः ज्वनाः, स्वांमाः
 व दक्षिना छायाः द्यःयागु प्रसाद धकाः
 ततःपताक सिन्हः त्यूपित धार्मिक धाइगु
 अशिक्षितपिंगु पुचलय् जक खः ।
 कर्मकाण्ड धइगु नं थःगु आचरण
 बांलाकाः थः कतः निखलःसित नं हित
 कल्याण यायेगु विधि हनाः द्यःया न्त्यःने

मखुगु ज्यायायेमखु धकाः संकल्पित जुइगु खः । थःगु कर्मकाण्डया विधि बांलाक हनीपिसं मेपिंगु अहित मुबलें तातुनी मखु । देखावटी कर्मकाण्ड यानाः बराय्चाइपिसं मेपित तेह्य् याइमखु । कर्मकाण्डया विरोध जुइगु नं धूर्त कर्म काण्डीतसें यानाः खः । थः ला नये मालाः चःयात पशुपछि बलि बीथेंयाःगु कर्मकाण्डया विरोध नं सद्धर्मय् च्वनीपिनिपाखें हे जुयावःगु खः, नत्रसा दैनिक व्यवहार धइगु हे कर्मकाण्ड खः । कर्मकाण्डया विरोध यायेमाःगु खँ हे मद्दु । म्वानाच्च्वपिं पशु, पछियात स्यानाः व मनुखं नयेमाःगु अन्न जलयात त्वलाः, दयाः धर्म धकाः कर्मकाण्डयात न्ह्यचीकाः गुम्हं मनूतय् नये मखंकाच्च्वनेगु धइगु ल्वःगु खँ जुइमखु धइगु सद्धर्मयापिं न्ह्याम्हसिनं नं धाः । गुम्हं गुम्हंसिनं अन्न सितिकं छ्वये मज्यू धकाःविश्वास नं याः अय्सां मेपित नये चाकाः थः विश्वासय् च्वनागु धाये मछिंगु खँ उज्वःपिसं बुलुहुँ सियावइगु खँ खः ।

मनू म्वायेत धर्म हनीगुलिं थी थीकथंया मनूतय्के थीथी कथंया धार्मिक भाव ब्वलनीगु खः । उज्वःगु धार्मिक भावं पिज्वःगु ग्रन्थया लिधंसाय् मनूत धार्मिककथं थीथी जुयाच्च्वंगु दु ।

न्ह्याथेंयाःम्ह धार्मिकम्ह जूसां म्वानाच्च्वपिं जीवजन्तु प्राणीपिनि हित कल्याण मजुइमा धाइपिं तसकं हे म्होजक दइगु सिबाय् प्राणीमात्रया हित जुइगुली धर्म खंकीपिं हे आपाः दु तर सीकं चायेकं थःगुजक हित तातुनीपिं धाःसा झन् अप्वः खनेदइगु नं छगू स्वभावथें हे जुयाच्च्वंगु दु ।

नेपालय् धार्मिक भावना क्वातु धाइ । अथे धयागु थवंथवय् मिलय् चलय् जुयाः भेदभाव मदयेक च्वनाच्च्वपिं खः । थौकन्हय् छगू धर्मयापिसं मेगु धर्म हनाच्च्वपिन्त धवं लानाः थःगु हे धर्मकथंजक न्ह्यचिलेगु व न्ह्यचीकेगु कुतः याना हे च्वंगुथें सीदयावइच्च्वंगु दु । ल्वापु मदुगु धासय् ल्वापु पिदनीकथं ज्याखँ यायेगुली न्ह्यचिलाजुइगु जुयावःगु दु । धर्मतय् बिचय् द्वेष व डाह यायेगु प्रवृत्ति खने दइवइच्च्वंगु दु । न्हापा धयामच्च्वंगु खँ धयाहयेगु, न्हापा जुयामच्च्वंगु खँ यानाहयेगुथेंयाःगु व्यवहार धार्मिक ख्यलय् खनेदयावइच्च्वंगु दु । लोककल्याण धकाः कर्पित मयःगु ज्या मयायेमाःथाय् दाउपेच यानाः नाना तर्क बियाः मयः मयःथें हे यानाबीगुली थःगु धर्म संरक्षण धकाः तायेकेगु यानावइच्च्वंगु खँ सीदःवयाच्च्वंगु दु ।

धर्मया ख्यः थःथःगु दु धाःसा मेपिंगु
 ख्यलय् अतिक्रमण याःवनेमाःगु धइगु
 छुं मदु । 'धर्म' धयागु वास्तव्य् सद्धर्म
 हे खयां नं मनूया स्वार्थवश वास्तविक
 धर्मयात असद्धर्म यानावीगु मनुखं याइगु
 खः । धर्म 'सत्' जुयाः नं स्याये पाले हे
 मायेक हिबाः वयेक धार्मिक ख्यलय्
 ल्वापु जूगु गथे जुइ धकाः बिचाः
 यानास्वतधाःसा मनुखं 'असत्' ज्या
 याःगुलिं हे जुइगु खः धइगु सीदःवइ ।
 छुखलःयात महिल कि मेगु खलकं
 सःमयाइगु नं अस्वाभाविक मखु । धर्म्य्
 'असत्' ल्वाकछ्यात कि ल्वायेगु ख्यायेगु
 नं स्वाभाविक जुयावइगु खः ।

'असतो मा सद्गमय' धकाः
 प्रार्थना यायां हे मनुसैं खिचाखिइ अप्पां
 कयेकः वनधाःसा, खिचाखि थःत चिचाः
 वयाः सत्गु लंपुइ थ्यनी ला कि मथ्यनी
 धइगुपाखे नं वनाः प्रार्थनायात सार्थक

यायेगु जुइमाः । ज्या मयासे, व्यवहार्य
 मच्चँसे प्रार्थना यायेवं धयाथे पूवनी
 मखु धयागु खँ प्रार्थना यायेसःपिं
 सहृदयीतयूत कनाच्चनेमाःगु खँ
 मखु । सार्किं सा सीमा धायेवं सा सीमखु,
 अथे हे आखः छगः हे मच्चँसे जाँच्य
 पास जुइमा धकाः प्रार्थना यायेवं पास
 जुइमखु धइगु खँ थौकन्ह्य लातां नं
 सीधंकुल । उकिं 'सत्' 'सत्' हे
 जुयाच्चंसां मनूतसें असत्पाखे
 घ्वानाघ्वानाः ब्वाकेयः । मनु धइम्ह
 बुद्धिमान्म्ह प्राणी जूगुलिं वयागु बुद्धिं
 छुजक याइ वा छुजक मयाइ धकाः
 धायेछिं । बरु, मनु विवेकशील नं जूगुलिं
 विवेक छता थास्य् लाक छ्यलधाःसा
 मनुखं सद्धर्मयात असद्धर्मपाखे
 घ्वानायंकीमखुगु जुइ नत्रसा सद्धर्मयात
 असद्धर्म याइगु हे मनुखं जुइ ।

✽

*'विश्वभूमि' ब.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

शाक्यमुनि बुद्धयात मनूया तँय् हनेमाः*

कपिलवस्तुया लाय्कू-काय्मचा सिद्धार्थ शाक्ययात थौकन्हय् मनूतसें भगवान् शाक्यमुनि बुद्ध धकाः न्ह्यथँसे श्रद्धां हनेगु याः । थौ स्वयाः २६२३ दँ न्ह्यःया दँ सिद्धार्थया बुदँ खः । जन्म, बोधिज्ञानप्राप्ति व निर्वाणया छन्हुं हे दिं लाःम्ह सिद्धार्थयात थौ शाक्यसिंह आदि धकाः धायेगु याः । वं ब्यूगु उपदेशयात मनूया लागी नालेमाःगु खँ व तच्चतं ज्याख्यले दुगु वस्तु खः धकाः हे वं ब्यूगु उपदेशया ल्यू ल्यू वनाः मनूतसें वयात नुगलनिसें लुमंकेगु याः । वं ब्यूगु उपदेशयात त्रिपिटकय् मुनातःगु दु । त्रिपिटकयात बुद्धया प्रति श्रद्धा व भक्ति तइम्हसिया लागी पवित्र व अनुकरणीय ग्रन्थ धकाः मानय् याइ । थौ बुद्धया अनुयायीत धकाः धायेगु हे त्रिपिटकय् न्ह्यथनातःगु उपदेशयात अनुसरण याइपिं मनूत खः । बुद्धवचनप्रति आस्था तयेगु हे बुद्धया शिष्य जुइगु खः । उकिं शिष्यपरम्पराकथं बुद्धया अनुयायीतय् बौद्ध धकाः धाःगु खः । बौद्धतय्गु लागी वास्तविकरूपय् न्याय व कानून धइगु त्रिपिटक खः । धात्थेंया बौद्ध धाःपिसं त्रिपिटकयात सर्वेसर्वाकथं

मानय्याः । उज्वःपिं मनूतय् जीवन हे त्रिपिटकया उपदेशय् आधारित जुइ । मनूखं थःत यःम्ह मनू व थःत यःगु वस्तुयात च्वच्छायेगु याइ अले वयागु खँयात मेपिनि न्ह्यःने थ्यंकाबिइगु इच्छा याइ । थुकीया हे लिधंसाय् बुद्धया अनुयायीतसें बुद्धया खँय् प्रचार प्रसार याइ । प्रचार प्रसारया माध्यमकथं पत्रिका पिथनेगु, सफू पिथनेगु, सभा व समारोह यायेगु, जात्राया ग्वसाः ग्वयेगु व परित्राण आदि पुजा पाठया ग्वसाः ग्वयेगुथेंज्याःगु क्रियाकलापय् मनूत लगय् जुयाच्वंगु खः ।

सुयागुं खँयात पाय्छिगु खः धकाः मानय् यायेवं उम्ह मनू सुयां अनुयायी जुइमखु । अनुयायी धइगु ला वयागु ल्यूल्यू वनेगु व वं याःगु क्रियाकलापयात समर्थन यानाःलि अनुसरण नं यानाः ल्यू ल्यू वनेगु खः । बुद्धया अनुयायी वा बौद्ध जुयाः च्वनीपिं मुख्यपिं भिक्षु भिक्षुणीपिं हे खः । भिक्षु भिक्षुणीयात बौद्ध खः धायेगुली शंका हे मद्दु । बुद्धं छँ व छँजःपित त्याग यानाः विहारय् च्वंगुया दसुतकंयात पालन यानाः कडा नक्सां बुद्धया

नियमयात मानय् याइपिं धकाः स्पष्ट रूपं खनेदुपिं भिक्षुपिं हे खः । थथे भगवान् बुद्धया उपदेशया प्रतिरूप भिक्षुपिंत तर्कं हनाबना यानाः इमिपाखें बुद्धया उपदेशयात न्यनाः थःत वयाप्रति समर्पित याइपिं उपासक उपासिकात नं धात्थेंया बौद्ध खः धकाः हे मानय् याइ । बौद्ध धइपिं भिक्षुपिं हे जक मखु, बुद्धया उपदेशयात पालन यानाः थःगु जीवन हनीपिं सकलें खः । बौद्ध धयागु जात जातिं जुइगु मखु, बुद्धया उपदेशयात ग्रहण यानाः खनेदयेक हे छ्यलीपिं गुम्हं छम्ह नं जुइगु खः । उकिं हे बुद्धया उपदेशयात पालन मयाइम्ह मनु बौद्धया काय्मचा जुइवं बौद्ध जुइमखु । भिक्षुपिसं चीवर त्वःतेवं भिक्षु मजुइगुथें उपासक आदि मेपिं बौद्धतय्सं बौद्ध मजुइगु आधार इवाट्ट स्वयेवं खनीगु मखु । क्रियाकलापं बौद्ध मजुइफु तर बुद्धया सकतां उपदेशयात ल्ययाकायेधुंकाः जक उज्वःपिंत बौद्ध मखु धाये फइगुलिं छकः बौद्ध जुइधुंकूम्हसित बौद्ध मखु धाये थाकु । सामान्यकथं स्वयेबलय् गुम्हं मनूयात उम्ह मनुखं बौद्धआचरणय् च्वं कि मच्चं धइगु खँया लिधंसाय् क्वःछिनाः बौद्ध जू ला बाय् मजू धकाः सीकेफु । मनु

गन दु अन समाज दइ । मनूया छुं खँ क्ववालाः क्यनीगु उगु हे समाजं याइ । बौद्धतय् च्युति व स्थितियात क्वःछीगु याइगु नं उगु हे समाजं खः । मनु समाजं बायाचवनेगु मयाइम्ह जूगुलिं थःगु आचरणय् ह्यूपाः हयाः नं उम्ह मनुखं नाना तर्कं उगु हे समाज दुने तक्यनाचवनी । उज्वःपिनिपाखे विकृति दइगु धइगु बुद्धया उपदेश अःखःगु क्रियाकलाप जुइगु खः । समाजं सुयातं पितिनेत तःधंगु झमेला ब्वलनी अले उज्वःगु झमेला ज्यंकेत अःपू मजू । थुकथं बौद्ध जुयां नं बौद्धआचरण मध्येफु धकाः मनूतय्सं धायेफु । गुगुं नं हनेमाःगु खँयात 'धर्म' धाइ । बुद्धया उपदेशयात नं 'धर्म' हे भाःप्युगु दु । सुं गुम्हसिया उपदेश खः वैगु हे 'धर्म' धायेगु चलन दु । बुद्धया उपदेशयात बुद्धधर्म धाइ । बुद्धधर्मयात हंगुया नातां उज्वःम्हसित बौद्ध धाःगु खः । बौद्ध धायेवं बुद्धधर्मयात हनीम्ह धइगु स्वतः सिद्ध जूवः । उपदेश बीम्हसित गुरु धाइ । उकिं हे बौद्धतय्सं बुद्धयात गुरु नं धाः । बुद्ध उज्वःम्ह गुरु खः गुम्ह कि तच्चवं व्यावहारिकम्ह खः । मनूयात परय् जुयावइगु दुःख सुखय् बुद्धं व्यावहारिकरूपय् सहभागी जुयाः थुइकाबीगु याः । बुद्धया थुइकाबीगु

तरिका स्पष्टरूपं न्ह्यःने खनेदुकथं जू ।
 थुकीया मतलब गुम्हसिके गुथाय् तकया
 थुइकेगु क्षमता दु वयात वं उगुकथंया
 हे दसु बियाः थुइकाबीगु याइ । उकिं हे
 बुद्धया ज्ञान सरल जुयां तसकं सरलकथं
 व सूक्ष्म जुयां तसकं सूक्ष्मकथं नं जूगु
 खनेदु । बुद्ध सकसियां लागी व्यावहारिक
 जूगुया हुनि नं थ्व हे खः ।

बुद्धया पालय् 'आत्मवादी' व
 'ईश्वरवादी' दु । इमित थुइकेमाः बलय्
 उकथं हे थुइकेगु याइ गुकथं इमितसं
 जीवनया सार्थकतायात थुइकेफइगु खः ।
 थ्वहे पहः बुद्धया खँय् छः देवीपिनिगु
 सिलसिला नं खनेदुगु खः । त्रिपिटकया
 सारांशयात स्वत धाःसा छः देवीपिं व
 स्वर्ग नरकया कल्पनाया विरुद्ध बुद्ध
 न्ह्यच्युगु खनेदु । बुद्धयात विज्ञानसम्मत
 धाःगु नं थुकिं हे खः । हरेक खँयात
 कारण न्ह्यब्वयाः कनीगु हे बुद्धया
 विशेषता खः । सूक्ष्मातिसूक्ष्म अणु
 परमाणुनिसं कयाः स्थूलरूप भौतिकताया
 व्याख्या यायेफुगु हे भगवान् बुद्धया
 सर्वज्ञता खः । चतुरार्यसत्य, आर्य
 अष्टांगिकमार्ग शुद्धगु बुद्धया गुनत
 खः । बुद्धया थुज्वःगु गुनं जाःगु
 सिद्धान्तत मनूमात्रया जीवनया लागी
 अति उपयोगी खँ नं खः । मानव

धायेबलय् मावननाप स्वापू दुगु दक्क
 जीवजन्तुप्रतिया धारणा व व्यवहार नं
 दुथ्याः । थुगु हे इवलय् देवलोक व
 छःया नं चर्चा दयावःगु शंका यायेथाय्
 दु । बुद्ध मनू खः, छः (ईश्वर) मखु ।
 मनुखं छःनाप देवलोकय् नापलाःगु खँ
 थौतकं विज्ञानं क्यनेफुगु मदुनि । छः
 धयातःम्ह चन्द्रमा व चन्द्रलोकयात
 मनुखं लुइकेधुंकूगु दु । चन्द्रग्रहणयात
 दक्षप्रजापतिया म्थ्याय्या हुनिं १५ न्हू
 क्षीण जुजुं वनीगु व १५ न्हू पूर्ण जुजुं
 वनीगु यानाः सराः ब्यूगु खँया भेद थौं
 वैज्ञानिकतसें पृथ्वीया किपाःया हुनिं खः
 धकाः खुलस्तकथं धायेधुंकूगु दु । दक्ष
 प्रजापति व चन्द्रमाया बाखं छम्ह
 कुशलम्ह साहित्यकारया प्रतीकात्मक
 बाखं खः धइगु खँ थौं खनेदःवःगु दु ।
 त्रायस्त्रिंश देवलोक जुइमा बाय्
 तुषितभुवन जुइमा उज्वःगु थाय् दइगुली
 पत्याः मयायेमाःगु मद्दु अथे हे भिंम्ह
 व गुनीम्हं थःगु थासय् यंकातयेगु अजूया
 खँ मखुसां तबि भगवान् बुद्धं न्ह्यथंगु
 थुज्वःगु खँयात मानवपराक्रमया रूपय्
 जक मानय् यायेमाः । बुद्धं न्ह्यथंगु
 उज्वःगु लोकत गन दु धइगु अन्वेषणया
 विषय खः । गुगु खँ दक्ष प्रजापति व
 चन्द्रमाया बाखंथें त्रिपिटकय् गुम्हं

कुशलम्ह साहित्यकारं तनाब्यूगु व सिद्ध
जूवयेफुगु नं संभावना दु ।

बुद्ध मनूखः अले मानवसामर्थ्यात्
पराकाष्ठाय् थ्यकेत समर्थवान् जूगुलिं
उम्ह बुद्ध विश्वय् 'महामानव' या तँय्
लाःगु खः । शान्तिया लागी बुद्ध
उदाहरणीयम्ह मनू जुयाब्यूगु दु । बुद्ध
मनोवैज्ञानिक व मनोचिकित्सक जुडगुली
सफल जूगु दु । होम यज्ञं शान्ति-
स्वस्ति जुडगु मखु, मनूयात ज्ञानं चीगुलिं हे
शान्ति स्वस्तिया खँ वया व्यावहारिक
मानववादी खँयात थौं यक्वसिनं पत्याः
गःगु दु । थुगु खं बुद्धं देवधर्मया खँय्
ः बियातःगु खँ गनं नं वःगु दःसा
'उगु खँ अत्युक्ति ला मखुला' धडगु
शंका नं वडमखुथे मच्चं छायाकि बुद्धया
धर्मयात देवधर्म मधासे मानवधर्म
धयातःगु दु । थुज्वःम्ह बुद्धयात थौं
मनूतय्सं चः धकाः हनेगु याः । सुयातं

अबुसरह हनेथे चःसरह हनेगुली छं नं
असंगति जुडमखु तर चः हे भाःपीगु
धाःसा मनूमात्रया अवमूल्यन यायेगु खः ।
भगवान् बुद्ध तिथिमितिसहितं
प्रमाणितम्ह ऐतिहासिक महापुरुष खः ।
वयागु पालय् जूगु हतालय् चः हे सुयां
पक्षय् बाय् विपक्षय् च्वनाः हतालय्
सम्मिलित जूगु इतिहास लूगु मदु ।
थुज्वःगु अवस्थायात थुडकाः थौं झीसं
भगवान् बुद्धयात पूर्णतया मनू हे खः
धकाः सकारय् यायेमाः । वयात मनूया
खं तापाःगु धयाचःधिचलय् यंकाः
थुनेकथंया पूजाविधि व विश्वासं तापाक
च्वनाः वयागु व्यावहारिक धर्म बाय्
उपदेशयात तःधंगु थाय् बियाः व बीकाः
मानवकल्याणय् न्ह्यचिलेगु मनूया लागी
थौं तःधंगु हाथ्यां जाःगु कर्तव्य जूवःगु
दु । थुगु विषयस बौद्धतय् मिखा न्हापां
चायेमाःगु दु ।

*'विश्वभूमि' ब.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

धर्म नं व्यापार जुयावयाच्चन*

व्यापार घड्गु छता बिया: मेगु वस्तु कायेगु ख: । अथे हे धर्म यायेगु धका: च:या न्ह्य:ने वना: जाकि-स्वां छाया: 'भगवान् जित: त:भि यानाब्बु, जिम्ह शत्रुयात छ्यानाब्बु, जि यानागु पाप फुकाब्बु, आदि धका: फवनेगु छम् नं धर्मया नामय् व्यापार ख: ।

धर्म घड्गु छुं खँयात धारणा यायेगु ख: । छुं खँ मनंतुना: धारणा यायेगु हे धर्म ख: । उकिं खँया लागी खुड्गु हे धर्म ख: । तरबारया पालेगु हे धर्म ख:सा गोलिया क:वनेगु धर्म ख: । अथे हे बुद्धया मानवमात्रया लागी शान्ति बिड्गु व स्याये पाले मयायेगु नं धर्म ख: । मनू मांया प्वाथं बुड्साथं धर्म व पाप नापं ज्वना: वड्मखु । वातावरण व समाजं वयागु मनय् न्हू न्हूगु धारणा ब्वलंकाबिड् । वयागु न्ह्यपुड् बांला:गु धारणा नं लायेफु बांमला:गु नं लायेफु । संसारय् बुद्धि विवेक ब्वलनीम्ह व उकीयात छ्यलीम्ह प्राणी मनू हे जक दु । वयागु बुद्धि विवेक बांला:गुली छ्य:सा धर्म बांलाइ, अले बांमला:गुली छ्य:सा धर्म नं बांलाइ मखु । बांला: व बांमला:या परिभाषा बिड् थाकुसां

सकसियां लागी भिंगु, भिनीगु बांला: धायेमा: घड्गु खँयात न्ह्याम्हसिनं नं मानय् यायेमा: । नये, त्वने, पुने सकसियां मा: तर थ:जक नये, त्वने, पुने मधासे सकसियां लागी नके त्वंके पुंकेगुली बिचा: यायेमा: धका: लोकव्यवहारय् न्ह्यचिलीपिं मनूतय्त् धात्थेयापिं धर्म दुपिं मनू धायेमा: । उकिं धारणा सकसियां बांलायेमा: अले सकसितं बांलाकेगु कृत: यायेमा: । ध्व कृत:या नां हे धर्म ख: ।

विहारय्, देगलय् व तीर्थस्थलय् वनेगु हे जक धर्म धाड्पिं मनूत आ:हे नं आपालं दनि । उज्व:गु तीर्थस्थलय् वना: उकीय, गुन थुड्का: धारणा यायेमा: घड्गु खँय् उकथंयापिं तीर्थयात्रीतय्गु कृत: मध्यनि । तीर्थ धायेवं भ्यातना: व फोहरजक चुड्के हड्गु थाय्यात नं पवित्रगु धका: मानय् याड्पिंमध्यय् थौया स:स्यूलय् ल्या:खाड्पिं नं दहे दनि । देग:, गुम्बाया गुन मथूपिसं अनया चा, ल्वहँया च: वा बाजं तथा गंयात हे धर्मया सर्वस्व ख: धका: उकीयात हे उत्तिकं मानय् यानाच्चंगु दु । मथू, मस्यूपिसं उकथं गुनया सिबय्

बस्तुयात मानय् यातधाःसा इमित
थुइकाबिइगु धर्माधिकारी, पुरोहित,
सन्तम, हन्त, भिक्षुवर्गीपिनिगु धर्म खः ।
सीकं थुइकं नं कट्टरपन्थी जुयाः ख्यंगुयात
नं तुयू धाइपिं नाममात्रया धर्मात्मात
खालि ब्यापारी जक खः । थःगु, थम्हं
बियागु धर्मदेशना, उपदेश आदियात
न्यनाः पालन यानाः व्यवहारय् छ्यः
धायेगु खंया सिबय् थःत मानय् या
अले थःगु ल्यू ल्यू वा उकिं यानाः
पुण्यफल प्राप्त जुइ धकाः त्ययेकाः
त्ययेकाः नये, त्वनेगु व सम्पत्ति दान
कयाः थःत म्हसिइके बीत मेपिनि स्वया
बिस्कं वसतं पुनाः मेपिं सुनां नं
यानामजुइकथं ग्वाय्, दाहि, सँ लहिनाः
सिन्हलं छायापाः जुइ । वसः गुज्वःगु
व छुकीया प्रतीक खः वअनुसार आचरण
यायेमाःगु इमि धर्म खः । उकथं
मज्जबलय् इपिं फुक्कं ब्यापारी जवन ।
खला ब्यापार धइगु ध्वंलायेगु ज्या मखु,
न ब्यापारीया अर्थ ध्वंलाइपिं खः । अयसां
थः कतिलाकेत जक ब्यापार धाइगु
प्रवृत्ति जाःगु थुगु इलय् कतिलाःपाकः
व हेक्साद्यः धाक्वसित कुशलम्ह ब्यापारी
खः धायेमाःगु स्थिति दु ।

गुम्हं ब्यापारी थःत नये
त्वनेजक गाक्क कमतय् याइपिं दःसा

गुम्हं न्ह्याक्व दःसां मगाःपिं खनेदु ।
अथे ला धर्मया थेकेदारत नं निथी हे
दुगु खनेदु । थःगु प्राण धानय् यायेत,
थः छम्ह हे जक तरय् जुइत भिक्षु
सन्यासी वसतं पुनाः धर्मया लय् जुइपिं
दःसा सकसिगुं लागी धर्म प्रचार यानाः
मानवकल्याणया लागी जुइपिं, मनं खंथे
म्हुंतु धइथे ज्या याइपिं अले थः हे नं
सुआचरणय् न्ह्यचिलाः थम्हं
क्यनागुकथंया आचरण मेपिसं पालन
याः मयाः धकाः स्वइपिं धर्माधिकारीपिं
संसारय् मदुगु मखु तर म्होजक दु ।

थःथिति नाताकुटुम्बं हिया
नातां तःकेहे आदि थः धकाः संबोधन
यानाः तःकेहेपिनिप्रति थःत्व क्यनी ।
इमि नं परम्पराय् थम्हं तातुनाकथं
व्यवहार मजुल धाःसा तुरुन्त तंचायाः
थः धइगु हे ल्वःमंकाः थःथितिनाप नं
न्वतुङ्गु तं त्वःती, अले पिनें पिनें
कुंखिनाः लाः लाःथे खँ ल्हाना जुइ ।
थःथितिया नामं थःत फाइदा यायेगु
ध्व नं छगू ब्यापार हे जुइधुंकल ।

समाजसेवक धाःपिसं थःत
मेकथं मचायेक फाइदा कायेदःसाजक
सकसिनं खंक सेवाभाव ब्वयाः
न्ह्यचिलीगु व फाइदा मदइगुथे च्व
धाःसा वइतं ध्वइतं दोष बियाः घुकिं

क्यनाः ज्या यायेगु हे त्वःताःबीगु ।
 थथे हे राजनैतिक धाःपिं चुनावय् दनीपिं
 नं जनताप्रतिया वचनबद्धता ल्वःमंपहः
 यानाः हेक्साद्यः जुयाः थः छ्महजक
 न्त्याःवनेगु कुतः जुयाच्वंगु यक्वं
 खनेदयाच्वंगु दु । जनता व राष्ट्रयात
 छु दत धायेबलय् झनजक समस्या वयाः
 फाइदा छुं मखन धायेगु सिबय् मेगु
 खनेमदुगु खँ नं दत । अले राजनीति
 धइगु खँ थः छःने लाकाः लाय् तये
 म्वायेक ब्यापार यायेथे जुयाः सीधासोझा
 जनतां इमिगु बाघपंजा नयाः द्याकाच्वने
 मालाच्वंगु नं दु । मेगु थज्याःगु ज्वलन्त
 उदारहणया रूपय् कर्मचारी वर्गतयत्
 न्त्यब्वयेफुगु स्थिति नं वयाच्वंगु दु ।
 जनतायात सेवा यायेगु व राष्ट्रयात
 धिसिलाकेगु जिम्मा बियाः, तलब बियाः
 ज्या याकातःपिं सरकारी कर्मचारीतय्गु
 लागी इमिगु जागिर ला ब्यापार यायेत
 प्रमुख ज्याभः जुयाब्यूगु दु । पसःया
 रूपय् मालासामान ब्वये म्वायेक
 आम्दानी यायेगु ब्यापारकेन्द्र अड्डा
 अदालत जुयावःगु खनेदु । हाकिम धाःपिं
 थोक ब्यापारी व मेपिं खुद्राब्यापारीथे जुयाः
 कर्मचारी धर्म धलय् छ्वयाः शुद्ध ब्यापारी
 जुयावःगु खनेदु ।

लःया धर्म क्वथ्याःथाय्
 न्त्यायेगु खःसां पाइप तयाः उकीयात
 च्वय् छ्वयेगु ज्या जूथे धर्मयात जबर्जस्ती
 परिवर्तन यानाः ब्यापार यायेमाःगु
 बाध्यता पिदनाच्वंगु दु । थथे जुजुं मां-
 अबुपिसं काय्-म्हयाय्प्रति याइगु मतिना
 नं बुराबुरि जुइकाः लहीकेत जक माया
 मतिना क्यनीगु जुयाः स्नेह नं दंगु
 ब्यापार जुयावल । ब्याहा याइगु नं
 कलाः भाःतया थःथःत यःगु गुन
 हिलाबुला यायेत व थःगु नामं धाक्व
 सिक्व-दक्व कायेत जुयावःगु खनेदु ।
 थः मयल कि पारपाचुके यायेगु हे थ्व
 ब्यापारया सम्बन्धविच्छेद यायेगु दसि
 खनेदुगु दु ।

आः छुं खँ ब्यापार मखु धकाः
 क्ववालाः स्वयेगु थाय् मालेमाःथे
 जुयावल । क्ववालाः स्वयेगु बुद्धि हे नं
 छगू ब्यापारय् हे दुने लायेधुंकल । थम्हं
 खंगु व थःत लुधंगु खँयात जक सत्य
 धायेगु नं छगू ब्यापार हे खः । उकिं
 आः वयाः दुरुइ लः ल्वाकःज्याइबलय् लः
 व दुरु तिफ्याये मफइथे थन धर्म व ब्यापार
 छुतय् याये थाइकुइधुंकल । उकिं यानाः
 आः धर्म हे नं ब्यापार जुइधुंकू थे खनेदु ।

✽

* 'विश्वभूमि' बु.सं. २५४३, नं.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

हिन्दू-बौद्ध छथासं चवनाः सम्मेलन जुइफु*

नेपाःया धर्म धइगु नेपाःमि जुइगु खः । धर्म धकाः कः घाइपिं मनूत खः । छगू देसय् च्वपिं मनूतय् नं थीथी जाति, धर्म, भाषा, संस्कार, रीति, रिवाज थीथीकथं खनेदयाः थःथःगु तालं जीवन हनाच्चनी । न्त्याकथं जीवन संचालन जूसां छगू देय्या मनूया नातां छम्हसिनं मेम्हनाप दया, माया, करुणा व ग्वाहालिया भावनां नापं चवनाः सकसियां हित कल्याण जुइगुकथंया व्यवहार थवंथवय् जुयाच्चनी । नेपाःया मूगु धर्म धकाः हिन्दू व बौद्ध निखलः नं छथासं चवनावःगु इतिहास नं नेपाःया तसकं पुलांगु खँ खः । छथासं चवनेबलय् छगूया मेगुनाप प्रभाव लाइगु नं स्वाभाविक खः । नेपाःया हिन्दूधर्मावलम्बीत व बौद्धधर्मावलम्बीत संस्काररूपं छगूथें खनेदुगु नं थथे जुयाः खः । पुजाआजाया विधित न्त्यागुकथं छगूथें खनेदःसां इपिं हिन्दू थःत बौद्ध मघाः, बौद्ध थःत हिन्दू मघाः । पासाभाइया नातां थःथिति जुयाः मिलय् चलय् जुयाः न्त्याइपुक याउँक छथाय् हे जीवन हनाः निखलकं नं राष्ट्रिय भावनां छपँ जुयाः चवनाच्चंगु नेपाःदेय् खः ।

हरेक मनूया आगंचः दु । थःगु कुलधर्मया व्यवहार चलय् यानाः आगमय् दुथ्याःपिं छगू हे वंशयापिं जुइ । अथे हे आगंचःया नातां छगू हे धर्मयापिं जुइ । चःचःपिंत नं थःगु धर्मकथं पुज्याइ । थःगु आगमय् मथ्याःपिं तर तसकं मिलय् जूपिं व हित कल्याणय् तिबः बीपिं जुलकि इपिंताप नं स्वापू क्वातुकेत विधि व्यवहार स्वनी । छगू खलःया मेगु खलःया नाप स्वापू दतिकि वइत इष्टमित्र धाइ । इष्ट धकाः यःम्ह, भिं याइम्ह सित धाइगु खः । यःम्ह भिं याइम्हसित थःथाय् सःताः हनातः । चः नं थः यम्ह जुलकि वैत अथेहे पुज्यानातइ । थःगु धर्मयाम्ह चः मखयाः नं थःत हित कल्याण याइम्ह नातां वयात इष्टदेवता धकाः धाइ । नेवाःतय् दिगुचः धकाः पुज्याइगु इष्टदेवतायात हंगु खः । दिगु चः धाःगु वयात रक्षा यानाच्चंम्ह ग्वाहालि यानाच्चंम्ह धाःगु खः । ग्वाहालि धइगु न्त्याम्हसिनं न्त्याम्हेसित नं याः । काय् मखुम्हं नं कायं थें हनबना तयाः सेवा याः, बौ मखुम्हनिं नं बौ नं थें माया दया तयाः पोषण याः । थथे हे छगू धर्मयाम्हसिनं मेगु धर्मयाम्हसित

संरक्षण ब्यू ग्वाहालि याः । ध्वहे इष्टमित्र व दिगुद्यः धाःगु खः । देय्यापिं दक्वसियां थुज्वःगु स्वापू व द्यःया भावना दइगुलिं देय्यापिं सकसिनं थःथःगु तालं पुजा यानाः श्रद्धा ब्वइगु जूगुलिं थुकीयात 'देयपुजा' धाःगु खः । मगु अर्थकथं दिगुपुजा नं धाः । अले यात 'दिगुपुजा' धाधां 'दुगुपुजा' धयाबिल । देयपुजाबल्य् दुगु पशु यात द्यःयाथाय् यंकाः प्रतीकात्मक रूपं दुगुयात स्वां सिन्द्लं छायेपाः पुज्यानाः बलि बीगु चलन खनाः 'दुगुपुजा' धयायंकूगु जुइमाः । थुकीयात द्यःपुजा नं धाः दु, थुज्वःगु हे समताभावनां हिन्दूतय्सं बौद्धद्यःयात दिगुद्यः व बौद्धतय्सं हिन्दूया द्यःयात दिगुद्यः धकाः हनावयाच्वंगु नेपालय् खास यानाः नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु दु । थुकीया अर्थ हिन्दू हे बौद्ध व बौद्ध हे हिन्दू धाःगु मखु छायाकि धर्मया आगंचः बिस्कं बिस्कं दु ।

थौकन्हय् हिन्दू व बौद्धत छायासं च्वनाः छगू सम्मेलन यायेगु ग्वसाः जुयाच्वंगु दु । उगु ग्वसाःखलकं बौद्धतय्त ब्वतिकाःवा धकाः सुचं बियाच्वंगु दु । बौद्धतय्गु उचित प्रतिनिधित्व मदयेक हिन्दूतजक च्वनाः ग्वसाः ग्वयातःगुलिं बौद्धतय्सं उकीयात

इष्टमित्र भाःपाः ग्वसाः ग्वयाच्वंगु मतायेकुसे छखलःजक तःधनेत्यंगु भाःप्युगु दु । उगु ग्वसाःखलकय् हिन्दूतय् अतिरिक्त बौद्धतय्त क्वथिनेगुली कुनियत कयाच्वंपिं बौद्धया स्वाःपालं पुनाच्वंपिं नां जकया बौद्ध धाःपिं व उकथंया संघ संस्था दुगु खं बौद्धय्सं चायेकूगु दु । हिन्दूपक्षयापिनिगु खं स्वयेबल्य् नेपालय् इसाइतय्सं अप्वः धर्म प्रचार याःगुलिं इमित पनेत थये निखलः जाःगु खः धइगु सीदु । मेखे हाकनं थुगु सम्मेलन भगवान् बुद्धया जन्मस्थल लुम्बिनिइ हे यायेगु यानातःगु दु । लुम्बिनी छगू बौद्धतीर्थस्थलजक मखसे अन्तर्राष्ट्रिय जगतय् नादंगु गुरुयोजना दयेकाः बौद्धवातावरणजक हे ब्वलंकाः विश्वबौद्धजगत्या पर्यटन व श्रद्धाया स्थल दयेकेगु जुइधुंकूगु दु । छुं ला न्ह्यःजक श्री ५ या सरकारया पाखें च्यूताः कयाः लुम्बिनिइ बौद्ध शिखर सम्मेलन यानाः मुस्मां व इसायतय् थःथःगु पवित्रस्थल मक्का मदिना व बेथलहम -जेरुसलमथें यायेगु धइगु क्वःछिइ धुंकूगु दु । अन्तर्राष्ट्रिय तःधंगु बौद्धसंस्था विश्व बौद्ध भ्रातृत्व सेंधं निर्दया योजना दयेकाः लुम्बिनिया विकासया लागी तिबः बीगु ग्वसाः

ग्वयेधुंकूगु दु । थुज्वःगु इलय् लुम्बिनिइ हिन्दूसहितया सम्मेलन यायेगु फुक्कं बौद्धवातावरणयात खलबलय् यायेगु जुइ धइगु बौद्धजगतं तायेकूगु दु । ग्वसाः खलकं धाःसा लुम्बिनिइ हे सम्मेलन यायेगु धकाः धिपि कसय्यानाच्चंगु दु । लुम्बिनि धइगु मुस्मां दाजुकिजापिं छ्वाःख्यरं यक्व बस्ति दुगु थाय् खः । मुस्मांतय्त अन छुंकथंया सम्मेलन मयाकुसे मुक्कं बौद्धवातावरण हयेगुली विश्वास याकातःथाय् हिन्दूनापंया सम्मेलन जुल कि हाकनं मुस्मां व मेमेपिसं नं अन अथे हे सम्मेलन यायेगु धकाः न्त्यचिलावयेफु । गुगुं नं छगू धर्मया वातावरण दुगु थासय् न्त्याबलें सम्मेलनजक जुइगु जुल धाःसा अनया वातावरण स्यनावनेफुगुलिं अथे तीर्थस्थलया थासय् धर्मकर्म व विकासया ज्याजक जुइमाःगु सिबाय् मेकथं मनू मुंकेगु ज्या याये मज्यूगु खँया थन चर्चा जुयाच्चंगु दु । उकिं गुगुं नं तीर्थस्थलय् गुगुं कथंया ल्वाकज्याःगु धर्मसम्बन्धी ज्या यायेगु ग्वसाः उपयुक्त मज्यूगु खँ बुद्धिजीवीतय्सं तायेकूगु दु ।

ग्वसाःखलकं लुम्बिनिइ हे सम्मेलन मयासे त्वःतेमखु धइथें जिदि यानाच्चंगु खनेदु । स्वस्वखँखँ इष्ट

धर्मावलम्बीपित मत्वःगु व मयःगु खँय् जिदि यायेगु उचित मज्यूगु खँय् ग्वसाःखलकं वाःचायेकाः सम्मेलन यायेगु थाय् हिलेज्यूगु खः । अथे थाय् हिलेगु खःसा बौद्धजगतं नापनापं निगू धर्मया थःथःगु विशेषता न्त्यथनाः छ्वासं च्वनाः थःथितिया हित कल्याण जुइकथं सम्मेलन जुइफु । इष्टमित्रया भावना व श्रद्धाय् हे पावायेकथं जुइगु जुल धाःसा न्हापांसिं नाजाःगु स्वापू दयावयाच्चंगु नं आः वयाः चबुनावनेफु । दिगुद्यःहे हिलावनेफु कवःनीति ब्वलनाः राष्ट्रियताय् हे घाः लायेफु ।

तर्क व वादविवाद यानाच्चंसा न्त्यागु नं यायेफु । वादविवाद धइगु गुबलें ज्यनीगु खँ मखु । उकिं पासाभाइया खँ न्यनाः सहलह ब्याकाः जिदि यायेगु त्वःतेगु बांलाइ । बायेगु सिबय् जायेगु बांलाः । अहंकारयात थाय् बियाः बाःसाबालका धायेगु बुद्धिमानीगु खँ जुइमखु । बौद्धतय्सं हिन्दूतय्त जक मखु गुगुं धर्मयात नं गुबलें मह्यूगु मदु । बुद्धया धर्म मानवधर्म खः, उकिं बौद्धत मानववादी अप्वः खनेदु । मानववादी जूगुलिं सुयातं क्वत्यले नं मयः, थःत क्वत्यलीगु नं मयःपिं बौद्धत जुयाच्चंगु दु । हिन्दू-बौद्धसम्मेलन

जुइगुली लय्तायाचवंगु दु । लम्बिनिइ हे हिन्दू ल्वाकज्याःगु सम्मेलन जुइगुली मछिं तायेकूगु खँयात थुइकाः जिदि त्वःतल धाःसा बौद्धतयसं सम्मेलनय् ब्वति कायेगुली आनाकानी यायेगु खँ वइमखु । दिगुद्यः जुयाः इष्टमित्र जुयाः छथासं चवनावःपिं हिन्दू-बौद्धत छथासं चवनाःलि सम्मेलन बांलाक हे जुइफु ।

सम्मेलन धइगु सम्मेलनया लागी जक मखु, द्वंगु विद्वंगु खँ सम्हालय् याताः थःथःगु आस्थाकथं देय् छगुलिं न्यंक छधी छपाँय् जुयाः थवंथवय्

कत्तानाचवनेत खः । आः यायेत्यंगु हिन्दूसम्मेलन हिन्दू-बौद्ध निखलःसितं ल्वःगु थासय् याताः लुम्बिनिक्षेत्र जुइमा बाय् पशुपतिक्षेत्र जुइमा बाय् गुगुं नं धर्मया क्षेत्र जुइमा गुकथं याःसा देय् न्यंकया धर्मावलम्बीपिसं नेपाःमि सकलें छखलः जुइगु खः धइगुली सहलह ब्याकाः क्वःछिइगु याःसा बांलाइगु जुइ । नियतय् शंका मदइकथं जुल धाःसा हिन्दू-बौद्ध छथासं चवनाः धार्मिक सम्मेलनजक मखु न्ह्यागु नं सम्मेलन जुइफु ।

✽

*'विश्वभूमि' बु.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

मूर्तिपूजाया प्राचीनता*

विश्वया दन्व धर्मया उद्गमस्थान एसिया खः । फिलास्तिनय् यहुदीधर्म व इसाइधर्म, इरानय् पारसीधर्म, भारतय् आर्यधर्म व बुद्धधर्म, चीनय् कन्फुसीया दर्शन व तओउनयाधर्म अले अरबया इस्लामधर्म आदि विश्वय् मूमूगु धर्म खः । विश्वया थीथी धर्मत मनूया जीवनया अन्तिम लक्ष्यय् थ्यंकेत थीथी मार्गय् लानाच्चंगु दु । उकिं हे प्रत्येक धर्म चाहे व न्हूगु जुइमा बाय् पुलांगु, चाहे उकीया अरबय् जुइमा बाय् फिलिस्तिनय् थुकीया उद्देश्य सत्य मालेगु खः गुकिं प्राणीमात्रया प्रेमभाव पिथनी ।

सत्यया खोजिइ न्ह्यचिलाः मनुखं ईश्वरया कल्पना यायेगु स्वत अले ईश्वरया उपासना यायेगु यात । थुकिं यानाः भक्तिमार्ग पिदन । अले भक्तं थः इस्टदेवताया मूर्ति दयेकेगु यानाः उकीयात हे पुज्यानाः सन्तोष कायेगु यात । मूर्तिपूजापद्धति स्वाभाविक व स्वयं अद्भूतगु उपासनाशैली खः । 'काणे' महोदयया सिद्धान्तकथं उपनिषदतय् तत्त्वज्ञानया हुनि व अहिंसाया सिद्धान्तया प्रतिष्ठानया हुनि गबलय् वैदिक यज्ञया लोकप्रियता म्हो

जुजुवन उगु हे इलय् प्रतिमापूजाया उद्भव जूगु खः । बुलुहुं बुलुहुं भारतया मध्यकालतक थ्यंबय् मूर्तिपूजाया ख्यः आपालं विस्तृत जुल ।

आःतक स्यूगु खँमध्यय् भारतया आःतक पुलांगु सभ्यता सिन्धुघाटीया सभ्यता खः । अथे हे दकलय् पुलांगु साहित्य वेद खः । उबलय्या मूर्तिथेज्याःगु वस्तु व द्यःया प्रतीकया आकार ज्वःलाःवः तर मूर्तिपूजा हे जू धकाः धाःसाः धायेफयाच्चंगु मदु । खला वेदय् नं पुलांगु वेद ऋग्वेद खः, उकी मूर्तिपूजाविधि मदु धइगु अप्वःसिया धारणा दु तर वेदय् द्यःपिनिगु उपासना याःगु धाःसा लुयावःगु दु । उपासना नं सगुण उपासना व निर्गुण उपासनाकथं नितानिजाया दु ।

प्रतिमायात पूजा यायेगु छगू सगुण उपासनाया मू लिधंसा खः । सगुण उपासना नाम, रूप व गुणया महिमा सीकाः गुगुं छगूया उपासना याइगु खः । मनूया अन्तिम उपासना निर्गुण उपासना हे जूसां तबि सुलभताया दृष्टिं जनसाधारणय् सगुण उपासनाया हे प्रचार जूगु दु । सगुण उपासनाया प्रचार जूगुया मू लिधंसा उज्वःगु

विश्वास खः गुकिं यानाः उपासकं थःम्ह उपासना यायेम्हसिगु पुजा, अर्चना, थीथी बस्तुत दोहोलपेगु जप, ध्यान, स्मरणआदिपाखें उकीया प्रति प्रीति व न्ह्यःने ध्यंकेकथं जुइ । थःम्ह उपासकया सुसाकुसाः खालि थुगु जीवनय् जक मखु सीधुंकाः नं यायेगु याइ । थथे धाःसां उपासकया लागी मध्येक मगाः कि दक्खः खँयात त्वःता केवल थःम्ह पूजा यायेम्ह बाय् इष्टदेवतायागु हे आश्रय काये थब्यु अले थःत वयागु हे भरय् त्वःतेब्यु । थथे हे तुं थःगु मतया आचार्यपाखें प्रतिपादित पद्धतितपाखें उपासना बाय् साधना यायां जीवन हनेथब्यु । थुज्वःगु विचारधाराया नां हे भक्ति खः । भक्तिया मूल स्रोत धाःसा वैदिक साहित्यय् हे खनेदु । दैवी वचनकथं यज्ञ याइपित धन, शक्ति आदि बिइगु खः धयागु खँ न्ह्यथनातःगु अपरोक्षरूपं भक्तिवादया पोषक जूगु खः । उपनिषदय् निर्गुण उपासनाया खँय् बः बियातःगु दःसां भक्तिवादया पुसा नष्ट जुइफुगु मदु । भक्तिवादया संस्थापन जूगुया नापनापं प्रतिमा व प्रतिमापूजनया नं संस्थापन अले थीथी संप्रदायया देवतासंघया विकासया

नापनापं प्रतिमातय्गु ध्यान व उकीया प्रकार नं वृद्धिइ जुजुं वन ।

देशविदेशया मूर्तितय्गु पूजा यायेगु परम्परा भारत व मेगु देशयापिनि नं छगूकथं हे जुयाच्चंगु दु । विश्वया दक्ख प्राचीन सभ्यताय् मातृपूजा व शक्तिसंप्रदाय दयाच्चंगु दु । लिपा वनाः थुगु फुकं फुकं सभ्यताय् ल्वाकज्याःवन । भारतय् विशेष यानाः कुषाणतय्गु पाल्निसे पिनेयापिं छःपिनिगु प्रवेश व इमिगु भारतीयकरण जुल गथेकि फरोया कुवेर जूगु, आरडोक्सोया लक्ष्मी जूगु, ननाया सिंहवाहिनी व मागीतय्पाखें सुर्चःया मूर्तिपुञ्ज आदि प्रचलनय् वःगु जुल ।

नेपालय् विशेष यानाः स्वनिगलय् व उकीया नापनापसं च्वंगु थासय् लिच्छवीकालं निसें जक शास्त्रीय लक्षणया मूर्तित दयेकेगु याःगु खः । प्राचीनकालय् नेपालय् सादा ल्वहँयात मूर्ति भाःपा पुजा यायेगु याः धयागु खँ प्राचीन देगलय् च्वंगु सादा ल्वहँया छःपिनिपाखें सी दु । लिच्छवीकालं न्ह्यःनेपालय् वैदिक यज्ञ यागादिया सादा ल्वहँया मूर्ति शिवलिंग आपालं दुगु खः । अथे हे बौद्धतय् स्तूपकथंया मूर्तित नं दुगु खः ।

* 'विश्वभूमि' बु.सं. २५४३, ने.सं. १११९, (वि.सं. २०५६)

बौद्धतय् छगूयां छगू पुलांगु नखः*

नेपालमण्डल दानमाहात्म्यं जाःगु देय् खः । धन पंचदान बीगु चलन दु । पञ्चदानयात नेवाःभासं पन्ज्रां धाइ । अज्ञानरूपी ख्युंजःयात न्हंकेत मत जुयाः जःब्युपिं राग, द्वेष, मोह, क्लेश व तृष्णा मदये धुंकूपिं दीपंकर बुद्धपिंत लुमंकाः पन्ज्रां बीगु खः । विश्वब्रम्हाण्डया सृष्टिनिसें कयाः अन्त मजूतलेया सृष्टिया अवधियात विश्वजगत्या प्रवृत्ति पानावनीगु ल्याखं प्यंगू युग धकाः ब्वथलातःगु दु । सत्यं जाःगुयात सत्ययुग, सत्य भचा तापानावंगुयात त्रेतायुग, सत्य अप्वः तापानावंगुयात द्वापरयुग व सत्य दुर्लभ जुयावंगु अवस्थयात कलियुग धकाः नां छुनातःगु दु । ध्व ताहाःगु युगयात मनूतयसं दछिया दुने प्यंगू युगया प्रतिनिधित्व याकाः प्यंगू दिं क्वःछिनातःगु दु । अथे हे न्हिछि चछिया २४ घौया प्यंगू प्रहरयात नं प्यंगू युगया प्रतिनिधित्व याकाः छ्यलावयाच्वंगु दु । गथे कि, कार्तिक शुक्ल नवमी कुन्हुया बाचा ईयात जुगादि नवमि धकाः सत्ययुग, माघपुन्हिया तिन्हिनयात सिपुन्हि धकाः त्रेतायुग, वैशाख शुक्ल

तृतीयाया सन्ध्या ईयात अक्षय तृतीया धकाः द्वापरयुग व श्रावण कृष्ण त्रयोदशीया सुथयात पन्ज्रां धकाः कलियुगया उदयकथं हनावयाच्वंगु खः । श्रावण कृष्ण धाःसां पन्ज्रा भाद्रकृष्ण्य लाःवः । थुकथं पन्ज्राया दिं कलियुगया उदय जूगुया प्रतीक खः । थुकीयात शास्त्रय् थुकथं बोलि हनातःगु दु -

*कार्तिकशुक्लनवम्यां च अर्धरात्रौ सत्ययुगः ।
माघे पूर्णोपि मध्यान्हे त्रेतानामयुगोदयः ॥
वैशाखशुक्लसन्ध्यायां द्वापरञ्च तृतीयके ।
श्रावणकृष्णपूर्वाह्ने त्रयोदस्यां कलियुगः ॥*

मावनकल्याया लागी वर्षभरि या संकल्प यायेगु ला जुयाच्वंगु पवित्र गुंलाय् लाःगु थुगु पन्ज्रां बीबलय् थुगु लोकय् न्हयता खँया शुभ बुद्धि जुइ धयातःगु दु । थुगु न्हयतां धइगु १. आयुवृद्धि २. यशवृद्धि ३. प्रज्ञावृद्धि ४. सुखवृद्धि ५. आरोग्यवृद्धि ६. धनवृद्धि ७. सन्तानवृद्धि । संस्कृतय् थुकथं गाथा हनातःगु दु -

*आयुर्वृद्धिर्यशोवृद्धिर्वृद्धिप्रज्ञासुखस्तथा ।
आरोग्यधनसन्तानं सन्तु ते सप्तवृद्धयः ॥*

थुगु पन्ज्रांया परम्परा गुबलेनिसें न्ह्यानावःगु खः धयागु खँय्

बौद्धपुराण महावस्तु, अवदान, सुगतावदान, कपिसावदान व पिण्डपात्रावदान आदि सफूत न्ह्यथनेबह जू । भगवान् शाक्यसिंह बुद्ध स्वयाः न्ह्यःयापिं बुद्धपिनिगु पालीनिसै न्ह्याकाच्चंगु खँ ब्वनेदुगु थुगु दानरंपराया इवल्य् सर्वज्ञमित्रं जुजु रत्नकेतुयात (रत्नमकुट) कंगु दानमाहात्म्यकथं जुजुं दान ब्यूगु धयातःगु दु । दीपावती नगरया जुजुं दीपंकरादि आदि बुद्धपिंत दान यानावःगु थुगु परंपराय् मानबुद्ध धयातःम्ह ऋकुच्छन्द बुद्धं थःपिनि भिक्षुसंघसहितं जुयाः दान काःगु खँ दु । नेपालय् महायानीपरंपराया बुद्ध धर्मसंस्कृतिं हा काःगुलिं दानप्रथाया नं उकथं हे बयान यानातःगु खनेदु । बसा लायाः विनम्रभावं भगवान्पिनि संघ सहितं बिज्याकाः सुनां दान प्रदान याइ उम्ह मनुखं तःधंगु सुख भोग याये दुम्ह जुजु जुइ दइ धकाः खँ न्ह्यथनातःगु महायानी परंपराया विचारशैली खः धकाः सीदु । पन्त्रांया इलय् ब्वनीगु छपु सिलः थुकथं दु -

*भूमौ दुकूलसुकुमारविचित्रपट्टैः
सन्तारयेत्सुगतसंघपरिक्रमाय ।
येनाप्यते विपुलभोगमहानिधानं
तेनावनीपतिरभूच्च भवेत् स तस्य ॥*

थये हे पुजा आजाय् सिन्हः

तीगु परंपरा महायानी परंपरा खः । थुगु पंचदान बीबलय् भगवान्या आर्य संघपिंत श्रीखण्ड कुंकुम आदि चन्दनया सिन्हलं तिकाः सम्मान याःम्ह मनू थ्व पृथ्वीमण्डलय् झझः धाःगु तःधंगु कुलय् जन्म काइम्ह जुइ धयातःगु दु । थुकीया सिलः थुकथं चिनातःगु दु -

*श्रीखण्डकुंकुमसुशोभितचन्दनानि
कुर्वन्ति ते सतिलकानि स बुद्धसंघे ।
ये प्राप्नुवन्ति जगतां तिलकोमत्त्वं
सौन्दर्यरूपवमृदुदिव्यविशालवंशः ॥*

पंचदान धयागु मनूया दैनिक जीवन हनेत मदयेक मगाःकथंया आधार भूत बस्तुत मुनाः बीगु खः । नसा, त्वंसा, वस्त्र आदिसहितं वासःतासः समेत दान यायेगु यानातःगु दु । अम्बः, हलः, केरा, अं, फसि, लै आदि वासःयागु ल्याखं दान यानातःगु बस्तु न्ह्यथनातःगु छपु सिलः थुकथं दु -

*धात्री हरितकीरम्भा चूतचंपनसादिकम् ।
स्कन्दमूलादिकं दानं यथेप्सितफलं लभे ।*

जलभय, रोगभय, प्रेतादिभय पिदनीगु आपत विपतयात भगवान्पिंसं फ्वानाबीगु जूगुलिं भगवान्पिनिगुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन यासैं थुगु पन्त्रां बीगु चलन वःगु खः समताभाव व स्वार्थत्यागकथं दानया महच्चवं जाःगु पन्त्रां थौतकं चलय् जूनि । शीलवान्पिंत

दान बीगु थुज्वःगु परम्परा मेगु देसय् खनेमदु । विहार विहारय् व छैय्छैय् नं दीपकरादि बुद्ध बोधिसत्त्वपिनिगु प्रतिमामूर्ति ब्व्याः धर्मशालाथें फंयाफछि छ्रायेपाः शाक्य, वज्राचार्यपिंत दानप्रदान याइ । नेपाःया शाक्य वज्राचार्यपिं भिक्षुजीवन हनाः बुद्धपिनि शरणय् वनाच्चंपिनि वंश परंपरायापिं खः । थुगु दिंकुन्हु पन्ज्रां फःवनीबलय् पिण्डपात्रया प्रतीक पुजापात्र यानाः छ्यलातःगु कोतः ज्वनाः वनेगु चलन दु । कोतःया चलन नं न्हनावनाच्चंगु जुयाः म्हिचा छपाः ज्वनाः पन्ज्रां फःवनेगु यानाच्चंगु दु । थुकुन्हु ख्वपय् दीपकर तथागतपिंगु प्रतिमायात देय् चाःहुइकी । यलय् श्रावण शुक्ल अष्टमी कुन्हु पन्ज्रां नखः हनी । यलपन्ज्रांयात युगया उषाकालया प्रतीककथं धयातःगु दु ।

श्रद्धावान्पिसं स्वयम्भूया आदिबुद्ध भगवान्यात बिज्याकाः दानप्रदानया विधि पूर्वक हनाः थःगु निवासय् दानशाला ग्वयाः सपरिवारं च्वनाः पन्ज्रां न्यायेकाः दान यानावयाच्चंगु दु । थथे दानशाला ग्वयाः पन्ज्रां याःपिसं दीपकर तथागतया मूर्ति दयेकाः स्थापना यायेमाःगु चलन दु । थुकथंया पन्ज्रां याक्वसिथाय् तथगतया

मूर्ति दइ । थुकीयात पन्ज्रांघः धाइ । दानशालाया ऐतिहासिकता ब्वयेकथं यें, यल, ख्वपया थासंथासय् दानशालाया रूपकथं सतः, ख्यः आदि व प्यतुइ छिंगु सिं लानाः दान बीगु यानाच्चंगु थौतक खनेदनि । येंया मरुत्वालय् सिंहसतःया क्वय् पन्ज्रांकुन्हु सिंपौ लाया तइगु थौतकं स्वयेदनि । उबलय्या दानशालात आः तनावनाच्चंगु दु ।

सिद्धार्थ गौतम बुद्धया पालनिसें दानपरम्पराय् शृंखलाबद्ध व सिलसिलाबद्ध जुयाः पुर्खायागु आदर्श न्ह्यब्वयेकथं जुयावःगु धयागु सीदु । वर्षाकालय् चाःहिउवने मफइगु जूगुलिं दानीतसें भिक्षुपिंत थःथःगु छैय्-छैय् हे निमन्त्रणा यानाः दान बीगु याःगुलिं पन्ज्रांथेंजाःगु नखः हे सृजना जूगु खः धयागु नं न्येदु । भिक्षुपिं थाय्थासय् जनपदय् वनाः भिक्षा पवंनेगु चलन दु । उबलय् दातापिं लँय् लँय् च्वनाः हे दान बियाच्च्वनीगु खः । दान धयागु बुद्धधर्मप्रतिया जनसहभागिता खः । बौद्धकला व संस्कृतिया नं प्रदर्शन जुइगु दानमाहात्म्यया नमुनागु थुगु पन्ज्रांपर्व बौद्धजगत्या सकसिगु लागी आदर्शताया अनुकरण व अनुगमनकथं जुयाच्चंगु दु । थुगु पन्ज्रां बीगु नखः बौद्धसंस्कृतिया

छगू जीवित परम्परा खः । थुकुन्हु भिक्षा बीगुया नातां सुथन्हापां स्वयम्भूइ चय्के वनी । शाक्य वज्जाचार्यपिनि छँखापतिं दान बीगु आदि थासय् चःपिं बिज्याकाः व्वयातइ । उपासक उपासिकाकथं जुयाच्चपिं बौद्धतसें किपू तःवनेगु धकाः जाकि, सिसाबुसा, स्वां आदि ज्वनाः चः व्वयातःथाय् छाःवनी । अन इमित खीर भोजन याकाहइ । पन्त्रांकुन्हु दान बीगुया लागी दानपरम्परा मन्हनेमा धकाः पन्त्रांगुथि धकाः सुरक्षागु गुथि हे स्वनातःगु दु । नेपाःया श्रेष्ठजातिपर्यन्तया थुज्वःगु गुथि दु । लिच्छवीकालय् जुजु वृषदेव व मल्लकालय् श्रीनिवास मल्लपिसं दानपरंपरायात सुथां लाकेगु व्यवस्था यक्वं यानावंगु इतिहास दु । जुजुपिसं दान बीगु ला जु हे जुल, जुजुपितं नं दान बीगु याः । थौकन्हय्या विकृत समाजय् नं दान बीपिं दतले इमिसं

देसया लागी छुं च्यूताः मकाःसां कम से कम सुयागुं सम्पत्ति लुतय् निं याःवनीमखु । बरु थौकन्हय् पुलांगु परम्पराया आदर्श गुनयात कःघायेगु पलेसा अन्धविश्वास व विकृत परम्परायात कःघायेगु यानावःगु खनेदु । पन्त्रांकुन्हु हे अय्लाः त्वंकाः सम्मान यायेगु याःगुलिं तःधंगु विकृति ब्वलनावःगु दु । ख्वालय् जायेक सिन्हः तिनाः, फुंगखोलया दानबस्तु तथाहःगु म्हिचा पाछायाः लँय् धेधेचुइक वइबलय् हास्यया पात्रकथं तथागत बिज्यात धकाः न्हिलाः न्हिलाः ख्याः याइगु खनेदयावःगु दु । विकृतियात तंकेत यायेमाःगु कुतः प्रत्येक बौद्ध यायेगु यात धाःसा थुज्वःगु पन्त्रांथेज्याःगु आदर्श नेपालय् शान्ति, सुख व आरोग्य ब्वलनां वनीगु खँय् निता मत जुइमखु । पन्त्रां साम्प्रदायिकताया नखः मखु, बौद्धचरित्रया उदाहरण खः ।

✽

* 'संध्याटाइम्स' बु.सं २५४५, ने.सं. ११२१, (वि.सं. २०५८)

धम्मपदय् “थः-वर्ग”*

नेपालय् बुद्धधर्म राष्ट्रिय अस्तित्वया मौलिक धर्म खः । थुगु धर्मया प्रतिपादक नेपाःमांया काय्मचा खः । बुद्ध धयापिं न्हापा नं दु, अय्सां चतुरार्यसत्यया प्रतिपादन यानाः धर्म ध्वाथुइकाबिउमह सर्वाथसिद्ध बुद्ध खः । बुद्धं ध्वाथुइकाबिउगु धर्म जुयाः उकीयात बुद्धधर्म धाःगु खः । बुद्धधर्मकथं बहुजनहित व बहुजनसुख जुइगु ज्या-खँ हे धर्म खः । थः पुज्यानां नं, दान बियां नं यदि उकिं बहुजनया लागी हित सुख मजुइगु जुलधाःसा उकथंया पुजा व दान नं धर्म जुइमखु । थः पुज्या बाय् पुज्याये मते, करुणा पिज्वयेकि बाये पिज्वयेके मते, कर्मकाण्ड या बाय् याये मते उकी धर्मया द्वन्द्व बाये विवाद मदु किन्तु उज्वःगु ज्या-खँ यानां बाय् मयानां सुयां हित व सुख मजुइगु जुल धाःसा उज्वःगु ज्या-खँ फुक धर्म जुउमवनिइगु खः । ज्या-खँ यानाः नं अःखःबतं अहित व असुख जुइगु जुल धाःसा उज्वःगु ज्या-खँ सरासर अधर्म जुइगु खः । उकिं पुजा व कर्मकाण्ड यानाः जक न धर्म लाइगु खः न अधर्म लाइगु खः । थुइकाः

ज्या-खँ यायेगु हे धर्मया शिक्षा खः । थुज्वःगु खँया लिधंसा अले उकीया व्याख्या त्रिपिटकया खँ खः । त्रिपिटक बुद्धं कनाबिज्याःगु खँ व बुद्धनाप स्वापू दुगु खँया मुना खः । उकिं त्रिपिटकयात बौद्धतय्गु मूगु शास्त्र धकाः धाःगु खः ।

स्वव्व थलाः त्रिपिटक धाःगु मध्यय् छव्व सूत्रपिटक खः । सूत्रपिटकय् नं न्यागू व्व दु । थुगु न्यागू व्वय् नं दकलय् लिपागु व्वयात खुइकनिकाय धाइ । खुइकनिकायय् दुने नं व्वचा व्वचा थलातःगु झिन्याव्व दुथ्याः । थुगु झिन्यागू व्वमध्यय् निगूगु व्वयात ‘धम्मपद’ धाइ । पालिभासं नां छुनातःगु थ्व ‘धम्मपद’ धयागु धर्मया खँ धाःगु खः । धर्म धयागु बुद्धं कंगु खँ जूगुलिं थुकीयात बुद्धवचन धाःगु खः । बौद्धजगतय् धर्म धयागु छु खः धकाः न्ह्यसः वलधाःसा उकीयात संक्षेपं लिसलय् संस्कृतभासं थथे धयातःगु दु - ‘धर्मं च जिनभाषितम्’ । ‘जिन’ धयाम्ह ‘सर्वार्थसिद्ध बुद्ध’ खः । उम्ह बुद्धं ‘भाषित’ अर्थात् धाःगु खँ ‘धर्म’ खः । धम्मपदयात पुरातात्त्विकरूपं दकलय् पुलांगु बुद्धधर्मया दसि लुउगुकथं

कयातःगु दु । इशापूर्वया उत्खनन जुउगु
'खोटान' धयागु थासय् थुगु धम्मपदया
गाथात लुउगु खः । थुगु धम्मपद
बुद्धवचनय् २६ वर्ग दु । थुकी मुक्कं
यानाः ४२३ पु गाथा दु ।

धम्मपद छगूकथंया लोकनीतिया
तालं थुइकेत अःपुक चवयातःगु
गाथापुचः खः । थुकीया छपुथे छपु
गाथां मनूया उन्नतिया लागी व्यवहारय्
छयलेबहः जुइक ध्याथुइक न्वानातःगु
दु । थुकीमध्यय् 'अत्तवग्गो' (थःवर्ग)
धकाः मनूया थः हे धयाम्ह सु ? थःया
मतलब छु ? थःया कर्तव्य छु ? धकाः
थुगु 'थःवर्गय्' झिपु गाथा न्त्यथनाः
थुइकाबिउगु दु । थुगु 'थःवर्ग' बुद्धया
सिद्धान्त अनित्य, दुःख व अनात्मयात
थुइकेत तिबः जुइकथं जुयाच्चंगु दु ।
थुकीया अर्थ वालास्वयेबलय् थुगु खँ
छर्लंगजुइ । थः थःम्हया न्ह्यःने चाहे
ईश्वर धा, चाहे तःधापिं धा, चाहे सुं
गुम्हं नं थःथिति धा सुं नं प्रमुखम्ह
जुइफइ मखु, थः हे सकतांया प्रमुख
जुइगु खः धयागु मनूया मूल्य व
मान्यतायात तिबः बियाः थुकी खँ
न्त्यथनातःगु दु । प्राणीमध्यय् उच्चम्ह
अले विवेकीम्ह, मनूया मू थइकाः मनूया
लागी निर्वाणत्व प्राप्तिया लँपु

न्त्यथनाबिउम्ह भगवान् बुद्धया वचन
थुजाःगु उदाहरणं चवन्ह्याःगु
सिद्धयाकाबिउगु दु ।

धम्मपदया झिन्निगूगु वर्गय्
लानाच्चंगु 'अत्तवग्गो' दुनेया गाथातमध्यय्
न्हापांगु गाथां मनुखं थःत थम्हं स्याहार
संभार यानातयेगु यातकि थःगु मन नं
भिनी शरीर नं स्वस्थ जुइ गुकिं यानाः
थःगु हित कल्याण जुइ धकाः न्वासे
थःत सुरक्षा योगुली हित खनीपिं
पण्डिततसें स्वंगू प्रहरमध्यय् गुगुं छगू
प्रहरय् जागा जुयाच्चनिइ धयागु खँ
कनाच्चंगु दु । गथेकि -

*अत्तानं चे पियं जञ्जा, रक्खेय्यं नं सुरक्खितं ।
तिण्णमञ्जन्तरं यामं पटिजग्गेय्य पण्डितो ॥*

“छं थःहे प्रति मतिना दु धयागु
खःसा थःत थम्हं सुरक्षा या । पण्डित खः
धयागु जुउसा गुगुं नं छगू प्रहरय् होशपूर्वक
सचेत जुयाच्चनेमाः ।”

धाये सः पहः मसः, कने सः याये
मसःपिं गुरु धाःपिं व थःहे सःसिउम्हथें
जुयाः पण्डित जुइमाःपिंत न्वानाः निपुगु
गाथाय् थुकथं धयातःगु दु -
*अत्तानं एव पठमं, पटिरूपे निवेसये ।
अथञ्जम'नुसास्सेय्य किलिस्सेय्यपण्डितो ॥*
“न्हापां थःतनिं खःगु लँपुइ यंकेगु
स्वयेमाः, अलेतिनि मेःपिंत उपदेश विइगु

यायेमाः । थथे यातधाःसा स्यनेकने
याइपिं पण्डिततयत् क्लेश जुइमखु ।”

मेपितं अनुशासित जुइमाः
धकाः धाइपिं तर थःहे अनुशासनहीन
ज्यां तामपापितं थुगु स्वपुगु गाथां थुकथं
न्वानातःगु दु -

*अत्तानं चे तथा कयिरा, यथञ्जमनुसासति
सुदन्तो वत दम्मेथ, अत्ता हि किर दुइमो ॥*

“मेपितं थासय् तयेगु खःसा
थःहेनिं थासय् च्वनेमाः । थःत हे दमन
यायेमाः । थःत दमन यायेगु धयागु हे
तस्सकं थाकुगु खँ खः ।”

मनुखं कर्किया भरय् च्वनाः
गुबले तःधं जुइफइ मखु । थःगु भरय्
थः हे मच्वंतले उमह मनू मेपिंगु दास
हे जुयाः दुःखं मुक्त मजुइगु खँ न्ह्यथनाः
पावरवाल व ईश्वरतकंया भलसाय्
च्वनेगु थःगु मूल्य घतय् यानाः मेपिंगु
दास जुइगु खः धकाः ईश्वरवादतकंयात
हांथ्या बियाच्वंगु मानवमूल्यया खँ थुगु
प्यपुगु गाथाय् न्ह्यब्वयातःगु दु ।

*अत्ता हि अत्तनो नाथो, को हि नाथो परो सिया ।
अत्तना'व सुदन्तेन, नाथं लभति दुल्लभं ॥*

“थः हे थःमह मालिक खः, थःमह
मालिक मेःपिं सु जुइफइ ? थःत बांलाक
दमन यायेफतधाःगा दुर्लभगु स्वामीत्व
प्राप्त जुइ ।”

गथे पित अथेहे बुयावइथं थमहं
गथे यात उकीया लिच्वः अथे हे वइगुलिं
थः थमहं हे भिंगु ज्या-खँपाखे
न्ह्यचिलेमाःगु खँयात कयाः न्यापुगु
थुगु गाथां थुकथं खँ पिज्वयेकुउगु दु -
अत्तना'व कतं पापं, अत्तजं अत्तसंभवं ।

अभिमन्थति दुम्मेधं वजिरं'व स्मयं मणिं ॥

“थमहं यानागु पापं थःत हे
दुःख बिइ, मूर्खतयत् थमहं याःगु पापं
हे पत्थरं पिहाँवइगु हेरां थः पिहाँवःगु
पत्थरयात हे चाइथें चानाबिइ ।”

शत्रुं नाश यायेत छ्यलिइगु
उपायकथं थः थमहं नाश जुइकथं
न्ह्यचिलीपिं बुद्धि मदुपिं मनूतयत्
न्वानाः खुपुगु गाथा पूर्वकं छ्यलातःगु
दु -

*यस्स अच्चन्त दुस्सीलं, मालुवा सालमिवो'त्थतं ।
करोति सो तथ'त्तानं, यथा नं इच्छतीदिसो ॥*

“मालुवा धयागु गुँखिं इयाम्म
त्वःपुयाच्वंगु शालसिमाथें गुम्हसिया
दुराचार फइलय् जुउगु दु, उज्वःमह
दुर्बुद्धिमह मनुखं थःत शत्रुं गथे यायेत
मनं तुंगु खः अथे हे यानाबिइ ।”

मनूयात थः स्यनीकथंया ज्या
यायेत अःपुइगु तर थः भिनिइगु ज्या
यायेत थाकुइगु धयागु खँ अप्वः
दुःखसियाच्वंपिंगु दसुकथं खनेदयाच्वंगु

खँयात न्ह्यथना: थुगु न्ह्यपुगु गाथाय्
धयात:गु दु -

*सुकरानि असाधूनि, अत्तनो अहितानि च ।
यं वे हितञ्च साधुञ्च, तं वे परमदुक्करं ॥*

“थ:त मभिनीगु ज्या यायेगु
तस्सकं अ:पु तर थ:त छिनीगु भिनीगु
ज्या याये तस्सकं थाकु ।”

थम्हं हे गलत धारणा तथा:
ख:गु धारणा दुपिं भिंपित निन्दा याइपित
थ:थम्हं स्यनीगु खँ बांलाक न्ह्यव्वया :
च्यापुगु गाथाय् छ्यलात:गु दु -

*यो सासनं अरहतं, अरियानं धम्मजीविनं ।
पटिक्कोसति दुम्मेधो, दिट्ठि निस्साय पापिकं ।
फलानि कट्ठकस्से'व अत्तहञ्जाय फल्लति ॥*

“गुम्हसिनं मिथ्याधारणाया हुनिं
धर्मात्मा श्रेष्ठपिं अरहन्तपिंगु शासनयात
निन्दा याइ, वं थ:त हे नाश याइ, गथे
पंमाया फलं थ:त: नाश यायेत हे फल
सयेकी ।”

थम्हं यानागु ज्या-खँया लिच्च:
थम्हं हे भोगय् यायेमा: । थ:त सुयापाखें
भिनिइगु बाय् स्यनिइगु मखु धयागु
खँयात गुपुगु गाथां क्वथिइक कनाबिउगु
दु -

*अत्तना'व कतं पापं, अत्तना संकिलिस्सति ।
अत्तना अकतं पापं, अत्ताना'व विसुज्झति ।
सुद्धी असुद्धी पच्चतं, ना'ञ्जो अञ्जं विसोधये ॥*

“थम्हं यानागु पापं थ:त हे

अपवित्र याइ । थम्हं यानागु पुण्यं थ:त
हे शुद्ध याइ । शुद्धी बिइगु व अशुद्धी
बिइगु थ:गुपाखें हे ख: । सुनानं सुइतं
शुद्ध बाय् अशुद्ध याये फइमखु ।”

मेपिंगु हित यायेया लागी थ:त
अहित जुइगु खँ जुलधा:सा न्हापां थ:गु
हितया नं बिचा: याना: तिति
यायेमा:गु सुइवा बिउगु झिपुगु गाथा
थुकथं दु -

*अत्तदत्थं परत्थेन, बहुनापि न हापये ।
अत्तदत्थमभिञ्जाय, सदत्तपसुतो सिया ॥*

“मेपित अप्वलं हित यायेया
लागी थ:गु हित मजुइकथंया ज्या याये
मजिउ । थ:गु हितया पाखे बिचा: तथा:
सकसिगुं लागी भिनीगु ज्याय्
न्ह्यचिलेमा: ।”

धम्मपदया थुकथंया खँत
उपदेशात्मक जुउसां धव छगू
चेतनामूलक शिक्षा ख: । बुद्धया दसु
न्ह्यव्वया: थुइकाबिइगु शैलि मा:थाय्
मा:कथं छा:पह: वइगु व नायूपह:
वइगुकथंया जुउ । छपु गाथाया छपु
छपु बाखंया लिधंसाकथं विवरण
न्ह्यथना: उपदेशत प्रस्तुत जुयाच्चवंगु
ख: । बाखं न्ह्यव्वया: याइगु व्याख्यायात
अट्ठकथा धाइ । बाखं धयागु छगू
प्रतीकात्मक व सन्देशजनक जुउ । थुगु

झिपु गाथाया लिधंसाकथंया बाखनय्
बोधिराजकुमार, उपनन्द शाक्यपुत्र,
पधानिकतिस्स थेर, कुमार काश्यपया
मां, महाकाल उपासक, देवदत्त,
संघभेदसमय, काल थेर, चूडाकाल
उपासक व अदत्त थेर उपदेशया
कारण जुयाबिउगु दु ।

बुद्धधर्म हेतुवाद खः । गुगुं छगू
कारण मदयेकं छुं गुगुं नं ज्या जुइमखु
धाःथें छगू न छगू ई बाय् छम्ह छम्ह
व्यक्तिया कारणं धम्मपद सृजना

जुउगुलिं नं हेतुवादयात ब्वयातःगु
सिइदु । नीति धयागु अनुभवया खँ
जुउगुलिं बुद्धया धम्मपदय् उल्लिखितगु
खँ नं पूर्ण अनुभवया खँ खः ।
दुःखानुभवया हुनि बुद्धत्व प्राप्त याःम्ह
बुद्धं बुद्धत्व प्राप्त यानाः मनूया थःत्वया
विषयय् पूर्णरूपं अनुभव प्वंकुउगु
खः । उकिं धम्मपदया दक्व वर्गतय्
मध्यय् 'थःवर्ग' मनूया लागी
विशिष्टकथं संचेतनामूलक जुउगु दु ।

✽

*'शान्ति-विजय' बु.सं २५४६, ने.सं. ११२२, (वि.सं. २०५९)

Dhamma.Digital

सुइत बरेछुइगु ?*

नेपालय् बरे गुभाजुतय् जातीय परंपराकथं बरेछुइमाःगु चलन दु । बरेछुइगु धयागु काय्मचायात व्याःयायेन्ह्यः सँ पाचुक खाकाः चीवरवस्त्र पुंकाः भगवान् शाक्यमुनि बुद्धया अनुयायी खः धकाः प्रमाणित यायेगु विधि खः । थ्व विधि नेपाःया संघपरंपराया नांदंगु विधि खः । थौकन्हय्या धापूकथं “वरे” धयाम्ह शाक्य खः । गुभाजु धयाम्ह शाक्यतय् नं पुरोहित गुरु जुयाः विधि हनिइम्ह खः । शाक्य छताजिया जात जुउथें गुभाजु धयागु नं छताजिया जात हे जुयाबिउगु दु । शाक्यतय् बुद्धाचार्य, बौद्धाचार्य, शाक्यभिक्षु, वन्द्य, शाक्यवंश, धाख्वाः आदि च्वयेगु याःथें गुभाजुतय् कुलिशाचार्य, वज्राचार्य च्वयेगु याः । शाक्य जातया पुर्खा शाक्यमुनि भगवान् बुद्धया जातनाप स्वापू दु धाइ थें वज्राचार्य जातया पुर्खा गुगु जातनाप स्वापू दुगु खः धकाः खँ पिहाँवइबलय् बर्मू जातनापया स्वापू खःला धयागु खँ यक्वं पिहाँवः । वज्राचार्यपिसं थःपिंत विप्रवर धयातःगु अभिलेख थाय्थासय् खनेदु । बर्मूतय्त विप्र धाइगु खः । शाक्य धा

बाय् वज्राचार्य धा इपिं भगवान् बुद्धया अनुयायी खः धकाः वरेछुइगु विधि हनाः शुद्ध बौद्ध जुयाः “वरे” जुइगु खः । शब्दया अर्थयात मथुयाः, कःमघानाः बाय् थःपिं गुरु धयागु अहंकारं खः यँदेसया गुरुजुपिसं थःत “वरे” धालकि यःमतायेकू । यँदेसं पिने शाक्य व वज्राचार्य निखलःसिनं थःपिंत वरेजु धायेगु याः । “वरे” खँवः संस्कृतभाषाया “वन्द्य” खँवःया अपभ्रंश खः । “वन्द्य” या ‘द्य’ यात “द्ये” धकाः उच्चारण यानाःली लिपा “वन्दे” धयाहल । अले “दे” या अपभ्रंशं “रे” जुया “वरे” जूवःगु खः । थुकथं वरेया अर्थ हनेबहःम्ह, नमस्कार याये योग्यम्ह धाःगु खः । वरेतसें थःगु पेसा लुँया ज्याकथं कःघाःगुलिं शाक्यपिसं अले यँदेसं पिने यल, ख्वप व स्वनिगलं पिनेया वज्राचार्यतसें नं लुँया लजगाःया ज्या याः । वन्द्यया अपभ्रंश “वरे” जुउथें गुरुभाजुया अपभ्रंश गुभाजु जुउगु खः । नेपालय् वरे गुभाजुया धार्मिक सांस्कृतिक पूजाविधि दक्वं छताजिकथं हे खः । पुरोहितकथंया ज्या मयाःसां शाक्यतसें धर्मव्यवहारया खँ स्यने कने याः । उकिं मेपिं बौद्धतसें

शाक्यतयत् नं गुरुजु हे धायेगु याः ।
थथे हे वरे गुभाजुनाप ज्वःलाक
पुजाविधि हनिइगु जात उदाय् खः ।
थुमिगु पुर्खाया गुगु जातनाप स्वापू दुगु
खः धकाः कितय् यानाः च्वयातःगु गनं
नं खनेमदुनि । वरे गुभाजुया विधिकथंया
धार्मिक ज्या-खँयात स्वयेबलय् थ्व उदाय्
जात शाक्यकुलनाप हे स्वापू दइगु
खनेदु । उदाय्त्तय् वरे छुइमाःगु छता
खँ बाहेकं मेगु सकतां खँ वरे गुभाजुया
विधिकथं हे दुगु शाक्यकुलनाप स्वापू
दुगुया क्वातुगु दसि जुइमाः । बरेछुइ
माःपिनि बरेछुनाः तिनि ब्याः याइगु
चलन दु । देसपिने लजगाः याः वनाः
थःगु कुलय् वयाः वरेछुइगु अनुकूल
परिस्थिति मुजयाः वरे मछुइकं ब्याः
याःगुलिं बाय् मेगु गुगुं कारणं
वरेछुइमखंपि जुयाः थ्व उदाय्जात छगू
मेगु हे जातथें जुयाः जक इमि आडसा
घायेगु चलन जुयावंगु खःला धयाथें
खने दु । थौकन्हय् नेवाःत इशाई जुयावंगु
थें छखलः नेवाःत हिन्दू जुयावंगु थें
चवं । किरातकालय् तक नं नेवाःजातिइ
यक्वं बौद्धत खनेदु । थौया बौद्धसांस्कृतिक
परम्पराय् हिन्दू धाःपिं नेवाःतय्
संलग्नता व भूमिका यक्वं दयाच्वंगु
खनेदु । राजनैतिक व सामाजिक
परिस्थितिं नेवाःत थौथी जात जुयाः

हिन्दूपरम्परायापिंथें जुयावंगु धयागु खँ
अप्वः प्रचलित जुउ ।

बुद्धधर्म थेरवाद व महायान
धकाः विभाजित जुउकथं नेपालय्
महायान धर्मपन्थीपिसं हाकाल । इमिसं
थाय्थासय् विहार दयेकाः पुचः पुचः
मुनाः थःथःगु पुचःया संघ धकाः छगू
हे कथंया विधि व्यवहार हनावल ।
संघतय् बिचय् थवंथवय् विहाबारि
यायेगु परम्परा जुल । इमि गनं थःगु
परिचय बिइबलय् थःथःगु विहारया नां
कयाः परिचय बिइगु जुयावल ।

वरे छुइगु प्रथा भगवान्
शाक्यमुनिं थःथमहं प्रव्रजित जुयाःलि
लिपा बुद्धत्व प्राप्त यानाः धर्मचक्रप्रवर्तन
यायेधुंका थःगु उपदेश पालन याइपिं
दक्व जनपिंत प्रव्रजित यानाबिउगु ज्या-
खँया व्यवहारकथं छुनाहःगु खः ।
उबलय् मानवताया पक्षय् न्ह्यचिलिइपिं
न्ह्याम्हसित नं प्रव्रजित यानाबिइगु
याःगु खः । प्रव्रजित यायेत जात-पात
स्वयेगु बुद्धं गुबलें मयाः, उकिं हे
शाक्यमुनि बुद्धया न्ह्यः दयाच्वंगु धर्म-
संस्कृतिनाप बुद्धया प्रव्रजित यायेगु
धर्मसंस्कृति फरक जूगु खः । बुद्धया
परम्पराकथं प्रव्रजित जूपिं शाक्य
वज्रचार्यपिं उबलय्या वर्णाश्रमधर्मनाप

तापना: थौकन्ट्य्या हिन्दूधर्मया प्यंगू
वर्णं अलग्ग जूगु खः । नेपालय्
वज्रयानधर्मया प्रबलता दयावसेलि हाकनं
छकः वज्राचार्यपिके पुलांगु जातवादया
ब्राम्हणत्व म्वानावल ला धयार्थे च्वंक
जातभातया खँ पिज्वयावल । गुरुजुपिंगु
निर्देशनय् शाक्यत नं व्वात । जातभात
व थय्या: क्वथ्या:या भेदभावयात नाला:
शाक्य व वज्रचार्यतसें थः मचायात हे
थःमह मयासे थःगु कुलं तकं पितिन ।
अथे धयागु शाक्य व वज्राचार्यतसें मेपिं
बौद्धजातया मिसानाप ब्या: याना:
वयापाखें दुम्ह मचायात तकं मथ्या:मह
धका: समाजं पितिनाबिल । बुद्धया
नियमय् मदुकथं जातया आधारय्
पितिनेगु यानाबिल । थःकाय्मचायात
वरे हे छुनामबिल । वरेनी गुभानी मखुम्ह
मेगु जातमा मिसायात कला:तःमह
वरे गुभाजुयात धा:सा शुद्ध तायेका:
थाय्पा व चक्रेश्वरया पदवी बिया:
तकं नालातल । थाय्पां कला: तःमह
मिसापाखें दुम्ह मचा समाजय् दुमथ्यात
धा:सा उज्वःमह अशुद्धम्ह मिसानाप
ज्वःच्युंम्ह मिजं गथे जुया: शुद्ध
जुयाच्वन । मिसाम्हसिया अशुद्धताया
अर्थ मदुगु धायेगु खःसा वयापाखें दुम्ह
मचाजक गथे जुया: अशुद्धताया अर्थ

जुउवन । जातभात कःघाइपिसं छम्ह
ज्यापुं नै कला: तल धा:सा वैत नाय् हे
यानाछ्वइथें छम्ह ज्यापुनी कला: तःमह
शाक्य वज्रचार्ययात छाया् ज्यापु याना:
मछ्वल । वज्रयानया गुगुं नं शास्त्रय्
जातिच्युतया खँ खने मदु । दीक्षाच्युत
व कर्मच्युतया खँ धा:सा मदुगु मखु ।
पात्र, अपात्र, कुपात्र, सुपात्र धका: मनूया
गुनयात च्वय् क्वय् ला:मह धका:
मूल्याङ्कन जुइ अले सज्जनमह
काय्मचायात कुलपुत्र धाइ । जातं
कुलपुत्र जुइगुमखु । बुद्धधर्मया गुगुं नं
यानया सफू स्वत धा:सा मनूया शुद्धता
व अशुद्धता गुकथं जुइगु धयागु खँया
परिभाषा न्हाय्कनय् थें छर्लङ्ग खनेदइ ।
मां बौया हत्या याइम्ह, दीक्षाया
अवहेलना याइम्ह जाति धा:मह
कला:पासें दुम्ह काय्मचा कुलपुत्र जुइ
लाकि मां बौ परिवार लहिना:, गुरु
आज्ञा पालन याना: दीक्षायात शिरोपर
याइम्ह काय्मचा कुलपुत्र जुइ धका:
शास्त्र पुइकास्वत धा:सा मिखाया प्याचः
हुइथें धर्मया खँ सिइदइ । अले सिइदइ
कि गुरु बुद्ध, गुरु धर्म, गुरु संघयात
मानय् या:मह हे जक कुलपुत्र जुइसिबाय्
मिसाया जातं याना: कुलपुत्र जुइगु मखु ।
आ: धाये बरेछुइगु सुइत ?

बुद्धं ला वरे छुनाथकल न्ह्यागुं
 जातयापिंत । थौकन्हय् गुरुजुपिसं नं
 वरे छुनाबिल न्ह्यागुं जातयापिंत ।
 हाकनं धाये वरेछुइगु छुकीया लागी ?
 अःपुक धायेगु खःसा बुद्धधर्मया थःथःगु
 यानकथंया बौद्धकुलय् दुतिइत वरे छुइगु
 खः । कमसेकम थःगु बीजयाम्ह
 मचायात कुलय् दुतिइत वरेछुइगु खः ।
 थःगु बीजयाम्ह मचायात कुलय् दुतिइगु
 मयायेकं वरेछुइगुया छुं अर्थ दइला ?
 शाक्य वज्रचार्यया दुने जातभातं यानाः
 थःमह सन्तानपिनिगु लागी हे थःपिनि
 कुलदेवता जुयाच्च्वंपि हेरुक नैरात्मापिंगु
 परिचय हे मदयावन, थथे जुलधाःसा
 इमिथःपिंगु अवमूल्यन जुयाबिइगु स्थिति
 दु । मेमेगु बौद्धजात बुद्धया धर्म बाय्
 महायानधर्म कःघाःगुलिं बौद्ध जुइगु खः
 सिबाय् इपिं शाक्यजातया पुर्खानाप
 जातीय स्वापू दुपिं मखु । उकथंया
 श्रद्धांजक बौद्ध जुउपिंगु सरह थःमह
 अबुया बीजनाप स्वापू दुमह शाक्य
 वज्रचार्यया काय्मचायात जातिच्युतथें
 याये जिउला ? थुज्वःगु खँय् बिचाः
 गाके माःगु मखुला ? बुद्धया न्ह्यः
 हिन्दूसंस्कारय् ब्वलीपिं शाक्यत बुद्धया
 लिउ बौद्धसंस्कार ज्वनावःपिं खः । थौं
 नं भारतय् हिन्दूसंस्कारय् च्वनाच्च्वंपिं
 शाक्यत यक्वं दु । जातभातया खं यानाः

कपिलवस्तुइ विडुडभया खड्गया प्रहार
 फयाः उखेलाः थुखेलाः मदयेक
 बिसिवनेमाःगु इतिहास दोहोरय् जुइकेत
 थौं शाक्य वज्रचार्यत मचायेक
 न्ह्यब्व्वाब्वां वनाच्च्वंगु खनेदु । थौं
 मथ्याःधाःपिं मस्तसें उकथंया विद्रोहरूपी
 क्रान्तिया खड्ग ज्वन धाःसा वज्रयानधर्म
 गन थ्यनिइ ? थ्व खँय् वाःचायेके माःगु
 हथाय्गु खँ खः ।

बुद्धधर्मयात क्वातुकाः थातं
 तयेगु खःसा बाय् मचायेक मत्वयेक
 दुबिनाच्च्वंगु ब्यहोरायात छरीकथं बुलुहुं
 सुधार यानां यंकेमाःगु आवश्यकता
 खनेदु । सुधार धयागु तर्कपूर्ण दूरदर्शी
 बिचालं क्वथीक खयाल यानाः
 न्ह्यब्व्वाकायंकेगुलिं बांलाइगु खः । बागः
 घः जाःथें याःगु ज्ञान ब्वयाः अहंकारय्
 दुन धाःसा गुगुं नं खँय् न सुधार जुइ, न
 पुलांगु पन हे ल्यनिइ । दुग्ययेक मनन
 यानाः ज्या-खँय् न्ह्यचिलेगु आवश्यक
 दु, च्वाक्क प्वाक्क यायेगु धायेगु खं
 विकार बरय् जुइ सिबाय् सुधार जुइगु
 जुइमखु । वरे छुइगु धयागु धर्म
 कःघाकेत संघय् तयेगु खः । 'तांगालय्
 वरेछुइगु व स्वाहानेतःलय् वरे छुइगु,
 धयागु उखानथें आडसा खायेवं
 वरे जुइगु मखु, अझ बौद्धतक नं जुइगु
 मखु । आडसा खायेवं बौद्ध जुइगु खःसा

आडसा मदुपिं दक्व मुस्मांत व
 क्रिश्चियनत फुकं बौद्ध जुउगु खइला ?
 नेपाःया वज्रयानीया शुद्धरूपं वरे छुइगुया
 थःगु हे परम्परा दयेकातःगु दु, व खः
 क्वाःपाःद्यः स्वनाः द्यःदुथाय् द्यःया
 चरणकमलय् काय्मचायात शरणय्
 छुवयेगु । थन ला वरेछुइगु धकाः
 क्वाःपाःद्यःयाथाय् दुतमछ्वसे हे वरे
 छुनागु स्वांग यानाः मसः मसिउपिंत
 मिखाय् धुलं छ्वाकाः वर्णाश्रमधर्म व
 जातपात भेदभावयात म्वाकाच्चंगु दु ।
 वरे छुनागुया महत्त्व धयागु
 क्वाःपाःद्यःयाथाय् दुत छ्वयाः बुद्ध, धर्म
 व संघया शरणय् वनेगु धयागु स्वयाच्च्वं
 गुलिं मस्तय्त् क्वाःपाःद्यःयाथाय्
 दुतमछ्वसे जिमि काय्यात बाहालय् वर
 छुइधुन धकाः न्हाय्तपुइकीपिं बौपिं
 खनाः तसकं कन्नाचायावयाः नुगःमछिं,
 गुलि अज्ञानता ! गुजोगु बेहोशी !
 थःकाय्मस्तय्त् दोस्रो दर्जाया नागरिकथें
 यानाः दोस्रो दर्जाया मनुखय् तयाः नं
 खुसि जुइपिं मां बौपिं !

वज्रयानी संस्कारयात ल्यंकेगु
 जक मखु उन्नति प्रगति हे यायेगु खःसा
 अस्तित्व मन्हंक, प्राचीनता मतंक,
 दुग्ययेक व्यवहारवादी जुयाः वरेछुइगु
 यानावनेगु बेस जुइ । थःगु बीजयाम्ह
 मचायातनिं न्हापालाक कःघाये माःगु

दु । स्वस्वखँखँ खुसिसिथय् वाँछ्वयातःमह
 मां बौया थिगाना मदुमह मचायात कयाः
 पिनापं कयातयाम्ह धकाः उज्वःमह
 मचायात जातय् थ्याकाकाल धाःसा
 थःमह भम्चां बुइकूमह अजि बाज्यां
 पिनापं कयातःमह मचायात कुलय् थ्याके
 मजिउला ? थुज्वःपिंत ला झन् गुरु
 पुरोहितं शुद्ध विधियानाः मचाबू ब्यंकाः
 गुरुजुं हे संस्कारित यानातःगु
 मखुला ? संस्कारयानाः हे बेठेगानाम्ह
 न्त्यःनेलाःमहसिया बीजया मचायात
 थःमह मचा याये जिउसा थःमह हे
 भम्चापाखें थःगु न्त्यःने हे बूमह
 मचायात संस्कार यानाः, शोधनयानाः
 चोखो याये मजिउला ? थौकन्हय्
 मिसाया प्वाथय् सुनसुपिंगु बीज तयाः
 ट्यूबं बुइकूमह मचायात थःनालीगु
 धाःसा सःसिउ धाःपिं ज्ञानी गुणीपिं
 शाक्य वज्राचार्यतसें थुखेपाखेया
 भेदभावया बिचालय् सुधार याये माःगु
 मखुला ? संस्कारं ला परिशुद्धिजक हयेगु
 सिबाय् निर्वाणत्व प्राप्त जुइगु मखु ।
 संस्कार त्याग हे निर्वाणत्व प्राप्ति खः ।

शाक्य वज्राचार्यतय् मस्तय्
 ब्याः जुइबलय् वर-वधु निखलःसियां
 गुरुजुपिं च्वनाः फलाना विहारया कुलया
 कुलपुत्रयात भम्चा ल्हायेके हयागु धकाः
 दुवातय् खँ ल्हायेमाः । अथे खँ ल्हायेबलय्

विहारय् विधिपूर्वक वरे मच्छुइकूम्हसित
गथे कुलपुत्र धायेगु, गुम्ह मचायाला
कुल हे मद्दु । थुजोगु खँ नुगलय् वायेकाः
बिचाः याये माः कथं मजुउला ? जातया
कारणं सुनानं सुइतं क्वथिनेगु व्यवस्था
बाय् चलन न्ह्यागु हे जुउसां उकिं
गुगुं नं धर्म व जातिया भिं जुइमखु ।
थुज्वःगु भेदभावला बौद्धतयत् हीनता
बोध याकेत व दास जुइकेत दयेकातःगु
नियम खः, थुज्वःगु विधिं बुद्धधर्मया
विपरीत जुइकाः बौद्धतयत् क्वःथलेगु
भेदनीतिजक सफल याकेगु जुइ, अले
सलललल फललं ब्वलने माःगु जाति
अःखःबतं न्हनावनिइगु जक जुइ ।
थुखेपाखे हथासं यक्वं बिचाः यायेमाःगु
खनेदु ।

धार्थेया परम्परागत आचरणया
खँ ल्हायेगु खः धाःसा थौकन्हय् वरेछुइगु
नियमया मतलब मदयेधुं कलथें
जुयावनाच्वन । चीवर पुनाततले चि
मनयेगु, लाकां न्ह्यानाच्वंम्हसित
मथिइगु, खिचायात मथिइगु आदि नियम
पालन मजुइ धुं कल । वरेछुउम्हसित
भिक्षाया सट्टा उपहार बिइगु व बधाइ
ज्ञापन यानाः पासापिसं लाकां न्ह्यानाः
ककटेलय् लाग्वः लापी नयाच्वंगु

ल्हाःतिं ल्हाः मिलय् याइगु जुल ।
पंचशीलया विधि जुयाच्वंथाय् ला, ध्वं,
अय्लाः, छ्वय्ला तयाः भ्वय् नकीगु
जुयाच्वंगु ल्वःगु खँ मखु धयागु सीके
माःगु खः । वरेछुइगु धयागु मस्तयत्
बौद्धपरम्परागत विधि व्यवहारया मू थुइके
बिइगु व आचरण अनुशासनया खँ
ध्वाथुइके बिइगु खः । थौकन्हय् थुज्वःगु
उद्देश्यमूलक खँपाखे सुनानं ध्यान
मतयेधुंकूगु खनेदु । मां अबुं हे मतिइवःथे
याइगु । छुं मस्यूम्ह ट्याउंमचायात मांया
दुरु ल्वसुकाःतकं बरेछुइगु, छुकेबिइगु ।
बरेछुइधुंकाःया थप शीलाआचरणया
नियमय् सुं हे च्वनाच्वंगु खनेमद्दु ।
अभक्ष धयातःगु तकं नयेत्वने याना हे
च्वंगु दु । थौया शाक्य वज्राचार्यतय् थः
मचायात वरेछुइधुन धकाः संतोष जुइदयेव
गाः । वरेछुइगु धकाः भिक्षुपिंथाय् विधि
हंकीगु गुलिंसिनं यानाच्वंगु दु धाःसा
गुम्हसिनं क्वाःपाःदेय्थाय् दुमछ्वःसां
वरेछुनागु धकाः गर्व तायेकीगु । थुज्वःगु
परिस्थितिइ सुइत वरे छुइगु, छाये
वरेछुइगु, धयागु खँया पुष्टि मजुलधाःसा
बुद्धधर्मयात विकृत यानायंकीगु
कथंजक्या वज्र्यानीविहारत ज्यामवनीमखु
धकाः धायेफइमखु

✽

*'बुद्धयान' बु.सं २५४६, ने.सं. ११२२, (वि.सं. २०५९)

च्वनाच्चंपिं यक्वं दनि । उबलय् नीन्यादँया बैसय् च्वंपि थौ न्यय्दँ दतसा उबलय् न्यय्दँ दुपिं थौ न्हय्न्यादँया बैसय् थ्यन । नीन्यादँतक छ्गू ब्यापारय् हे च्वंसां तसकं तःमि जुल जुइ खइ, अय्सां नीन्यादँतक समाजय् सेवा यानाः थःगु ई फुकूपिं व्यक्तियिं ध्यबाया संपत्ति मुंकूपिं स्वयाः सामाजिक संपत्तिया ख्यलय् म्हो तःमिपिं मखु । छ्म्ह करोदपतिं थः याकःचिगु स्वार्थ स्वयेफु तर छ्म्ह धार्येयाम्ह समाजसेविं थःत पानाः नं समाजया स्वार्थ स्वइ गुकिं यानाः समाजय् मनूतय् दथुइ ख्युजः तनाः न्हूजः वइ ।

नीन्यादँया दुने श्रीघःज्ञानमाला-भजन खलःया आपालं जःपिं दुजःपिं बुरा जुइकधुंकल खइ तर श्रीघःज्ञानमाला-भजनखलः धाःसा ल्याय्म्ह जुल, नीन्यादँ बैसया । ध्व इलय् थुगु खलःया क्रियाकलाप ल्याय्म्हसूकथं न्ह्याइगु जुउगु जुइ । नीन्यादँदुने श्रीघलय् तुं छ्गू भजनछँ बांलाक दयेकेफत । ज्ञानमालाभजनया म्येचाः पिथनाः सकसितं थःथःगु छँय् तुं च्वनाः भजन न्यने दइगु यानाबिइफत । दँय्दँसं पात्रो पिथनाः थःथःगु मिहचाय् तुं घानाः तिथि ल्याः स्वयेदुकथंया ग्वाहालि जूगु जुल ।

ध्व नीन्यादँया दुने गुलि मुँज्या जुल, गुलि गन गन भजन जुल, गुलि बौद्धस्थल भ्रमण जुल, ध्व फुक थौयापित स्यनाः थुइकाः अझ न्ह्याःवनेत लँपु जुयाबिउगु जुल । थुगु भजनखलः कर्तव्यपथय् निरन्तरता बियाः हे नीन्यादँ थ्यंगु जुल । उकिं मनूत बुरा जुयाःलि ज्ञानमालाभजनखलः ल्याय्म्ह जुउगु खः ।

मचां ल्याय्म्ह जुइगु न्ह्याइपुसे च्वं तर ल्याय्म्हं बुराया इवलय् लाःवनेगु सुरु जुइ । उकिं ल्याय्म्हबलय् माक्व उत्साह कयाः, कुतः गाकाः ईयात कःघायेभनं समाजय् कर्तव्यकथंया उद्देस्य पूर्ति यानाः क्यनेगु अवस्था वल धयागु थुइकेगु नं ध्वहे अवस्था खः । थौया ई उगु नीन्यादँ न्ह्यःया ई मखुत । मचाखाचा व ल्यासे वा ल्याय्म्हचापित नं आः थुगु भजनया माध्यमं भगवान् बुद्धया मानवकल्याणया लागी पिदंगु उपदेस दुययेक संप्रेसन याये माःगु जिम्मेदारि थुगु खलःयात वःगु दु । भजन हालीपिसं थः हे दसु जुयाः भजन हालार्थे उकीया सार कयाः व्यवहारय् नं चरित्र छ्यलाक्यने फतधाःसा थुगु भजनयात यक्वसिनं पत्याःयायां यकिइ । मेपितं पत्याःयाके फइगु धयागु हे संस्था

व सेवाया उद्देश्य पूर्वगु जुइगु खः ।
 भजन यायेगु बानिजक छ्यलेगु कथंया
 भजनया अवस्था आः पार जुइधुंकुउगु
 दु । पुलांगु ईयात मत्वःगु संस्कार हिलेगु
 बुद्धधर्मया उद्देश्यकथं बौद्धतसें अनात्म,
 दुःख व अनित्यं तापाःगु बानि त्वःता
 बुद्धवचनयात छ्यले मफुतधाःसा
 बुद्धधर्मप्रति हे घृना उत्पन्न जुयाः बुद्धया
 हे न्हाय् छ्वयेत नेपाःमि बौद्धत थःपिं
 हे न्ह्यचिचिलाचवंगुथें जुइ । थम्हं
 न्ह्यचाकाचवनागु भजनखलः व थःगु
 पहलं हालागु भजनयात थम्हं तुं जक
 बांलाः धायेगु मयासे थःपिसं हालागु
 भजन न्यंपिंत तकं भजनया
 उपलब्धिप्रति विस्वास दिलय् याके
 फयेकेगु जुइमाःगु खने दु ।
 बौद्धज्ञानमालाभजनय् बौद्धचलन मखुगु
 संख पुयाः आरति यायेगुथेंयाःगु बानि
 छताय् हे सुधार हये मफयाचवंगु
 ज्ञानमालाभजनया चरित्र जुयाचवंगु दु ।
 थुज्वःगु सामान्य खँ छतानिताय् हे सुधार हये
 मफयाः क्वपुलांगु संस्कारयात
 कःघानाचवनेगु यात धाःसा थुज्वःगु
 संस्थां बुद्धया लँपु ल्ययाकाइ धयागुली
 नं विस्वास तनावने फु ।

ज्ञानमालाभजनखलः तसें
 बौद्धजागरनकथं गांगामय् व जिल्लाय्

पिने वनाः भजन याःवनिइबलय् अनया
 स्थानीय जनतातसें भजन यानाचवंथाय्
 वयाः ध्यान वियाः न्ह्याइपुकाः भजन
 न्यंवःगु खनेमदु । ग्वाःग्वाः मिजं मिसापिं
 वनाः बाजाया साज संगीतत यंकाः
 भजन हालं नं मन तयाः भजन न्यं
 मवःगुया मतलब इमित उकथंया भजनं
 इमिगु नुगः व चाखयात साले मफुगु
 खनेदःवः । गुबलें नं गुगुं थासय् गुम्हं
 छम्ह बांलाक म्ये हालिइम्ह गायक वयाः
 म्ये हालिइबलय् सितिकं ला छाय् ध्यबा
 पुलाः तिकस कयाः हे म्ये न्यंवयेगु
 याइगु खँ बौद्धभजनखलःतय्पाखें
 वाःचायेके माःगु थौया ई थ्यंगु दु ।
 उकिं भजन हालिइपिसं थःगु आस्था
 पिज्वयेकाःलि मेपिंत नं उकी आस्था
 बरय् याके फयेके माःगु नं थौया अवस्था
 दु । मेमेगु भजन व ज्ञानमालाया भजनय्
 बुद्धवादया खँ यक्वं पायेफु, थुखेपाखे नं
 छकः वाःचायेके माःगु खनेदु । म्ये छपु
 चिनेवं बांहे लाइ धयागु मखु । अथेहे
 न्हूगु पहःया म्ये चिनेगु धकाः पुलांगु
 वास्तविकताया महत्त्वयात त्वःताछ्वयेवं
 ज्ञानमाला-म्ये जुइगु मखु, न्हूम्ह मनुखं
 पुलांगु पहया म्ये चिनेवं जक नं म्येच्युंमि
 जुयाः न्हाय् च्वनिइगु मखु । आधुनिकतायात
 ख्याल यानाः बुद्धया उपदेसया मूगु

व हंकाच्चंपिं खः । स्वयम्भू, हारति, मंजुश्री, विजयेश्वरी, जनबाहाःद्यः, बुंगद्यः आदि करुणामय आदिया थासय् पुजा याइबलय् व याकीबलय् शाक्यपिं हे न्त्यचिलाच्चंगु दु । द्यःद्यःयाथाय् पुजा याइबलय् शाक्यपिंसं गं वज्र ज्वनाः पुमज्याःसां थःथःगु कुलायनिइ गं वज्र छ्यलाः पुजाभाव यायेगु याः । चचा पूर्ण गोप्य व खुल्लारूपं नं हालेगु याः । प्याखं नं दुने पिने ब्वयेकथं अलग अलग दु । चचाया राग व तालय् प्याखं हुइगु याःसां थुकीया बोलि पूर्ण तान्त्रिक व स्तोत्रकथं निथी दु । महायानी बौद्धस्तोत्र व गाथा वर्णनात्मक खः अयूसां तान्त्रिक द्यःकथंया स्तोत्र जूगुलिं थुकीयात ताः व रागं साथबियाः नृत्यय् छ्यलेगु जूवंगु खः ।

ध्व विश्वय् बुद्ध धयापिं फिगोलप्रमाणं अनगिन्ती दु । 'ये च बुद्धा अतीता च, ये च बुद्धा अनागता' धकाः बुद्धपिं न्हापा नं यक्व दयावने धुंकल लिपा नं यक्वं दयावैतिनि धकाः बखान यानातःगु दु । खास ला बुद्धया अर्थ बोध जुयाःलि बोध जूकथं व्यवहारय् छ्यलीम्ह धयागु खः । गौतम बुद्ध ऐतिहासिक मानवबुद्ध जूसां पंचकायया रूपय् थी थी तान्त्रिकभावं उम्हसित

श्रेष्ठता बियातःगु धर्म बुद्धधर्मया छगू अंग खः धकाः धयातःगु वज्रयानधर्म खः । पंचबुद्ध यद्यपि गौतम बुद्ध मखुधाःसां बुद्धत्वया भावनां उतिकं हे जाःगु प्रतीकात्मकरूपया दार्शनिक तत्त्व थुकीया रूप खः । उकिं वज्रयानयात बुद्धधर्म धायेबलय् त्वाकःबुकःथें च्वनीगु खः ।

भाव-भक्ति मनूया सृजना खः । तान्त्रिक शक्ति नं मनूया हे सृजना खः । द्यःपिला परिकल्पनाजक खः । थुकथं कायेबलय् बुद्धज्ञान परमार्थतत्त्व खः । बुद्धयात हनेगु लँपु थःथःगुकथं ल्यःगुलिं थी थी 'यान' दयावःगु खः । 'यान' धयागु आचरण खः । गुज्वःगु आचरण काल वैत वहे नाम 'यान' धाल । शील व आचरण छगू हे मखु । 'शील' छगू बस्तु खः । 'आचरण' व्यवहार खः । हरेक धर्मया थःथःगु शील दु । शीलकथं नसा, त्वँसा, वसः व तिसातकं फरक ज्वीगु खः । जैनधर्मया निगू 'यान' श्वेताम्बर व दिगम्बर शीलकथं विभाजित खः । छखलः तुयूगु वस्तं पुनाः व्यवहारय् च्वनीम्ह श्वेताम्बर खःसा मेगु खलः दिगम्बर निर्वस्त्र अर्थात् नांगां च्वनाः व्यवहारय् उत्रय् ज्वीपिं खः । थथेहे मुस्मां, क्रिश्चियन आदित नं

थःथःगु शीलकथं आचरण हनाः
उकीयात हे धर्म धकाः न्ह्यचिलाचवंगु
दु । बुद्धयानय् नं धुकथं हे शील विभाजन
जूगु दु । शील धयागु व्यापक जू ।
उकिं माःगु माछि शील्य च्वनेगु धर्मया
सीमा खः । उकिं हे बुद्धया धर्मय्
पंचशील, अष्टशील, दशशील धकाः
थम्हं ग्रहण यायेफक्व शील ज्वनाः धर्म
हनाचवंगु दु । शील छ्यलेबलय् वहे
खँ तुं मनूतयगु बानि जुयावनीगु खः ।
बानि धयागु 'पन' खः । अथे धयागु
थःथःगु बानि थःथःगु 'पन' खः । थःगु
धयागुयात 'स्व' धाइ अले 'पन' यात
'भाव' धाइ । उकिं हे 'स्वभाव' धाःगु
खः । स्वभाव धयागु थःगु पन खः ।
'पन' यात ताल-बाल नं धाः ।
ताल-बालयात चालचलनकथं नं काः ।
'चाल' धयागु 'बानि', 'चलन' धयागु
'छ्यलाबुला' । उकिं नेवाःतय् धापू दु -
'चालाबाला हे बांमलाः, तालबाल हे
थिक मजू' । थ्वहे ताल-बाल, चाल-
चलन 'स्वभाव' मनूयागु मूल्यांकन
याइबलय् शील-स्वभाव बांलाःमह खः
धकाः सकारात्मककथं व शील-स्वभाव
हे बांमलाःमह धकाः नकारात्मककथं
कायेगु यानातःगु खः ।

चचा थ्वहे शीलस्वभाव खः ।

दैनिक आचारणयात चर्या धाइगु खः ।
गुज्वःगु आचरणयात कःघाल वहे वैगु
चर्या ज्वीगु । थःत्वय् लीन ज्वीगु
वज्रयानी चर्या खः । वज्रयानी चर्या
यायेबलय् साधना यायेमाः । साधना
याइम्हसिनं छगू न छगू शक्तिया
अभिषेक (मन्त्रं पूर्ण यायेगु) कयातःगु
दै । उगु हे अभिषेकया ल्याखं चः अथवा
शक्ति उत्पन्न याइ । अले संपन्नक्रम
धकाः उम्ह हे उत्पन्न जूम्ह चःयात
(शक्तियात) थःगु शरीरय् तुं विलीन
यानाछ्ववयेगुयात शून्यता नं धाइगु खः ।
चः हे मनू ज्वीगु बाय् मनू हे चःज्वीगु
थनथाय्लाक खः । थुबलय् गुज्वःमह
चःया परिकल्पना जुल उज्वःगु हे चचा
(गीत) वैगु खः । चचा चिनाः चःया
परिकल्पना याइ । थ्वः चः धयागु नं
शक्तिया परिकल्पना खः । उकिं हे
चःपिंके ज्वँसा (Attributes)
हातहतियार व सृष्टि, स्थिति, लय,
नियन्त्रण व विद्या आदिया बस्तु इमिगु
ल्हाःतिइ लाइगु खः । ख्वाःपाः नं उकथं
हे परिकल्पना ज्वीगु खः । अले वहे
प्रकारयागु मुद्रा (Posture) नं ज्वीगु
खः । मुद्राया परिचालन हे चर्यानृत्य
खः । मुद्रा भावात्मक ज्वीगुलिं मनुखं
मूर्तियात पुज्याःगु खः । मूर्ति विभिन्न

मुद्रायात कः घानाच्चनी । बुद्धया थुकथंया भाव लुमंकेत नं बौद्धतसें बुद्धया मूर्ति तथाः वया न्ह्यःने शीलप्रार्थना याइगु खः ।

मन्त्र धयागु अदृश्य शक्तियात ल्हाःतिइ तथाः सिद्धि प्राप्त यायेगु व उकीया आजुइ थ्यंकेगु खः । मन्त्रयान बुलुहुं तन्त्रयानय् हिलावन । मुद्राधयागु अदृश्य शक्तियात थातय् तयेगु तन्त्र धाइ । थुकथंया वज्रयानी चर्या भावप्रधान खः । वज्रायानया अस्तित्व च्वनेवं तन्त्रयानया अस्तित्व बुलुयावन । तन्त्रयानया छगू कचा मन्त्रयान, वज्रयान, सहजयान व कालचक्रायनकथं जुल । चचाय् वैज्ञानिक व दार्शनिक चेतना नितान्तां दु । वज्रायानय् संवरया अभ्यास याइ । संवर धयागु इन्द्रिय संयम खः । चचा चिनातःपिं नेपालं पिनेयापिं कर्णपा, लुइपा, सरहपाद, भुसुकपाद, गोण्डगरिपा थें याःपिं दःसां चचाया विशेषता कः घायेगुली नेपाःया हे प्रथम स्थान दु । चचा हालेगु खः, पाठ यायेगु मखु । बाजं आकर्षण व कर्णप्रियताया छगू माध्यम जूगुलिं थौकन्ह्य् चचालिसे मेमेगु बाजं थानाः प्याखं हुइकेगु यानाहःगु खः । तन्त्रयान जूगुलिं वज्रयानं निर्वाणत्वया कामना

याः । तन्त्रया अर्थ काय, वाक्, चित्त शुद्ध यानाः थः गथे निर्वाणय् वनेमानि अथे हे गेपितं नं निर्वाणया गतिइ छ्वयेगु खः ।

देवदेवीपिंगु चर्या धयागु आराधना व अनुष्ठान खः । मुद्राय् अनेक रूप व अनेक अर्थ दयाच्चनी । बिना रूप व अर्थ मुद्रा प्रयोग यात धाःसा अपभ्रंश जुयाः फलहीन ज्वी । थौकन्ह्य् बजारय् हुइकीगु चचाप्याखनय् न्ह्यःनेलाःथे राग कयाहयेयः । न्ह्यःनेलाःथे ताः थानाहयेयः । सः बांलाःपिसं चचागीत हालीगुलिं व निर्देशन बांलाक याइपिसं अभिनय स्यनीगुलिं जुयाः धाःसा प्याखं न्ह्याइपुसे ययापुसे च्वं । मंचया लाइट सेड व पृष्ठभूमि बांलाकेगु याइगुलिं नं प्याखं बांलाःजू तर मिखाजक लुधंक बांलाकां मज्यू न्हाय्पंजक याउँक सः न्यने दयां मज्यू शास्त्रीयपनयात नं ख्याल यानातयेमाः । तिसावसः नं झझःधायां जक मज्यू उकीया पनयात कः घायेमाः, अथे हे समाः नं शास्त्रीयकथं हे ज्वीमाः । प्याखं क्यनीमहसिनं वास्तविकतायात ख्याल मयातकि स्वकमितय् मनय् विकृति जाइ । स्वकमित खनेदयेक पिने इन्द्रियरस काइपिं जक अप्वः दै, दार्शनिक व

यथार्थपक्ष्य् दुवालीपिं म्हो हे जक जुइ ।
 ध्व छगू प्याखं जूगुलिं मनोरंजनया साधन ज्वीगु स्वाभाविक
 खः । मनोरंजनं तनोरंजनयात प्रोत्साहित
 याइ । उकिं प्याखं हुइके न्ह्यः
 पृष्ठभूमिकथं बाखं कनेसिबय् छोटकरिं
 भाव कनाबीगु यायेमाः । थौकन्हय्या
 प्याखनय् मुद्रा ज्याइगु व गति
 (Movement) बांलाःगुलिं नं ध्व प्याखं
 लोकंवानावःगु खः । प्याखं प्रस्तुत
 यायेया लागीं ध्यबा अप्वः खर्च यायेवं
 उकीया मूवनीगु मखु, तत्त्वपूर्ण जुलिक
 महत्त्वं जाइगु खः । झिलिमिलिं
 बांलाकूसां नं यथार्थतां पिनेवन धायेव
 उगु विषय मनोरंजनय् सीमित ज्वी अले

सांस्कृतिक ज्वीमखु । थौकन्हय्
 मनोरंजनया नामय् संस्कृतियात
 अवहेलना यानावनाच्वंगु दु । संस्कृतिं
 पूर्ण जुलकि मनोरंजन स्वतः ज्वी ।
 जवर्दिस्ति यायेगु मनोरंजनया साधन मखु,
 अथे ज्वीगु ला उच्छृंखलताया नमुनाजक
 खः । झीगु संस्कृति शिष्ट खः तर
 सांस्कृतिक कार्यक्रमय् अशिष्टता आपाः
 खनेदु । थथेजूगु शिक्षापद्धतिया कमजोरी
 खः । समाजप्रतिया गैरजिम्मेदारिं
 उच्छृंखलता ब्वलनी । थुखेपाखे
 अप्वःसिया दृष्टि वंगु खनेमदु ।
 चर्यानृत्यय् स्यंम्ह व हूम्ह निखलः नं
 संयमित ज्वी माःगु व फःसा स्वःपितं
 नं संयमित याके फतघाःसा ध्व प्याखं
 उपलब्धिपूर्ण ज्वी ।

Dhamma.Digital ✽

*'नासःस्यनाकुथिया लुमन्तिपौ' बु.सं २५४७, न्.सं. ११२३, (वि.सं. २०६०)

नेपालय् भिक्षुजीवन*

धर्म धयागु जीवन हनेगु पहः
खः । विश्वय् थुजोगु जीवन हनेगु पहः
थाय्बाय् स्वयाः व साथसंगतं यानाः
यक्वं प्रकारया कथं कः घानावयाच्वंगु
दु । बुद्धं हंकथंया जीवन हनेगु पहः यात
नालावयाच्वंपिं भिक्षुपिं खः । थी थी
मनूत सम्मिलितगु बौद्धख्यः विज्ञानपाखे
भचा क्वच्छुनाः धायेगु खः सा तचाः गु
क्षेत्रफल समेटय् यानाः वयाच्वंगु
परिस्थितिसंबन्धि प्रणाली (Ecosystem)
खः । थुकीया दुने तसकं ग्यानापुकथं
सलंसः दैनिसैं झ्याजः दनाः वयाच्वंगु
हिंसा, तः धंचीधंया भाव व दुःखं व्याप्त
जुयाच्वंगु खँ पिहाँवै । नेपालमण्डलया
मनूतसैं बुद्धं कंगुकथंया जीवन हनेगु
पहः यात नालाभनं जीवन न्ह्याकावः गु
खनेदु । बुद्धं कंगु खँ श्रुतिपरंपरां
न्ह्यानाः त्रिपिटकया भण्डार जुयाः
चवनाबिल । त्रिपिटक धयागु सुत्तपिटक,
विनयवितक व अभिधम्मपिटक खः ।
त्रिपिटकय् मदुकथंया ब्यथां वः गु खँत
नं भगवान् बुद्धया हे शिक्षाकथं वः गु
खः धकाः जीवनय् छ्यलेगु पहः
नेपालमण्डलय् व्यापक जुयावयाच्वंगु
दु । बुद्ध धयाम्ह गौतम बुद्ध हे जक
मखु, यक्वं आदिबुद्धपिं दु धाइ । ज्ञानगुनं

जायाः शीलसम्पन्न जुयाः प्रज्ञाज्ञान
दुम्हसित बुद्ध धाइगु जुयाचवन । उकिं
बुद्ध धालकि प्रज्ञाज्ञानं जाः म्ह च्वन्त्याः म्ह
विशेषम्ह मनू धयागु सीदु । थथे बुद्धत्वं
जाः पिं बुद्धया रूपय् दुपिं खुम्ह
च्वन्त्याः पिं महापुरुष जुयाच्वंपिं बुद्धपिं
नेपालय् वः गु दु धाइ । गथेकि
बन्धुमतिनगरं विपश्वीबुद्ध, अरुणपुरिं
शिखीबुद्ध, अनुपमा धयागु थासं
विश्वभूबुद्ध, क्षमावतिं क्रकुच्छन्दबुद्ध व
शोभावतिं कनकमुनिबुद्ध नेपालय् वः गु
खः धकाः सुफुतिइ च्वयातः गु दु ।
नेपालय् दुहाँवः म्ह न्हापांम्ह बुद्ध विपश्वी
धाइ । थुपिं बुद्धपिं जन्म जूगु तिथि
मिति च्वयातः गु खँया सफूतथ थौतक
लूगु मदुनि । तिथि मिति सीदयेक जन्म
जूगु दितकं प्रमाणित जुयाः थः गु जीवन
हनेगु पहः चहः क्यनाः, दुःखं जायाच्वंगु
जीवनय् याउँक म्वायेगु थः गु अनुभवया
शिक्षा कनाः थः त बुद्ध धायेकूम्ह
शाक्यसिंह गौतमबुद्ध खः । थुम्ह बुद्धया
शिष्य धयापिं भिक्षुपिं खः । धवंधवय्
मिलय्चलय् जुयाः इतानयेगु थः गुपनया
समाजकथं कानून अथवा बुद्धशिक्षा
जुयाच्वंगुलिं उबलय् या भिक्षुसमाजयात

छगूकथंया समतावादी परंपरा धाये ल्वःजू । गौतम बुद्ध्या पालनिसें थौतक नं वहे तूजं भिक्षुपरंपरा हनाच्चिंपिं नेपालय् दु । मनूया गुगुं नं समाज धयागु मनुखं हे दयेकूगु खः । समाज धयागु मनुखं चलय् याःगु गतिइ न्ह्याइगु खः अले मनुखं दयेकूगु समाजयात हे मनुखं क्वबियाः यंकाच्चनी । न्हापा गुगु इलय् गुकथं भिक्षुपिसं थन नेपालय् जीवन हन धयागु पुराणबाखनय् व श्रुतिचर्चाय् जक वयाच्चंगु छुं भचा सीदु । बुद्धधर्मया इतिहास थन प्रमाणितरूपं लुइके थाक्याच्चंगु दु । महायानीपरंपराया विहारत यक्वं दुगु थुगु थासय् भिक्षुपिंगु चर्चा नं उतिकं दु । गृहस्थबौद्धतसें हनाच्चंगु बुद्धधर्मया विहारय् सारिपुत्र व मौद्गल्यायन अग्रश्रावकपिंगु मूर्ति व चित्रत खनेदयाच्चंगु दु । थुकिं नेपालय् भिक्षुजीवन ल्वहँया मूर्ति जुयाः ब्वाःपाःदेश्याय् पाः च्वनेथें जक जुयाबेल । थन भिक्षुजीवन धकाः थेरवादया अनुयायीकथंयात कयाच्चनागु खः ।

इ. १९३० पाखे भारतया कुशिनगरय् दीक्षा कयाः नेवाः श्रामणेर (भिक्षु) छम्ह नेपालय् प्रवेश जुल । उब्यलय् नेपालय् राणा श्री ३ सरकारतय् हालिम्वाःलि जुयाच्चंगु खः । बुद्धधर्मय्

ग्वाहालि याःपिंत हाकुगुं पितिनाछ्वत । मेम्ह छम्ह नेवाःया काय्मचा इ. १९३४ पाखे किन्दोलय् वयाः भिक्षुजीवन हनेसाथं सरकारया कुदृष्टिइ लानाः थानाय् कुंकेमाल । नेपाःगालय् न्हापांकथं भिक्षाटन जूबलय् मछ्छायेक भिक्षाटन यानाः देय् चाःहिलाः नं जाकि छम्ह व खुगः ध्यबा प्राप्तयानाः बुलुहुं बुलुहुं लिपाया भिक्षाटनय् गुल्पाः जायेक जाकि व नितकास्वतका ध्यबा नं प्राप्त ज्वीकथं जुल । छगू हे जक किन्दोलविहारय् भिक्षु व अनगारिकापिं छथासं च्वनेमाःगु अवस्थां जनसमुदायय् हुइनाभुइना व लोकोपवाद न्यनेमाल । भिक्षु जुयाः स्यंगुजंगलय् भिखाचाछें दयेकाः वर्षावास च्वनेगु नं जुल । धर्मदेशना यायेगु भिखाचाछेंया इयाः खापातकं खुइकाच्चनेमाल । ने.सं. १०६३ थ्यंबलय् भिक्षुपिनि अलगं च्वनेगु छें (विहार) दत । वि.सं. १९८९ ताकाय् वयाः उपसंपन्न भिक्षु दत । बुद्धधर्मया सफूत सरकारं जाँचय् याये यंकीगु व लित बियाहयेगु नं याःगु जुल । वि.सं. १९९७ साल थ्यंबलय् विहारय् बुद्धपुजा याये मदैगु जुल । भिक्षु जुयाः गृहस्थपिंत प्रव्रजित याके मदुगु जुल । धर्मदेशना बीमदुगु सरकारी वाचाबन्धय् लायेमाल ।

थुज्वःगु परिस्थिति जुजुं वि.सं. २००० सालय् भिक्षुपिं नेपाःगालं हे पित्युंकाचवनेमाल । परिस्थितिनाप सामना यायां विदेशया भिक्षुपिंगु तक ग्वाहालिं यानाः २००२ सालपाखे थःपिं थःगु नेपालय् दुहाँवयेगु पुनः औसर प्राप्त जुल । बल्ल द्यः व देगः तक सुथालाक पुज्याये खन । उपासक उपासिकापिं श्रद्धां जाःपिं खनेदत । प्रव्रजित ज्वीत विदेशी भिक्षुपिंगु ग्वाहालि कायेगु जुल । थन विहार व आराम धकाः छुट्टाछुट्टै हे दत ।

भिक्षुजीवनया लागी नेपाः छगू विवरण हे थें जूगु खनेदु । नेपालय् दुहाँजक वःबलय् नं हिमालया लँ जुनाः वःम्ह बुद्धकालीन भिक्षु आनन्दया ग्वालि च्वापुं पुनाः क्षतविक्षत जुल । थथे हे प्राकृतिक, राजनैतिक व सामाजिक समस्या भोगय् यायेमाःगु नेपाःया भिक्षुया सट्टाय् भुच्छुतकं धायेकाः हिभाय्चभाय् फयेमाःगु नं अवस्था जुल । ई व परिस्थितियात पार यायां थौया भिक्षुजीवन ज्ञन् तसकं जटिल खनेदःवल । भिक्षुसंख्या बरय् यायेगुली थः मस्तयत् अभिभावकं लःमल्हाः । विदेशय् छ्वयाः सितिकं आखः ब्वंके छ्वयेगु मनसाय अभिभावकपिंके ब्वलन । भिक्षु याये

धुंकाः नं चीवर त्वःतावःसां ज्यू धयागु भावनाया झल्का खनेदैगु व छुं भचा शिक्षा काये धुंकाः गृहस्थसुखया लालसा ब्वलथें जाःगु भिक्षुपिनि लालसा खनेदैगु व चीवर त्वःतूपिं नं उतिकं दैगु । विदेशय् शिक्षा कयाः लिहाँवःपिं नं गुगुं छगू विहारय् च्वनाः सामान्य गृहस्थपिसरह स्कूल क्याम्पसय् वनाः भिक्षुजीवननाप उलि सरोकार मद्गु शिक्षाया प्रमाणपत्र कायेगु लोभय् लाःगु खनेदत । थुजोगु शिक्षा कयाः गृहस्थसुखयात लुमंकूगु खनेदु ताकि चीवर त्वःतूसां छुंछगू पेशा ज्वनाः बाय् जागिर नयाः जीवन हनेफैकथं ज्वीगु । स्कूल क्याम्पसय् वनीपिं भिक्षुपिंत साप थाकु । भिक्षुजगतय्या प्रचार म्होगु नेपालय् भिक्षु धयापिं सु धयागु हे मस्यूपिं गृहस्थविद्यार्थीपिंनाप च्वनाः ब्वनेबलय् पासाभाइथें जुयाः मिसापिसंतकं चीवर सायेकाः ख्यालय् दुनेमालीबलय् भिक्षु विद्यार्थीपिनि मछिं पहः वयाः ख्वाः ह्याउँसे च्वंकाः उखें थखें स्वयेमालीगु । भिक्षु याकेगु अभियानकथं नेपालय् तुं शिक्षा बीगु यानाः छगूजक भिक्षुतालिमकेन्द्र स्थापना जूगु दयां नं अले छगूहे जक शिक्षालय दुगु जुयां नं थःगु हे खर्च ब्वंकीपिं माले थाकु ।

उज्वःगु स्थापित शिक्षालयय् ब्वनीपिं
छुं भचा दःसां गृहस्थतालं नयाः, त्वनाः
म्हिताः च्वनेदःसा जक धुंपाकुनकचां
थेंयाःपिं विद्यार्थीपिं ज्वनाः च्वनेमाःगु
शिक्षालयया स्थिति दु । गुरु व शिष्यया
बिचय् नं अधिकार-कर्तव्यया खँय्
स्वापूया डाँवाडोल परिस्थिति खनेदु ।
थःत प्रव्रजित यानाब्यूपिं उपाध्याय
गुरुपिंत तकं अनुशासनकडाइया ज्यादती
व निरंकुशशासनया द्वपं बीगु धाःसा
गुरुपिसं नं थः शिष्यपिं हसिबसि मदुपिं
जुयाः उच्छ्रुंखल जूपिंधकाः कताय् मफुगु
खँ व्यवहारय् खनेदुगु दु । भिक्षुजीवन
हनाः बांलाक शिक्षा कायेत नेपालं पिहाँ
वनाः हे ब्वनेमाःगु अवस्था ल्यनां च्वंगु
दु । छकः चीवर पुनाः भिक्षु ज्वीगु
याःपिसं चीवर त्वःतूसां इभिके
बुद्धधर्मया सामान्य विनयजक जूसां
स्वचाये धुंकीगु खँ धाःसा उपलब्धिमूलक
जू अय्सांतबि थः न्त्यातले भिक्षु ज्वी
ज्यूगु ला खः नि धकाः श्रद्धा छ्वास्वीगु
खँ छता धाःसा लेहँ पुयाच्चनीगु ।

भिक्षु धासेलि विहार दयेमाल ।
विहार धासेलि च्वनेछिंक अले बुद्धपूजा
व धर्मदेशना यायेत पायक परय् जूगु
ज्वी हे माल । थुलिजकया लागी नं
सारंतारं यानाः च्वनेत भिक्षुपिंगु लागी

विहार दये थाकु । विहारय् भौतिक
प्रगति जुयाः शिक्षा दीक्षायया लागी
सन्तोष कायेगु थाय् दुकथं छुं छुं विहार
धस्वात । अन स्थायीकथं भिक्षु च्वनेगु
नं जुल । अपवादया निरन्तरता धाःसा
त्वाःमदः कि थःगु हे निजी छँथें यानाः
विलासितां जायेकाः भिक्षुपिसं आराम
कायेगु थाय् दयेकेगु यात धयाकथं ।
खनं बिडम्बना धाःसा खनेदुकथं जुल
ताकि छगू हे विहारय् मिलय् मजूपिं
निखलः भिक्षु च्वनाः ल्वापुया छँ नं
जुयाच्चन । विदेशं ग्वाहालि कयाः
दयेकूगु विहार बांलानाः नं स्वदेशीपनयात
अवहेलना यानाः विदेशीपनया विहार
दयेकेगुली भिक्षुपिं उत्सुक ज्वीगु छाय्
धैर्येयाःगु खँ नं समाजय् प्वंगु मदु ।
विदेशं आयात याःम्ह भगवान् बुद्धया
प्रतिमा हे छाय् स्वनेमाःगु, छु नेपाली
बुद्धमूर्ति दयेकीपिं मदुला धकाः नं उतिकं
कुंखिनेज्या जूगु त्वःप्युगु मदु । बैक
बाय्लेन्स दुपिं भिक्षुपिं लोभय् दुंगु खँ नं
उतिकं वैच्चनीगु ।

बुद्धशासन धयागु भिक्षु व
उपासक निखलकं दःसाजक थातं
च्वनीगु खः । भिक्षुजक जुलधाःसा
विद्यार्थी मदुगु स्कूलथें व उपासकजक
जुलधाःसा शिक्षक मदुगु स्कूलथें ज्वीगु

स्वाभाविक खः । थथे खयां नं भिक्षु व
उपासकपिं निखलःया बिचय्
सामञ्जस्यता क्वातु मजूगु स्थिति थन
खनेदु । भूतू च्याके म्वायेक दानया भरय्
म्वायेगु भिक्षुजीवनया अवस्था थन मदु ।
बूगु जा दान मबीगु । गुर्जुपिसं जाकैय्
जात तक्क्यंकूगुलिं जाकि दान काइगुथें
यानाः जाकि दान कायेमाःगु, नत्र द्याहे
लाइगु । छछ्छाःजक नैपिं जूसां चि
मसलाया लागी दान कयागु जाकि
मियाः जोरजाम याये मालीगु । ध्यबा
हे दान बीगुली नं लँय् हे चीवर सालाः
‘दान कयाबिज्याहुँ’ धकाः छर्काबर्का
ल्हाःतिइ तयाबीगु । दान कायेबलय्
गुर्जुपिसं वाक्यब्वनाः काइथें यानाः दान
काइपिं भिक्षुपिंत जक उपासकपिसं
बांलाः तायेकीगु ।

भिक्षुपिसं न्ह्याक्व स्यनाः कनाः
धर्मदेशना याःसां उपासकपिंत म्हतिं
म्हतिं व इमिगु छँय् परिवारय्
शिक्षाकथंया व्यवहार लागू याके मफुगु
जुयाच्चंगु दु । छँय् छँय् भोजनया लागी
निमन्त्रणा याइबलय् साकभिक लाया
परिकार तयाः भिक्षुभोजन याकीगु पात्रय्
तयाब्यूगु नये मज्यू धयागु मदुगु खँया
धारणा नं भिक्षुपिके खनेदैगु हे
जुल । नेपाःया समाज अति विकट खनेदु

भिक्षुजीवनय् । संघपरंपरा बमलानाः
धाये बाय् उपासक उपासिकापिं
क्वातुमजुयाः धाये बिरामिया अवस्थाय्
भिक्षुजीवनं बिजोग भोगय् याये मालीगु ।
ल्वगियात देखरेख याइपिं हे
मदैगु । उपासकया नामय् गृहस्थ
थःथिति इष्टमित्र यक्वं दयाच्चनीगु
भिक्षुपिनि । ला, अय्लाः, थ्वँ तयाः
गृहस्थभवय् न्यायेकूथाय् नं भिक्षुपिं
खनेदयाच्चनीगु । फोटोया रहरं चीबलय्
पुचः पुचलय् ब्वां ब्वां जुयाच्चपिं भिक्षुपिं
व फोटो कायेकाच्चपिं भिक्षुपिं खनाः
म्हुतु वाकावाकां सपिं उपासकपिं खनेदैगु
नं जू । नेवाःया परंपरा मिस्तसें भूतूज्या
व हिज्या आदि याइगु । भिक्षुपिंत नं
उकथं मिसापिसं सेवा याइगु
अस्वाभाविक मखु । परिवन्दं गथे गथे
ज्वीगु । उपासिकाया सेवा कयाच्चंम्ह
भिक्षुया प्रति लोकय् शंका पिदनीगु नं
स्वाभाविककथं जुयाच्चंगु दु । विहार
खयां नं भिक्षुपिं नापलाःवैपिं बाय् वन्दना
याःवैपिं मय्जुपिं परिथें जुयाः वसतं
पुनाः खँल्हाबल्हा याइबलय् भिक्षुपिनि
मिखा छलय् यायां लिमलाइगु । सलंसः
दँया पुलांगु संस्कृतिं क्वचिकाच्चपिं
उपासक उपासिकात न्ह्याक्व पुलापिं
जुयां नं वचन तयाः तकं खँल्हायेमसःपिं

दयाः भिक्षुपिनि न्हाय्पं हे कँहाले
मायेकाबीगु । भिक्षु जूसां समाजय् दुने
च्वंम्ह जुयाः थःतिथिपिनाप थःत्वया
स्वापूला दयाचवनीगु हे जुल । थ्व
सम्बन्धया दथुइ ज्वीगु कालबिलयात
द्यः व द्यःपाःलाःथें चायेकीगु सरदर
समाज ।

भिक्षुणीया खँ नं थन भिक्षुं
व्यहोरय् यायेमाः । विश्वय् थेरवादी
भिक्षुणीशासन मदये धुंकलधाःसां

म्हासुवसतं पुनाः भिक्षुणी जुयाच्वंगुली
विवादयात कःघानाः छताखँय् निर्णीत
ज्वीमफुगु भिक्षुजीवन दुगु थासय्
भिक्षुपिंत कुंजक खिनाज्वीपिं
उपासकपिनाप मयः मयः त्वाय् चिने
थें यानाचवने माःसा उपासकपिनि
मययेक नं बाध्य जुयाः चवनाचवने माःगु
स्थितिइ न्हिछ्यानाचवने माः भिक्षुपिनि
। थथे नानारंगया अपेक्षा उपेक्षयात कुं
मिं सःयानाः छिं मछिं यानाः हनाचवने
माःगु अजबगु भिक्षुजीवन नेपालय् ।

✽

*'शान्ति-सन्देश' बु.सं २५४७, ने.सं. ११२३, (वि.सं. २०६०)

Dhamma.Digital

बुद्धधर्म व शान्ति*

बौद्धत त्रिशरण वनेगु धकाः बुद्ध, धर्म व संघया शरणय् वनेकथं 'त्रिरत्नशरण' धाधां पूजापाठ याइ, दानप्रदान याइ, अन्न होम यज्ञ नं याइ । बुद्धया शरणय् वनेगु धकाः मनूत बुद्धया मूर्ति दुधाय् वनी । नेपाःया परिप्रेक्षय् स्वयेबलय् बुद्धया शरणय् वनाच्चंपिं बौद्धत नेपाःया गुगुपत्तिइ बुद्धया मूर्ति दुगु थासय् वनाच्चन धैगु स्वस्वं गुम्हपत्तिइ बुद्धयागु शरणय् वनाच्चंगु खः धैगु ध्वीकाकाये हे थाकु । बौद्धविश्वासकथं फिग्वलप्रमाणं बुद्धज्वीधुंकूपिं दु धाःसां नं २८ (नीच्याम्ह) बुद्धपिंगु नां जक हे उल्लेख दु । बौद्धतसें अतिकं हनातःगु बौद्धस्थल स्वयम्भू खः । स्वयम्भूइ तग्वःगु स्तूपय् न्याख्यर न्याम्ह बुद्धपिं स्थापना यानातःगु दु । थ्व न्याम्हं बुद्धपिं २८ म्ह बुद्धपिंगु ल्याखय् लाःगु मदु । स्वयम्भूया थ्व बुद्धपिंत आदिबुद्ध नं धाः । नेपाःया दक्वधैथें बौद्धत थ्वहे न्याम्ह बुद्धपिंत पुज्याइपिं खः ।

बुद्धया जीवनी धकाः ब्वनेबलय् शुद्धोदनपुत्र सवार्थसिद्ध गौतम बुद्धया खँ ब्वनीगु खः । बुद्धया बाखं धकाः नं धुम्ह हे गौतम बुद्धया हे जीवनी कनीगु

व न्यनीगु खः । परंपराकथं बुद्धया तुतः ब्वनीबलय् धाःसा न्याम्ह बुद्धयागु हे बयान याइगु खः । थ्व न्याम्हसित पंचबुद्ध धाइ, गौतम बुद्ध धकाः धाइमखु । बौद्धतसें बुद्धयागु शरण वनेगु धकाः थ्व पंचबुद्धया नापं च्वपिं तारापिं, अजिमा, माहांकाःद्यः आदियात नं पुज्यायेगु याः । अन्न पुलां पुलांगु बौद्धविहारय् वनाः द्यः पुज्याः वनीबलय् ला हनुमान्द्यःयात तकं पुज्याः । खला द्यःद्यःपिंत भगवान् धाइगु खःसां नेपालय् बुद्धया मूर्तियात हे भगावन्द्यः धाइगु खः । बौद्धतय् 'भगवान्शरण' धकाः बुद्धया शरणकथं धाइगु खः । भगवान्देके वनेगु धकाः बुद्धया मूर्तियात हे पुज्याःवनीगु खः । बुद्ध मखुनिपिं बोधिसत्त्वपिंत नं भगवान् भाःपा हे बौद्धतसें पुज्यायेगु याः, गथेकि 'नमो बुद्ध' (नम्राद्यः), मणिचूडद्यः आदि । भिक्षुपिं च्वंच्वनीगु विहारय् वनीबलय् धाःसा गौतम बुद्धया मूर्तियात हे पुज्याइगु खः ।

सुनानं थनया बौद्धतय्के छंगु छु धर्म धकाः न्यनधाःसा बुद्धधर्म धाइ । बुद्धधर्म धैगु छु धकाः न्यंसा बुद्धप्रतिया भक्ति, बुद्धप्रतिया श्रद्धा, बुद्धया पुजा,

बुद्धया स्तोत्र-पाठ आदिया खँ कनेगु याइपिं आपा: दु । बाखं धका: न्यनीबलय् बुद्धं कंगु खँ धका: न्यनी । धर्मदेशना धका: न्यनीबलय् बुद्धया उपदेश धका: न्यनी । थथे हे धर्मया शरण्य वनेगु धका: 'धर्म शरणं गच्छामि' धका: धाइ । धर्मयात पुज्यायेगु धका: प्रज्ञापारमिताया रूपकथं दयेकात:गु मूर्ति व च्वैत:गु क्रिया:यात पुज्याइ । धर्मयात पुज्यानागु भा:पा सफूयात नं पुज्याइ । धर्म पालन यानागु धका: धीधी च:पितं पुज्या:ज्वी । दान दछिना नं ब्यूज्वी । भिक्षुपिं च्वनीगु विहार्य वनीपिसं धा:सा परित्राण याना:, पंचशील, अष्टशील प्रार्थना याना: धर्म यायेगु धका: धाइ ।

बौद्धत 'संघं शरणं गच्छामि' धका: धायेगुयात म्हुतुइ घानालैथें याना: पाठ यानाच्वनी । षडक्षरी करुणामयया मूर्ति दयेका: बाय् च्वया: तस्खिर व पौभा: च्वया: संघयात पुज्यानागु धका: उकीयात पुज्यानाच्वनी । भिक्षुपिं च्वनीगु विहार्य वनीपिसं भिक्षुसंघयात दान यायेगु, भोजन याकेगु धका: भिक्षुपिनिप्रति श्रद्धा प्वंकाच्वन । क्वा:पा:च: स्वनाता:गु पुलांगु विहार्य संघदान यायेगु व संघभोजन याकेगु चलन दु तर 'संघं शरणं गच्छामि' धका: संघदान काइपिं व संघभोजन याकीपिंके शरण वनेगु

या:गु खनेमदु । दान काइपिसं नं संघ धका: हालाच्वनी अले संघया नियम धका: विधि व्यवहारजक हनाच्वनेगु याइ ।

आम विश्वयागु खँ ल्हायेबलय् बुद्ध धैम्ह सर्वार्थसिद्ध गौतम बुद्ध हे ख: अले बुद्धं कंगु उपदेशया खँयात हे धर्म धका: उगु बुद्धं कंगु खँयात पालन यायेगुयात बुद्धधर्म धाइगु ख: । थुम्ह बुद्धं कंगु खँ धैगु चतुरार्यसत्यया ज्ञान व उगु आर्यसत्यज्ञानयात थ्वीका: जीवन हनेत मदयेक मगा:गु लँपु धका: क्यंगु आर्यअष्टांगिकमार्ग ख: । थ्व मार्गया दुने शील, समाधि, प्रज्ञा, मैत्री,करुणा, मुदिता व उपेक्षा आदि पालन यायेगु धर्मया खँ दु । थ्व बुद्धं कंगु धर्म धैगु मनूया जन्मनापंतुं वैगु दु:खयात तंकेगु उपाय ख: । शरीरयात तकलिफ जुलकि शरीर घानाच्वंम्ह जीवयात दु:ख ज्वीगु ख: । दु:ख वा:चायेकीम्ह जीवमध्यय् सर्वश्रेष्ठम्ह मनू ख: । दु:खज्वीगु ज्याखँय् दुना: सुख तायेकीम्ह नं मनू हे ख: । सुख धैगु तायेकां जक मज्यू धाथें हे सुख ज्वीमा: । दु:ख मतंकां धा:सा सुख ज्वीहे मखु । सुख तायेकीगु धैगु छिनभर या लागी जक ज्वीगुसिबाय् घौछि निघौलिपाला हाकनं उगु तायेकागु सुख तनाहे वनी । सुख मदुथाय् शान्ति दैहे मखु । बुद्धया कुत: मनूमात्रया लागी हे

दुःख त्वःफनीकाः शान्ति
न्त्यच्याकेकथंया उपदेश बीगु खः ।

बुद्ध छम्ह ऐतिहासिक
महामानव जूगुलिं बुद्धं थःत द्यः धकाः
गुबले मधाः । थम्हं उपदेश बियाथें
मनूतसें पालन हे यायेमाः धकाः कर
यायेगुकथं बुद्धं गुबले हे मयाः । बुद्धया
पाखें थम्हं न्यनागु खँ थःत खःथें च्वंसा,
ज्यूथें ताःसा, थःत हित याइथें ताःसा
यानाका धकाः मनूया इच्छाया
स्वतन्त्रतायात बुद्धं त्वःताब्यूगु दु ।
मनूधैम्ह सुयां मालिक तं मखु, सुयां
च्यः नं मखु । मनू थःहे थःगुलागी
सकतां खः । मनूयात न सुनानं उद्धार
यायेफै, न वं स्वीतं उद्धार यायेफै । बुद्धं
हे नं दुःखं मुक्त जुयाः उद्धार ज्वीगु
लँजक क्यनीगु खःसिबाय् उद्धार
ज्वीतला थःथम्हं हे भिंगु लँपु लीमाः ।
सुनानं धालघायेवं तुं इमिगु खँ न्यनाः,
लहलहैलय् वनां भिंगु लँपुइ लाइ धैगु
मखु । ग्रन्थय् च्वैतःगु, शास्त्रय् कनातःगु,
गुरुं धाःगु, सःस्यूपिं विद्वान्, ठालु, पण्डितसें
धाःगु धायेवंतुं उज्याःगुयात विश्वास
यानाः उगु खँय् हे ल्यूल्यू वनेमाःगु म्दु ।
थःगु अनुभवं चायेकाः ज्याखँ यानावनेगु
यायेगु तसकं बांलाः । मनू छम्ह
विवेकशील प्राणी जूगुलिं छुं ज्यायायेत

वा लिचिलेत थःगु विवेक छ्यलेगु उचित
जू । थःगु हे विवेक छ्यलेबलय् कुसंस्कार,
अन्धविश्वास व बाध्यताथें याःगु खँत
तनावनी । बुद्धया उपदेशकथं मत्यः,
मज्यू, मभिं धाःगु खँयात त्वःताः त्यः,
ज्यू, भिंथें च्वंगु खँयात नालायंकेबलय्
शान्ति ल्वीके फैगु जूगुलिं बुद्धयात
आपाःसिनं शान्तिया नायक धकाः
हनाच्वंगु दु ।

धर्म धकाः न्त्याथे यानाः नं
सुखसीगु थासय् वनेगु धकाः मतिइ
वःकथंया ज्याखँय् च्वनीपिं यक्व खनेदु ।
थथे हे सुख दैगु थाय् धकाः गुम्हसिनं
वैकुण्ठवास ताकय् याइगु, गुम्हसिनं दुःखं
मुक्त जुयाः मोक्षय् वनेगु धकाः ज्वीगु,
गुम्हसिनं ईश्वरयाथाय् सदां च्वनेगु
धकाः अभिलाषा याइगु, गुम्हसिनं द्यःया
यःम्ह ज्वीगु धकाः ज्याखँ याइगु खनेदु ।
थुकथंया थःगु ताः पूर्वकेगु धकाः थःत
बाय् मेपित हे नं न्त्याथेंयाःगु कष्ट
जूसां वास्ता मतसे थःगु विश्वासकथं
धर्म धकाः न्त्यचिलीपिं हे आपाः
खनेदु । थःगु विश्वासकथंया इच्छा
पूर्वनीगु जूसा स्वीतं स्यायेमाःसां स्यायेगु,
थःहे सीमाःसां सीगु याइपिं धार्मिक
व्यक्तित्व नं खनेदु । बुद्धया उपदेशय्
धाःसा कर्क्यात स्यायेगु व दुःख कष्ट

बिया: थ: मुक्त ज्वीगु खँ गनं मदु ।
सिना हे वनेमा:सां थ:गुलागी जक मजुसे
स्वीगुं उपकारया लागी सिनाबीगु
निष्ठता बुद्धया उपदेश्य दु । पुचलय्
चवना: थ:जक कतिलाकेगु खँ जुल
धायेव मनूया विनय व शील भंग जुया:
मनूतय् बिचय् ल्वापु पिदनी । ल्वापु
धैगु अशान्तिया कारण ख: । अशान्ति
मवैगु उपायकथं बुद्धं ध्वीकाब्यूगु दु
कि अशान्ति मवयेकेगु ख:सा थ:गु
दोषयात थमहं तुं वा:चायेका: खंकेगु,
मेपिंगु दोष मा:मज्वीगु अले सुयांप्रति
वैरभाव मतयेगु । मनुखं शान्ति कायेगु
धैगु परमशान्तिया लागी ख: । मनू
जन्ममरणया भवचक्रय् लानाच्वंगु दु ।
ध्व भवचक्रं मुक्त ज्वीगु धैगु दु:ख नं
मदुगु, सुख नं मदुगु अवस्था ख: ।
शुज्व:गु अवस्था धका: भगवान् बुद्धं
निर्वाणत्वयात धैबिज्या:गु ख: ।
पुण्यदतले स्वर्गय् चवनेगु, पुण्य फुतकि
स्वर्गं कुतुवैगु धैगु खँपाखे बुद्धं वास्ता
मत: जीवनमुक्तिया संबन्धय् । बुद्धं कंगु
परमशान्तिया दुने स्वर्ग-नरक नितां
मदु । जन्म व मरण नितां मदयेका:
चवनेगु धैगु हे निर्वाणत्व ख: । बुद्ध
धुगु हे निर्वाणत्वय् थ्यंमह ख: ।

म्वानाचवँतले शान्ति कायम
यायेत मनूया चरित्र शुद्ध यायेमा:गु खँ

हे बुद्धया उपदेश ख: । चरित्रशुद्ध याना:
मनूतय् बिचय्या जीवन-व्यवहारय्
चवनेगु हे मनूमात्रया लागी शान्तिया
लँपु ख: । थौं कन्हय् अशान्तिं
कय्च्यानाच्वंगुलिं मनूत कहँलाच्वंगु
दु । मनूतय् जीवन 'शान्ति शान्ति'
धका: ब्वांब्वां जुयाच्वंगु दु । बुद्धया
उपदेशकथं स्वयेगु ख:सा थौं कन्हय्
शान्तिया लागी धका: नालाच्वंगु
उपायत बुद्धया उपदेशया विपरीत
खनेदु । मनूया व्यवहारय् शुद्धता मवयेकं
शान्तिया कामना याना: भजन यायेवं
शान्ति अथें दनावैगु मखु । अथे हे
शान्तिपदयात्रा धैगु नं ब्वसा याना:
क्यनेगु जात्राजक ख: । मा:गु उपायया
ज्या खँ मयासे कामनाजक यायेवं थमहं
धैथे ज्वीगु ख:सा सुनांजक दु:खसिया:
ज्याया:ज्वी ? बुद्धया धर्मय् कामना
पुरय् यायेगु ख:सा ज्या हे यायेमा:
धैतु:गु दु । उकिं बुद्धधर्मय् न आशीर्वाद
दु न सरा: हे दु । सुनानं जयेज्वीमा
धायेवं धाथें जयज्वीगु ख:सा अले नाश
ज्वीमा धायेवं नाश ज्वीगु ख:सा
व्यवहारय् चवना: दु:ख सुख फया:
जीवन हनेमा:गु हे मदैगु खै । धाथें हे
म्हुतुया सोखं आशीर्वाद बीगु व सरा:
बीगु याना: लगय् ज्वीगु ख:सा व ला
जादु, टुना, मोहनी व चटकथें जक हे
ज्वीगु मखैला ? धाथेंहे शान्ति प्राप्त

यायेगु खःसा हानिसें हे शान्तिया लँपु
ज्वनावनेमाः । मोल्हुइबल्य् तुतिइ
लःतयां छ्यं प्याइमखु बरु छ्यनय लः
लूसा तुति नं प्यानावनी । कर्पित
हिभाय्चभाय् यानाः अले स्याये पाले
यानां उकीया प्रतिफल मवैला ?
अशान्तिया पुसा व्हलां शान्ति गनं
बुयावै ? उकिं बुद्धया समानताया
व्यावहारिक नीति विश्वमानवया लागी
शान्तिया उपाय खः अले अहिंसा
शान्तिया लागी सन्देश खः ।

अय्लाः उत्पादन यायेगुली
तिबः बियाः अय्लाः त्वने मज्यू धायेगु,
मनू स्यायेगु शस्त्र अस्त्र दयेकाः हिंसा
अप्वल धायेगु, प्रायः नगनगु कासा
छ्यलाः व व्यवसायकथं मिसा मिजं
मनूत नांगा जुयाः व्यभिचार बरय् जुल
धकाः हालेगु थौया सःस्यूपिं विद्वान्
धाःपिंगु विद्वत्ता व नैतिकता हे जुयाब्यूगु
खनेदु । थुज्वःगु खँया सीमाना कोरय्
यायेगु थौया विश्वं स्वःगु मदुसा
मानवअधिकारया खँ ध्वांश हे जक
धायेबल्य् छु अत्युक्ति ज्वीगु खैला ।
प्रकृतियात थ्वीकाः जीवन उद्धारया लँय्
वनेगु मानवमात्रया उन्नति व विकास
जुयाः कल्याण ज्वीगु खः । प्रकृतिया

विरुद्धय् वनाः मानवजीवनया उद्धार
गुबलें ज्वीमखु, प्रकृति छन्हु थासय् लिहाँ
मवैमखु । विलासिता व भौतिक संपत्तिया
संपन्नतां न हिंसा रोकय् ज्वी, न शान्ति
हे वै । थुज्वःगु खँ वाःचायेके बल्य्
अत्युक्ति जुलधाःसा बुद्धया पंचशील
अष्टशीलयात सुनानं नां हे मकाःसां
जिल नि । बुद्धया उपदेश धैगु स्वार्थकथं
थःत छिंछिंथाय् जक छ्यलेगु ज्याभः
खःला ?

“ थःत कर्पिसं क्वत्यःवल मानव अधिकार,
थम्हं मेपितं क्वत्यल अन्यायया प्रतीकार !”
“थम्हं धैथे दत धुंपकनकचां,
थम्हं धैथे मंत हामांपाखा ।”

बुद्धधर्म व शान्ति छगः
ध्यबाया निगू पाताथें छगूहे मूल्ययागु
खः । अशान्तिगु ज्या यानाः शान्ति
धकाः बुद्धयागु दुहाइ कायेगुखःसा
थ्वथेंयाःगु बुद्धधर्मयात ध्याचलं छ्वाकेगु
मेगु खँ छु दै । शान्तिमार्ग धैगु बुद्ध
कंगु व्यवहारया खँ खः, गुगु खँ बुद्ध
थम्हं पालन यानावन अले मेपितं
कनावन । शान्तिया लागी आवश्यकता
सम्यक्आजीव खः अले व्यावहारिक मैत्री
खः गुगु बुद्धधर्मया सार खः ।

*‘अर्चना’ बु.सं २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

बुद्धधर्म*

‘धर्म’ धकाः मनुतसें धर्मया अर्थ तःताजिकथं छ्यलावैच्चंगु दु । धर्मया पर्यायवाचीकथं कर्तव्य, प्रचलन, भिज्या, अधिकार, न्याय, स्वभाव व रीति आदियात ‘धर्म’ धकाः धैवैच्चंगु दु । ‘धर्म’ खँवःयात विग्रहकथं परिभाषित याइबल्य् ‘धियते लोकम् अनेन इति धर्मः’ धकाः लोकायात धारणा यानातैगु बस्तुयात हे ‘धर्म’ धाङ्गुकथं कैतःगु दु । अथेहे ‘धारयति इति धर्मः’ धकाः अले ‘धारणाद् धर्मम् इति आहुः’ धकाः धारण याङ्गु बस्तुयात हे ‘धर्म’ धकाः धैच्चंगु दु । थथे धायेबल्य् थ्व धर्म धैगु छ्गू बिस्कंगु बस्तु खः अले छताजि बिस्कंगु पन खः । धारण ज्वीगु इलय् गुम्हसिनं गुकथं धारण यात उकीयात उकथंयागु हे धर्म धकाः धैबिल । सुनां गुगुकथंया धर्मया व्याख्या यानाः उकीयात पालन यायेगु तरिका क्यन उकथंया धर्मयात उम्ह हे व्यक्ति बाय् पालन याकीम्हसिगु नामं ‘धर्म’ या नां छुनाबीगु यात । शिवं धाःकथंया धर्मयात ‘शिवधर्म’ अले बुद्धं कंकथंया धर्मयात ‘बुद्धधर्म’ धकाः धायेगु यात । गुगु धर्म धकाः, सुनां गथे नालाकाल उम्हसित

उगुहे धर्मयाम्ह धकाः धैबिल । थुकथं शिवधर्म धकाः हनीपिं शैव व बुद्धधर्म धकाः हनीपित्तं बौद्ध धायेगु यात । थथे जुजुं तत् तत् धर्म धकाः हनीपिसं गथे गथे ज्याखँ हनायंकल व खँयात नं धर्मदुने लाकायंकल । धर्म धकाः शैवतसें हनीगु ज्याखँ फुकयात शैवधर्मया खँ धकाः अले बौद्धतसें हनीगु ज्याखँयात बौद्धधर्मया खँ धकाः धायेगु यात । थुकथं जुजुं वनाः धर्मकथिकया धर्म, धर्मपालकया धर्म, जातिया धर्म आदि जुयाः लोक्य् विभिन्न धर्मत खनेदैवल । धर्म्य् दुने नं धर्मया सृजना जुजुं धर्म छ्गू सिद्धान्तया रूप्य् विकसित जुल । धर्मतय् थःथःगु सिद्धान्त दयेकल । सिद्धान्तयागु व्याख्या यायां धर्म हे नं दर्शन जूवन, विश्वय् हिन्दू, इशाई, मुहम्मदन आदि धर्मत दुथें बुद्धधर्म धकाः दुगु जुल । मेमेगु धर्मयात दर्शन व सिद्धान्त धकाः कायेगु यानातःथें बुद्धधर्मयात सिद्धान्त व दर्शनय् लिकुंकातःगु मदु । बुद्धधर्मया सिद्धान्त धा बाय् दर्शन धा थ्व छ्गू व्यवहार खः । धर्मया न्ह्याइपुगु खँ धकाः न्यँजक न्यनेगु, थुजक थ्वीकेगु बुद्धधर्मया पक्ष

मखु । स्यूगु थूगु खँ व्यवहारय् हयाः अनुभव प्राप्त यायेगु हे बुद्धधर्मया सिद्धान्त खः अले प्रत्यक्षकथं क्वथीक स्वयाः ग्रहण यायेगु हे थुकीया दर्शन खः ।

दर्शनकथं धायेबलय् बुद्धया गुगु दार्शनिक प्रक्रिया खः व गुबलें हे जिद्दीपूर्ण मजू । थुगु धर्म छुं गुगुं खँय् सुं गुम्हंनप ब्वलासाःवनेकथं मजू । छुं गुगुं खँयात कयाः थ्वहे छता नैतिक खः धकाः थ्व धर्म धाःगु मद्दु । बुद्धं कंगु खँ गुगुंकथंया नं अन्धविश्वासय् मलाः । बुद्धधर्म धैगु साम्प्रदायिककथंया धार्मिक मत जूगु मद्दु । थ्व धर्म धकाः गुगुं अधिकारयागु खँ मखु । छुं छगू समारोह हनेथेंयाःगु दर्शन नं थ्व मखु । थ्व धर्म धैगुला छगू बुद्धया थः अनुयायीतय्त शुद्धकथंया रहनसहन, आचरण व बिचार स्वथंकाः न्ह्यचीकीगु मार्गदर्शनजक खः । उकिं हे बुद्धया थ्व उपदेशयात 'धर्म' धाःगु खः । बुद्धधर्म धैगु घटनाक्रमयात क्यनातःगु अनुभवया विषय खः । दिमागं न्ह्यायेमद्दुगु ब्रम्हाण्डया खँ कयाः अनुमान यानाः, तर्क यानाः सिद्ध यायेकथं पिदनाच्वंगु मेमेगु धर्मशास्त्रथें थुगु धर्मय् उज्वःगु शास्त्र खनेमद्दु । अनुभवसिद्ध त्रिपिटक

हे थुगु धर्मया मूल ग्रन्थकथं जुयाच्वंगु दु । त्रिपिटकया लिपा बुद्धधर्मया सैद्धान्तिक व दार्शनिक खँ धकाः सफूत पिहाँवैच्वंगु दःसां बाइबल, कुरान, वेदथें याःगु धर्मया आदिगु सफूथें उगु ग्रन्थत मखु । वेद आदि धाःथें बुद्धधर्मया न्हापांगु स्रोतला त्रिपिटक हे खः । लिपा वःगु सफूत तर्कसम्मतकथं मानय् याःसां अथे लिपावैगु धैगुला आः नं वयेफु भविष्य नं वयेफु । बुद्धया मानवीय पक्षं अनुभव यानातःगु खँया संग्रह त्रिपिटक खः । अथेला त्रिपिटकय् हे नं संशोधन परिबर्द्धनया खँत दुथ्यानावैच्वने धुंकूगु सीदु । थ्व त्रिपिटकग्रन्थ बुद्धं च्वैथकूगु मखु, बुद्धया पालय् पिहाँवःगु नं मखु, बुद्धं कनाथकूगु खँयात वया शिष्यपिसं न्वयवयेकाः लुमंकाः संग्रह यानाः पिकाःगु खः । भगवान् बुद्धं थःगु जीवनकालय् थः मदये धुंकाः नं मानवताया विषयय् मनुखं पालन यायेमाःगु खँत बांलाक कनाथकूगु दु । उगु हे खँ थौतकं अस्तित्वय् दनि ।

त्रिपिटक धैगु स्वंगः बाकस धैथें खः । थ्व स्वंगःयात विनयपिटक, सूत्रपिटक व अभिधर्मपिटक धाइ । न्हापांगु विनयपिटकय् शील नियम व अनुशासनया खँ दु । निगूगु सूत्रपिटकय्

परिस्थितिकथं कनेमाःथाय् कनातःगु व
न्यनीपिसं न्यनातःगुकथं खँलहाबल्ला
जूगुया विवरण दु । स्वंगूगु
अभिधर्मपिटकय् थीथी ईव्यःयात
ल्वःकथं यानातःगु परमार्थदेशनाया
उपदेश दु । थ्वहे बुद्धया उपदेशयात
‘धर्म’ धाइगु खः । बुद्धया उपदेश धैगु
एकोहोरा मजू अले न्त्याम्हसितं छगूहे
पहलं, छगूहे धंगं कनातःकथं मजू ।
दुरु त्वनेमाःम्ह कलिलोम्ह मचायात
दुरु व प्रौढ जुयाः क्वँय् न्त्यये
माःम्हसित क्वँय् न्त्ययेकेगु धैथें उमेर
व ज्ञानया स्तरया ख्याल यानाः
माःम्हसित माछिकथं उपदेश बीगु
बुद्धया ज्ञानचातुर्य खः । सकलें दुगु
सामूहिक थासय् मुनाच्चपिंत कनेगु व
भचा थ्वी धुंकीपिं बुद्धिमान्पिंजक दुयाय्
कनीगु उपदेशय् वस्पोलया थःगुहे पन
दु । त्रिपिटक व्वनेबलय् धर्म पालन
थायेया लागी सत्यगु व तथ्यगुकथं
पत्याः याये बहगु खँ धकाः सीदुगु
खँया वर्णन अन स्वयेदु । त्रिपिटक
धैगु सिद्धान्त व दर्शनायागु झ्यातुगु प्वःथें
जक जुयाः बांलाः धयाः नं त्यानुचायाः
वांछ्वये माःथें ज्वीगुकथंया ग्रन्थ मखु ।
बुद्धं बराय्चायाः व अजूचाइपुगुकथंया
सिद्धान्त व दर्शन न्त्यव्वयाः उपदेश

बियाथकूगु मदु । अथहे न्हून्हूगु उपमा
स्वनाः उज्वःगु खं लिपा खतरा उत्पन्न
ज्वीकथंया विषययात नं कनाथकूगु मदु ।
बुद्धं गुगुं इलय् नं हिलामवनीगु खँ
कनाबिज्याःगु दु । अथे धैगु अनित्य,
दुःख व अनात्मयागु खँ खः गुगु थ्व
दुनियाय् त्रिकालसत्यगु खँ जुयाच्चंगु दु ।
बुद्धया महामानवताया खँ थ्वहे दु कि
वस्पोलं न्त्यार्थेयाःगु खँ नं थम्हं सू
धकाः गुबलें धैबिमज्याः । बुद्धं मनूया
मानसिक शुद्धताया लागी माःकथं जक
खँ कनाबिज्याःगु दु । उकिं बुद्धया
उपदेशय् गुगु पालन यायेबहगु व गुगु
त्वःताछ्वयेबहगु धैगु मदु ताकि दक्वं
उतिकं हे कल्याणया लागी ज्याख्यलेदु ।
थथे जूगुलिं बुद्धया सिद्धान्तया खँया
विषयय् विवाद हे मदु । वस्पोल बुद्धं
धैबिज्याःगु दु कि ‘धर्म’ धैगु खालि
सफुतिइ सुरक्षित यानातयेगु बस्तु मखु
न कि ऐतिहासिक व साहित्यिक दृष्टिं
जक अध्ययन यायेगु विषय खः । धार्थेला
थुगु धर्म विश्वासकथं स्यनाकायेगु व
थःगु दैनिक जीवनय् छ्यलेगेगु यानाच्चने
माःगु खः धैतःगु दु । ‘धर्म’ धैगु गुलि
अध्ययन यायांवन उलिस्वयाः अप्वः
व्यवहारय् छ्यलेमाःगु विषय खः ।
अभ्यास यानाः, उकीया अनुभव कयाः,

यमहं ध्वीकाः तत्काल अनुभूति नं प्राप्त
यायेगु बुद्धधर्मया लक्ष्य खः । उकिं
धायेमाः बुद्धधर्म धैगु दर्शनजक मखु
द्वायकि दर्शनं ज्ञानयात पालिस ततं
यंकीगु जक खः सिबाय् अभ्यासनाप
उति संबन्धित मजू तर बुद्धधर्म धाःसा
अभ्यास व अनुभूतिया लिधंसाय् हे
विशेषरूपं लानाच्चंगु दु ।

धार्थेला बुद्धधर्म धैगु **Religion** (धर्म) या अर्थय् लाःगु धर्म
धकाः धायेछिनाच्चंगु मदु । गुगुं नं धर्म
धैच्चंगुली थथे हे याये माःगु खः
धैथेयाःगु छगू पद्धति हे दै अले थःगु
इच्छा पूर्ति यायेगुया लागी पूजा यायेगु
ज्वी । बुद्धधर्मय् धाःसा थ्वहे पद्धतिं
थथेहे यायेमाः धकाः विश्वास यानाः
जिद्दिइ च्वनेगु धैगु मदु अले पूजा हे
याःसां आकांक्षाविहीन निस्वार्थ पूजा हे
जक ज्वीगु । बुद्धं स्वीतं हे छुं खय् थथे
यानाबी, अथे यानाबी धकाः आश्वासन
बियाः उपदेश बीगु मयाः, सुं नं स्यंपित
भिकेगु, दुःखीपित सुखी यायेगु क्षमता
थःके मदु धकाः बुद्धं धाइगु । सुनां
स्वीतं न स्यंके फै, न भिके फै, स्यनेगु
भिनेगु खँय्ला मनु थःथः हे जिम्मेदार
खः । बुद्धधर्मय् स्वीगुं शरण वनाः थथे
यानाब्यु, अथे यानाब्यु धकाः भाकल

यायेगु, थःगु इच्छापूर्तिया लागी प्रार्थना
यायेगुथे याःगु खँ मदु । प्रार्थनाजक
याइपिं व अनुनय विनय यानाः तारिफ
याइपिनि पक्षय् बुद्ध गुबले च्वंगु खनेमदु ।
प्रार्थना यायेगु सत्ताय् योग यायेगु,
आत्मनियन्त्रण यायेगु, चित्त शुद्ध
यायेपाखे वन धाःसा ज्ञान बाय् सिद्धि
थःथमहंतुं प्राप्त ज्वीगु खै धकाः बुद्धं
धायेगु याः । प्रार्थना याइपित बुद्धं उतिक
छुं धाःगु मदुसां कर्पिगु दास जुयाज्वीगु
पनयात धाःसा कुंख्युगु दु । उकिं थः
सुरक्षित ज्वीगु खःसा स्वीगुं प्रार्थना व
स्वीथासं याचना यानाज्वीगुया सत्ताय्
थःथमहं थःगु स्वतन्त्रताप्रति विजय
हासिल यायेमाः धकाः बुद्धानुयायीतसें
चायेके माःगु खँ बुद्धधर्मय् दु ।

बुद्धधर्म धैगु वास्तवय् सामान्य
नैतिक शिक्षण खः । बौद्धधर्मया लिधंसा
नैतिकता खः, बुद्धि बाय् प्रज्ञा धुकीया
शीर्ष खः । बुद्धधर्मय् नैतिकता गुगुं
सन्देह ज्वीकथंया उपदेशया लिधंसाय्
लानाच्चंगु मदु न त उच्चमानसिकताया
बुद्धिमत्तापूर्ण खोज हे दु परन्तु थथे
धायेगुली छगू व्यावहारिक तार्किक
रहस्य खनेदु गुगु जाँचपूर्ण तथ्य व
व्यक्तिगत अनुभवया लिधंसाय्
लानाच्चंगु दु । बुद्धधर्मय् गुमहं नं मनु

पुरस्कार व दण्डया लागी ज्वीमखु
छायकि सुख बाय् दुःख दक्व मनूया
कर्म (ज्या) या फल खः । कर्मया फल
हे सुख दुःख धकाः थ्वीकीम्हसिनं न
पुरस्कारया आश याइ न दण्ड खनाः
ग्याइ । पुरस्कार व दण्डया चक्रय्
मच्चनेगु धैगु मनूया लागी भिंज्वीत
प्रेरणया खः अले मभिं ज्वीगुपाखें
बचय्ज्वीगु लँपु खः । धार्थेया बौद्धत
भविष्य बांलाकेपाखे अप्वलं जागरुक
जुयाच्चनी । छगू अर्थय् बुद्धधर्म धैगु
दर्शन मखुसा मेगु अर्थय् थ्व बुद्धधर्म
धैगु धर्मया नं धर्म खः । उकिं थुगु धर्म
न आध्यात्मिकमार्ग हे खः, न छगू
धार्मिक कार्यसंबन्धि विधिजक हनेगु
लँ हे खः । धर्म व खः वास्तवय् गुगु दु ।
थ्वहे वास्तविकताया सिद्धान्त खः ।
थुकीया मतलब दुःख दु अले थःथम्हं
उगु दुःखं मुक्त ज्वीगु खः ।

बुद्धधर्म अतीतयात त्वःताः
जीवन हनेगु छगू मनूया लागी
प्रतिपादित धर्म खः । थुकी धायेसः
पहः मसःया व्यवहार मदु किन्तु धालकि

याहे यायेगु खँ दु । बुद्धया उपदेश थः
शिष्यपित आत्मनिर्भर ज्वीत व व्यक्ति
शुद्धताय् च्वनाः थःपिनि बिचय् छधी
छपाँय् ज्वीत अले आत्ममुक्तिया लागी
खः । बुद्धया क्वातुगु धापू खः कि
मेपिनिप्रति निर्भर ज्वीयु, धैगु थःगु
कुतःया आत्मसमर्पण खः । बुद्धधर्मकथं
लुमंके माःगु सारपूर्णगु छता खँ दु कि
थ्व संसार आत्मकेन्द्रित खः अले
निस्वार्थ सेवा हे महान् आदर्श खः ।
भगवान् बुद्धं मानवधर्मया समानताया
खँ स्यनाव्युगु दु अले प्रत्येक मनूया
थःगु जीवनचक्रयात न्ह्याकेया लागी
समान अधिकार दु धकाः व्यवहारय्
हयाः क्यनाबिल । वस्पोल बुद्धं थः
अनुयायीपित दास ज्वीगुली गुबलें बाध्य
यानाबिमज्याः, न त थम्हं व्युगु
उपदेशया ल्यू ल्यू वनेगुली बाध्यता
बिल, न थःगु ल्यू ल्यू वयेगुली हे बाध्यता
बिल किन्तु सकसियां बिचारया लागी
पूर्ण स्वतन्त्र स्वीकार यानाबिज्यात ।
थुज्वःम्ह बुद्धया उपदेश हे 'बुद्धधर्म'
खः ।

* 'बुद्धजयन्ती स्मारिका' बु.सं २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

कन्फुसिया शिक्षा*

‘कन्फुसि’ छम्ह चीनया ‘लू धैगु प्रदेशया ‘त्सौ’ धैगु थासय् जन्मजूम्ह खः । थौकन्हय् थ्व थाय्यात ‘सान्तुड’ धकाः धाइ । ‘कन्फुसि’ छम्ह दयालु प्रकृतियाम्ह व्यक्ति खः । चीनया छम्ह तःधंम्ह दार्शनिककथं धर्म व कर्मया खँयात कयाः लोककल्याणकारी सिद्धान्त व विचारयात पिथनावःम्ह छम्ह सन्यासी भिक्षुकथं च्वनाः लोकय् नां जायेकूम्ह थुम्ह कन्फुसि खः । कन्फुसिं मनूया जीवनय् शान्ति व सुख प्राप्तिया लागी यक्वं उपदेशत बियावन, कनावन । थाय्थाय्या भिंगु बांलाःगु उपदेशयात नं मुंकाः उपदेशजक याःगु खःसा वैगु थःगु हे कथंया धार्मिक प्रकृति खनेदुगुलिं वं कंगु खँयात छगूकथंया धर्म हे भाःपा वैत नं धर्मया प्रतिपादकमध्यय् छम्ह धैथें मान्यता बियातःगु दु । चीनया थःगु स्वदेशी धर्म ‘ताओ’ धर्मया ल्यू थ्व कन्फुसि धर्म हे निगूगु चीनया स्वदेशी धर्म खः । कन्फुसिया धर्म परलोकया सुधार सिबाय् थुगु लोकयात हे सुखी व शान्त यायेगुली जोड बियातःगु धर्म खः । पारलौकिक खँया गथि फ्यनाः जीवन सफल यायेया लागी थौतकं

चीनयापिसं बुद्धधर्मया सिद्धान्तया शरण कैवैच्वंगु दु । चीनय् कन्फुसिया धर्मयात विद्वान्पिंगु धर्म धकाः मानय् यानातःगु दु । चीनय् कन्फुसिं मनूतय्त प्रेरणा दैकथं धैतःगु दु कि सन्तोष, कर्तव्यपालन व परोपकारी ज्याखँय् हे धार्थेयागु आनन्द दु । कन्फुसिया धर्मय् मुख्यतया सद्व्यवहार हे दु । वैगु धापू खः कि मेपिनिप्रति उज्वःगु व्यवहार यायेमते गुकथंया व्यवहार मेपिसं याइगु थःत मयः ।

कन्फुसिया जन्म इ.पू. ५५१ स जूगु खः । १९ दँया बैसय् वया इहिपाः जुल । वया काय् छम्ह दु व तिपूजीवन सुखी मज्जुगुलिं वैवाहिक सम्बन्धं मुक्त जुयाः अलग्ग जुयाः च्वंगु खः । वं ३००० मह विद्यार्थीत ब्वनेगु छगू ब्वनेकू चायेकूगु खः । व थःगु हे नगरय् न्यायाधीश जुयाः प्रमुख न्यायाधीशतकं जुल । जनताया कल्याण हे सरकारया प्रमुख कर्तव्य खः धैगु वया मूगु उपदेश खः । राजनैतिक षड्यन्त्रं यानाः ५५ दँया बैसय् थःगु उच्चपदं राजिनामा बियाः भिक्षुया रूपं थासं थासय् चाःहुलाः उपदेश ब्युब्युं

वं धःगु अन्तिम जीवन बितय् याःगु
खः । इ.पू. ४७९ स वया मृत्युलिपा
वया शिष्यपिसं वैगु पुण्यलुमन्तिइ वैगु
दिव्यवचन व उपदेशयात मुंकाः छगू
पूर्वगु ग्रन्थ संपादन यात । लोप जुजुं
वनाच्चंगु चीनया ग्रन्थत संपादन यानाः
कन्फुसिं थम्हंहे नं खुगू ग्रन्थत
न्त्यथनाथकूगु दु । थुगु ग्रन्थत खः-

१. यी किंग् (परिवर्तनग्रन्थ)
२. शू किंग् (ऐतिहासिकग्रन्थ)
३. शी किंग् (काव्यग्रन्थ)
४. ली किंग् (धार्मिकविधिग्रन्थ,
कर्मकाण्ड)
५. चुन् चिउ (वसन्त व शरत्कालीन
इतिहास)

६. हिंशू आओ किंग् (सन्ततिस्नेह)

ध्वयां लिपा वया शिष्य
मेन्सियस धैम्हसिनं छगू ग्रन्थ पिकयाःलि
मेगु ४ गू ग्रन्थ नं पिथनाबिल, व
थुकथं खः -

१. लून यू (कन्फुसिया वचनमृत)
२. ला हिस् ओ (महान् शिक्षा)
३. चुंग युंग (मध्यमार्गया सिद्धान्त)
४. पेन्सियस ग्रन्थ

थुकथं हे 'मोह टी', 'वांग् चुंग्'
व "चू हिस्" धाःपिसं नं दार्शनिक
ग्रन्थ तयार याःगु खः ।

कन्फुसिया परलोक व अज्ञात
देवतापिनिप्रति छतिं हे विश्वास मदु । वं
धाइगु - 'जबतक मनूयाके थ्व संसारया
वास्तविक ज्ञान दैमखु उथायूतक वैत
परलोकया ज्ञान नं दैमखु ।' वैगु मूगु
सिद्धान्त थुकथं दु -

१. व्यक्तिगत चरित्र भिकेगु
२. योग्य व्यक्तिपिंगु आदर यायेगु
३. सकतांकथंया कलाया उन्नतिया
लागी ग्वाहालि यायेगु
४. राज्यया मन्त्रीतयूत आदर यायेगु
५. गरिब व तापाःगु देसं वःपिं यात्रुतयूत
सहानुभूति क्यनेगु ।

'कन्फुसि' गुगुं न्हूगु धर्मया
संस्थापक मखु । वंला खालि न्हांपांसिं
चलय् जुयावैच्चंगु धार्मिक मत व
रीतियात संगठितकथंया रूपजक ब्यूगु
खः । कन्फुसिं ५ गू सदगुणयात कयाः
उपदेश ब्यूगु दु । उगु ५ गू सदगुणया
५ गू तत्त्व थुकथं दु -

१. विवेकज्ञान - बांलाः-बांमलाः, भिं-
मभिं, उचित-अनुचितकथंया
विवेकशक्ति दःसा उज्वःम्ह
मनूयात गनं नं निरादर ज्वीमखु ।
२. उदारता - मनूयाके उदारता दयाः
न्यायसम्पन्न जुलधाःसा
न्त्याम्हसिगु नुगःयात नं सालेफै ।

३. सच्चिद - सत्यवादिता दयाः
इमानदारी जुलधाःसा उज्वःम्हसित
सकसिनं पत्याःयाइ ।

४. नम्रता - नम्रता व तत्परता
दतधाःसा न्ह्यागु खँ नं पूवनी ।

५. प्रेम - दयां जाःगु प्रेमभाव दतधाःसा
सकसियां पाखें सेवा प्राप्त ज्वी ।
थुगु न्यागू सद्गुणया अभ्यासया
नापं क्वय् न्ह्यथनाथेयाःगु
न्याताकथंया पापज्यायात
त्वःतेमाः-

१. मांबौयात पालन पोषण यायेगुली
लिबाकेगु,

२. जू म्हितेगु व अय्लाः थ्वं त्वनेगु ।

३. धनसंपत्तियात महत्त्व बीगु ।

४. शारीरिक भोगविलासय् दुबीगु ।

५. ज्याख्यलेमदुगु वीरताया प्रदर्शन यायेगु
व ल्वापुख्यापु व लडाईं यायेगु ।

कन्फुसिया कथं न्याःगू कर्तव्य
व उकीया भावना क्वय् न्ह्यनथाकथंया
दु -

१. कलाः - भाःतया कर्तव्य

२. काय्-न्ह्याय् व मां-बौया कर्तव्य

३. दाजु-किजा व तःकेहेंपिन कर्तव्य

४. पासाया कर्तव्य

५. जुजु व जनताया कर्तव्य ।

थुकथंया कर्तव्यया नापं ७ गू

[२३०]

भावनासहित मेगु स्वंगू भावनानापं
यानाः झिताप्रकारया कर्तव्यया भावना
कन्फुसिं कंगु दु-

१. अबुया दया व प्रेम

२. काय्या कर्तव्य

३. दाजुया विनम्रता

४. किजा - केहेंया आज्ञाकारिता

५. भाःतया सदाचार व धर्मपरायणता

६. कलाःया नम्रता व क्षमा

७. तःधंपिंगु दया

८. क्वय्यापिं कर्मचारीतयप्रति आदर

९. शासकया दया व परोपकारिता

१०. मन्त्रीया राजभक्ति ।

कन्फुसिं दथुलँया उपदेश ब्यूगु
दु । दथुलँया कथं मनूया सद्गुण पूवनीगु
खः धकाः धाःगु दु । प्रत्येक क्षेत्रय्
न्हापालाक हे तयार जुयाः ज्या यायेफत
धाःसा उकिं सफलता प्राप्त ज्वी । गुगु
खँ धायेमाःगु खः उगुयात न्हापालाक
हे क्वःछिनातलधाःसा लिपा पश्चाय्ताये
माली मखु । दया, प्रेम, सत्य व सद्गुण
आदि सकतां दथुलँया दुने लाः । मनूधैम्ह
दथुलँपुं हे तःधंज्वी ।

कन्फुसिं धाःगु दु कि विना
विचारया अध्ययन व्यर्थ ज्वी अले
विनाअध्ययनया विचार ध्वंशात्मक ज्वी ।
न्ववायेगु स्वयाः न्हापा ज्या यायेगु व

ज्यासिधयेकाः न्ववायेगु महापुरुषपिंगु
गुन खः । महान्मह व्यक्तिं सद्गुण व
सदाचारया खँय् बिचाःयाइ धाःसा
निम्नमह व्यक्तिं थःगु सुविधाया लागी
जक बिचाः याइ । ल्वःमह व्यक्तिया
ग्वाहालिं हे राज्यया प्रगति याकनं याकनं
ज्वी । गुगुं नं खँया ज्ञान थःके दुसा
‘स्यू’ धकाः धायेगु व मस्यूसा ‘मस्यू’
धायेगु हे वास्तविक खँ खः । मनूयात
न्हापां तःमिनिं यायेमाः अलेतिनि वैत
शिक्षा बीमाः । गरिबी तंकेत उद्योगधन्दा

व कलाया प्रचार यायेमाः । बुद्धिमान्
मनूया आचरण शुद्ध ज्वीमाः ।

कन्फुसिं कनाथकूगु विवरणकथं
स्वयेबलय् ध्व नं छगू थौंया दुनियाय्
प्रभावशाली व महत्त्वपूर्ण धर्मकथं जूवः ।
धर्म धैगु मनूया हितया हे लागी जूगुलिं
बुद्धं कंकथं गुगुं नं खँयात थमहं नाले
न्त्यः थःगु अनुभवया कसिइ चुलाः
स्वयाः नालाकायेगु बांलाइ । कन्फुसिया
धर्मय् अप्वः धैथें बुद्धया शिक्षानाप
ज्वःलाःवःगु खँत दु ।

✽

*‘संघाराम’ बु.सं. २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

नेपालय् धार्मिक संस्था व बौद्धक्रियाकलाप*

धर्म मनूया आस्थाया विषय जूगुलिं थ्व तसकं हे संवदेनशील जू । धर्म धका: छक: मानय् याये धुंकलकि उगु खँयात त्व:तेगु हे पापथें खंकीगु । धर्मधयागु ज्ञानं चा:पिसं जक सीगुसिबय् ज्ञान मदुपिंगु लागी वास्तविक धर्म धैगुहे दैमखु । परिवार व समाजय् च्वना: मेपिसं कंगु व या:गु स्वस्वं उज्व:गु खँय् विश्वास वना:तिनि सामान्य मनुखं धर्मया खँ धका: थ्वीकीगु ख: । धर्मय् दुगययेक थ्वीकेगु कुत: यानामच्वंपिं बाय् समाजय् बुलामच्वंपिसं छु यानागुया धर्म व छु यानागुया पाप धका: तसकं म्होजक सीकाकाइ । उकिं धर्म पाप धैगु समाजय् ब्वलनीगु खँ ख: । मनुखं थ:त मा:कथं थम्हं यानागु ज्या-खँ फुक धर्म वा कर्तव्यथें तायेकीगु । समाजय् सुनानं गुगुं खँ थीक ख: बाय् मखु धका: क्व:छीमफुपिसं मेपिसं धा:गुलीहे ख:थें तायेका: थ्वीकाकाइगु । थुगुप्रकारं धर्मया खँ विस्तृत जुजुं धर्म व पापया खँय् मनूतसें वा:चायेकाहैगु ख: । थुज्व:गु खँय् अनुभव बरय्जूलिसे धर्म वा पापयात बिस्कं तया: छुतय् यानायंकीगु ख: । स:स्यूपिं, चलाखपिं दैव:लिसे

थ:थ:गु अनुभवया लिंघसाय् धर्म व पापया खँ कना: च्वया: प्रचार याइगु जुयावल । मनूया स्वभावयात कया: च्वैत:गु व कंगु स्वया:, न्यना: थ:त पत्या:जूकथंया खँयात क:घाना: धर्म यानागु व पाप जूगु खँ क्व:छीगु जुयावल । समाजय् गुगु खँया बाहुल्य जुया: पालन जुयावन उकीयात हे धर्मधका: भा:पीगु जुयावल । अले गुगु खँयात मत्य:गु धैथें भा:पिल उकीयात पाप धका: तायेकेगु नं जुयावन । समाजय् गुगुकथंया वातावरण ब्वलनावल उगु हे कथंया खँयात धर्म बाय् अधर्म धका: नालेकथं जुयावल । धर्मया व्याख्या जुजुं उकीयात दुवालेगु जूबलय् उज्व:गु तार्किक खँत दर्शन (Philosophy) जुयाबिल । दर्शन फरक जूलिसे धर्म हे नं फरकथें जुया: धर्मया नामं थीथी सिद्धान्त ब्वलन । सिद्धान्त पा:लिसे धर्महे पा:गु थें जुयावन । थुकथं धर्मय् विविधता वल । अले छगुलिं मेगुधर्मयात आलोचना-प्रत्यालोचना व समर्थन-विरोध ज्वीगु नं जुयावल । मनुखं मानवकल्याण ज्वीगु खँयात धर्म धका: धयां नं थ:गुजक व्यक्तिगत कल्याण खंका: कल्याणया परिभाषा हे नं थीथीकथं

व्वलंकाहल । थुज्वःगु खं यानाः गनं दया, माया व स्नेहथे याःगु वस्तुयात हे वाहियातथे तायेकाः हिंसा, हत्या, खुँज्या व फय्गं आदि व्यवहारयात नं तिबः बियाः उज्वःगु खँयात हे आवश्यकगु थें खंकाहल । थुकिंयानाः गनं प्राणीयात मस्यायेगु धर्मसा गनं स्यायेगुयात धर्म धकाः तायेकाहल । थथे जुयावःलिसे धर्मया व्याख्या याइपिं नं थीथीकथंयापिं दैवल । गुलिसिनं धर्म धकाः यानागुया प्रतिफल मभिंगु खंकं नं उकीयात वास्ता मतलसा गुलिसिनं थमहं जिन्दगीभर मखंगु व खंकेमफैगु स्वर्ग व नरकथे याःगु खँयात नं विश्वास यानाः उकीयात हे थिक तायेकल । थुकथं मनूया दुने धर्म धकाः व्वलनाः थःत कतिलाइगु यात हे धर्मधकाः धैयन । थुगुहे इवलय् सिद्धार्थ गौतम बुद्ध नं छम्ह धर्मया प्रतिपादककथंया धलखय् जायावल ।

खतु विशिष्टपिं व्यक्तिपिसं बाय् लौकिक अलौकिक न्ह्याकथंयापिं महान्पिं व्यक्तिपिसं लोककल्याणया लागी धर्म हे धकाः जक खँ कनीगु खःसां सु गुम्हसिनं अथे कंगु खः वैगु नामं हे धर्मया नां छुनाहःगु खनेदु । थथे बुद्धं कंगु धर्मया खँयात बुद्धधर्म

धकाः धैबिल । बुद्धधर्म धकाः नालीपित बौद्ध धाल । बौद्ध धायेसाथ कवःनीति खनेदत ताकि सु बौद्ध खः सु बौद्ध मखु धैगु भाव व्वलन । थुज्वःगु भावं यानाः बौद्धया सन्तान स्वतः बौद्ध धैथे जुयावल । उज्वःपिं सन्तानतय्त बुद्धं कंगु उपदेश पालन याःसां मयाःसां बौद्धहे धायेगु जुयावल । मेखे बौद्ध मख्याः नं बुद्धंकंगु खँयात पालन यायेगु धकाः न्ह्याचिल्लाः थःत बौद्ध धायेकूपिं नं दत । थुकथं बुद्धधर्मयात प्रचार यायेगु, बौद्धजगत्यात संरक्षण यायेगु धकाः बौद्धकथंया संघ-संस्था नीस्वनेगु जुयावल । उज्वःगु संस्थाया पाखें बौद्धज्याखँ धकाः क्रियाकलाप न्ह्याकाहल । नानारंगयागु धर्म व नानारंगया समाजव्यवहारया दथुइ गुगुंनं धर्म धाःगुलिं थःगु मैलिकतायात ल्यंकातयेमफुगु वातावरण वैगु छगू स्वाभाविक जूथें बौद्धतय् दथुइ नं थुकथंया अपवादं मथीके मफुत । बिडम्बनाकथं बौद्धसमाजय् हे थुज्वःगु छता खँ व्वलनाच्चन ताकि बौद्धतसें थःगु तथाकथित बौद्धधर्म धाधां थमहं कःघानागु विकृत स्वभावयात हे बुद्धधर्म पालन यानाच्चनागु मखुथे जुलला थें धकाः तायेकेमफुत । अथे धयागु “धर्म धलय् कर्म कलय्” कथं थःगु स्वार्थय्

सीमित जुजुं वनाचवन । थथेजुजुं बौद्ध मखुपिसं नं बौद्धसंस्था धकाः स्थापना यानाहल । अझ ग्यानापुगु खँला झन् बुद्धधर्मया सामान्यगु सारया खँतकं मथूपिसं बुद्धधर्मया दुहाइ कयाः “शान्ति शान्ति” जक हालाः अशान्तिया लँपुयात ज्ययेक कार्यक्रम न्ह्याकाः बुद्धया समर्थकथें यानाः क्यनाबिल । थौं तप्यंक खनेदैच्वंगु दु कि अनित्य, दुःख व अनात्मया धासय् नित्य, सुख व आत्माया बोलबाला जुयाच्वंगु दु । बौद्ध मखुपिंगु खँ छुखेहे तये किन्तु पक्कापिं बौद्ध खः धाइपिंके तक नं उज्वःगु व्यवहार स्वये म्वाःकथं जुयामचवन । बाध्यता व जीवनया मृगतृष्णायात कःघानाः बौद्धसमाजय् बुद्धधर्मया रथ धिरिधिरि खःचाथें न्ह्यानाचवन, न्ह्यानाचवन, भचा हे सललं मखु धिरिक्क धिरिक्क जुयाः हे । थुज्वःगु खँ धायेगु स्वीत, वल वल फसिक्वाः, वहे मुलु वहे सुका, अष्टलोकधर्मय् दुनाच्वंगु बुद्धधर्म, आकासय् च्वंगु तिमिला व मचाया चतांमारिथेंयाःगु निर्वाणया आशा ।

बुद्धधर्मयात थकायेगु धैगु उद्देश्य न्ह्यथनाः थौं बौद्धसंस्थात म्हुकंचा बरय्जूथें बरय्जुयाच्वंगु दु धाःसा मेखे बुद्धया उपदेशकथंया

आचरण (बौद्धअनुशासन) न्हियान्हिथं बुलुयावनाच्वंगु दु । बुद्धधर्मयात मेगु धर्मया शाखा खः धकाः अले बुद्धयात ईश्वरवादया नवम-अवतारय् तयाः सम्मान यानागु धाइपिसं बौद्धसंस्था चायेकाच्वंगु दु गुपिसं बुद्धधर्मप्रतिया थःगु अज्ञानतायात वाःचायेकाच्वंगु मदु । उकीसनं बिडम्बना ला थ्वहेकि थःत धाथेंयापिं बौद्ध खः धाइपिं नं उगुहे अज्ञानताया ल्यूल्यु वनाचवनीगु । खः मखु, ज्यू मज्यू बिचाःमयासे बुद्धया नांजक कायेमाः न्ह्याथासं वनीगु, न्ह्यागुं याइगु जुयाच्वंगु बौद्धतय् दुने दनिगु अज्ञानताया थ्व चरमसीमा खः । बुद्धधर्मया कार्यक्रमयात नं अनेक सामाजिक, व्यापारिक, सांस्कृतिक, धार्मिक उद्देश्य ज्वनाः न्ह्याकावैच्वंगु एन.जी.ओ., आई. एन.जी.ओ. थें याःगु प्रचारया माध्यमयात कःघाइगु बहुउद्देश्यकथं संचालन ज्वीगु कार्यक्रमथें यानाः बौद्धकार्यक्रम न्ह्याकेगुली बौद्धधाःपिसं उन्नति तायेकीगु । बौद्धजगतय् सामाजिक विकृति वैगु ज्या यानाः फाइदा जुल धकाः धाइपिं बौद्धत दुगु बौद्धसंस्था थौं आपालं खनेदैच्वंगु दु । देसय् तःधंगु दुःख आपत वैच्वंगु इलय् नं छुँया वा

मस्याः गु रमझमगु कार्यक्रम तथाः
संस्थाया क्रियाकलाप बरय् यानागु धकाः
न्हाय् म्वाकाचवनेथे याः गु खँत
बौद्धसंस्थाया उद्देश्यय लाः लाकि मलाः
धकाः दुवालेगुली सुयां ध्यान वनाच्वंगु
दुला धैथे खनेमदु । संस्था धैगु सामूहिक
व सामुदायिक जिम्मेदारी व कुतः या
खँ जुयां नं संस्थादुनेया व्यक्तिपिसं जिं
यानागु ज्या अले जिगु कुतलं जूगु धायेगु
त्वःतूगु खनेमदु, गुगु खँ एकताय्
किलनैगु खः ।

थुकथं स्वस्वं वनेबलय्
बौद्धजगत्या दुनेया शिक्षा घलः मलकैथे
जुयावनाच्वंगु दु । कुंचा छकुंया बुद्धधर्मया
विषययात कय्च्यानाः नौरंगीया शिक्षा
कयाः थत बुद्धधर्मय् शिक्षित व योग्यतां
जाः म्ह धकाः धायेकेपाखे स्वयं त्यागीपिं
बौद्धपितकं न्ह्यचिलावनाच्वंगु थौया
समाजय् खनेदु । शुद्ध बुद्धधर्मया
परित्राणथे याः गु मूलगु ज्याइवः नं
व्यवस्थित मजुसे नेवाः तय् द्यः जात्राथे
जक जुयाचवनीगु खनीबलय् थुखेपाखेया
खँय् जिम्मेदारी संस्थाया कमजोरी मखु
धकाः धायेमछिं । धार्मिक प्रवृत्तिइ
दुनाच्वीपिं यक्व दयां नं धार्मिक पूजा
व दानप्रदानया तरिकाय् थौतकं सुधार
ज्वीफुगु मद्दिन धायेबलय् अत्युक्ति जुल

धाये छिथे मच्चं । कार्यक्रमया नामय्
कार्यक्रम व धर्मया नामय् जक धर्म
धायेगु खः सा बुद्धधर्मया संस्था व संगठन
मेमेगुप्रकारया संघ संस्थालिसे छुं हे
प्रकारं मपाः धैगु स्पष्ट ज्वी । हाकनं
धर्मया खँ बुल धकाः धम्मबं
तः ताजिकथंया संस्कारं जायाच्वंगु
जनसमाजयात थुहे ध्वी धैगु खँ नं मखु ।
उकिं धर्म बांलाक थू धाइपिसं
समाजव्यवहार थुयाच्वंगु मदयेयः ।
उज्वः पिं धर्मविज्ञापिगु खँया प्रतिफल नं
गुबले समाजय् मत्वः कथं लाः वनेफु ।
थथे हे अनात्मभावयात हाकुतिनाः
ईश्वरत्वया भावयात जागय्यानाः भजन
यानाः नं बौद्धभजन याना धकाः गौरव
तायेकाचवनेगु खँ नं छताजिया विकृतिथे
हे जुयाच्वंगु दु, गुगु खँ धर्मय् सुधार
हैचवना धाइपिसं वाः चायेकाच्वंगु
खनेमदु । थुज्वः थुज्वः गु खँय् न्ह्यार्थेयाः गु
बौद्धसंस्था चाहे व विहारदुनेयागु ज्वीमा
चाहे विहारपिने गनं नं सञ्चालन
जुयाच्वंगु ज्वीमा बुद्धया उपदेशयात
कः घानाः न्ह्यायेमाः गु खँय् निगू मत
ज्वी मखु ज्वी । नीति व उपदेश धैगु
न्वयवयेकातः थे ज्याय् नं छयलेमाः गु
खः । प्वाः या लागी व नांया लागी बाय्
दांया लागी न्ह्यानाच्वंगु संस्थायात

कल्याणकारी बौद्धसंस्थाया तगिमय् तयेगु बुद्धधर्मयात हिस्यायेगु थें मज्जीमखु धैगु धार्थेयापिं बौद्धतसें चायेकीगु खँ खः ।

थुज्वःगु हे बौद्धसंस्थातय् क्रियाकलापया बारय् बिचाः यानावनेबलय् बुद्धजन्मभूमिथें याःगु लुम्बिनी विकासया लागीया तःधंगु संस्था लुम्बिनी विकास कोष हे नं बुँख्याःचाथें जक तायेके माःगु अवस्था खनेदैगु । धार्थेला लुम्बिनीया विकास याना धकाः अन बौद्धवातावरण मवसे झन्जक बौद्धसंस्कृति व बौद्धपनय् विकृति वैगु जुलधाःसा बुद्धयात उपहास याइगु उज्वःगु विकास बौद्धय्गु लागी माःगु मदु । “लुम्बिनी” लुम्बिनी हे ज्वी चाहे अन तथाकथित विकास ज्वीमा बाय्

मज्जीमा, व छगू बुद्धजन्मभूमि हे जुयाच्चनी गथे २६०० दैलिपा वयाः नं व लुम्बिनी हे जुयाच्चन । धार्थे हे नेपालय् स्याचुपिं बौद्धत दुगु बौद्धसंस्था दतधाःसा लुम्बिनीला छु नेपाःदय् हे बौद्धवातावरणं जाइ गुगु वातावरणयात विश्वं शान्तिमुखी मानय् यानाच्चंगु दु । बुद्धधर्म मानवधर्म खः गुगु साम्प्रदायिक धर्म मखु, उकिं बौद्धतय्गु संख्याजक बरय् यायेगु मखु कि आचरणशील बौद्धतय्गु सृजना यानावनेमाःगु खः । बौद्धसंघ संस्थातसें थुखेपाखे ध्यान क्वस्वकाः थःगु क्रियाकलाप न्त्याकी धैगु धार्थेया बुद्धानुयायीपिसं आशा याइगु खँ खः ।

Dhamma.Digital

✽

*‘धर्मकीर्ति’ बु.सं २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

बुद्धया स्वावलम्बनवाद*

हलमय् तःताजि धर्मया सृजना जूगु दु । अप्वःधैथें मनुखं धर्म धैतःगुया लिधंसा स्वावलम्बन मजुसे परावलम्बन जुयाच्चंगु खनेदु । धर्म धैगु न्यनेगु कनेगु व सीकेगु जक मखसे पालन यायेगु बस्तु खः । धर्म धकाः पालन याये बलय् धर्मकथिकं स्वयाः धर्मस्रोतापिसं हे पालन याये योग्यगु धकाः न्यनीगु खः । धर्मया ख्यलय् पालन याकीम्ह व पालन याइम्ह निखलः दैच्वंगु दु । ईश्वरं सृजना याःगु, ईश्वर पुत्र व ईश्वरया दूतपिसं दयेकातःगु, अपौरुषेय आदि धकाः धैतःगु ग्रन्थयागु खँ धकाः उकीयात सत्यगु धर्मकथं पालन यायेगु व याकेगु जुयाच्चंगु दु । थथे धर्मया खँ ल्हायेबलय् बुद्धधर्मयागु नं खँ वः । धार्थेला धर्म धैगु छगू स्वतन्त्र व अलगगु बस्तु खः गुगु स्वच्छ, निर्मल, रंगरहित व संप्रदायविहीन खः । अथेसां धर्मप्रवर्तकया नामं थीथीकथं धर्मया नां दैवल । उगु नामं कय्च्यानातःगु धर्मय् धर्मप्रतिपादक धाःपिंगु थःथःगु व्यक्तिगत सिद्धान्तया खँ प्रतिष्ठापित जुजुं वनाः धर्मया लक्ष्य, धर्मया व्याख्या, धर्मया प्रभाव व धर्मया

फल बिस्कं बिस्कं खनेदैवल । बुद्धधर्मय् साम्प्रदायिकथें च्वंक न्ह्यज्यानाचर्चीपिं बौद्धत दयां नं धर्मया प्रतिपादक सुं हे मदु । बुद्धं शाश्वतगु सनातनधर्मयात थम्हं थ्वीकाः उगु धर्मया उपदेशजक ब्यूगु खः सिबाय् धर्मया हे प्रतिपादन याःगु मखु । प्रकृतिजन्य मानवस्वभावयात दुनेथ्यंका वालाः मानवजगतय् दुगु प्यंगू आर्यसत्ययात प्वलाः दुःखं जायाच्चंगु लोकय् मनूया उद्धार ज्वीगु लँपुजक बुद्धं क्यंगु खः । बुद्ध स्वयमं धर्मयात थःगु हे धर्म धकाः गुबलें मधाः । बुद्धं कंगु जुयाः मनूतसें बुद्धया उपदेशयात बुद्धधर्म धकाः धाःगु खः ।

बुद्धधर्मया आधिकारिक स्रोत धायेगु त्रिपिटक खः । त्रिपिटक बुद्धं च्वैथकूगु ग्रन्थ मखु अले बुद्धस्वयाः न्ह्यःया परंपरां वैच्वंगु नं थ्व ग्रन्थ मखु । बुद्ध मदये धुंकाः वया शिष्यपिसं बुद्धं कनाथकूगु खँयात न्वय्वयेकाः, लुमंकाः, सकसियां पाखें तथ्य खः धकाः प्रमाणित याकाः ग्रन्थया रूप ब्यूगु खः । त्रिपिटक छगू ग्रन्थ जूगुलिं नं थुकी बुद्धं धाःगु छुं खँ त्वःफी नं फु, बुद्धया बिचाःकथं मत्वःगु छुं खँ तनायकूगु दयेन

फुगु खँ आश्चर्ययागु खँ ज्वीमखु ।
 अतिश्रद्धा व परिस्थितिवश उखें थुखेंया
 विश्वासया प्रभाव लानाः नं बुद्धया
 उपदेशया प्रतिकूलगु अलौकिक व
 अन्धविश्वासया खँ थुगु ग्रन्थय् थपय्
 जूगु नं दयेफु ।

बुद्धं जिं हे थ्व लोकया सृजना
 यानागु खः, जिं हे धर्मया प्रतिपादन
 यानागु खः, जिगु खँ सकसिनं न्यनेमाः,
 जिगु खँ न्यँसा जक मनूत थ्व भव-
 संसारं उद्धार ज्वी, जिं आशीर्वाद बियाः
 सकसितं उद्धार यायेफु, जि हे थ्व
 लोकया मालिक खः, थ्व संसारय् जिहे
 सकतां खँया नियन्ता खः धकाः थुज्वःगु
 खँ गुबलें मधाः । बुद्धं स्वर्ग नरकया
 आश व त्रास नं गुबलें मब्यू । बुद्ध
 कल्पनाया भरय् वर्णन यानातःम्ह
 शक्तिसंपन्नम्ह छःथें मजुसे मनुष्यकुलय्
 जन्मजूम्ह प्रत्यक्षम्ह विशेषतां जाःम्ह
 महान्म्ह मनू खः । बुद्धं हे थःत छःधकाः
 गुबलें मधाः । मनूतय्बिचय् विशेषम्ह
 मनू जूगुलिं वस्पोलयात महामानव
 धाइगु खः । मनूया गुनं महामानव
 ज्वीगु खः, मनूया गुनं बुद्धत्व प्राप्त
 याइगु खः, मनूया गुनं व्यापकगु
 अथाहकथंया प्रकृतियात नं थ्वीकाकाइगु
 खः । बुद्ध थुकथंया गुनं जायाः विशेषताय्

लानाच्चंम्ह तथागत खः ।

अप्वः धैथें धार्मिक मतय् थःगु
 धर्मया ग्रन्थयात स्वतःप्रमाणकथं मानय्
 यानावैच्चंगु खनेदु । थःगु धर्मग्रन्थ हे
 मनूया जीवनसंचालनया लागी
 मजिमगाःकथं याये माःगु ज्याखँया
 लिधंसा खः, लोक वा लोकोत्तर
 जीवनयत्कं उद्धार ज्वीत माःगु सकतां
 खँया मूल स्रोत खः धकाः धाइगु
 धर्ममतत दु । थःथःगु धर्मकथं हे मनूया
 जीवन संचालन यायेमाः धाइगुलिं छगू
 धर्मग्रन्थया खँ मेगु धर्मया ग्रन्थया खँनाप
 मिलय् मजुयाः मनूतय् बिचय् धार्मिक
 ल्वापु ज्वीगु खः । ल्वापुं यानाः दुःख
 सीगु खः । धर्मग्रन्थं धाःगु खँ हे लोकय्
 सर्वमान्य ज्वीगु खःसा न्हापा धर्मशास्त्रया
 आधारय् पृथ्वी चेप्टो धाःथें आः नं
 पृथ्वी गोल मखु धकाः हे धैच्वने मालीगु
 खः । उबलय् धर्मग्रन्थय् धैतःकथंया
 विरुद्धय् वन धकाः पृथ्वी चेप्टो मखु
 धकाः धाःम्हसित स्यानाहे बिल ।
 धर्मग्रन्थयात स्वतःप्रमाण मानय्
 याइगुलिं यानाः मनूतय्प्रति तःधंगु
 अत्याचार जुल । ग्रन्थयात स्वतःप्रमाण
 खः धायेगु छगू धर्म असहिष्णुताया हुनि
 खः धैगु सीदु । थथे मानय् यायेगुलिं
 यानाः मनूतय्के धर्मान्धता, मिथ्यादृष्टि,

अन्धविश्वास व मानसिक दासता
 ब्वलंकाबीगुया नापं मनूतय्के दैगु
 ज्ञानक्षमताया अभिवृद्धि यानायंकेगुली
 पंगलः धनाबीगु याः । ग्रन्थयात
 स्वतःप्रमाण खः धायेगु त्वःतूगुलिं हे
 मनूतय् बिचय् विद्या व सभ्यताया प्रगति
 जुयाच्वंगु खः । ग्रन्थ धैगुली रूढी,
 अन्धविश्वास व अज्ञानतां मनूतयत्
 इवाकलय् थुनेगु खँत नं दैच्वंगु खनेदु ।
 ग्रन्थ धैगु ई ब्यः व परिस्थितिनापया
 धार्मिक, सामाजिक, राजनैतिक
 व्यवहारया परिपोषक नं जुयाच्वनीगु
 खः । गुगुं नं ग्रन्थयात प्रमाणसिद्ध खः
 बाय् मखु धायेत बुद्धिया भर कायेमाः
 धाःसा बुद्धिहे जकं स्वतःप्रमाणगु खनेदत
 सिबाय् ग्रन्थ स्वतः प्रमाण ज्वीमखु धैगु
 अर्थे हे खनेदत । मनूत परिशुद्ध व
 मुक्त ज्वीत स्वतन्त्र ज्वीमाः । ज्या यायेगु
 स्वतन्त्रताया लागी बुद्धिया स्वतन्त्रता
 दयेमाः । बुद्धिया स्वतन्त्रताया लागी
 ग्रन्थवादया परतन्त्रता मदयेमाः धैगु
 अर्थे हे सीदु ।

बुद्धं उपदेश बीबलय् मनूया
 ध्वीकेगु क्षमता स्वयाः बीगु याः । सुनां
 गुथाय्तक ध्वीके फैथें च्वं उम्हसित
 उथाय् तकया लागी शिक्षा बियाः
 सरल धंगं मनूयात ध्वीकेत स्वैगु । बुद्धं

खँ कनीबलय् थम्हं जक कनागु कनां
 मयासे सुनानं छुं खँ मसिल मथुल धकाः
 न्यनधाःसा अल्सि मचासे उपमा बियाः,
 उदाहरण बियाः ध्वाध्वीकाबीगु कुतः
 याइगु । बुद्धया उपदेशया तरिका गुगुं
 न्त्यसःकथं जूसा गुगुं लिसःकथं जू ।
 थम्हं कनागु खँयात न्यनाः न्यँक्व फुक
 खँ खहे खः धकाः पत्याः याये माःगु
 मदु धकाः बुद्धं न्वखंक धायेगु याः ।
 बुद्धं तप्यंक धाःगु दु कि शिक्षाया खँ
 धायेवं सुनानं धाल धकाः न्यनाखँय्
 ल्यू ल्यू वनेमाः धैगु मदु, परंपरानिसें
 चलय् जुयावैच्वंगु धायेवं थम्हं नं यायेहे
 माः धैगु मदु, गुगुं नं खँ तर्कसम्मत जू
 धायेवं उकीयात मानय् हे यायेमाः धैगु
 मदु, न्यायसंगत जू धायेवंतुं नं समर्थन
 यायेहे माः धैगु मदु, थय्क स्वयेबलय्
 मानय् यानायंके माःथें च्वंसां मानय्हे
 यायेमाः धैगु मदु, पत्याः याये बहर्थें
 च्वंसां पत्याः यायेहेमाः धैगु मदु । थयेहे
 हनाबना तयेमाःपिसं धालधायेवं, आचार्य
 गुरुपिसं धालधायेवं उकीयात मानय् हे
 यायेमाः धैगु मदु । गुगु खँयात थम्हं
 स्वीकार यायेगु उचित ताल उज्वःगु
 खँ हे नं हितकर ज्वीगु ला, मज्वीगु
 ला, मेपिसं कुखिनीकथं ज्वीगु खःला,
 लिपाथम्हं कसा नये मालीकथं ज्वीगु

खःला धकाः थःगु अनुभवकथं बिचाः
यानाः स्वयेमाः । थःगु बिचाःकथं पाय्छि
जू बाय् मजू धैगु खँपाखे थःगु विवेक
छ्यलाः जक ग्रहण याये दैगु बुद्धया
शिक्षा हे बुद्धधर्म जूगुलिं थ्व धर्मयात
विश्वय् मनूया लागी विचारस्वतन्त्रता
प्राप्तगु धर्म धकाः धैतःगु दु ।

धर्म धैगु विश्वास यानाःलि
उकीयात अभ्यास नं याये माःगु खँ खः ।
न्यँजक न्यनाकायेगु, सिजक सीकाच्चनेगु
बुद्धया शिक्षा मखु किन्तु स्यूगु, थूगु,
ज्यूगु खँ व्यवहारय् हे छ्यलेमाःगु खः ।
थःगु बुद्धियात थमहं स्वतन्त्रपूर्वक
छ्यलाः थमहं तुं कार्यन्वयन यायेगु
कथंया थ्व बुद्धधर्मया स्वावलम्बनवाद
खः । कर्पिंगु भरय् जक च्वनाः कर्पिसं
धाःथेजक खः धयाः परतन्त्रय् थःत
लःल्हायेगु, थः सुयां दास ज्वीगु खँ बुद्धं
गुबलें गनं धाःगु मदु ।

ल्यतुमतुल्ययाः, वातुमतुवालाः
सत्यगु खँ खः मखु धकाः बांलाक जाँचय्
यायेगु छमह विवेकीमह मनूया ज्या खः ।
बुद्धधर्म मनूया लागी छगू स्वतन्त्रगु
बिचार बीगु जुयाः थ्व धर्म मनूतय्त
सहनशील व सन्तुष्ट याइगु जूगु
दु । बुद्धशिक्षा धैगु स्वतन्त्रदिमाग व
सहानुभूतिपूर्ण हृदयया शिक्षा खः । थुगु

धर्म सम्पूर्ण विश्वयात थुकी दुने दुगु
प्रज्ञा व करुणया संयुक्त जतिं तयूजः
बियाः चकंकाच्चंगु दु । करुणां जाःगु
बुद्धया शिक्षाया छत्रछायाय् च्वनाः मनूत
जन्म व मरणया सागर पार यायेत
लालकैच्चंगु दु । बुद्धं धैब्यूगु दु, सुनानं
स्वीतं न उद्धार यायेफै, नू स्यंकेफै ।
मनूत स्यनीगु भिनीगु थःथःगु हे ज्याखं
खः । थः स्वयं हे स्वावलम्बी जुयाः
ज्या यायेगुया लागी मनूतय्त बुद्धं
पूर्णस्वतन्त्रता ब्यूगु दु । मनूया
स्वतन्त्रताया न्ह्यःने बुद्ध थः स्वयं हे
उलि छुं मखु धकाः धर्मप्रचार याइमह
उमह बुद्धया नुगः पूर्ण स्वतन्त्रवाद खः ।
स्वावलम्बन यायेया लागी छुं नं खँया
हुनि थ्वीकाः न्ह्यचिलेमाःगु खँ बुद्धया
शिक्षा खः, उपदेश खः, धर्म खः ।
उकिं बुद्धया धार्थेयागु वाद धैगु हेतुवाद
खः । हेतुवाद चतुरार्यसत्यया सारांश
खः ।

दुःख तंकेत धर्म यायेगु खःसा
मनुखं मनुप्रतिजक मखु दक्व प्राणीतय्प्रति
हे दुर्व्यवहार यायेगु त्वःतेमाः । मनुखं
मनुप्रति याइगु अनुचित व्यवहारया
लिच्चः हे मनूयाप्रतिया दुःख खः । धर्मया
ज्या उपदेश बीगु जक मखु
सदाचरणशील ज्वीमाः धैगु भावना व

धारणा मनूया मनय् दुने स्वचाकाबीगु
 खः । शिक्षा बीगुया लागी बुद्ध गुबले
 संकुचित मजू । शिक्षा बीबलय् तःधंम्ह,
 चीधंम्ह, मिसाम्ह, मिजंम्ह आदि धकाः
 व्वथलेगु कथं बुद्धं गुबले याःगु म्दु
 बरु ल्वःम्हसित ल्वःकथं स्थने कने
 यायेगु यायेमाः धकाः शिक्षायात महत्त्व
 बियाः मनूया गौरव तयेगु याइगु ।
 बुद्धधर्मय् न्हापांगु शिक्षा धैगु मनूयात
 मनूया लँपुइ पाय्छिक यंके फयेकेगु
 खः । मनूखं गुगुं खँया प्राप्तिया लागी

कामनाजक यानां मज्यू थःगुलागी थम्हं
 तुं भूमिका नं म्हितेमाः । थःत थम्हं
 पत्याःज्वीकथं थःगु विवेक बुद्धि छ्यलाः
 ज्या यायेदुगु भगवान् बुद्धया
 स्वावलम्बनवाद थौया लागी जक मखु
 म्हिगः व कन्हय्या लागी नं उलिहे
 उचितगु खः । विश्वय् बुद्धधर्मया
 गौरवमयगु मानववाद व्वलंगु शिक्षा
 धैगु थ्व स्वावलम्बनवाद खः गुगु खँ
 विश्वं थ्वीकाः बुद्धयात सम्मान यानाच्वंगु
 दु ।

✽

*आनन्दभूमि' बु.सं. २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

भगवान् बुद्धया लोकप्रिय व्यावहारिक उपदेश दथुया लँ व अनुभवं ज्या कायेगु खँ*

भगवान् बुद्ध थः बुद्ध ज्वीन्त्यः
मनूया जन्मनिसें मरणतकया बिचय्
वैगु दुःखया खँयात कयाः ध्वाथ्वीके
माःस्तिवःगुलिं उबलयया सःस्यू धाःपिं
सन्त महन्तपिं आपाःसित गुरु स्थापना
यानाः इमिसं स्यानाब्बूथे योग, ध्यान,
तपस्या यात । तनं मनं फक्व यक्वं
कुतः यानाः ज्ञान कायेत स्वलं नं वं
थम्हं तातुनाथे ज्ञान लाके मफुत । नये,
त्वने, चनेया च्यूताः मतसे कुतः यायां
व झन्दै सीहे त्यन । लीपा दुष्कर
तपस्याय् च्वँच्वं अचेत जुयाः ग्वाराहे
तुसेलि लँय्वःपिसं च्वलय्चिगु दुरु
न्त्यानाः त्वंकुसेलि वया होस वल ।
छन्हु सुजाता धैम्ह छम्ह मिसां नकेहःगु
खीर नये धुंकाः वं बोधिज्ञान प्राप्त
यानां त्वःतल । उगु ज्ञानया प्रभावं
राजकुमार जुयाच्च्वंम्ह व बुद्ध हे जुल ।
मनूत ध्व दुनियाय् सिना नं च्वंगु दु,
बुया नं च्वंगु दु । मनूत थथे सिनाच्च्वंगु
व बुयाच्च्वंगु धैगु इपिं सीघुनेव बुयांवैगु
व ब्वीघुनेव सिनावनीगु कथंया
भवचक्रय् च्वनाः त्वःमफीक दुःख सियां

च्वंगु धैगु सीदु । जन्म हे ज्वी म्वाःगु,
सीहे म्वाःगुकथं मजूतले मनू जुयाः दुःख
सीम्वायेक निर्वाणपद लाकेगु उपाय बुद्धं
ल्वीकूगु खः । मनूतय्प्रति करुणा तयाः
दुःख सीम्वायेक निर्वाणपदय् थ्यंकेगु
थम्हं ल्वीकागु खँया उपदेश बुद्धं
मनूतय्त् ब्यूगु खः । ध्व दुःखया खँयात
कयाः ध्वीकेमाःगु प्यंगू सत्यत दु । ध्व
प्यता सत्ययात आर्यसत्य धाइगु खः ।

जन्मय् जुक्व मनूतय् जीवनया
पलाःपतिं दुःखया दुःखं जायाच्च्वंगु दु ।
मनूया संसारय् ध्वहे दुःखं जायाच्च्वंगु
धयागु खँ न्हापांगु आर्यसत्य खः ।
जीवनया विषयय् भचाजक बिचाः
याइपिसं नं थुज्वःगु दुःखया खँयात मखु
धाये मफु । थथे मनूतय्के दुःख वैगु
धैगुया नं कारण दुगु जुयाच्च्वन । ध्व
कारण धैगु हे निगूगु आर्यसत्य खः ।
कारण दुगुलिं हे उगु कारणयात ल्वीकाः
दुःखयात मदयेकाछ्वये फैगु जुयाच्च्वन ।
थथे दुःख तंकेगु उपाय दु धैगु हे स्वंगूगु
आर्यसत्य खः । उज्वःगु दुःख तंकेगु
न्हंकेगु उपाय नं दुगु जुयाच्च्वन । थथे

हे दुःखं तंकेगु उपाय दु धैगु हे प्यंगुगु
 आर्यसत्त्य खः । थये प्यंगु आर्यसत्त्ययात
 ध्वीके वियाः मनूयात दुःखं मुक्त
 ज्वीकेया लागी बुद्धं थःगु उपदेश
 न्त्यब्वःगु खः । न्यनेबल्य हलूकाथे
 च्वंसां कणकण्य व्याप्तगु दुःख,
 छिनछिनय् झूचाइगु दुःखया खँ न्त्यथनाः
 उगु दुःखं पार ज्वीगु लँपु ब्यनेत यक्वं
 खँ कनेमाःगु ला जुहे जुल, मिखाफुति
 याक्वपतिं व पलाःपतिं मचायेक ई
 फुनावनीगुथे छिन छिनया ईलिसे
 दुबिनाच्चंगु उज्वःगु दुःखया खँ कनाः
 मनूयात दुःखया अनुभव हे याकेबीगु
 धैगु नं अःपुगु खँ मखु । थुज्वःगु खँ
 कंकं यंकूगु मुनाब्यूबल्य भरायधंगु
 त्रिपिटकग्रन्थ हे सृजना जुल । बःचाधंगु
 खँनिसे यंकाः छिन छिनय् हिलाच्चनीगु
 मनूया चित्तयागु विश्लेषण यानाः
 अतिगंभीरगु खँतकं कनाब्यूगु खः । मनुखं
 थःगु बुद्धि व दिमागया क्षमतां ध्वीके
 फक्व खँ ध्वीकाबीगु सरल उपाय बुद्धं
 थःगु उपदेशय छयःगु दु । उगु
 उपदेशयात गुगु मात्राय् तक ध्वीकेफत
 मनूया उगु हे अवस्थाय् तकयागु दुःख
 फवीगु जुयाच्चन । गुलि गुलि थाहां
 थाहां वनाः थुज्वःगुखँ ध्वीकावन उलि
 उलिकथंया हे मनूयाके दुबिनाच्चंगु दुःख

नं त्वःफ्युफ्युं वनीगु जुयाच्चन । थुज्वःगु
 खं यानाः बुद्धया उपदेश थात्तंयास्य
 प्रसार जुजुवन । बुद्धया ल्यूल्यु ज्वीपिं
 मनूतसें नं दुःख तंकाः शान्ति ल्वीकेगु
 लँपु चायेकां वनाच्चन ।

मनूया लागी न्त्याक्व ज्या
 याःसां मगाः धाःसा ज्या मयासे च्वनां
 नं ज्युगु मखु । नयेगु दत धकाः यक्व
 नयां नं चितासू सीगु मखु धाःसा नयेगु
 मन्त धकाः धां लाःसां चितासू सीगु
 मखु । थुज्वःगु खँ सामान्यम्ह छम्ह
 मनुखं नं वाःचाइगु खँ खः । थुज्वःगु हे
 अप्वः जूसां मज्यू म्हो जूसां मज्यूगु
 खँयात ध्वीकाःहे बुद्धं थःगु उपदेश
 न्त्याकूगु खः । बुद्धं ब्यूगु दक्वं
 उपदेशमध्यय् लोकप्रियगु उपदेश धैगु
 'दथुया लँपु, खः । मनुखं थःगु स्वतन्त्रं
 ज्या याये ज्यू धैगुया नं बुद्धं सल्ला
 ब्यूगु खः । मनूया लागी दक्कल्य् यैगु
 खँ धैगु वैगु थःगु इच्छा खः, थःगु
 इच्छा पुरय् यायेत हे मनू ब्वांय् ब्वांय्
 ज्वीगु खः । इच्छामध्यय् नं कामसुखया
 इच्छा दक्कल्य् बल्लाःगु इच्छा खः ।
 थुज्वःगु इच्छाय् दुनीगुलिं मनूयात दुःख
 ज्वीगु खः । अथे धकाः मनूयात इच्छा
 मदयेक नं मज्यूगु खः । थुज्वःगु थःगु
 इच्छा पुरय् यायेत मनुखं शरीरयात

कष्ट बियाः लिप्त ज्वीगुलिं वैत दुःखं मत्वःतीगु खः । शरीर हे मदुसा हानं इच्छाया मतलब छु ? हानं शरीरं ज्या मयाःसां इच्छा हे गथे पूवनी । थुकथं शरीरयात कामसुखय् जक लिप्त यायेगु व शरीरयात कष्ट ज्वीकथंया खँय् छ्यलेगु नितां खँयात 'अति' धाइ । 'अति' मज्वीक निख्यरं माछि उपभोगय् तयेगु यात पाय्छिगु धाइ । मनूतय्त थुकथंया व्यवहार छ्ययेकेगु धैगु हे बुद्धया दथुया लँपु खः । दथुया लँपुइ वनाः ज्या-खँ हनेगु यातधाःसा जीवनया उद्देश्य पूवनी धैगु खँ बुद्धं कथें मनुखं व्यवहारय् नं मयासे मगाःगु खः धकाः ध्वीकायंके अःपु जू । बुद्धया थुकथंया उपदेशयात बिचालं गाकाः याउँक पालन याये फैगु जूगुलिं थ्व उपदेश फाइदाजनकजक मखु लोकप्रिय नं जूगु खः । बुद्धं थुगु मध्यममार्गयात नालाः हे विवेकया मिखा चायेकूगु व शान्ति ल्वीकूगु खः ।

दथुया लँपु धायेबलय् अप्वः नं मखु, म्हो नं मखु, पाय्छिक धाःगु खः । थ्व पाय्छिक धायेगुयात पालि बाय् संस्कृतभासं 'सम्यक्' धकाः धाइगु खः । न्त्यागु खँयात नं च्वछायेबहकथं ल्वयेक ज्या जुल धायेव उकीयात पाय्छिक बाय् 'सम्यक्' धाइगु खः । बुद्धया

उपदेशकथं पाय्छिक ज्या खँ याये माःगु ज्या धकाः च्याताप्रकारयागु लँपु लिनाः यायेगु खँ दुःख मवयेकेगु उपायकथं ल्ययाक्यंगु खः । थ्व च्याताप्रकारया खँयात क्वातुक ज्वनाः ज्या यानावनेगु लँपुयात 'आर्यअष्टांगिकमार्ग' धाइगु खः । खःथे खःथे च्वनां नं मखैगु व खः हे धकाः भाःपियाः नं अःखः ज्वीगुयात 'सम्यक्' धाइमखु । थ्व 'सम्यक्' धैगु खँयात दृष्टि बल्लाकाः व्यवहारय् छ्यलेत मनूयाके स्वता गुन दयेमाः । थ्व स्वतायात शील, समाधि व प्रज्ञा धाइ । च्यापु लँपु धकाः गुगु धाल व थ्वहे स्वता खँया दुने दुथ्यानाच्वंगु दु । थुकी मध्यय् निपु लँ धैगु सम्यक्दृष्टि व सम्यक्संकल्प खः । पाय्छिक दृष्टि ब्वयाः ध्वीकेगु व पाय्छिक संकल्प क्वःछीगु थ्व निपु लँपु प्रज्ञाया दुने लाःगु विषय खः । दुनुगलं वाःचायेकाः छुं खँय् नं भ्रम मज्वीक, धोखा मनयेक ध्वीकेगु ज्ञानयात प्रज्ञा धाइगु खः । सम्यक्दृष्टि धैगु शरीरं, वचनं व मनं याइगु भिंगु बाय् मभिंगु ज्या-खँयात ध्वीकाबीकथंया ज्ञानं चायेकाः स्वयेगु खः । थथे हे सम्यक्संकल्प धैगु रागयात त्वःताः हिंसा प्रतिहिंसा मयायेत ज्वीगुकथं न्त्यचिलेगुयात धाइगु खः ।

स्व-पर हितयायेगुली आचरण
 बांलाकेगुयात शील पालन यायेगु धाइ ।
 शील धैगु शुद्धगु चरित्र खः । अष्टांगिक
 मार्गमध्यय्या स्वंगू मार्गत थुगु शीलया
 दुने लाः । थुकी दुने लाःगु स्वपु लँ
 सम्यक्वचन, सम्यक्कर्मान्त व
 सम्यक्आजीविका खः । स्वीतं मर्मय्
 मदिक, फताः मज्जीक व यैपुक खँ
 लहायेगुयात सम्यक्वचन धाइ ।
 कर्कियात तकं दुःख ज्वीगु ज्याखँ मयासे
 बांलाक ज्याखँय् न्ह्यचिलेगुयात
 सम्यक्कर्मान्त धाइ । अथे हे थःगु
 जीवन हनेगु धायेवं मेपित स्यानाः,
 पालाः, स्यंकाः तकलिफ बियाः जीवन
 हनेगु पाय्छिगु मखु धकाः ध्वीकाः
 स्वच्छजीवन हनेगुयात सम्यक् आजीविका
 धाइगु खः ।

थुकथं इन्द्रिययात बसय् तयाः
 बांमालाःगु भावनायात त्वःताः भिंभिंगु
 भावना पिज्वयेक ध्यान केन्द्रित
 यायेगुयात 'समाधि' धाइ । थुगु
 समाधिया दुने अष्टांगिक मार्गया स्वपु
 लँ सम्यक्व्यायाम, सम्यक्स्मृति व
 सम्यक्समाधि दुध्यानाच्चंगु दु । भिंक
 ज्याखँ यायेया लागी बांबांलाःगु भावनात
 पिज्वयेकाः उकीयात ब्वलंकेगु व थुलं
 तयेगु कुतः यायां यंकेगुयात सम्यक्व्यायाम

धाइगु खः । मनय् बुयावैगु शारीरिक
 मानसिक वेदनागत खँयात लुमंकाः होश
 तयाः ज्याखँ यायेगुयात सम्यक्स्मृति
 धाइगु खः । थथे हे चित्तयात एकाग्र
 यानाः मनय् बुयावैगु खिन्नता आदियात
 हतय् यानाछ्वयेगुयात सम्यक्समाधि
 धाइ ।

शान्तमय जीवन प्राप्तिया
 लागी छ्यलेमाःगु उपायकथंया उपदेश
 बियाः थम्हं ल्वीकागु गुगु ज्ञानयात बुद्ध
 कन उगु दथुलँ ज्वनाः वनेछिंगु तसंक
 लोकप्रियगु खँ खः । थथे जूगुलिं बुद्धया
 सिद्धान्तया दथुया लँयात कय्च्यानाः
 ज्या यायेपाखे वनेसाथ दुःख निवारण
 ज्वीगु खँ भचाजक कुतः यानास्वैपिं
 सामान्य मनुखं नं अनुभव याइगु खँ
 खः । मनय् खँ ल्हाकाः जूहसित लुखाय्
 छ्यनय् धवांग हाये यःथें सम्यक्पन
 मदुम्ह मनूयात दुःखं कय्च्याइगु खँ नं
 छकः निकःजक जूसां भोगय् याःपिसं
 सीगु खँ खः । थुगु जगतय् गुलिनं बस्तुत
 दैच्चंगु दु , जुयाच्चंगु दु , खनाच्चंगु दु
 व फुक जूगुया छता न छता कारण दु ।
 अथे कारणत दुगुलिं मनूया जीवनय्
 वैगु पीर, बाधा, दुःख, कष्टया नं
 कारण दुगु खँ स्वाभाविक जुल । छुं नं
 बस्तु दुगुया कारण दत धाःसा उगुया

कारण ल्वीकाः ध्वीकाः उकीयात हतय्
यायेगु उपाय नं दुगु खः । ल्वय् ज्वीगुया
कारण दुगुलिं हे जूगु ल्वय्या कारण
ध्वीकाः उकीयात हतय् यायेत वासः
नयाः ल्वय् लायेकीगु खः । थुज्वःगु हे
कारण ध्वीकाः ज्याखँ यायां वनेगुयात
‘धर्म’ धाःगु खः । अति नं मखु, म्हो नं
मखुकथं माःथाय् माछिकथं ज्याखँ यानाः
न्त्यायेगु दथुया लँपुयात बुद्धं कंगु धर्मया
सार धकाः नं धायेगु याः ।

भगवान् बुद्धं कनाबिज्याःगु मेगु
व्यावहारिक खँ छता नं दु । उगु खँ
स्वतन्त्र विचारं दुपिं न्ह्याम्ह मनूयात
नं ल्वैगु व तुरुन्त हे यैगु खँ खः । थ्व
छु खँ खः धायेबलय् मनूया थःगु अनुभवं
चाःथे ज्यायेगु स्वतन्त्राया खँ
खः । मनूत अप्वः पूर्वसंस्कारय्
दुनाच्चनीगु, धर्म-कर्मया ज्या धकाः
धर्मशास्त्र व पुलांगु ग्रन्थया लिधंसाय्
ब्वाय् ज्वीगु, सःस्यूधाःपिसं कनीगु खँयात
खः हे धकाः पत्याः याइगु, पुरोहितपिसं
धाःगु धकाः विधि-व्यवहारया पुजा
आजा इमिसं धाःथे हे याइगु, गुरुं धाःगु
धकाः तुरुन्त खँ न्यनीगुथें याःगु मनूया
संस्कारय् बानि बसय् जुयाच्चनीगुलिं
मनूतसें धर्म धकाः, परंपरा धकाः,
गुरुआज्ञा धकाः, ग्रन्थप्रमाण धकाः थःत

यःसां मयःसां, ल्वःसां मल्वःसां, ज्यूसां
मज्यूसां, फःसां मफुसां करं बलं ज्या
यानाच्चनेगु याः । अथे पुलांगु तालं
ज्या मयात धाःसा द्यः तंचाइ, गुरु
तंचाइ, पापलाइ आदि धकाः ग्याइगु ।
थुज्वःगु भय व अन्धपरंपरायात त्वःताः
थःगु अनुभवं चाःथे ज्या यायेमाः धकाः
बुद्धं उपदेश ब्यूगु दु । बुद्धया धापूकथं
धार्मिक ग्रन्थ व शास्त्र धकाः उकीया
हे ल्यू ल्यू वनेमाःगु मदु, छायाकि संसारय्
गुगुं नं बस्तु विशुद्ध ज्वी मखु धाःसा
सफू हे जक नं गथे पूर्णशुद्ध ज्वी, हरेक
खँ व बस्तुयात क्वथीक स्वयाः अझ
लिसाकाकां क्वथीक स्वयेमाः । गुगुं
खँयात प्रमाणकथं स्वीकार यायेगु इलय्
अथे ग्रन्थय् च्वैतःगु धकाः, तर्कसम्मत
जू धकाः, गुरुं धाःगु धकाः, सःस्यूपिसं
धाःगु धकाः तुरुन्त हे खहे खः धायेमाःगु
मदु धकाः बुद्धया शिक्षाय् न्हयथनातःगु
दु । थथे हे न्यनाखँय् ब्वाय् वने मज्यू ।
परंपरां चलय् जुयावःगु धकाः जिद्दि
यानाः यानाच्चनेगु याये माःगु मदु धकाः
बुद्धं अःपुक उपदेश ब्यूगु दु । गुगुं नं
ज्या यायेबलय् स्वीगुं खँ स्वयाः न्यनाः
नं, गनं गुगुंकथं यानावैच्चगु जूसां नं
उकीयात थःगु अनुभवं चायेकाः उकी
मछिं मभिंगु जूगु दःसाः उज्वःगु मछिं

मनीगु ज्या खँ यात याये हे माः, पत्याः हे ज्वीमाः धैगु मद्दु धैगु थुज्वःगु बुद्धया उपदेशयात समसामयिक व मानवकल्याणवादी खः धकाः मनूतसें ययेकूगु दु । मखुगु खँसा सुधार यायेमाः, खःगु खँसा पालन यायेमाः धैगु खँ मनूया स्वतन्त्र विचारयात कःघाइगु खँ खः । बुद्ध दार्शनिक मखु, प्रत्यक्षदर्शी खः, परंपरावादी जक नं मखसे छम्ह मौलिक विचारक खः, अले शास्त्रीय मखु, छम्ह अनुभवी खः ।

थुज्वःम्ह बुद्धया थुज्वःगु उपदेशत मनूया जीवन सार्थकताया लागी प्रमाणसिद्ध खनेदुगुलिं उम्ह बुद्धया शिक्षा कयाः वं कंगु धर्मया दुने शान्ति व सुख व्याप्त जुयाः लोककल्याण जू धकाः पत्या. यानावैच्चंगु दु । बुद्धं थःत

मनू हे सिबय् मेगु छुं मधाः । अले थः छम्ह मनूया उद्धारक मखु पथप्रदर्शकजक खः धकाः धाइगु । थम्हं कनागु खँ स्वीतं यलधाःसा, बांलाः तालधाःसा, उकिं फाइदा जुलधाःसा स्वीकार यानाका मखुसा उगु खँयात पालन याये हे माः धयागु मद्दु धकाः बुद्धं न्वखंक धैवंगु खः । थम्हं धैथे हे जक यायेमाः धकाः बुद्धं अहंकारया खँ गुबले मल्हाः । बुद्धं धाःगु धायेवं तुं नं पत्याः यायेमाःगु मद्दु, थम्हं अनुभव यानास्वयाः जक ज्याखँ यायेत उपदेश ब्यूगुलिं हे बुद्धया धर्मय् व्यापकता वःगु खः । थुकथं दथुया लँपु व मनूया कार्यस्वतन्त्रतायात न्हथानाब्यूगुलिं व्यावहारिक जुयाः बुद्धया ध्व निता खँ मनूतय्गु लागी अतिप्रियकथं जू गु दु ।

*'शान्ति-विजय' बु.सं. २५४८, ने.सं. ११२४, (वि.सं. २०६१)

बुद्धधर्म व व्यवहार

(छं उद्धृत वाक्य)

चवमि

- ✦ बुद्धं सुइगुं आशीर्वादं नं चाहे याइमसु. सुइतं सरा: नं बीमसु
- लुम्बिनीदिवस
- ✦ द्य: पुज्यानां नं, दान बियां नं यदि उकिं बहुजनया लागी हित सुख मजुइगु जुल धा:सा उकथंया पुजा व दान नं धर्म जुइमसु ।
- धम्मपदय थ:वर्ग
- ✦ धर्म धयागु मनुलिसे वइगु मनूया कुबानियात हिलाछ्वयेत न्ह्याकीगु हूपा:या पला: ख: ।
- श्रीघ: ज्ञानमाला ल्याय्मह जुल
- ✦ भावभक्ति मनूया सजना ख: । तान्त्रिकशक्ति नं मनूया हे सजना ख: । द्य:पिं ला परिकल्पनाजक ख: ।
- छ्यलाबुलाय् चर्याप्याखं
- ✦ मनूया व्यवहारय् शुद्धता मवयेकं, शान्तिया कामना याना: भजन यायेवं शान्ति अर्थे दनावेगु मसु । अयेहे शान्तिपदयात्रा धयागु नं बसा यानाक्यनेगु जात्राजक ख: ।
- अर्चना
- ✦ बुद्धधर्म धयागु दर्शनजक मसु छायेकि दर्शनं ज्ञानयात पालिस ततं यंकीगु जक ख: सिबाय् अभ्यासनाप उति संबन्धित मजु तर बुद्धधर्म धा:सा अभ्यास व अनुभूतिया लिधंसाय् हे विशेषरूपं लानाच्चंगु दु ।
- बुद्धधर्म
- ✦ न्ववायेगु स्वया: न्हापा ज्या यायेगु व ज्या सिधयेका: न्ववायेगु महापुरुषर्षिगु गुण ख: ।
- कन्फुसिया शिक्षा
- ✦ बौद्धजगतय् सामाजिक विकृति वैगु ज्या याना: फाइदा जुल धका: धाइपिं बौद्धत दुगु बौद्धसंस्था आपालं खनेदयाच्चंगु दु ।
- नेपालय् धार्मिक संस्था व बौद्धक्रियाकलाप
- ✦ मनु धयामह प्राणीमध्यय् चंख्रमह जूगुलिं वं आवश्यकता मसुसां नं स्वार्थपूर्तिया लागी थ:त य:य:गु चलन स्वाना: लोकव्यवहारय् छ्यलेय: ।
- पशुबलि मनूतय् नयेद्य: पह:
- ✦ शक्तियात पुजा यायेगु धयागु 'दास' जुइगु ख: ।
- नेपालय् थेरवाद बुद्धधर्मया थाय्
- ✦ मनुखं मत्य: धा:सा धयां च्वनी, सुलासुला:तकं यानां च्वनी ।
- धर्म हे संस्कृति

